

Kálvin János

Magyarázat Malakiás könyvéhez

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	2
Kálvin előszava Malakiás próféta könyvéhez	4
Százhatvankilencedik előadás	4
1. fejezet	5
Malakiás 1:1	5
Malakiás 1:2-6.....	5
Ima.....	10
Százhetvenedik előadás	11
Ima.....	17
Százhetvenegyedik előadás	18
Malakiás 1:6-8.....	18
Malakiás 1:9.....	23
Malakiás 1:10.....	24
Ima.....	25
Százhetvenkettedik előadás.....	26
Malakiás 1:11	26
Malakiás 1:12	29
Malakiás 1:13	31
Malakiás 1:14.....	33
Ima.....	33
Százhetvenharmadik előadás.....	34
2. fejezet	35
Malakiás 2:1-2	35
Malakiás 2:3	36
Malakiás 2:4	38
Malakiás 2:5	40
Ima.....	40
Százhetvennegyedik előadás	42
Malakiás 2:6	43
Malakiás 2:7	44
Malakiás 2:8	45
Malakiás 2:9	45
Ima.....	48
Százhetvenötödik előadás	49
Malakiás 2:10	50
Malakiás 2:11	53
Malakiás 2:12	55
Ima.....	56
Százhetvenhatodik előadás.....	57
Malakiás 2:13	57
Malakiás 2:14	58
Malakiás 2:15	60
Malakiás 2:16	63
Ima.....	64
Százhetvenhetedik előadás	65
Malakiás 2:17	65

3. fejezet	68
Malakiás 3:1	68
Malakiás 3:2	70
Malakiás 3:3	71
Ima.....	71
Százhetvennyolcadik előadás	73
Malakiás 3:4	73
Malakiás 3:5	74
Malakiás 3:6	75
Malakiás 3:7-8.....	77
Ima.....	80
Százhetvenkilencedik előadás	81
Malakiás 3:9	81
Malakiás 3:10	81
Malakiás 3:11	83
Malakiás 3:12	84
Malakiás 3:13-14.....	85
Ima.....	87
Száznyolcvanadik előadás.....	88
Malakiás 3:15	89
Malakiás 3:16	90
Malakiás 3:17	92
Ima.....	94
Száznyolcvanegyedik előadás	95
Malakiás 3:18	95
4. fejezet	97
Malakiás 4:1	97
Malakiás 4:2	98
Ima.....	101
Száznyolcvankettedik előadás.....	102
Malakiás 4:3	102
Malakiás 4:4	103
Malakiás 4:5	105
Malakiás 4:6	106
Ima.....	107

Kálvin előszava Malakiás próféta könyvéhez

Százhatvankilencedik előadás¹

Malakiás próféta könyve következik, akit sokan képzeltek angyalnak a neve miatt. Valóban tudjuk, hogy a מלאך, *Melac* a héberben angyalt jelent, de hogy mennyire abszurd ez az álláspont, azt könnyű meglátni, mert az Úr abban az időben nem küldött angyalokat a jövődölése ki jelentése végett, hanem elfogadta az emberek közönséges szolgálatát. Miután pedig a ' is hozzá van téve a szóhoz, amint az megszokott a tulajdonnevek esetében, ebből valóban következtethetünk arra, hogy ez egy ember neve volt. Ugyanakkor készséggel elismerem, hogy akár számunkra ismeretlen okból is hozzátehették. De jobban hajlok annak elismerésére, amit egyesek mondtak, miszerint Ezsdrás volt ő, s a vezetékeve volt Malakiás, mert Isten nagy és figyelemre méltó dolgok megcselekvésére hívta el őt.

Bárhogyan is legyen azonban, ő kétségtelenül egyike volt a prófétáknak, sőt amint kiderül, az utolsó, mert a könyve végén arra buzdítja a népet, hogy továbbra is tartsanak ki a törvény tiszta tanítása iránti ragaszkodásukban. Tette pedig ezt azért, mert Isten utána már nem küldte olyan egymásutániságban a prófétákat, mint annakelőtte, mert a célja az volt, hogy a zsidók jobban vágyakozzanak Krisztusra, így egy időre próféták nélkül maradtak.² Valóban Isten haragjának a jele, vagy Krisztus eljövételének előjele volt, mikor meg lettek fosztva attól a jótéteménytől, amit Mózes az ötödik könyvének 18. fejezetében említ. Ott ugyanis Isten megígérte: prófétákat küld majd, és ezzel adja a zsidók tudtára, hogy gondja van a biztonságukra. Mikor tehát Isten próféták nélkül hagyta a népet, azzal vagy a agy nemtetszését fejezte ki, mint a babiloni fogság idején is, vagy várakozásban tartotta őket, hogy nagyon vágyakozással várják Krisztus eljövételét.

Bárhogyan is tekintsünk erre, én biztos vagyok abban, hogy ő volt az utolsó próféta, mert azt parancsolja a népnek, hogy ragaszkodjanak a törvény tanításához, míg Krisztus megjelenik.

A könyv summája és lényege ez: jóllehet a zsidók csak nemrég tértek haza a saját országukba, mégis gyorsan visszatértek a saját természetükhöz is, megfélekezvén Isten kegyességéről, s átadván magukat megannyi romlásnak. Ezért az állapotuk nem volt jobb, mint korábban az atyáiké, így Isten mondhatni elvesztegette minden, a megbüntetésükre kifejtett munkáját. Miután tehát a zsidók megint megannyi bűnbe csúsztak vissza, a próféta súlyosan megfeddi és hálálatlansággal vádolja őket, amiért ilyen szégyenteljes viszonzásban részesítették Istent, a Szabadítójukat. Megemlíti egyes bűneiket is, hogy bebizonyítsa a nép bűnösségét, mert látta, hogy tele vannak kibúvókkal. S a papokhoz szól, akik a rossz példájukkal megrontották a nép erkölceit, pedig a hivataluk nagyon más életvitelt követelt volna meg. Az Úr ugyanis azért tette őket a nép fölé, hogy a vallás és a becsületesség tanítói legyenek, de a kor bűneinek nagy része belőlük áradt szét. Ezért feddi meg őket a próféta keményebben. Egyben viszont azt is megmutatja, hogy Isten emlékezni fog az atyáikkal kötött ingyenes szövetségére, így végül majd eljön a Megváltó. Ez az egész lényeg, most rátérek az Ígéretekre.

¹ Ez a kommentár a kispróféták magyarázatai sorozatának része, Hóseás prófétától kezdődően, ezért indul 169-cel az előadások száma.

² „Valószínűleg Nehémiás kortársa volt. V. ö. A Mal2:11-et a Neh13:23-27-tel, és a Mal3:8-at a Neh13:10-zel.” – *Newcome*. Néhány évvel Zakariás után kellett színre lépnie, aki Dárius Hűsztaszpész második esztendejében kezdett prófétálni, a fogságból való hazatérés után mintegy tizenhat évvel. Nehémiás pedig Artaxerxész huszadik évében tért vissza Perzsiából, mintegy kilencven évvel az első visszatérést követően, valamint negyvennégy évvel az után, hogy Zakariás prófétálni kezdett. – *a szerk.*

1. fejezet

Malakiás 1:1

1. Az Úr igéjének terhe Izráel ellen, Malakiás által.

Onus sermonis Iehovae ad Israel in manu Maleachi.

Azok, akik מֶשָׁה *mesha*, *teher* szót kivétel nélkül próféciaát jelentőnek fordítják, tévednek, mert amint máshol már emlékeztettek benneteket, a próféciaát nem mindenütt nevezik tehernek. Valahányszor pedig ez a szó szerepel, ott mindig Istennek valamiféle ítéletét kell érteni alatta. Amint pedig nyilvánvalóan kiderül a Jer23:28-ból, ezt a szót baljóslatúnak tekintették, így az istentelenek, mikor valamiféle feddésben akarták részesíteni a prófétát, közmondásként használták, és ezt mondták neki: „ez egy teher”. Ezzel arra céloztak, hogy a próféták semmi mással nem hozakodtak elő, csak fenyegetésekkel és ijesztgetéssel, és így igyekeztek némi mentséget találni arra, hogy becsúgták a füleiket, s azzal igyekeztek kikerülni minden próféciaát, hogy ezt a boldogtalan és baljóslatú nevet adták nekik.

Ahogy haladunk előre, majd világossá válik, hogy Malakiás tanítása nem ok nélkül kapta a *teher* megnevezést, mert amint azt részben már említettem, s amint majd később teljesebben is látni fogjuk, szükséges volt a népet Isten ítélőszéke elé idézni, mert rengeteg bűn kezdett ismét eluralkodni közöttük, olyanok, amelyeket nem lehetett eltűnni. Emiatt mondja, hogy Isten ítélete küszöbön áll.

Az *Izrael* név alatt azonban csak azokra utal, akik visszatértek a szülőföldjükre, akár Júda, akár Benjámin, akár Lévi törzséből származtak. Mindazonáltal valószínű, hogy keveredtek hozzájuk más törzsekből is, de a zsidók és a szomszédaik, Benjámin fél törzse majdnem egyes-egyedül tértek vissza a saját országukba a lévíták kivételével, akik a vezetőik voltak az utazás során, s bátorították a nép többi részét. Őket különbségtétel nélkül nevezi Izraelnek, mert csak közöttük maradt fenn a tiszta vallás. Azok viszont, akik szétszórva maradtak a külföldi és pogány nemzetek között, mondhatni elveszítették a nevüket, még ha nem is távolodtak el teljesen a tiszta istentisztelettől és az igaz vallástól. Így a kiválóság alapján azokat nevezi Izraelnek, akik ismét összegyűltek a szent földön, hogy élvezhessék a nekik fentről megígért örökséget.

A *kéz*, mint azt már máshol említettük, kiszolgáltatást jelent. A jelentése tehát az, hogy ez a tanítás Istentől származik, de egy szolgálat, és pedig Malakiást használt eszközként, így ő semmi olyasmivel sem hozakodott elő, ami a sajátja lett volna, hanem csak azt mondta el hűségesen, amit Isten bízott rá, mert minden Tőle származott. Most ez következik:

Malakiás 1:2-6

2. Szerettelek titeket, azt mondja az Úr, és azt mondjátok: Miben szeretnél minket? Avagy nem atyjafia vala-é Ézsau Jákóbnak? azt mondja az Úr: Jákóbot pedig szerettem;

3. Ézsaut ellenben gyűlöltem, és az ő hegyeit pusztává tettem, örökségét pedig pusztai sárkányokévá.³

4. Ha azt mondja Edom: Elpusztultunk; de térjünk meg és építsük fel a romladékokat: ezt mondja a Seregeknek Ura: Ők építenek, de én elrontom, és elnevezik őket istentelenség határának és oly népnek, a melyre örökké haragszik az Úr.

³ A Károli-fordításban a *pusztai sakálok* kifejezés szerepel – a ford.

5. És látják ezt a ti szemeitek, és magatok is mondjátok: Nagy az Úr az Izráel határa felett.

6. A fiú tiszteli atyját, a szolga is az ő urát. És ha én atya vagyok: hol az én tisztességem? És ha én úr vagyok, hol az én félelmem? azt mondja a Seregeknek Ura néktek, ti papok, a kik útáljátok az én nevemet, és ezt mondjátok: Mivel útáljuk a te nevedet?

Dilexi vos, dicit Jehovah; et dixistis, In quo dilexisti nos? Annon frater Esau erat ipsi Jacob? Dicit Jehovah; et dilexi Jacob,

Et Esau odio habui; et posui montes ejus solitudinem, et haereditatem ejus serpentibus desertum (alii vertunt, deserti.)

Si dixerit Edom, Attenuati sumus, sed revertemur, et aedificabimus deserta: sic dicit Iehova exercituum, Ipsi aedificabunt, et ego diruam; et dicetur illis, Terminus impietatis et populus cui infensus est Iehova in perpetuum.

Et oculi vestri videbunt, et vos dicetis, Magnificabitur Iehova super terminum Israel. (Addendus etiam sextus versus, saltem initium:)

Filius honorat patrem, et servus dominum suum; et si pater ego, ubi honor meus? et si dominus ego, ubi timor mei? dicit Iehova exercituum ad vos, O sacerdotes, qui contemnitis nomen meum: et dixistis, In quo contempsimus nomen tuum?

A szövegkörnyezet miatt kénytelen vagyok ezeket a verseket együtt olvasni, mert az értelme másképpen nem magyarázható meg. Isten itt a romlott és hálátlan népre panaszkodik, mivel kétszeresen is megfosztották a jogaitól: nem szerették és nem félték Őt, noha joggal követelte magának az Úr és az Atya nevet egyaránt. Miután a zsidók nem adóztak Neki tisztelettel, arról panaszkodik, hogy megfosztották atyai jogaitól, miután pedig nem is félték Őt, megfeddi őket, amiért nem ismerték el Uruknak és Mesterüknek, nem vetvén alá magukat a tekintélyének. Mielőtt azonban rátér erre, megmutatja, hogy Uruk és Atyjuk volt, s kijelenti: főleg azért volt Atyjuk, mert szerette őket.

Most már értjük a próféta szándékát: Isten kegyeskedett megmutatni, mennyire aljasak voltak a zsidók, amiért sem Atyjuknak, sem Uruknak nem ismerték el Őt. De, amint említettem, a jótéteményeivel hozakodik elő, amivel bizonyítja, hogy rászolgált az atyát és az urat megillető tisztességre.

Ezért mondja: *szerettelek titeket*. Isten valóban fordulhatott volna a zsidókhoz más alapokon is, hisz ha nem is mutatta volna ki az irántuk érzett szeretetét, akkor is kötelesek lettek volna alávetni magukat a tekintélyének. Valójában nem általánosan beszél itt Isten szeretetéről, mely az egész emberiségre kiterjed, hanem elítéli a zsidókat, mert jóllehet Isten szabadon fogadta őket örökbe az Ő szent és saját népeként, ők mégis megfedkeztek erről a tisztességről, megvetették az Adományozót, és úgy tekintettek a tanítására, mint semmiségre. Mikor tehát Isten azt mondja, hogy szerette a zsidókat, látjuk: ezzel az volt a célja, hogy meggyőzze őket azért a hálátlanságért, amiért megvetették az egyedül nekik megadott különleges kegyet, nem pedig az, hogy rájuk kényszerítse azt a tekintélyt, amellyel az egész emberiség felett egyformán rendelkezik. Isten tehát szólhatott volna így hozzájuk: „Én teremtettem benneteket és jó Atyátok voltam, az én kegyességem következtében ragyog rátok naponta a Nap, s terem a föld gyümölcsöt, egyszóval megszámlálhatatlanul sok jótéteménnyel kötöttem benneteket magamhoz.” Isten beszélhetett volna így nekik, de amint említettem, a célja az volt, hogy azzal az ingyenes örökbe fogadással hozakodjon elő, amelyet kegyeskedett megadni Ábrahám magvának. Tűrhetetlenebb istentelenség volt ugyanis az, hogy megvetették ezt a páratlan kegyet, amellyel Isten többre tartotta őket minden más nemzetnél: nem az érdemeik, vagy bármiféle kiválóságuk alapján, hanem mert így tetszett Neki. Ez tehát az ok, amiért a próféta annak kimondásával kezdi, hogy a zsidókat *szerette*

Isten, mert a legrosszabb módon viszonzták ingyenes kegyeit, mikor megvetették a tanítását. Ez az első dolog.

A felől sincs kétség, hogy közvetve a hálátlanságukat feddi meg, mikor ezt kérdezi: *Miben szerettél minket?* A szavakat valójában lehet ekképpen is magyarázni: „Ha azt mondjátok, vagy azt kérdezitek, miben szerettelek titeket? Nos, ebben is – Jákobot részesítettem előnyben Ézsauval szemben, pedig ikertestvérek voltak.” Máshol azonban látni fogjuk, hogy a zsidók kibúvókkal homályosították el rosszindulatúan Isten kegyességét, s ezt a gonoszságot is hasonló szavakkal feddi meg. Ezért a próféta, látván, hogy lealjasodott emberekkel van dolga, akik nem egykönnyen engednek Istennek, vagy nem ismerik el az Ő jóságát szabad és őszinte megvallással, úgy mutatja be őket, mint akik így hóbörögnek: „Hé! Mikor szerettél bennünket? Miben? A szeretetednek jelei nem mutatkoznak meg!” S válaszol is Isten nevében: „Ézsau Jákob testvére volt, mégis, Jákobot szerettem, de Ézsaut gyűlöltem”.

Most már látjuk, amire az imént utaltam – a zsidókat Isten visszateher nélküli szövetségére emlékezteti, hogy hagyjanak fel a gonoszságuk mentegetésével, amit visszaéltek ezzel a páratlan kegyel. Nem azért szidja tehát őket, mert pontosan olyanok voltak, mint a többi, Isten által teremtet ember, miután Isten rájuk is ragyogtatta a Napot és mivel a föld ellátta őket élelemmel, hanem mert előnyben részesültek a többi néphez képes, de nem a maguk érdemeiből, hanem mert tetszett Istennek ösatyjukat, Jákobot kiválasztani. Felhozhatta volna Ábrahámot is példaként, mivel azonban Jákob és Ézsau annak az Ábrahámnak a leszármazottai voltak, akivel Isten megkötötte a szövetséget, a kegyessége még figyelemre méltóbbá vált, mert Ábrahámot egyedül választotta ki Isten, míg a többi nemzetet figyelmen kívül hagyta, itt viszont ugyanazon a családon belül az egyiket kiválasztotta, a másikat elvetette. Mikor összehasonlítjuk Ézsaut és Jákobot, észben kell tartanunk, hogy testvérek voltak. Azonban más körülményekre is tekintettel kell lennünk, melyeket ugyan a próféta itt nem említ, de amelyek mégis közismertek. Az összes zsidó tudta ugyanis, hogy Ézsau volt az elsőszülött, így Jákob az elsőszülöttségi jogot a természetes sorrenddel ellentétben kapta meg. Miután pedig ez közismert dolog volt, a próféta meglegedett ennek az egyetlen mondatnak a kimondásával: *Ézsau Jákob testvére volt.*

Azt mondja azonban, hogy Jákobot Isten kiválasztotta, míg a testvérét, az elsőszülöttet elvetette. Ha megkérdezzük az okot, az nem a családfájukban keresendő, hiszen ikertestvérek voltak, s akkor még meg sem születtek, mikor Isten szájából már elhangzott a jövendölés, mely szerint Jákob lesz a nagyobb. Látjuk tehát, hogy Ábrahám utódai minden kiválóságának forrását itt Isten ingyenes szeretetének tulajdonítja annak megfelelően, amit Mózes is mondott: „Nem azért tisztelt meg benneteket az Úr ennyi jótéteménnyel, mert kiválóbbak lennétek más nemzeteknél, vagy létszámban többen lennétek azoknál, hanem mert szerette atyáitokat”. A zsidókat tehát mindig emlékeztette rá: ne keressék máshol az örökbe fogadásuk okát, mint Isten ingyenes kegyességében. Neki tetszett őket kiválasztani, és ez volt az üdvösségük forrása. Most már értjük a próféta célját annak kimondásával, hogy *Ézsau Jákob testvére volt,*⁴ de Isten mégsem szerette őt.

Ugyanakkor arra is emlékeznünk kell, amit már mondtam: azért említi meg Isten eme páratlan, Jákob gyerekei iránti kegyességét, hogy megszégyenüljenek a hálátlanságuk miatt, amiért Isten ennyire méltatlanokra pazarolta a szeretetét. Ha ugyanis rászolgáltak volna, akkor dicsekedhettek is volna vele, mint jutalmul kapottal. Mivel azonban az Úr ingyenesen és a pusztá jótetszéséből adta meg nekik ezt a jótéteményt, az istentelenségük csak annál megbocsáthatatlanabb lett. Ezt az aljasságot feddi tehát most meg a próféta.

⁴ A szavak sorrendje az eredetiben sajátos hangsúlyt kölcsönöz a mondatnak: *Vajon nem a testvére volt Ézsau Jákobnak?* Walesi nyelven szó szerint fordítják: *Onid brawd oedd Esau i Jacob?* Ez a két igevers fordítható ekképpen: „Szerettelek benneteket”, mondta Jehova. De ti azt mondjátok: „Miképpen szerettél minket?” – „Vajon Ézsau nem Jákob testvére volt?”, mondja azt Úr. „Én mégis Jákobot szerettem és Ézsaut gyűlöltem. A hegyeit pusztává tettem, s az örökségét a pusztai kígyóknak adtam.” – *a szerk.*

Utána következik az Ézsau iránti gyűlölet bizonyítéka: az *Úr az ő hegyeit pusztává tette, örökségét pedig kígyókévá*. Ézsau, amint ismeretes, mikor a saját szégyenérzete, vagy atyja nemtetszése üzte el, a Seir hegyére ment, és az egész régió, ahol a leszármazottai éltek, hepehupás, és hegyekkel körülvárt terület volt. Ha azonban bárki azt vetné ennek ellenébe, hogy ez nem a gyűlölet figyelemre méltó jele, amiképpen az is elmondható, hogy Isten Jákob iránti szeretetét nem nagyon mutatta az, amikor Kánaán földjén éldegélt, mert a kaldeusok szebb és gyümölcsözőbb országban laktak, s az egyiptomiak is nagyon gazdagok voltak, arra a válasz az, hogy a Kánaán földje volt Isten szeretetének a jelképe, de nem a gyümölcsözősége alapján, hanem mert Isten magának és a választott népének szentelte azt. Jeruzsálem sem volt kiválóbb a terület más városainál, akár Szamáriához, akár Betlehemhez viszonyítva, a helyzetét illetően, mert amint ismeretes, hegyek között helyezkedett el, s csak a Silóám forrásával rendelkezett, amiből kicsiny patakocska folydogált csupán. A kinézete sem volt túl szép, és a termékenysége sem volt túl nagy. Más dolgokban azonban kiemelkedő volt, mert Isten a szenthelyének választotta, s ugyanezt kell elmondanunk az egész földről is. Miután tehát a Kánaán földje mondhatni záloga volt Ábrahám gyermekei örökökévaló örökségének, a Szentírás ezen az alapon magasztalja fel nagyon, s beszél róla fennkölt kifejezésekkel. Ha a Seir hegye gazdag is volt és telve is volt mindenféle örömteli dologgal, mégis fájdalmas száműzetés volt az edomitáknak, mert az elvettetésük jele volt. Ézsau ugyanis akkor ment oda, mikor otthagyta atyja házát, s mondhatni idegenné vált, megfosztván magát a mennyei örökségtől, mikor eladta elsőszülöttségi jogát Jákobnak. Emiatt mondja Isten, hogy Ézsau elküldetett a hegyek közé, s meg lett fosztva a szent földtől, amit Isten a választott népe számára tett félre.

A próféta azonban még egy dolgot hozzász: Isten gyűlölete akkor mutatkozott meg, mikor Ézsau utódai is megszűntek létezni. Mert jöllehet az asszírok és a kaldeusok nem kisebb kegyetlenséggel tomboltak a zsidók ellen, mint az edomiták ellen, a dolog mégis nagyon másképpen alakult, mert a zsidók hetven év után Jeremiás ígéretének megfelelően hazatértek. Edom azonban nem állíttatott helyre, s a próféta rámutat: ez a tény bizonyította Isten szeretetét Jákob iránt és a gyűlöletét Ézsau iránt. Nem emberi mesterkedés folytán kaptak a zsidók szabadságot és engedélyt a templom felépítésére, hanem azért, mert Isten Jákob személyében kiválasztotta, s a saját és szent népévé tette őket.

Ami az edomitákat illeti, csak még nyilvánvalóbbá vált, hogy Ézsau személyében elvettettek, mert amint pusztasággá tétettek, látták, hogy az örök megsemmisítésre vannak ítélve. Ez tehát a próféta szavainak jelentése, mikor azt mondja, hogy Ézsau birtokai átadattak a *kígyóknak*. Amint ugyanis már említettem, Júdea és Edom állapota egy ideig hasonló volt, de mikor Jeruzsálem elkezdett felemelkedni és helyreállni, akkor Isten világosan kimutatta: nem hiába adatott az a föld az Ő választott népének. Mikor azonban a szomszédos ország helyreállítása elmaradt, bár Ézsau leszármazottai kisebb gyanakvással ugyan, de helyreállították a házaikat, abból nyilvánvalóvá vált, hogy Isten átka volt rajtuk.

Ugyanebből a célból teszi hozzá: *Ha azt mondja Edom: Elpusztultunk; de térjünk meg és építsük fel a romladékokat: ezt mondja a Seregeknek Ura: Ők építenek, de én elrontom*. Itt megerősíti, amit korábban mondtam: Edom utódainak nem volt reménysége a helyreállításra, mert bármennyire is összeszedték a bátorságukat és bármennyire szorgalmasan is munkálkodtak a városaik újjáépítésén, mégsem voltak sikeresek, mert Isten lerontotta minden épületüket. Ez a különbség tehát mintegy eleven szemléltetés volt, amelyből a zsidók megláthatták Isten Jákob iránti szeretetét, és Ézsau iránti gyűlöletét. Hisz miképpen történt meg az, hogy noha mindkét népet ugyanaz az ellenség verte le, mégis, a zsidók kaptak szabadságot, de az edomiták nem térhettek vissza a saját országukba? Ismeretes, hogy nagyobb volt a rosszindulat zsidók iránt, a kaldeusok mégis kegyesebben bántak velük. Ebből következik, hogy mindez Isten csodálatos céljának volt köszönhető, s ebből az is kiderült,

hogy az örökbe fogadás, mely látszólag eltöröltetett akkor, amikor a zsidókat száműzetésbe vitték, mégsem volt hiábavaló.

Ezt mondja tehát a Seregeknek Ura: Ők építenek, azaz építhetnek ugyan, de én elrontom, és elnevezik őket istentelenség határának és oly népnek, a melyre örökké haragszik az Úr. Az istentelenség határa alatt egy átkozott határt ért, mintha ezt mondta volna: „Világosan megmutatkozik majd, hogy elvetettek vagytok, azaz az egész világ megítélheti majd ezt magából az eseményekből”. A *nép, melyre örökké haragszik az Úr* kifejezés hozzátételével azt erősíti meg, amit a szeretetről és a gyűlöletről mondtam. Isten valóban lehetett volna egyformán dühös a zsidókra és az edomitákra, mikor azonban kibékült a zsidókkal, továbbra is engesztelhetetlen maradt Ézsau leszármazottai iránt. Ebből a két nép közötti különbség egészen megmutatkozott.

Figyeljük meg az *עַד-עוֹלָם od-oulam, örökké* szót is, mert Isten egy ideig úgy tűnt, hogy a zsidókat is elvetette, s a próféták ugyanazt a *וָעַם, haragos* szót használják, mikor a nép állapotán siránkoznak, akik így, vagy úgy rájönnek, Isten haragszik rájuk. Istennek a zsidók iránti haragja azonban csak egy ideig tartott, mert nem feledkezett meg teljes mértékben a szövetségről. Az edomitákra azonban mindörökké megharagudott, mert az atyjuk elvetett volt. Azt pedig tudjuk: a választottak és az elvetettek közötti különbség mindig abban mutatkozik meg, hogy mikor Isten általánosan látogatja meg a bűnöket, mindig visszafogja a választottak iránti haragját, és korlátokat szab a szigorúságának. Amint meg van írva: „Ha az ő utódai nem tartják meg a szövetségemet, hanem megszegik az én törvényemet, akkor emberi vesszővel büntetem meg az őket, de az én kegyelmemet nem vonom meg tőlük” (Zsolt89:31-34, 2Sám7:14). Az elvetetteket illetően azonban Isten bosszúállása mindig üzi őket, mindig a fejük felett lebeg és mondhatni belerögződik a csontjaikba és a velőjükbe. Ezért mondja a prófétánk, hogy Isten haragszik majd Ézsau leszármazottaira.

Hozzáteszi: *és látják ezt a ti szemeitek.* A zsidók részben már tanúivá váltak ennek, de a próféta itt a folytatásról beszél. *Látják majd a szemeitek,* azaz „amint már megmutatkozott, mi haszna van az ingyenes kiválasztásnak a számotokra, amivel népemmé választottalak benneteket, s amint azt is láttátok, hogy mi történt a rokonaitokkal, az edomitákkal, miután ők elvetettek az ösatyjuk, Ézsau személyében, úgy lesz ugyanez a különbség nyilvánvaló a számotokra a leszármazottaikat illetően is”. *Látják tehát majd a szemeitek.*

És magatok is mondjátok: Nagy az Úr az Izrael határa felett, azaz „maga az esemény készítet majd benneteket erre a megvallásra – hogy én hatalmasan kiterjesztem a jóságomat irántatok”. Jóllehet Isten kegyelmének jelei mindenfelé ragyogtak, s a Föld, amint a zsoltáros mondja, telve van az Ő jóságával (Zsolt104:24), mégis volt valami speciális Júdeában, ezért a prófétánk nem hiába mondja, hogy a zsidóknak mindig lesz okuk ünnepelni Isten dicséretét, amiért hozzájuk nagylelkűbb volt, mint a világ többi részéhez. S a próféta kétségtelenül közvetve itt megfeddi a nép gonoszságát, mintha ezt mondta volna: „Amennyire csak töletek telik, valóban eltemetitek Isten jótéteményeit, vagy legalábbis csökkenteni azokat, de maguknak a tényeknek kell kisajtolni belőletek az alábbi megvallást: Isten nagylelkűen bánik Izrael határaival, melyeken belül jobban gyakorolja a kegyességet, mint bármely más nemzetnél”.

Miután röviden kitért mindazokra a jótéteményekre, melyeknek székelyt kellett volna hozni a zsidókra, végül rátér a saját témájára, mert a fő célja, amint már mondtam, annak megmutatása volt, hogy Isten panaszkodott, amiért kettős értelemben is megfosztották a jogaitól. A zsidók ugyanis sem Atyjukként nem tisztelték, sem Uruként nem félték Őt. Ő valóban nevezhette Magát Atyának és Úrnak a teremtés jogán is, de amint magyaráztam, inkább az örökbe fogadásukra hivatkozott, mert figyelemre méltó kegy volt, mikor az Úr kiválasztott egyeseket az emberi fajból, s nem mondhatjuk, hogy ennek az oka az emberekben rejlett. Akit tehát kiválasztani kegyeskedik, azt szentebb kötelékekkel köti Magához.

Miután így megértettük a próféta szavainak jelentését és célját, már csak azt kell megtanulnunk, hogy miképpen vonatkoztassuk a tanítottakat önmagunkra. Mi valóban nem Ábrahámától, vagy Jákobtól származunk test szerint, de mivel Isten ránk véste az örökbe fogadásának bizonyos jeleit, melyekkel megkülönböztetett minket a többi nemzettől, pedig semmivel sem voltuk jobbak azoknál, ebből látjuk, hogy joggal kaphatjuk ugyanazt a feddést, mint a zsidók, ha nem válaszolunk Isten elhívására. Azért akartam röviden kitérni erre a dologra, hogy megtudhassuk: ez a tanítás manapság nem kevésbé hasznos a számunkra, mint egykor volt a zsidók számára, jóllehet az örökbe fogadás nem pontosan ugyanolyan, mivel akkoriban egyetlen magra és egyetlen családra vonatkozott. Mégsem a magunk érdeméből vagyunk azonban mások felett állók, hanem mert Isten ingyenesen a népévé választott minket. S miután ez a helyzet, az Övéi vagyunk, mert Ő váltott meg minket a saját Fia vére árán, s tett az evangélium által részeseivé ennek a szavakkal ki nem fejezhető hatalmas kegynek, azaz a fiaivá és a szolgálivá tett minket. ha nem szeretjük és tiszteljük Őt Atyaként, és nem féljük Őt, mint Urunkat, akkor ugyanolyan aljas hálátlanság jellemez minket, mint az ókori népet. Most azonban csak a fő dologra akartam kitérni, így majd holnap beszélek a kiválasztásról úgy, ahogyan azt a téma megköveteli. Először azonban szükséges volt kideríteni a próféta célját, amit meg is tettünk, majd részletesebben is tárgyalni a konkrét pontokat, amiképpen a dolog megkövetelheti.

Ima

Add meg, mindenható Isten, mivel Te nemcsak általánosságban kegyeskedtél nekünk életet adni ebben a világban, hanem el is különítettél minket más pogány nemzetektől, és megvilágosítottál az igazság Napja, a Te egyszülött Fiad által, hogy elvezess minket az örök üdvösség örökségére, – ó add meg, hogy kimenekülvén a halál sötétségéből mindig ügyeljünk arra a mennyei világosságra, mellyel vezetsz és Önmagadhoz hívogatsz. Hadd járjunk úgy, mint a világosság gyermekei, soha le nem térvén szent elhívásunk útjáról, hanem folytonosan azon haladjunk, míg végül el nem érjük az Általad kitűzött célunkat, ami nem más, mint a test minden szennyét letéve átalakulunk arra a szavakkal ki nem fejezhető dicsőségre, aminek a képét most a Te egyszülött Fiadban látjuk. Ámen.

Százhetvenedik előadás

Tegnap láttuk, mi volt Malakiás célja, mikor arra emlékeztette a zsidókat, hogy Isten szerette és kiválasztotta őket. Ezzel akarta még jobban felnagyítani a hálátlanságukat, amiért oly méltatlan jutalommal viszonzták Isten eme hatalmas kegyét. Miután minden más népnél többre tartotta őket, ezért joggal kötelezhette volna örök engedelmességre: ők azonban lerázták magukról az igát, és megvetvén Istent, átadták magukat ismét csak megannyi romlásnak, amint azt tegnap említettük. Egyidejűleg azonban arra is emlékeztettek benneteket, hogy a próféta itt nem azokra a jótéteményekre utal, amelyeket Isten az egész emberiségnek válogatás nélkül megad, hanem azzal az örökbe fogadással hozakodik elő, amellyel elkülönítette Ábrahám magvát az Ő saját népeként. Ám hogy még teljesebben megmutatkozzék, mennyire jogos volt ez a panasz, először is jegyezzük meg: az egyik fajta kötelezettséget az jelenti, hogy Isten teremtett minket, embereket az Ő képére és hasonlatosságára, mert teremthetett volna minket kutyáknak és szamaraknak is, nem pedig embereknek. Ádám, mint tudjuk, a porból vétetett, miképpen a többi állat, így tehát testileg nincs különbség az emberek és más teremtmények között. Mikor azt olvassuk, hogy Isten az élet leheletét lehelte az emberbe, akkor nem szabad úgy álmódoznunk, ahogyan a manicheánusok teszik, akik szerint az emberek lelke ismétlés általi, azaz ezzel azt jelentik ki, hogy az ember lelke az Istenség szubsztanciájából származik. Mózes azonban épp ellenkezőleg fogja fel: szerinte az ember lelke a semmiből teremtett. Nemzés által születünk, de eredetünk mégiscsak a por, s a fő dolog bennünk, a lélek, a semmiből teremtett. Ebből látjuk: azért különbözünk az állatoktól, mert Istennek tetszett minket embernek teremteni. Joggal vádol hát minket hálátlansággal, ha nem szolgáljuk Őt, mert ebből a célból teremtett minket a saját képére.

Megemlít azonban itt egy speciális kegyet is, nevezetesen azt, hogy az Úr Ábrahám magvát vette magához. Mózes énekében elhangzik, hogy minden nemzet az Úré, de Izrael a Neki sors szerint jutott öröksége (5Móz32:9). Jóllehet tehát az egész világ Isten kormányzása alatt állt, Ő mégis ki akart választani egyetlen családot. Ha pedig ennek okát kutatjuk, azt nem az emberekben találjuk meg, mert valamennyien porból lettek teremtve, a testükbe ültetett lélek pedig a semmiből teremtett. S mivel ez így van, ezért látjuk, hogy a különbség az ingyenes kegyesség forrásából származik – Isten egy nemzetséget előnyben részesített a többivel szemben. Amint tegnap már említettük, Mózes gyakran emlegeti ezt – nevezetesen hogy a zsidók nem azért lettek kiválasztva, mert kiválóbbak voltak más nemzeteknél, hanem mert Isten visszteher nélkül szerette az atyáikat (5Móz7:7). A szeretet alatt az ingyenes kegyet érti. Malakiás tehát itt nem úgy véli, hogy más nemzetekkel szemben a zsidók a saját érdemeik miatt lettek kiválasztva, mert ha ezt állítaná, akkor tiltakozhattak volna: „Miért emlékeztetsz minket arra, hogy Isten jobban kegyelt minket más nemzeteknél, hiszen méltónak talált erre és így jutalmazta meg az érdemeinket?” A próféta készpénznek vesz, amint már említettük, hogy a zsidók a természetüknél fogva olyanok voltak, mint a többi nemzet, ezért az eltérő helyzetük nem önmagukból, vagy az érdemeikből származott, hanem Isten ingyenes szeretetéből.

A harmadik lépést is meg kell itt említeni. Isten csak egy részt választott ki Ábrahám nemzetségéből, mivel Ézsau és Jákob testvérek voltak, sőt természetes módon Ézsau volt az elsőszülött. Isten azonban mégis elvetette őt, s a kiválasztás kegyében Jákob utódait részesítette. Ez a harmadik lépés tehát a kiválasztás volt.

Ezeket a dolgokat gondosan fontolóra kell venni. Az emberek sajátos módon kötődnek Istenhez, mert Ő teremthette volna őket kutyáknak, vagy szamaraknak is, nem pedig embereknek, de tetszett Neki a saját képmására megalkotni őket. A második lépés az, hogy kiválasztotta Ábrahám nemzetségét, pedig az uralma minden nemzet fölé válogatás nélkül

kiterjedt. Miképpen történhetett volna meg ugyanis, hogy Isten úgy döntött: az egyik nép Atyja és Szabadítója lesz, ha uralma nem terjedt volna ki az egész világra? Ebben ragyog fel, mint mondtam, az Ő ingyenes kegyessége, s Mózes bizonyágtételei mellett a Zsoltárokból is gyakorta olvassuk, hogy Isten szerette az atyákat, s azt tette velük, amit egyetlen más nemzettel sem tett meg, mert közölte velük a végzéseit (Zsol147:19). Sok igeszakasz létezik, melyekben Isten megemlékezik a zsidók iránti eme kegyéről, mert tetszett Neki elkülöníteni őket a többi nemzettől, pedig mindenki állapota a természetüknél fogva teljesen egy és ugyanaz volt. A Malakiás által említett harmadik lépést pedig szintén gondosan meg kell figyelni: Isten nemcsak megígérte, hogy Ábrahámnak és a magvának Istene lesz, de még különbséget is tett Ábrahám fiai között, egyeseket kiválasztván, másokat elvetvén. Ezt a dolgot tárgyalja részletesen Pál a Róma levél kilencedik fejezetében (Rm9:1-33), mert azt mondja, hogy nem mindnyájan valódi és törvényes izraeliták az Izraeltől valók, azaz akik tőle származnak, hanem csak az elhívottak azok. Pál célja a zsidók megcáfolása volt, akik azzal dicsekedtek, hogy ők szent nép, noha akarattal utasították el Krisztust és az Ő evangéliumát. Mikor ugyanis az apostol bebizonyította, hogy a megígért Megváltó elküldetett, a zsidók szájából ez a büszke válasz jött ki: „Vajon nem mi vagyunk az Isten egyháza? De mi nem fogadjuk el ezt a Krisztust, Akit igyekszel ránk erőltetni”. Miután tehát a zsidók ezzel a hamis ürüggyel megvetették Isten kegyét, s megpróbáltak mondhatni lábbal taposni Krisztuson, Pál visszaveri ezt a gögöt, és rámutat, hogy csakis az ingyenes örökbe fogadás folytán emelkedtek ki a nemzetek közül, s ez az örökbe fogadás úgy terjedt ki Ábrahám egész nemzetségére, hogy közülük csak bizonyos számú emberre korlátozódott.

Hasonló módon járnak el a pápisták manapság. Miután a hitet a külső jelek alapján becsülik fel, gögösen szembeszállnak velünk, és azt mondják, hogy ők az egyház – mintha az általános ígéret elégséges lenne a Lélek nélkül is, Akit joggal neveznek az örökbe fogadás Lelkének, Aki által Isten belülről a szívünkben pecsétel el minket.

Pál bizonyítékokat is hozzátesz a tényekhez, és előhozakodik Jákob és Ézsau példájával. Az ikertestvérek közül, mondja, az egyik kiválasztott, a másik elvetett volt, pedig mindketten Ábrahám fiai voltak. Ebből következően létezik egy harmadik lépés is a kiválasztásban, amint azt már említettem. S ebből a harmadikból következik egy negyedik is – Isten veszi Jákob egyes fiait, Akiket a világ teremtménye előtt választott ki, a többit pedig elveti. Ebből a tényből vezet le Pál egy biztos bizonyítékot, vagy tesz hozzá egy nyilvánvaló okot: Isten Jákobot részesítette előnyben az elsőszülött testvérével szemben, de nem bármiféle érdemeik alapján. Ha tehát Isten ingyenes könyörülete ennyire fontos volt Jákob kiválasztásában, abból következik, hogy ugyanolyan fontos az utódainak vonatkozásában is. Ha megint felmerül a kérdés, hogy miképpen hívők egyesek, s miképpen elvetettek mások, a válasz az, hogy mert így tetszett az Istennek. Pál ezért magasabbra emelkedik, és azt mondja, hogy mielőtt megszülettek volna, mikor még nem tettek sem jót, sem gonoszt, megmondatták: az idősebbik szolgál majd a fiatalabbnak. Utána pedig elismétli a próféciát: „Jákobot szerettem, Ézsaut pedig gyűlöltem”. Ha tehát bölcsen fontolóra vesszük az egész igeszakaszt, meglátjuk, amit már kijelentettem – a harmadik lépésből egy negyedik is következik, miszerint Isten Jákob fiaiból egyeseket kiválasztott, másokat pedig elvetett, Mikor ugyanis kiválasztotta Jákobot, Isten nem kötődött hozzá semmivel sem jobban, mint annakelőtte. Valóban ugyanaz az ígéret ismétlődött meg Jákobnak is, mint amelyik Ábrahámnak adatott. Ábrahámtól származott Ismáel is, aki kivettetett, mint tudjuk az Isten egyházából, s ugyanez volt a helyzet Ábrahám más fiaival is. Egyedül Izsák volt a kiválasztott, Izsák azonban, Jakob és Ézsau apja, nem volt képes megtartani mindkettőt a saját tetszése szerint, s itt mutatkozott meg Isten ingyenes és rejtett kiválasztása, aminek következtében Ézsau elvettetett, Jakob pedig megmaradt az isteni kegy törvényes örökösének. Most már jobban értjük, mire gondol a próféta: nem azzal vádolja a zsidókat, hogy annak az Istennek minden félelmét lerázták magukról, Akinek a képére teremttetek, hanem felnagyítja a hálátlanságukat, amiért nem

reagáltak Isten ingyenes örökbe fogadására, amivel minden nemzet közül őket választotta ki. Sőt, még Ábrahám nemzetségéből is kiválasztotta őket, s ez volt a második kiválasztásuk. S még egy dolgot hozzá kell tenni az ingyenes kiválasztásukat illetően. A próféta feddését ugyanis nem kellene elfogadni, ha Isten az Ő örökbe fogadása során nemcsak a saját kegyeire lenne tekintettel. Ha ugyanis elismerjük, hogy akár Jákob, akár Ábrahám kiérdemelte bármit is, akkor a próféta *Avagy nem atyjafia vala-é Ézsau Jákobnak?* kérdése haszontalan. Akkor ugyanis azonnal az alábbi választ adhatnánk: „Valóban a testvére volt, de érdemeinél fogva a bátyja elé került”. A próféta azonban itt ezt véli a zsidók elméjébe: annyi jótéteménytől lekötelezetten mégis mondhatni törvénytelenekké váltak, mert elzüllöttek az Isten által rájuk ruházott kegytől. A próféta eme szavaiból világos bizonyítékát kapjuk annak, hogy Ábrahámot az összes többi nemzettel, Izsákot Ismáellel és Jákobot Ézsauval szemben részesítette előnyben és választotta ki Isten.

A Szentírás tele van a dologgal kapcsolatos bizonyítékokkal, és a tapasztalat is kellően bizonyítja annak igazságát. Mózes azt mondja, hogy nem a saját erényeik folytán voltak kiválóbbak más nemzeteknél, mert lázadó és keménynyakú nép voltak. Jóllehet Isten ismerte annak a nemzetnek a romlott jellemét, mégis tetszett az Ő csodálatos jóságának példájává tenni őket. Nincs tehát okunk máshol keresni az örökbe fogadás okát, mint Isten akaratában. Mivel pedig Ábrahám, Izsák és Jákob örökbe fogadása ingyenes volt, ebből következően mindenki szabadon van kiválasztva, akiket Isten elkülönít az egész testülettől. Így jutunk el a negyedik lépésig, mert ami itt elhangzik, miszerint Jákob választott ki, azt nem szabad az ő személyére korlátoznunk, hanem az utódait is bele kell értenünk. Jákob tehát kiválasztott – mi célból? Azért, hogy a gyermekei legyenek Isten szent és saját népe. Ha viszont megvizsgáljuk a teljes leszármazotti vonalát, abból meglátjuk: nem minden Jákobtól származó volt törvényes izraelita, mert a nagyobbik részük elvetettnek bizonyult. Miután tehát sokan azok közül, akik Jákobtól vezették le a származásukat, ugyanúgy elvetetteknek bizonyultak, mint Ézsau, ebből következik, hogy Isten szabad kegyessége és ingyenes könyörülete mondhatni egyénekre vonatkozik, s ezt a témát tárgyalja Pál a Róma levél kilencedik fejezetében.

Sokaknak kemény dolognak tűnik, hogy Isten csak egyeseket, s nem mindenkit választ ki, s nem veszi figyelembe az érdemességet, hanem a saját szabad akaratából választja ki ezeket az embereket, amint Neki tetszik, másokat pedig elvet. De honnan máshonnan származik ez az ellenvetés, mint abból, hogy korlátozni akarják Istent, és alávetni Őt a saját megítélésüknek? Nekünk azonban el kell jutnunk a már említett alapelvhez. Ha mások számára ésszerűtlennek tűnik egy-két ember kiválasztása és a többi elvetése, miképpen lesznek képesek védelmezni Isten igazságosságát (ha az ő hasonlatuk alapján feltételezzük ennek bármiféle szükségét) egy számár és egy ember vonatkozásában? Amint ugyanis már említettem, mind a szamarak, mind az emberek testileg ugyanabból a sárból származtak. Minden elevenséget és erőt a szamarakban Isten rejtett hatalma hozott létre, ami pedig az ember lelkét illeti, jóllehet ennek esszenciája örökkévaló, mégis a semmiből teremtetett. Nos, tehát, válaszoljanak Istennek ebben az esetben is ezek a bölcsek, akik úgy vélik, hogy Ő megannyi rágalomnak van kitéve, mikor azt mondjuk, hogy az ember üdvössége az Ő akaratán múlik, mikor egyeseket elvet, másokat kiválaszt.

Ami az általános kiválasztást illeti, itt ugyanaz a nehézség merül fel az emberek megítélésének kielégítése során. Amint ugyanis már említettük, nincs más különbség az emberek között, csak ami a rejtett kiválasztásból fakad. Egyesek valóban úgy vélik ebben az esetben, hogy az előre ismerés a kiválasztás anyja, de ez az elképzelés rendkívül ostoba és gyermeteg. Erre mondják, hogy Isten egyeseket azért választott ki, míg másokat azért vetett el, mert Ő, Aki elől semmi sincs elrejtve, előre látta, hogy kiből mi lesz. De akkor megkérdezem: honnan származik az, hogy az egyik ember erényes, a másik erkölcstelen? Ha azt mondják, hogy a szabad akaratból, akkor is a teremtés kétségtelenül megelőzi a szabad

akaratot. Ez az első dolog. Azután tudjuk, hogy Ádámban minden ember egyformának teremtetett, mert miképpen van az, hogy valamennyien ki vagyunk téve az örök halálnak, s Isten bosszúállása valamennyiünk felett ott lebeg, manapság pedig kiterjedt az egész világra? Miképpen lehetséges ez, ha nem azért, mert valamennyiünk eredeti állapota egy és ugyanaz volt? Ebből következően, ha Ádám megállt volna, úgy valamennyi ember megmaradt volna épségben. Most nem a különleges ajándékokról beszélek, mert az ajándékok különbözősége ellenére a természetünk megmaradt volna tökéletesnek, hanem az örök életet illetően lenne valamennyiünk állapota egy és ugyanaz. Ádám bukása után pedig valamennyien elveszettek vagyunk. Mi volna hát ostobább és abszurdabb, mint azt képzelni, hogy van némi erény az adott emberben, amivel kiemelkedik a többi közül? Hiszen valamennyien átkozottakká lettünk Ádám személyében. Mert ki tett téged kiemelkedővé a többiek közül? – kérdezi Pál. Bizonyítja, hogy nincs kiválság az emberben, csak ami Isten nagylelkűségéből származik, s ennek oka, amint már említettem, teljességgel nyilvánvaló.

Mert vagy az eredendő bűn nem vonatkozik, vagy Isten nem képes előre látni, hogy ez az ember igaz lesz, a másik meg nem lesz az. Miért? Ádámban mindenki elvetett és ki van téve az örök halálnak, s az ok nyilvánvaló: az emberekben nincsen más, csak bűn. Isten előre ismerése tehát nem lehet a kiválasztásunk oka, mert ha az egész emberi fajra tekint, mindenkit átok alattinak lát a legkisebbtől a legnagyobbig.

Látjuk, milyen ostobán fecsegnék és csacsognak azok, akik a pusztá és mezítelen előre ismerésnek tulajdonítják azt, amit Isten jótetszésének kell tulajdonítani. Az, hogy Isten megismertette Magát Ábrahám nemzetségével, kegyeskedett a törvényét az izraelitákra bízni – mindez az Ő sajátos kegyessége volt, aminek nem lehet más okát megjelölni, mint az ingyenes örökbe fogadást. Isten tehát azért kegyeskedett Ábrahám gyermekeit ebben a kiváltságban részesíteni, mert így tetszett Neki: ha ugyanis azt mondjuk, hogy ők méltók voltak erre, s erényeikkel váltak erre érdemessé, akkor először is a Szentlélek beszél ellenünk mindenhol, másodszor pedig a tapasztalat és a tények, mert ennek a népnek a makacssága rendkívüli volt. Nekünk azonban meg kell elégednünk a Szentírás tekintélyével, mivel Isten ezzel a példával ismerteti meg és szemlélteti a kegyességét: szerette Ábrahámot és a gyermekeit, kizárólag a saját jósága folytán volt jó a zsidókhoz, s ezt majd utóbb világosabban is látjuk. Maradjon tehát ez kikötött alapelv – hogy a kiválasztásunk oka nem más, mint Isten pusztá kegyessége. Ha Istentől független okot keresünk, mikor a kiválasztásunkat vizsgáljuk, akkor eltévedünk egy labirintusban. Azt pedig, hogy ugyanez az alapelv vonatkozik mindenkire egyénenként is, már bizonyítottam. Valóban elegendőnek kell lennie a számunkra, hogy Pál Jákob személyéről áttér a leszármazottai közül egyénekre. Mert mondhatni példaként állítja eléink a két testvér esetét, arról igyekezvén meggyőzni minket, hogy senki sem választtat ki a saját erényei, hanem csakis Isten jótetszése folytán. Nem is másért kellett felsorolni a körülményeket – miszerint az egyikük lett kiválasztva, még mielőtt a testvérek megszülettek volna, amikor még nem cselekedtek sem jót, sem rosszat, tehát a választás nem cselekedetek alapján történt, hanem az elhívótól – hanem mert ezzel akarta bizonyítani, hogy Isten hatalmában áll kiválasztani azt, akit akar, és elvetni azt, akit akar. S amint Ágoston emlékeztet rá minket, semmi sem abszurdabb, mint az elképzelés, mely sokaknak tetszik, s amely szerint Isten előre tudta, milyenek lesznek az emberek. Pál ugyanis kizárja az efféle előre ismerést, mint okot, s erre azzal utal, hogy nem a cselekedeteknek, hanem az elhívónak tulajdonítható, hogy Isten az egyiket előnyben részesítette a másikkal szemben, hisz az anyaméhben még egyikük sem tett sem jót, sem rosszat. Pál Mózes másik kijelentéséből is származtat egy megerősítést: „Könyörülök, akin könyörülök, kegyelmezek, akinek kegyelmezek”. Ezekkel a szavakkal Isten világosan kijelenti, hogy az Ő hatalmában állt tetszése szerint elvetni Jákob magvából azokat, akiket akart, illetve kiválasztani azokat, akiket akart. Amit akkor egyetlen ember vonatkozásában mondott, azt Isten most az egész magra alkalmazza, mert nem idegen nemzetekről beszél, hanem a szent és választott népről.

Mikor Isten Ábrahám minden gyermekét megsemmisítéssel fenyegette, Mózes alázatosan könyörgött ennek elhárításáért, nehogy a saját szövetségét érvénytelenítse. Isten így válaszolt neki: „Könyörülök, akin könyörülök” – mit jelent ez? Azt, hogy nincs más oka, amiért Isten egyeseket megtart Önmagának. Másokat pedig elvet, mint az Ő akarata. Az ismétlés feleslegesnek és hidegnek tűnhet: „Könyörülök, akin könyörülök”, de nagyon hangsúlyos, mintha ezt mondta volna: „Választhattam volna magamnak a világból Ábrahám helyett valaki mást, de a saját jótetszésemnek megfelelően őt fogadtam örökbe. Ismétel is lehetett volna a számomra olyan kedves, mint Izsák, de az én akaratom az volt, hogy az áldás Izsákon nyugalomra meg. Mikor pedig neki is két gyermeke született, én vettem el az elsőszülöttet és választottam Jákobot. Most pedig, Jákob utódai közül azt választom magamnak, akit nekem tetszik, mert ennek nem lesz más oka, mint az én akaratom. Könyörülök tehát, akin könyörülök, és kegyelmet is annak mutatok, akinek megkegyelmezek.” Ha tehát az emberek ebben az esetben vitába szállnak Istennel, a válasz, amit ad, az lesz, hogy az ok kizárólag az Ő kegyelmében keresendő, mert Ő nincs kötve senkihez.

Látjuk tehát, miképpen foszlik szerte azok ostobasága, akik az előre ismerést jelölik meg a kiválasztás okaként. Azok is kellő cáfolatot kapnak, akik zúgolódnak Isten ellen, mivel az Ő hatalmában áll kiválasztani, vagy elvetni, hisz Neki nincsenek kötelezettségei senkivel szemben. Ami az elvettetést illeti, ennek oka elegendően megmutatkozik Ádám bukásában, mert amint már mondtuk, mi övele együtt buktunk el. De meg kell jegyezni, hogy a kiválasztás megelőzte Ádám bukását, ezért valamennyien, akik megmenekültünk a közös romlásból, Krisztusban lettünk kiválasztva a világ teremtését megelőzően. Mások viszont joggal pusztulnak el, mert elvesztek Ádamban. Isten pedig azért jelölte ki Krisztust az egyház Fejének, hogy üdvözülhessünk Őbenne – nem mindenki, csak a kiválasztottak.

Ami pedig a bizonyítékot illeti, itt nem szükséges összehordani a Szentírásban található igeszakaszok sokaságát, mert annak vége-hossza nem lenne. Vannak azonban figyelemre méltó igeszakaszok, melyekből kellően egyértelmű, hogy egyesek kizárólag Isten jótetszése alapján vannak kiválasztva az egész világból, valamint Ábrahám nemzetségéből, mások pedig elvetettek, s ennek nincs más oka, mint az Ő akarata. A mi kiválasztásunk ugyanis Isten titkos és örök tanácsvégzésében rejlik, és Krisztuson alapszik, az elvettetés pedig Isten ítéletében van elrejtve. Ha pedig be akarunk hatolni ebbe a titokba, tudnunk kell, hogy ez hatalmas és feneketlen mélység, amelyben minden elképzelésünk szertefoszlik. Egyébként meg Isten nem veszíti el a szabadságát arra nézve, hogy kiválasszon és elvessen, amint Neki tetszik.

A kiválasztást illetően meg kell elégednünk a Róma levél kilencedik fejezetével (Rm9:1), vagy inkább annak három fejezetével, mert Pál ugyanazt a témát elemzi egészen a tizenegyedik fejezet végéig, majd végül azt kiáltja, hogy Isten bölcsessége és jósága felfoghatatlan, ítéletei pedig követhetetlenek. Beszél a választottakról az efézusi levél első fejezetében is (Ef1:1), s az ott elmondottak summája az, hogy minden istenfélő kiválasztatott Krisztusban a világ teremtését megelőzően, s kizárólag csak Isten jótetszése alapján azért, hogy Ő megmutathassa bennük a jóságának dicsőségét.

Semmiféle mesterkedéssel nem képesek elmenekülni azok, akik ezt az igazságot igyekeznek elhomályosítani, mert Pál nagyon világosan és tömören jelenti ki, hogy nem az egész világ lett kiválasztva, csak az istenfélők, akik később megkapták az örökbefogadás Lelkének kegyét. Ezzel kellő cáfolatot kap az a fantáziálás, miszerint Isten kiválasztását össze kell kapcsolni az ígéreteivel. Csodálkozom, mikor tanult emberek, akik meg vannak áldva józan értékítéllel és alaposan ismerik a Szentírást, oly hűvösen átsiklanak a dolog felett, s a legcsekélyebb mértékben sem indulnak meg, mikor látják, hogy sokaknak okot adnak az ostoba tévelygésre, amely miatt egyesek megragadják a lehetőséget a rágalmazásra. Nekünk azonban azt kell kijelenteni, amit ez az igeszakasz megkövetel – hogy nagyon ostobák azok, akik megpróbálják aláaknázni, vagy felforgatni Isten örök kiválasztását azzal az elképzeléssel,

mely szerint Isten mindenkihez szól: „Jöjjetek énhozzám, mert az Atyátok vagyok”. Mivel Isten tehát mindenkinek kínálja a kegyelmét Ígéjének külső prédikálásával ezért mondják, hogy mindenki kiválasztott, de Pál azt mondja: azért vagyunk hívők, mert ki lettünk választva. Ha tehát megkérdezik, hogy egyesek miért vetik el makacsul Isten kegyelmét, mások pedig miért ölelik azt magukhoz a szelídség lelkével, Pál ekképpen jelöli meg ennek okát: mert Isten megvilágosítja azokat, akik hisznek, mivelhogy már a világ teremtése előtt kiválasztotta őket. Ebből következik tehát, hogy Isten egyetemesen beszél így, mert a tanítás hatékonysága még mindig az Ő titkos jótetszésén múlik, hisz honnan máshonnan származna a hit, mint az Ő különleges kegyességéből? S miért nem közli a kegyelmét mindenkivel? Mert nem mindenkit választott ki. Látjuk, hogyan megy előre Pál lépésről lépésre, hogy megtaníthassa nekünk: a hit az ingyenes kiválasztás forrásából árad ki, s a kiválasztást a legnagyobb kiválasztás szintjére emeli annak megmutatása végett, hogy nem helyes dolog az oka után kutakodni. Ennyit a kiválasztásról.

Ami pedig az elvettetést illeti, tudom, hogy sokan nagyon utálják azt a tanítást, mely szerint egyesek elvetettek, de annak oka sem bennük rejlik, amiért így kegyvesztetteké váltak Isten előtt. Itt azonban a taníthatóságra és a jámbor lélekre van szükség, amire Pál is buzdít, mikor ezt mondja: „Sőt inkább kicsoda vagy te óh ember, hogy versengsz az Istennel?” (Rm9:20). Ha törvényes lenne ugyanis az okot kutatni, akkor Pál, aki a harmadik égbe ragadtatott, biztosan megmutatná nekünk az odavezető utat. Ő azonban itt hallgat, és elűz bennünket attól, hogy belemerüljünk a vakmerő és túl kíváncsi lelkületbe. A Szentlélek Pál szájával fogja vissza az emberek vakmerőségét, hogy ne merészeljenek ennél tovább menni: mivel Isten megkeményíti azt, akit akar, és meglágyítja azt, akit akar, így mi másért akarnának az emberek ezen túlmenni, mint azért, hogy szándékosan igyekezzenek háborút vívni Istennel? Bár mértékletességet színlelnek, s azzal az ürüggyel igyekeznek eltemetni a kiválasztásról szóló tanítást, hogy józanul kell beszélnünk a titkokról. Ezt az utolsó mondatot én teljes mértékben elismerem, de mi más lenne a mi józanságunk, mint a taníthatóságunk? – azaz mikor magunkhoz öleljük, amit Isten jelent ki az Ígéjében, és soha ne engedjük meg magunknak a kutakodást annál jobban, mint amennyit megtanít nekünk. Ők azonban kioltják Isten Ígéjét, sőt nyílt istenkáromlásokat merészelnek kimondani és hibát találnak a próféták és az apostolok által szóló Lélekben.

Látjuk, hogy valóban sok ördög prédikál mértékletességet, amikor az a céljuk, hogy elnyomják a világosságot és ezt a fő tanítást, ami az üdvösségünk alapja, gonosz rendeleteket csikarván ki a tudatlanoktól és a szunnyadozóktól, mintha mindez az ember hatalmáéban állna. Ismeretlen dolgokról fecsegnek, és barbár módon kevernek össze mindent, hogy mondhatni letaszíthassák Istent az Ő mennyei trónjáról. Ez borzalmasan szörnyűséges, és mindenkinek meg kell vetni, mert inkább nyelje el a legnagyobb mélység az összes földi birodalmat, semhogy a halandó teremtmények úgymond a mennybe emelkedjenek, s megpróbáljanak behatolni Isten titkaiba. De még mikor az egész világ vagy ugatva támadja ezt a tanítást, vagy megpróbálják kiforgatni azt fenyegetésekkel és rettentéssel, vagy mikor mindenki különféle módon mutatja ki a dühét, s azok mennydörögnek, akik nagyon hatalmasoknak vélik magukat, nekünk akkor is szilárdan kell ragaszkodni ahhoz a tanításhoz, hogy egyedül Isten az üdvösségünk Szerzője, mert Neki tetszett ingyenesen kiválasztani minket, s Ő rendelkezik hatalommal az egész emberi faj felett. Ezért egyesek választottak, mások pedig elvetettek az Ő akarata alapján, s Ő mindig igazságosan cselekszik, és titokban tartja mind a kiválasztás, mind az elvettetés okát. Nem csoda azonban, ha oly vakok vagyunk, hiszen természetünknel fogva ostobák, sőt teljesen vakok vagyunk. De ha angyalok is lennénk, akkor is tisztelettel kellene tekintenünk Isten sokféle bölcsessége iránt, amit sem az ember, de még az angyali elme sem képes teljesen felfogni. A többit máskorra kell hagynunk.

Ima

Add meg mindenható Isten, hogy miután Te választottál ki minket a népedül abból a célból, hogy mondhatni belevéssünk a Te egyszülött Fiad testébe, és elváltozzunk a Fő hasonlatosságára – ó, add meg, hogy egész életünkben törekedjünk elpecsételni a szívünkben a kiválasztásba vetett hitünket, hogy az még jobban serkentsen minket a valódi engedelmességre Irántad, a Te dicsőséged pedig mutakozzék meg rajtunk. S hadd munkálkodjunk azon, hogy a velünk együtt kiválasztottakat összegyűjthessük, s együtt ünnepelhessünk Téged, mint az üdvösségünk Szerzőjét. S dicsőítsük úgy a Te jószágodat, hogy elvetvén és megtagadván minden, a saját erényeinkbe vetett bizakodást, eljussunk Krisztushoz, mint a Te kiválasztásod egyetlen forrásához, Akiben az evangéliumodon keresztül történő üdvözülésünk bizonyosságát is elénk állítod, míg végül össze nem gyűjtetünk abba a mennyei dicsőségbe, amint a saját vére árán szerzett meg nekünk.

Százhetvenegyedik előadás

Malakiás 1:6-8

6. A fiú tiszteli atyját, a szolga is az ő urát. És ha én atya vagyok: hol az én tisztességem? És ha én úr vagyok, hol az én félelmem? azt mondja a Seregeknek Ura néktek, ti papok, a kik útáljátok az én nevemet, és ezt mondjátok: Mivel útáljuk a te nevedet?

7. Megfertéztetett kenyeret hoztok oltáromra, és azt mondjátok: Mivel fertéztetünk meg téged? Azzal, mikor azt mondjátok,⁵ hogy az Úrnak asztala megvetni való.

8. Hogyha vakot hoztok áldozatul: Nem bűn-é az? vagy ha sántát hoztok és bénát: nem bűn-é az? Vidd csak azt a te fejedelmednek: vajjon kedvvel fogad-é, avagy reád tekint-é? azt mondja a Seregeknek Ura.

Filius honorat patrem, et servus dominum suum; et si pater ego, ubi honor meus? et si dominus ego, ubi timor mei? dicit Iehova exercituum ad vos, O sacerdotes, qui contemnitis nomen meum: et dixistis, In quo contempsimus nomen tuum?

Qui offertis super altare meum panem pollutum; et dixistis, In quo polluimus te? Quum dicitis, Mensa Iehovae ipsa est contemptibilis (vel, despecta.)

Si obtuleritis caecum ad immolandum, non malum est? et si claudum vel mutilum obtuleritis, non malum est? Offer hoc nunc (vel, adedum, vel, quaeso; [ἄ]) dubiae est significationis, offer ergo, obsecro, hoc) praefecto tuo, an complacebit ei in te, vel suscipiet faciem tuam, dicit Iehova exercituum?

Isten, amint azt már bizonyította, sok jótéteménnyel volt Atyja a zsidóknak. Érezniük kellett, hogy Magához kötötte őket, amennyiben volt bennük bármiféle vallás, vagy hála. Most befejezi a nekik szóló mondanivalóját, mintha azt mondta volna, hogy nagyon rosszul tette, mikor az áldásokat nekik adta, s két hasonlatot is mond: először egy atyához hasonlítja Magát, utána pedig egy úrhoz. Azt mondja, ebben a két vonatkozásban jogosak a panaszaik a zsidókkal szemben, mert atyaként viselkedett velük, de ők nem viselkedtek úgy, mint a gyermekek, alázatosan és engedelmesen, mint kellett volna. Azután az urukká is vált, de ők lerázták az igáját, s nem engedték, hogy az Ő tekintélye kormányozza őket.

Ami az atya aszót illeti, már megmutattuk, hogy a zsidók nemcsak másokkal egyetemben voltak Isten gyermekei, hanem az Ő saját népeként is kiválasztottak. Örökbe fogadásuk tette őket Isten gyermekeivé minden más nemzettel szemben, mert Isten akkor fogadta őket örökbe, amikor még semmiben sem különböztek a világ többi részétől. Az úr jogainak és hatalmának tekintetében Isten először is az egész világ Teremtőjeként és formálójaként tartotta őket Magához kötve, de, amint ez közismert, a Szabadító jogait is kiérdemelte. A bűneiket felnagyítandó pedig nemcsak azért panaszkodik rájuk, mert visszaéltek a kegyeivel, hanem makacssággal is vádolja őket, amiért nem tisztelték a tekintélyét, pedig Ő volt az Uruk.

Azt mondja: *a fiú tiszteli atyját, a szolga is az ő urát*. Mindkét mondatban ugyanazt az igét használja, de utóbb különbséget tesz, az atyának a tiszteletem, az úrnak a félelmet tulajdonítva. Ami az első mondatot illeti, tudjuk, hogy ahol tekintély van, ott tiszteletnek is kell lennie, s ahol urak vannak a szolgák felett, azokat is tisztelni kell. A következő mondatban azonban konkrétabban is szól, s azt mondja, hogy az urat félnie kell a szolgának, míg a tisztelet az atyának jár ki a fiútól. A szolgák ugyanis nem szeretik urukat, de mivel nem

⁵ A Károli-fordításban itt a *gondoljátok* ige szerepel. – a ford.

képesek kimenekülni a hatalmából, ezért félik őt. A tisztelet azonban, mellyel a fiak adóznak, nemeslelkűbb és önkéntesebb. Isten azonban azt mutatja meg itt, hogy a zsidókat semmi módon sem lehetett a kötelességük teljesítésére készíteni, noha a rengeteg kegyesség miatt édes örömükkel kellett volna annak válnia. Isten valóban a lehetséges legnagyobb mértékben Maga mellé állította őket, de minden teljesen haszontalannak bizonyult. Isten fenségének félelemmel is el kellett volna tölteni őket. Mindez tehát ugyanaz, mintha azt mondta volna: oly romlott természetűek voltak, hogy nem lehetett őket engedelmességre bírni sem kedves és szívélyes hívogatással, sem tekintélyt parancsoló utasítással.

Az Úr tehát azt panasolja, hogy a zsidók megfosztották mind az atyának a fiaktól kijáró tisztelettől, mind az úrnak a szolgálától kijáró félelemtől. Ezzel pedig azt mutatja be, hogy olyanok voltak, mint a megszelídíthetetlen vadállatok, melyeket semmiféle kegyes bánásmóddal, sem ostromozással, vagy bármiféle büntetéssel sem lehet megszelídíteni,

Majd hozzáteszi: *néktek, ti papok*. Bizonyos, hogy ezt a panaszt nem szabad egyedül csak a papokra korlátozni, mert Isten, amint azt láttuk, általánosan beszél Ábrahám egész fájáról. Azt mondta ugyanis, hogy Lévi papi tisztességre emeltetett, míg a többi testvért mellőzte, s azt is mondta, hogy Jákobot kiválasztotta, míg Ézsaut elvetette. Mindez pedig egyformán vonatkozott mind a tizenkét törzsre. Ezért nem kell, és nem is szabad a Lévi törzsére korlátozni, hogy Isten az Atyjuk és az Uruk volt. Akkor miért szól most konkrétan a papokhoz? Nekik valóban a nép többi része vezetőinek és tanítóinak kellett volna lenniük, de ezen az alapon nem mentesíti az egész népet a szégyentől, vagy a vétektől, még ha a papokhoz szól is. Azt akarta ugyanis bemutatni, hogy minden dolog annyira megromlott a nép között, hogy mondhatni a papok váltak a vallás megvetésében, a szentségtörésekben és a mindenféle beszennyeződésben az elsőkké. Ebből következik, hogy semmi szilárd, vagy helyes nem volt abban a közösségben, mert mikor maguk a szemek világosság nélkül valók, akkor nem képesek ellátni a testtel szembeni kötelességeiket, s mi lesz végül mindebből?

Isten tehát kétségtelenül azt mutatja be, hogy hatalmas romlás uralkodott el és terjedt szét a nép között olyannyira, hogy akiknek példát kellett volna mutatni másoknak, különösen azok rázták le az igát az adtak utat a féktelen kicsapongásnak. Emiatt ítéli hát el a próféta a papokat, jóllehet a kezdetben az egész népet beleértette, amint az kiderült a szövegből.

Ugyanakkor arra is emlékeznünk kell, amit másutt mondtunk – a nép hibáját nem kisebbitette az, hogy a papok vétke volt a legsúlyosabb, hanem mindenki ugyanabba a romlásba süllyedt. Isten ugyanis ebben az esetben nem mentette fel a köznépet azért, amiért ugyanazokat a vétkeket követték el, hanem azt mutatja be, hogy a legsúlyosabb a tanítók vétsége volt, akik nem feddték meg a népet, hanem épp ellenkezőleg, még növelték is a kicsapongást a színlelésükkel, amint azt majd hamarosan ismét látjuk.

Azt mondja, *utálták a nevét*. Nem mintha az istenfélelem másokban eluralkodott volna, hanem a papok kötelessége volt az egész nép istentelenségének a megfeddése. Miután pedig oly sok szabadságot engedtek meg másoknak, teljesen nyilvánvalóvá vált, hogy Isten nevét csak kevésre becsülték. Ha ugyanis bármiféle valódi buzgóság lett volna bennük, akkor nem tűrték volna, hogy az istentiszteletet lábbal tiporják, vagy megszentégtelenítsék, mert pontosan ez történt, amint azt hamarosan meglátjuk.

Majd ez következik: *Mivel utáljuk a te nevedet?* Miután a próféta az elején közvetve kitért a nép képmutatására és romlottságára, most kétségtelenül ugyanazt ismétli meg, hasonló nyelvezetet használván, mert miképpen lenne lehetséges, hogy mind a papok, mind a nép ugyanazt a kérdést teszik fel egy világos dologban úgy, mintha az homályos volna, ha nem a saját bűneik vakították el őket? Nos, a vakság oka a képmutatás, ami, ahogyan az már lenni szokott, együtt jár a romlottsággal. Azok ugyanis, akik becsapják magukat, még a szarvaikat sem félik felemelni Isten ellenében, nyűgösen hangoskodván arról, hogy túl szigorúan bánik velük. A próféta ugyanis itt kétségtelenül az ő szavaikat mondja vissza, s pont annak bemutatása végett, hogy olyan érchromlokuk és kemény nyakuk volt, amivel minden feddést

bátran visszavertek. Manapság ugyanezt a megrészegedést látjuk a világban, mert bár a bűnöket megfeddik, és azok kellően ismertté válnak, mégis, még a leggonoszabbak is azonnal tiltakozni kezdenek azt hangoztatván, hogy rossza tettek nekik, s el nem ismerik a bűneiket, amíg százszor is meg nem győződnek azokról, de még akkor is keresnek majd valami kibúvót. E dolog valóban hihetetlen lenne, ha nem találkoznánk naponta újabb és újabb bizonyítékaival annak, mennyire makacsak az emberek Istennel szemben. A próféta ezzel a metsző kifejezéssel kétségtelenül noszogatta, és sértette a népet és a papokat egyaránt, arra célozván: a képmutatásuk oly hatalmassá vált, hogy még akkor is ravaszkodni merészeltek, mikor a bűneik mindenki számára ismertté váltak.

Ezt mondjátok: Mivel utáljuk a te nevedet? Úgy kérdezősködtek, mintha a homlokukat dörzsölve szedték volna össze a bátorságukat: „Mit jelent ez? Azzal vádolsz, hogy gonoszok és szentségtörők vagyunk, de mi semmi rosszról sem tudunk.” A választ Isten nevében adja meg: *Megfertőztetett kenyeret hoztok oltáromra.* Itt felmerül a kérdés: „Vajon ezt a papok bűnéül kell tulajdonítani? Hiszen ha áldozatot mutattak be, amelyet Isten a törvényében parancsolt, akkor az talán a papok előnyére és javára volt, ha pedig finom gabonát hoztak, az vajon a papok előnyére szolgált?” Nekem azonban valószínűnek tűnik, hogy a papokat azért ítéli el, mert éhes, sőt éhező emberekhez hasonlóan ragadtak magukhoz mindent maguk körül. Egyesek úgy vélik: a papok súlyos és csalárd módon szegték meg a törvényt az áldozatok kicserélésével – mikor kövér kost kínáltak fel, a feltételezéseik szerint elvették azt, és sovány, vagy béna, vagy megcsonkított kossal helyettesítették. Ez a nézet azonban nekem nem tűnik az igazsághoz illőnek. Tekintsük hát a valódi jelentésnek az általam megjelöltet, mely szerint Isten itt az egész néppel vitatkozik, de a feddéseit a papokra irányítja, mert ők mindig kétféleképpen voltak vétkesek: egyrésztől ők maguk is a nép részét képezték, másrészt túrték, hogy Istenre szegyen hozzanak. Mi lett volna ugyanis szégyenletesebb, mint beszennyezett áldozatokat és beszennyezett kenyeret felkínálni? Ha pedig most megkérdezik, hogy vajon ez a papok hibájaként kell-e felróni, a válasz ez: a nép akkortájt nem volt túl gazdag, hisz éppen hogy visszatértek a fogságból, és nem hoztak magukkal sok vagyont, a föld pedig sivár és műveletlen volt. Miután tehát a nép sok szükségletet látott az Aggeus prófétánál látottak alapján (Agg1:4), és elhanyagolták Isten templomát, valamint annak áldozatait, valahogyan mégis kétségtelenül eleget akartak tenni az Isten iránti kötelezettségeiknek, s ezért hoztak béna, vagy vak állatokat. Így rontották meg az egész istentiszteletet és így váltak az áldozataik beszennyezetteké. A papoknak azonban ezeket el kellett volna utasítani, s inkább be kellett volna zárniuk Isten templomát, semmint válogatás nélkül elfogadni mindazt, amit Isten megtiltott. Miután tehát a nép eme közönye nem más volt, mint az istentisztelet megszenteltségének elhanyagolása, a papoknak erőteljesen szembe kellett volna vele szállni. Mivel azonban ők maguk is éhesek voltak, jobbnak láttak mindent megragadni önmaguk körül. „Mi lesz velünk?”, kérdezték. „Ha elutasítjuk ezeket az áldozatokat, legyenek azok bármennyire romlottak is, majd nem kínálnak semmit, s éhezni fogunk, és semmi előnyünk sem származik belőle. Ebben az esetben nekünk magunknak kell majd nyitni és zárni a templomot, és a magunk költségére áldozni, márpedig ezzel a teherrel nem tudunk megbirkózni”. Mivel tehát a papok a maguk javára kímélték a népet, a próféta joggal feddi őket, és mondja: *megfertőztetett kenyeret kínáltok.* Valóban a papok hivatala volt naponta kenyeret tenni az asztalra, de honnan vették volna a kenyeret, ha nem kínálták volna azt fel? Semmi nem veszett el a papok számára, mikor naponta tettek kenyeret Isten elé, amint megkapták, s úgy tartották jobbnak – mivel az ő javukat is jobban szolgálta – ha megfelelően jóváhagyott, finomlisztből készült kenyereket kínáltak fel. De amint mondtam, a maguk kényelme közbelépett, mert úgy vélték, nem képesek meggyőzni a népet: „Ha felingereljük ezeket az embereket, akkor majd megtagadják, hogy bármit is fel kellene kínálniuk, s így a templom is üres lesz, a házaink is üresek lesznek. Jobb lesz hát elfogadni tőlük a korpakenyeret, mint a semmit, mert legalább a családjainkat és a szolgáljainkat etethetjük majd ezzel a kenyérral

miután felajánlottuk az Úrnak”. Ebből látjuk, miképpen volt a hiba a papok hibája, mikor a nép szennyezett kenyeret és elfogadhatatlan áldozatokat kínált fel.

A próféta szavait mostanáig főleg a szent⁶ kenyereket illetően magyaráztam. Nem mintha oly szigorúan csak a kenyerekre kellene ezeket vonatkoztatni, mint teszi azt oly sok igemagyarázó, mert a kenyér névbe, mint tudjuk, bele kell érteni minden élelmiszert. Ezért a számomra valószínűnek tűnik, hogy a szót ki kell terjeszteni minden áldozatfélére, s ezek egyikét itt példaként említi. Az is valószínűnek tűnik, hogy az ez után következőket magyarázatképpen teszi hozzá: *bénát, vakot, megcsonkítottat kínáltok*. Mivel ezek a dolgok összefüggenek, nekem kétségem sincs róla, hogy Isten itt a kenyér alatt mindenféle áldozatot ért. Azt pedig tudjuk, hogy a szent kenyereket nem az oltáron kínálták fel, hanem ezek számára volt egy különálló asztal az oltár mellett. Azt pedig könnyű megmagyarázni, miért akarta Isten a kenyerekkel megjelölni az összes áldozatot: Isten úgy akarta a Neki szánt áldozatok felkínálását, mintha a lakóhelye és az asztala a zsidók között lett volna. Valóban nem az volt a célja, hogy vaskos képzelgésekkel töltse be az elméiket, mintha Ő enne és inná, mert tudjuk, hogy a pogányokat rászedték az efféle elképzelések, hanem csak az, hogy emlékeztesse a zsidókat arra a családisa lakozásra, amit közöttük választott a Maga számára. De többet is mondunk majd hamarosan erről a dologról, most viszont folytatom a szavak elemzését.

Megfertéztetett kenyeret hoztok oltáromra, és azt mondjátok: Mivel fertéztetünk meg téged? A papok ismét úgy válaszolnak, mintha Isten igazságtalanul vádolná őket. Az ártatlanságuk mellett kardoskodnak, mivel a kérést itt tagadásnak kell tekinteni: *Mivel fertéztetünk meg tehát téged?* Tagadják, hogy jogos az elítélésük, hiszen annak rendje és módja szerint szolgálták Istent. Ebből azonban következtethetünk a korábban elmondottak alapján, milyen hatalmas képmutatásban élt a nép, s mennyire megkeményedtek a makacsságban. Ugyanez a helyzet manapság is: a bűnök hatalmas tömege uralkodott el mindenfelé a világban, sőt borította el azt, ám mégsem viseli el senki, hogy elítéljék, mert mindenki a másikra néz, s mikor nem kevésbé súlyos bűn mutatkozik a másik emberben, mindenki mentegeti önmagát. Ez az a részegség, amit a próféta most ostromoz: *azt mondjátok: Mivel fertéztetünk meg téged?* Ő, és más próféták kétségtelenül ezzel a szentségtöréssel vádolták a zsidókat – hogy megfertéztették Isten nevét. De érdemes tudni: csak kevesen gondolják, hogy Isten nevét fertéztetik meg, mikor babonásan, vagy formálisan tisztelik Őt, mintha csak egy gyermekkel lenne dolguk. Látjuk azonban: Isten Maga jelenti ki, hogy az egész vallás meg van szentségtelenítve, az Ő neve pedig szégyenletesen be van szennyezve, mikor az emberek így játszadoznak Vele.

Így válaszol: *mikor azt mondjátok*, az eredetiben „a ti mondásokban”, *hogy az Úrnak asztala megvetni való*. Itt a próféta feltárja a bűnük forrását, s mondhatni ujjal mutat a tényre, hogy megvetették az istentisztelethez tartozó a rítusokat. Majd megjelöli az okot is: *Hogyha vakot hoztok áldozatul: az nem bűn*. Egyesek az utolsó mondatot kérdésként olvassák: „Nem bűn-e az?”, de kérdőjel itt nem szerepel. A szövegkörnyezetből pedig könnyen kideríthető: a próféta eddig arról számol be, mennyire szenttelenül gondolták mind a papok, mind az egész nép, hogy felmenthetők, és megszerezhetik a bocsánatot önmaguk számára. „Nem bűn az, ha bénát kínálunk fel, ha vakot kínálunk fel, ha megnyomorítottat kínálunk fel, nincs ebben semmi rossz.”⁷ Most már értjük a próféta szavainak jelentését.

⁶ Kálvin itt a „felmutatandó” szót használja, mivel azonban a Károli-fordításban ezekről sokszor mint „szent kenyerekről” olvasunk, jobbnak láttam megtartani ezt a megnevezést – *a ford.*

⁷ Ez inkább ironikus nyelvezet, amiképpen kiderül a következő szó szerinti fordításból: „S mikor vakot hoztok áldozatul, az nem bűn! S mikor a bénát, vagy beteget hozzatok, az nem bűn! Kínáljátok csak fel a fejedelmeteknek, vajon örül majd neki, és szívesen fogad? – mondja a Seregek Ura.” Az egész ironikus hangvételű, s az első sorok sokkal szembeszökőbbek, ha a kérdőszót is hozzátoldjuk. Ezért a ου καков – *nem bűn* a Septuaginta fordítása. A Targum vezette be a kérdő mondatos formát. – *a szerk.*

A téma azonban homályos lenne, ha nem volna bővebb magyarázat is hozzátéve ezekkel a szavakkal: *az Úrnak asztala megvetni való*.⁸ Isten, mint korábban mondtam, itt azt mutatja meg, miért volt oly elégedetlen a zsidókkal. Valóban semmi sem annyira drága, mint az Ő imádata, s azért vezette be a törvény alatt az áldozatokat és más rítusokat, hogy Ábrahám gyermekei gyakorolhassák magukat az Ő lelki imádatában. Ez tehát ugyanaz volt, mintha azt mondta volna, hogy semmit sem törődött magukkal a juhokkal és a borjakkal, vagy bármi effélével, de az istentelenségük mégis kellőképpen megmutatkozott, mivel nem gondolták, hogy a vallás egészét vetették meg azzal, amikor megvetették az istentiszteletnek a törvény által megszabott külső cselekedeteit. Isten tehát visszafordítja a zsidó figyelmét az áldozati állatokról Önmagára úgy, mintha ezt mondta volna: „Ti béna és vak állatokat kínáltok nekem, melyeket megtiltottam feláldozni. A hűtlenségetek irántam ebből kellően megmutatkozik, s ha azt mondjátok, hogy ezek csekély, jelentéktelen dolgok, arra azt mondom, hogy a végcél kellene néznetek, amiért elrendeltem, hogy áldozatok nekem és kenyeret tegyetek az asztalomra a szentélyben. E jelek által kellene tudnotok, hogy én közöttetek élek, bármit esztek, vagy isztok, az nekem szenteltetett, s bármitek is van az mind az én nagylelkűségem folytán lett a tiétek. Miután tehát az áldozatok elrendelésének ezt a végcélját hagyjátok figyelmen kívül, teljesen nyilvánvaló, hogy semmit sem törődtek az igaz vallással.

Most már látjuk, hogy a próféta miért a papoknál emel kifogást, amiért megvetendőnek nevezték az Úr asztalát. Nem mintha konkrétan kimondták volna így ezt, hanem mert majdhogynem semmiségnek vélték a törvény szerinti egész istentisztelet megrontását és meghamisítását, ami a vallás bizonyítéka volt, mikor az egyáltalán létezett.

Furcsának tűnhet azonban, hogy Isten egyszer oly szigorúan megköveteli a tiszta áldozatokat, és sürgeti azok betartását, máskor pedig azt mondja, hogy nem vár áldozatokat. „Mert szeretetet kívánok én és nem áldozatot” (Hós6:6), majd ismét: „Vajon megparancsoltam atyáitoknak, mikor kihoztam őket Egyiptomból, hogy kínáljanak fel nekem áldozatokat? Megelégedtem egyedül azzal, hogy engedelmeskedjenek a szavamnak.” (v. ö. Jer7:22) Utóbb pedig ezt mondja Mikeásnál: „Vajon megbékélek veled, ha az összes nyájadat felkínálsz? Inkább alázd meg magad ó ember a Te Istened előtt” (v. ö. Mik6:6).

S ugyanerről beszél az ötvenedik zsoltárban, Ézsaiás könyvének első és utolsó fejezeteiben, és megannyi más helyen is. Mivel Isten máshol lebecsüli az áldozatokat, és kimutatja, hogy nem értékeli azokat túl sokra, itt miért vitatkozik oly ridegen a zsidókkal, amiért azok béna, vagy nyomorék állatokat kínáltak fel Neki? Erre azt mondom: megvolt rá az ok, amiért Isten ezzel a feddéssel leplezte le a nép istentelenségét. Ha minden áldozatuk kövér, vagy jól táplált lett volna, a próféta úgy beszélt volna, mint azt másoknál láttuk. Mivel azonban a hitetlenségük oly messzire ment, hogy még a gyermekeknek is kimutatták, hogy nem becsüli az istentiszteletet – mivel oly messzire jutottak a szégyentelenségben, ezért volt szükséges így meggyőzni őket az istentelenségükről. Ezért mondja, hogy *megfertőztetett kenyeret kínáltok nekem*, mintha ezt mondta volna: „Én látlak el benneteket élelemmel, s a ti dolgotok felkínálni nekem az első zsenget, a tizedet és a szent kenyereket. Ezeknek a külső tevékenységeknek pedig az a céljuk, hogy általam tápláltaknak tekintsék magukat naponta, s mértékkel fogyasszák a kenyeret, a húst és a nekik adott egyéb dolgokat úgy, mintha az én asztalomnál ülnének. Mikor ugyanis látják, hogy a kenyér ugyanabból a gabonából készülten kerül Isten jelenlétebe, akkor arra kell gondolniuk: 'ez Isten akarata, mintha itt élne közöttünk, hogy a kenyér egy része mindig a szent asztalra kerüljön'. Mikor pedig áldozatokat kínálnak fel, annak nemcsak a megtérésre és a hitre kell őket serkenteni, de azt is el kell ismerniük, hogy mindezek Istennek szenteltek. Mikor ugyanis az oltár elé hoznak akár egy borjút, akár ökröt, vagy egy bárányt, s látják az állat feláldozását (melynek egy része a papoké lesz), s az oltár meghintését a vérrel, akkor így kell gondolkodniuk: 'Íme, mindezeket Istennel

⁸ Így kell fordítani ezt a mondatot, s így is fordítja Newcome, de a „megvetendő” helyett a „lenézendő” szót használja, míg Henderson megtartja az előbbi, a mi fordításunkban is szereplő előbbi szót. – *a szerk.*

közösen végezzük, mintha emberi formát öltene Magára, és ugyanabból az ételből és italból fogyasztana Ő is.' Ezen a módon kellene tehát elvégezni a külső rítusaikat.”

Isten most jogosan panaszkodik, hogy az Ő asztala megvetendővé vált. Mintha azt mondta volna, hogy a kegyességét elvetették, mert a nép mondhatni megvetéssel korpakenyeret hozott úgy, mintha azt holmi disznóólba vitték volna – Zakariás is hasonló viselkedést említ, mikor azt mondja, hogy úgy kínáltak neki jutalmat, mint valami méltatlan béresnek (Zak11:12). „Gondosan tápláltalak benneteket”, mondja, „de most kérem a jutalmamat: ti pedig harminc ezüstöt adtok, alantas és szégyenletes díjat.” Így mondja itt is: *azt mondjátok: Az Úrnak asztala megvetni való.* A hangsúly a névmáson van, mert Isten megmutatja, hogy semmiképpen sem szolgált rá erre a feddésre. „Ki vagyok én, hogy így meg kell vetnetek az asztalomat? Én azért szenteltem azt meg, hogy olyan közel lehessetek hozzám, mintha a látható szentélyben élnék, de ti úgy megvetettétek az, mintha én nem volnék senki.”

Majd hozzáteszi: *Vidd csak azt a te fejedelmednek: vajjon kedvvel fogad-é?* Isten itt azt panaszkodik, hogy kevesebb tiszteletben részesítik, mint a halandókat, mert ezzel az összehasonlítással hozakodik elő: „Mikor valaki hűbérrel, vagy adóval tartozik a fejedelemnek, és bármi csonkoltat, vagy sérültet visz neki, ő nem fogja elfogadni.” Ebből levonja a következtetést, miszerint rendkívül megsértették, hisz a zsidók azt merték felkínálni neki, amit még a halandók is visszautasítanak. A kisebbtől a nagyobb felé haladva érvel tehát, hogy ez tűrhetetlen szentségtörés volt, mert a zsidók oly vakmerően éltek vissza a jóindulatával. S ezért teszi hozzá:

Malakiás 1:9

9. Most azért engeszteljétek meg az Istennek orcáját, hogy könyörüljön rajtunk. Általatok van ez, elnézheti-é ezt néktek? azt mondja a Seregeknek Ura.

Et nunc deprecamini quaeso faciem Dei, et miserabitur nostri; (e manu vestra factum est hoc;) an suscipiet ex vobis faciem, dicit Iehova exercituum.

Itt még súlyosabb csapást mér a papokra, mivel olyannyira megromlottak, hogy teljességgel méltatlanná váltak a megtisztelő hivatalukra és titulusukra. „Menjetek”, mondja, „engeszteljétek meg Isten orcáját”. Mindez ironikus, mert azok a fordítók nagyot tévednek, akik úgy vélik, hogy a próféta itt alázatos könyörgésre buzdítja a papokat az Istenhez a könyörületért mind a saját maguk, mind a nép számára. Épp ellenkezőleg, ironikusan szól hozzájuk, miközben azt mondja, hogy legyenek közbenjárók és közvetítők Isten és a nép között, pedig világias emberek voltak, akik a maguk részéről az egész istentiszteletet beszennyezték, s ezzel az egész vallást felforgatták. „Menjetek, és könyörögjete”, mondja, „Isten orcája előtt”. Ez a kötelezettség, mint tudjuk, a papokra hárult, nekik kellett közeledni a szentélyhez, és megjelenni Isten előtt úgy, mintha a nép ügyének szószólói, vagy legalábbis az Istent megbékítő közbenjárók lettek volna. Miután tehát ebben a vonatkozásban Krisztus előképei voltak, illet nekik a szentségre törekedni, s jóllehet a nép átadta magát mindenféle gonoszságnak, a papoknak mégis teljes tisztelettel kellett odaszállni magukat az elhívásuknak. Miután pedig Isten őket részesítette előnyben a felebarátaikkal szemben, különösen oda kellett magukat szentelni Neki teljes istenfélelemmel. Minél kiválóbbá vált ugyanis az állapotuk, annál kiemelkedőbbé kellett volna válni a kegyességüknek és a szentségüknek is. A próféta tehát joggal mennydörög ennyire súlyosan velük szemben, miután nem törődtek azzal, hogy a papság tisztességében részesültek, könyöröghettek Istenhez és így csillapíthatták le a haragját, kibékítván Őt a nyomorult emberek iránt. Menjetek, mondja, *engeszteljétek meg az Istennek orcáját, minden bizonnyal fogadja majd orcátokat!* Most már értjük a próféta szavainak valódi jelentését.

S most, mondja, megkönyörül rajtunk. A próféta itt is gúnyolódik rajtuk, mivel azzal dicsekedtek, hogy a saját nagy méltóságukkal képesek kiengesztelni Istent. Minden bizonnyal! – mondja, *megkönyörül rajtatok. De a ti kezetek által, azaz általatok van ez.* „Felemelitek a kezeiteket Istenhez? Ő pedig, látván benneteket, kibékül veletek? Mivel beszennyeződtek, nem vagytok méltók arra a tisztességre és hivatalra, mellyel dicsekedtek.”

Nem enyhíti azonban, amint említettük, a nép bűnét, s még kevésbé mentesíti őket a vétkektől, amiért ugyanazokba a bűnökbe keveredtek, hanem megmutatja, hogy a dolgok állapota teljességgel kétségbeejtővé vált. A köznép ugyanis elhanyagolta Istent, a papok pedig, figyelmen kívül hagyván bármiféle minősítést, elfogadtak mindenféle áldozatot, nehogy szükségét szenvedjenek. Így mutatja meg nekik, hogy a nép állapota szélsőségesen rosszra fordult, mert nem volt senki, aki a hivatala követelményeinek megfelelően képes lett volna kibékíteni Istent. *Fogadja majd orcátokat?* A próféta látszólag a Közbenjáró személyére utal, mert miután Krisztus még nem jelent meg, ezért a papok, mikor az oltár elé léptek, az ugyanolyan volt, mintha Isten tekintett volna valamelyikükre, és békült volna meg így mindenkivel. Ezen az alapon mondja, hogy a papok nem voltak méltók arra sem, hogy Isten rájuk tekintsen, mivel beszennyezték a szentélyét, és megrontották az Ő egész szolgálatát.⁹ S ugyanezzel a céllal teszi hozzá:

Malakiás 1:10

10. Vajha valaki közületek bezárná az ajtót, hiába ne tüzelnétek az én oltáromon! Nem telik kedvem bennetek, azt mondja a Seregeknek Ura; az ételáldozatot sem kedvelem a ti kezetekből!

Quis etiam in vobis qui claudat ostia, et non incenditis altare meum gratis? non mihi placet in vobis, dicit Iehova exercituum; et oblationem non habeo gratam e manu vestra.

Ugyanazt a témát folytatja, miszerint a papok nagyon szégyenletesen viselkedtek a hivatalukban, a nép pedig az ő példájukat látva keményedett meg, így az egész vallást figyelmen kívül hagyták. Ezért mondja, hogy az *ajtókat* nem ők zárták be. Egyes igemagyarázók összekapcsolják a két dolgot – hogy nem ők zárták be a templomajtókat, s nem ők tüzeltek hiába az oltáron. Ők így a **חנן** *chenam* határozót mindkét mondatra vonatkoztatják, mintha a próféta azt mondta volna, hogy béreseket voltak, akik nem szabadon szánták oda magukat Isten szolgálatára, hanem mindenben a hasznos és a nyereséget keresték, s ez az általánosan elfogadott magyarázat.¹⁰ Nekem azonban jobbnak tűnik különválasztani,

⁹ Általánosan elismerik, hogy ez az ígevers ironikus. A második sort különféleképpen magyarázták: egyesek úgy vélik, hogy a korábban említett tisztátalan áldozatokra utal: „a ti kezetekből származnak ezek”, követvén a Septuagintát, ahol a **כַּיִם** szót a „*tauta*–ezek” kifejezéssel fordítják. A legnyilvánvalóbb jelentést azonban Kálvin adja meg, aki szerint a mondat engedmény arra nézve, aminek a megtételére a papokat ironikusan buzdítja. Én az alábbi változatot adom: „S most könyörögjétek Isten orcájának, hogy könyörüljön rajtunk. Általatok (szó szerint: a kezeitek által) lett ez: vajon ezen az alapon emeltek fel arcotokat? – mondja a Seregek Ura”.

Az „arcot felemelni” annyi, mint „kegyességet mutatni”. A szavakat szemlátomást a próféta mondja. Az „azt mondja a Seregek Ura” kimondásával pedig a végén az általa mondottakat Isten elméjével azonosítja, mintha azt mondta volna ki hozzájuk szólva, amit fentről közölt vele. Egyes kéziratokban a **כַּיִם**, *részetekről* helyett a **לָכֶם**, *nektek*, vagy a *kedvetekért* szerepel. – a szerk.

¹⁰ Ezt fogadják el Jeromos, Cyril, az angol változat, valamint Henry, Scott, Adam Clarke, és Henderson. De Marckius más nézetet fogad el, és őt követi Drusius, Gataker és Cocceius az alábbi változatnak megfelelően: „Ki van még ott közületek? Csukja be az ajtókat, nehogy hiába tüzeljétek az oltáromon”. „Amit látszólag mond”, jegyzi meg Drusius, „az ez: bárcsak valaki úgy fellobbanna a kegyes buzgóságtól, hogy bezárná az ajtókat, s ezzel kizárna minden törvénytelen áldozatot”. Fellobbantani az oltár tüzeit, vagy tüzelni az oltáron azt jelentette, hogy meggyújtani az áldozat alatt a tüzet. A Targum a „hiába”, vagy céltalanul kifejezést részesíti előnyben. „Ne kínáljatok fertelmes áldozatot az oltáromon.” A **חנן** szó mindkét – „a semmiért” és „haszon nélkül” – értelemben használatos az 5Móz29:15-ben, és a 2Móz21:2-ben, illetve „hiába” és haszontalanul” a Péld1:27-ben és az

és így mondani: Ki csukja be az ajtókat? De nem a semmiért, s a *וַ* *vav* kötőszó is fordítható, mint sok más helyen, a *sőt* kifejezéssel: *sőt nem hiába tüzeltek oltáromon*. Mintha Isten ezt mondta volna: „Megszabtam a munkáitokat, ti tehát a béreseim vagytok, s miután jutalmat rendeltem nektek, valahányszor csak az oltáromnál álltok, miért nem csukjátok be az ajtóimat?” Egyesek a *חנן* *chenam* szót a *hiába* kifejezéssel fordítják, és ezt a magyarázatot adják: „Ki zárja be az ajtókat? Azután nem lobbantja fel a tüzet oltáromon hiába”, mintha Isten elvetette volna az egész szolgálatot, amit a papok kapzsisága, vagy tunyasága, valamint a nép vakmerősége megrontott.

Valóban bizonyos, hogy jobb elválasztani a két mondatot, s a *חנן* *chenam* határozót az utóbbira korlátozni, de, amint említettem, még így is lehet kétféle jelentése. Ha a *חנן* *chenam* szót a *hiába* kifejezéssel fordítjuk, akkor az igeszakasz azt jelenti, hogy a próféta kijelenti: céltalanul munkálkodtak, mikor így áldoztak Istennek az Ő törvényével ellentétesen, mert különösen oda kellett volna figyelniük a számukra előírt szabályokra. Miután pedig megvetették ezt, joggal mondja: „Ne áldozzatok nekem hiába”, s így a jövő időt kell a felszólító módnak tekinteni, amiképpen ez néha elő is fordul a héberben.

Ám egyetlen igemagyarázó sem vette kellőképpen fontolóra annak okát, amiért a próféta a templomajtók be nem csukásáról beszél. A papok, mint tudjuk, azért állíttattak a templomba, hogy vigyázzanak: semmi beszennyezett ne jusson be oda, mert a lévíták közül egyesek ajtónállók voltak, mások a bejáratnál álltak, röviden, mindenkinek megvolt a maga feladata. Mikor pedig bevitték az áldozatot, a papok feladata volt azt megvizsgálni, s megállapítani, hogy az vajon megfelel-e az Isten törvénye által megköveteltnek. Miután tehát az ő különleges feladatuk volt megakadályozni, hogy semmi beszennyeződött dolog ne jusson be Isten templomába, Isten joggal panaszolja, hogy válogatás nélkül átvettek minden hibásat és megfertőztetett. Ezért joggal szólít fel arra (mert számomra ez tűnik az igeszakasz valódi jelentésének), hogy „ne áldozzatok hiába”. Majd levonja a következtetést, miszerint a papok elvesztegették minden munkájukat az efféle áldozásban, mert Isten nem tűrte el a nevének megszenteltségét, és joggal tartotta többre az engedelmességet az áldozatoknál. Tagadja tehát, hogy az áldozatok levágásával bármi jót tettek volna, mert elsősorban arra kellett volna figyelniük, hogy semmit meg ne változtassanak Isten Ígétéhez képest, és a legcsekélyebb mértékben se térjenek el attól. Most azonban nem folytathatjuk.

Ima

Add meg mindenható Isten, mert végtelen kegyelmedből nemcsak kiválasztani kegyeskedtél minket, de Magadnak is szenteltél a Te egyszülött Fiadban – ó add meg, hogy ma tisztán és őszintén szolgálhassunk téged, s törekedjünk magunkat teljesen odaszánni Neked úgy, hogy elménkben, lelkünkben és testünkben szeplőtelenek és tiszták legyünk. Ragyogjon fel a Te dicsőséged minden tevékenységünkben oly módon, hogy a Te imádatod közöttünk legyen szent, tiszta, és Általad elfogadható, míg végül majd élvezzük azt a dicsőséget, amire az evangélium által hívogatsz minket, s amely a Te egyszülött Fiad vére árán vált a mienkké. Ámen.

Ezék6:10-ben. Nehéz eldönteni, hogy ezek között a nézetek között melyik a helyes. A mi nézetünk ellen szól a tagadó *לֹא* a második sorban. Nélküle jobban kijön a mondat értelme, és Jeromos minden magyarázat nélkül ki is hagyja. A megváltozott mondat formája is valószínűtlenné teszi, hogy a *חנן* az előző mondatra vonatkozik. Drusius változata jár a legközelebb az eredetihez, és ezt a Septuaginta és a Targum is alátámasztják. – *a szerk.*

Százhetvenkettedik előadás

Tegnap nem tudtam befejezni Istennek a papok elleni panaszát – miszerint senki nem csukta be a templomajtókat, hogy az mentes legyen minden beszennyeződéstől. Miután ugyanis a kapzsiságuk csillapíthatatlan volt, válogatás nélkül elfogadtak mindenféle megszenteltségtelenítést. Ebből fakad a végkövetkeztetés: „ne áldozatok hiába”. Annak kimondásával ugyanis, hogy *ne tüzeljete az oltáromon*, úgy érti: hiába fáradoztak az áldozatokkal, mivel Isten az Ő törvényének megfelelően követelte meg az istentisztelet lebonyolítását. Most kihagyom a két másik, tegnap említett magyarázatot, mert számomra úgy tűnik, hogy a próféta úgy érti: a papok hiába fáradoztak a napi áldozatok bemutatásával, mivel Isten tisztátalanként és romlottként utasította vissza a szolgálatukat.

Most hozzátesszi: *Nem telik kedvem bennetek,¹¹ az ételáldozatot sem kedvelem a ti kezetekből!* Az első mondatban azt mondja, hogy Isten nem fogadta el őket, vagy nem lelte örömét bennük, majd hozzátesszi, hogy az áldozataikat is elutasította, mert ahol nincs tiszta szív, ott, mint tudjuk, minden cselekedet is tisztátalan. Emlékeznünk kell arra, amit Isten mondott: Isten örömét lelte Ábelben és az áldozataiban (1Móz4:4), s láttuk egy másik prófétánál, Aggeusnál, hogy amit az emberek nagyra becsülnek, az utálatosság Isten szemében, ha nem hűségben és igazságban imádják Őt (Agg2:15). A prófétánk most ugyanerre gondol: *Nem telik kedvem bennetek, az ételáldozatot sem kedvelem a ti kezetekből!* Majd ezt olvassuk:

Malakiás 1:11

11. Hiszen napkelettől fogva napnyugotig nagy az én nevem a pogányok között, és minden helyen tömjénnel áldoznak az én nevemnek és tiszta ételáldozattal! Bizony nagy az én nevem a pogányok között! azt mondja a Seregeknek Ura.

Quia (vel, certe) ab ortu solis usque ad occasum magnum nomen meum inter gentes; et in omni loco suffitus offertur nomini meo, et oblatio munda; quia (vel, certe est eadem particula [י]) magnum nomen meum inter gentes, dicit Iehova exercituum.

Isten itt azt mutatja meg, hogy többé már nem törődött a zsidókkal, mert megparancsolta, hogy a világon mindenfelé emeljenek neki oltárt, hogy tisztán imádhassa Őt minden nemzet. Ez egy valóban figyelemre méltó prófécia a pogányok elhívásával kapcsolatosan, de főleg arra kell emlékeznünk, hogy valahányszor erről az elhívásról beszélnek a próféták, az Isten tiszteletének terjedését vagy mint a zsidóknak nyújtott kegyet, vagy mint büntetést és feddést emlegetik.

A próféták tehát azt ígérték a zsidóknak, hogy a pogányok csatlakoznak majd hozzájuk, például Zakariásnál ezt olvassuk: „Ezt mondja a Seregeknek Ura: E napokban lesz az, hogy a minden nyelvű pogányok közül tíz ember ragad egy zsidó férfiúba s ragad annak ruhája szélébe, mondván: Hadd menjünk veletek, mert hallottuk, hogy veletek van az Isten!” (Zak8:23)

A zsidók számára a legnagyobb megtiszteltetés lenne, ha az összes nemzet tanítójává válnának, és az igaz vallásra tanítanák őket. Ezért mondja Ézsaiás is, hogy a korábban idegenek a választott nép szövetségeseivé válnak, s akarattal vetik majd magukat alá a tanításuknak. Miután azonban a zsidók kibuktak a maguk helyéről, a pogányok következtek, és foglalták el az ő helyüket. Ezért a próféták, mikor a pogányok elhívásáról beszélnek, gyakran a zsidókra kiszabott büntetésként hirdetik azt, mintha azt mondták volna: mikor űk

¹¹ Szó szerint: „Nincs öröm a számomra bennetek”, azaz nem lelem örömet bennetek. – a szerk.

elvettettek, lettek Istennek más gyermekei, akiket az ő helyükre állította annak megfelelően, amivel Krisztus fenyegette a saját korának embereit: „Annakokáért mondom néktek, hogy elvételük tőletek az Istennek országa, és oly népnek adatik, a mely megtermi annak gyümölcsét.” (Mt21:43).

Ilyen ez a prófécia is, mert a próféta nem egyszerűen csak megnyitja Isten templomát a pogányok előtt, hogy összekapcsolja őket a zsidókkal és egyesítsen mindenkit az igaz vallásban, hanem először kizárja a zsidókat, majd megmutatja, hogy az istentiszteletet a pogányokkal közösen gyakorolják majd, mert az üdvösség tanítása a Föld végső határáig terjed majd el.

Ezt a különbséget meg kell említeni, amit egyébként az igemagyarázók nem vettek észre, s ennek a nem ismerete okozta, hogy a teljesen eltérő igeszakaszokat válogatás nélkül olvasztották egybe. A próféta itt nem az ígéri, amint máshol már gyakran kijelentettük, hogy az egész világ alávetetik Istennek, így mindenhol az igaz vallás fog eluralkodni, hanem feddással bélyegzi meg a zsidókat, mintha ezt mondaná nekik: „Isten elvetett benneteket, de talál majd magának más fiaikat, akiket a helyetekre állít”. Az utolsó igeversben elutasította az áldozatukat, s tudjuk, milyen gögösen dicsekedtek a zsidók a nemzetük szentségével. Miután ekkora büszkeség dagasztotta a keblüket, úgy vélték, hogy Isten nem is lesz Isten, ha nem őket tartja meg a szent egyházaként. A próféta itt válaszol nekik, és elébe megy az ellenvetésüknek is, mikor ezt mondja: „Ti kis nép vagytok, és minden nemzet egy Testben fog egyesülni, hogy együtt imádják az Istent. Istennek akkor nem lesz rátok szüksége, s miután majd elvet, az Ő országa nem fog ettől megromlani. Ti valóban azt hiszitek, hogy az Ő országa nem állhat fenn, és az Ő dicsősége szertefoszlik, ha nem ti imádjátok Őt, de most kijelentem nektek, hogy az Isten imádata mindenütt uralkodni fog még azt követően is, hogy kivetett titeket a családjából.”

Most már látjuk, mit ért a próféta alatta, mikor azt mondja: *napkelettől fogva napnyugotig nagy az Isten neve a pogányok között.*¹² A Zsolt 113:3-ban egyszerűen csak ezt olvassuk: „Napkelettől fogva napnyugotig dicsértessék az Úr neve!” Ott az valóban csak ígéret, de itt a próféta belefoglalja a büntetést, amit a zsidók kiérdemeltek, mintha azt mondta volna, hogy miután Isten a hálátlanságuk miatt elvetette őket, a pogányok válnak szentté Isten számára, mert őket fogadja majd örökbe a gonosz és istentelen nép helyett.

Mondtam azonban, hogy itt a pogányok elhívása nyer világos bizonyításra, vagy bizonyossággal kikövetkeztethető a próféciaiból azért, mert Isten neve nem lehet nagy az igazság tanítása nélkül. Ez tehát ugyanaz, mintha a próféta azt mondta volna, hogy a zsidóknak adott törvény hirdetik majd minden nemzetnek, hogy az igaz vallás mindenfelé elterjedhessen. Az igazi vallás alapja ugyanis annak ismerete, miképpen kell Őt tisztelnünk, mivel az engedelmisség jobb minden áldozatnál. Szükséges pedig mindig ezzel az alapelvvel kezdeni: ismernünk kell az imádandó Istent. Ezért Maga Krisztus a János evangélium negyedik fejezetében elítél minden, a világban uralkodó vallást, mivel az emberek vakmerően imádtak azokban mindenféle, általuk koholt isteneket. Mivel tehát az Isten imádatát szükséges az igazságra alapozni, ezért jelenti ki Istent, hogy az Ő neve mindenütt híressé válik, s ezzel

¹² Az igevers a ׀ szóval kezdődik, ami Kálvin javaslata szerint fordítható a „certe – bizonyosan”, vagy biztosan kifejezéssel, és ez lesz itt a legjobban ideillő jelentése.

Bizonyosan napkelettől fogva napnyugotig nagy lesz az én nevem a nemzetek között, s minden helyen tömjénnel és tiszta áldozattal áldoznak majd az én nevemnek. Bizony, nagy lesz az én nevem a nemzetek között, mondja a Seregek Ura.

A Septuaginta az első részt a „megdicsőült (lett) az én nevem” kifejezéssel fordítja, a második részben pedig jelen időt használ: „áldoznak”. De a jövő időről van szó, mivel a mondatban az utolsó ige abban az igeidőben szerepel: „nem fogom elfogadni”. Mikor ugyanis nincs ige a mondatban, de beleértik a segédigét, ami nagyon gyakori a héberben, a szövegkörnyezet szabályozza az igeidőt. „A ti áldozataitokat nem fogom elfogadni, de hoznak majd nekem áldozatokat”, nem fogadtam, vagy fogadom, hanem *majd* (nem) fogadom. – a szerk.

kétségtelenül arra mutat rá, hogy a törvényt minden nemzet megismeri majd, s így az akarata is ismertté válik, ami, ahogyan már említettük, az egyetlen szabálya az igaz vallásnak.

Utána hozzáteszi: *minden helyen tömjénnel áldoznak majd az én nevemnek és tiszta ételáldozattal.* Miért? Mert nagy lesz az én nevem a pogányok között. Az ismételés nem haszontalan, mert ez akkor hihetetlen dolog volt, ugyanis Isten nem hiába különítette el a zsidókat a világ többi részétől. S nem is közönséges dicséret volt, mikor Mózes ezt mondta ötödik könyvének negyedik fejezetében: „Mutass nekem egy nemzetet, melyhez oly közel van Isten, mint hozzátok: ez a ti nemesi mivoltotok és kiválóságotok, hogy Isten közel van és barátságosan viszonyul hozzátok”. S ezért olvassuk a Zsolt147:20-ban is: „Nem tesz így egyetlen néppel sem; végzéseit sem tudatja velők”.

Sajátos kiváltsága volt tehát Ábrahám nemzetségének, hogy Isten ismerték és imádták. Az újszerűség tehát, amiről itt szó van, és ami bezárhatta az ajtót ez előtt a prófécia előtt. Ezért erősíti meg a próféta ismételten azt, amit nehéz volt elhinni: *Isten neve, mondja mindenhol nagy lesz.* Azt is észben kell tartanunk, hogy Istent nem lehet helyesen imádni, csak ha ismerjük, amit Pál is megerősít, mikor ezt mondja: „Mimódon hívják azért segítségül azt, a kiben nem hisznek?”, mert hacsak fel nem ragyog az igazság, tapogatózunk, mint a vak és kacskaringós utakon tévelygünk. Egyetlen vallást sem fogad tehát el Isten, csak amelyik az Ő Ígésén alapszik.

A próféta emellett a מנחה *meneche*, ételáldozat és a tömjén alatt az istentiszteletet érti, s ez a beszédmód megszokott a Szentírásban, mert a törvény alatt élő próféták a kifejezéseiket a nép felfogóképességéhez igazították. Valahányszor tehát azt akarták megmutatni, hogy az egész világ eljut majd a hitre és az igaz vallásra, ezt mondták: „oltár lesz építve az Úrnak”, s az oltár alatt kétségtelenül a lelki imádatot értették, nem pedig azt, hogy Krisztus eljövetele után is fognak még áldozni. Számunkra ugyanis most nincs oltár, s bárki építene egyet, azzal Krisztus keresztyét forgatná fel, melyen Ő kínálta fel az egyetlen igazi és örök áldozatot.

Ebből következik, hogy ezt a beszédmódot ekképpen kell fogadnunk, hogy megértsük a hasonlóságot a törvény rítusai, valamint Istennek most az evangéliumban előírt lelki imádmódja között. Jóllehet tehát a próféta szavai jelképesek, a jelentésük azonban mégis elég világos – Istent mindenfelé imádni és csodálni fogják. De mik az Újszövetség áldozatai? Az imák, és a hálaadások, annak megfelelően, amit az apostol mond a zsidókhoz írott levél utolsó fejezetében. A törvény alatt is létezett Isten lelki imádása, amiképpen arról különösen az ötvenedik zsoltár beszél, de akkor az árnyékok is kötődtek ahhoz, amiképpen arra Krisztus alábbi szavai is utalnak: „De eljő az óra, és az most vagy, amikor az igazi imádók lélekben, és igazságban imádják az Atyát” (Jn4:23). Valóban nem tagadja, hogy az atyák is imádták lélekben az Istent, de mivel ez az imádat el volt rejtve a külső rítusok mögé, azt mondja, hogy most az evangélium alatt taníttatik az egyszerű, és úgymond meztelen igazság. Amit tehát a próféta az áldozatról és a tömjénről mond, azt a törvény alatt használták, most azonban látnunk kell, mit parancsol Isten az evangéliumban, és hogyan akarja, hogy imádjuk Őt. Nincs szó semmiféle áldozatról, vagy tömjénről.

Ez az igeszakasz nem tartalmaz mást, csak azt, hogy eljön majd az idő, amikor Isten tiszta és lelki imádása uralkodik majd minden helyen. Ebből pedig kiderül, mennyire abszurdak a pápisták, mikor ebből arra következtetnek, hogy Istent nem lehet imádni valamiféle áldozat közbeiktatása nélkül, s ezen az alapon védelmezik a miséjük istentelenségét, mintha ez lenne az a bizonyos áldozat, melyről a próféta beszél. De semmi sem lehet ostobább és gyerekesebb, mivel a próféta, amint említettük, a Szentírásban szokásos beszédmódot használja. S ha el is ismerjük, hogy a tömjént szó szerint kell vennünk, miképpen lehet a מנחה *meneche*, ételáldozat szó szerint Krisztus teste és vére? „Ó!”, mondják, „ez az áldozat a kenyérből, amihez hozzáadták a bort. Ó! Krisztus parancsolta ezt.” De hol

ejtette ki az „áldozat” szót?¹³ De vajon nem tagadják, hogy ez kenyér? Azt mondják ugyanis, hogy transzszubsztanciával átalakul Krisztus testévé: akkor viszont nem kenyér, és nem, is finomliszt, mert csak a szemmel látható formája marad meg, szubsztancia nélkül, amint képzelik. Egyébként semmi szükség arra, hogy egy ennyire világos dolgot elemezzünk, hisz olvastuk Joel prófétánál: „És léssen azután, hogy kiöntöm lelkemet minden testre, és prófétálnak a ti fiaitok és leányaitok; véneitek álmokat álmodnak; ifjaitok pedig látomásokat látnak” (Joel2:28). Így látjuk itt mi, mert az apostolok, noha nem látomások által tanítottak, mégis megvilágosítottak. Látomások, vagy álmok pedig nem adtak általánosan az evangélium terjedésének kezdetén: ezek valójában nagyon ritkán fordultak elő. Mire gondol hát Pál? Ő ugyanis az egyház egész Testéről beszél, mintha azt mondaná, hogy a mindenki, a legkisebbtől a legnagyobbig próféták lesznek. Vajon látomások és álmok által váltak prófétákká azok, akiket Isten az evangélium tanításával világosított meg? Joel azonban, mint említettem, a mondanivalójával a törvény korszakához igazodott. Így ezen a helyen is a próféta az áldozattal és a tömjénnel Isten lelki imádatát jelöli meg. De folytassuk:

Malakiás 1:12

12. Ti pedig meggyalázzátok azt, mikor azt mondjátok: Az Úrnak asztala megvetni való, és annak jövedelme, eledele útálatos.

Et vos polluistis illud, quum dicitis, Mensa Iehovae polluta est; et proventus ejus (vel, fructus; alii vertunt, sermonem) contemptibilis cibus ejus.

Ez az igevers korlátozható a papokra, de kiterjeszthető az egész népre is, mert mindkét nézet helyes. Ami a saját véleményemet illeti, én nem kételkedek abban, hogy a próféta itt még több szigorral feddi a papokat, de egyidejűleg az egész népre is kiterjeszti a feddést. A tegnapi előadásból láttuk, miképpen szennyezték be a vallást a papok, s milyen istentelenül szentségtelenítették meg az istentiszteletet, de ez a nép általános bűne is volt, amint majd mindjárt meglátjuk. Értsük hát meg, hogy itt az egész népet ugyanúgy megfeddi, mint a papokat. Mivel azonban a bűn súlyosabb volt a papok esetében, mert ők adtak alkalmat a szentségtöréshez másoknak, a próféta speciális módon támadja őket: *Beszennyeztétek, mondja a nevemet.*

Megadja az okot, s egyidejűleg fel is nagyítja a bűnüket, mert panaszkodhattak volna, hogy Isten nemcsak egy szintre tette őket a pogányokkal, de el is vetette őket, s másokat állított a helyükre. Megmutatja, hogy Istennek jogos oka volt megfosztani őket az örökségüktől, s a pogányokat fogadni a gyermekeivé, mert beszennyezték Isten nevét. Ugyanakkor fel is erősíti a bűnüket, mikor ezt mondja: „A pogányok, akiket eddig megvettem, s akik nem ismerték meg a nevemet, hamarosan hitre jutnak, így az én nevem nagy lesz, s tisztelettel fogja imádni minden nemzet, ti viszont beszennyeztétek azt.” Természetesen nagyon furcsa volt, hogy a zsidók, akik sajátosan kiválasztottak és megvilágosítottak a törvény tanítása által, ennyire vakmerően szennyezték be Isten nevét, mintha csak megvetették volna Őt. A pogányok viszont, újoncként, azonnal engedelmisséggel adóztak Istennek, amint megízlelték a vallás igazságát, így az Ő dicsősége rajtuk keresztül mutatkozott meg látványosan.

Utóbb megmutatja, miképpen szennyeződött be Isten neve: *azt mondjátok: Az Úrnak asztala megvetni való*, azaz nem teszték különbséget a szent és a szentségtelen között. Azt ismétli ugyanis, amit tegnap említettünk – hogy a zsidók könnyedén vették, mikor a próféták azt tanították nekik, hogy Istent teljes tisztelettel kell imádni. Nem valószínű azonban, hogy

¹³ Az igazságtól való fokozatos eltérés egyik példája Jusztin mártír a második században, aki a „tömjén” szót a θυσια, *áldozat* szóval fordította, pedig a Septuagintában a θυμιαμα, *tömjén* szerepel.

nyíltan mondtak volna ki efféle istenkáromlásokat, miszerint az Úr asztala megvetni való, de az elhangzottakból könnyű kikövetkeztetni, hogy Isten asztalát azért szentségtelenítették meg, mert semmit sem számított a számukra. Az asztal szentségére úgy kellett volna tekintettel lenniük a zsidóknak, hogy ne közeledjenek a szentélyhez igazi bűnbánat és hit nélkül. Tudniuk kellett volna, hogy Istennel van dolguk, s az Ő fenségén mélyen meg kellett volna indulniuk. Mikor tehát a templomhoz jöttek, s disznók módjára hozták magukkal a tisztátalanságaikat, abból világosan kiderült, hogy nem tisztelik sem a templomot, sem az oltárt, sem az asztalt. Ennek az értelmezésnek megfelelően kell felfognunk a próféta szavait – nem nyíltan mocskolták a zsidók Istent, hanem a templom szentségét vették semmibe.

Az *asztalt* illetően tegnap már említettük, hogy mikor Isten elrendelte az áldozatokat, az ugyanazt jelentette, mintha meghitten a zsidók között lakozott volna, s mondhatni a társukká vált volna. A legnagyobb megtiszteltetés és Isten kimondhatatlan jóságának példája volt az, mikor Ő úgy leereszkedett, hogy a nép tudhatta: nem kell Őt messze keresni. S emiatt volt még megbocsáthatatlanabb az istentelenségük, miután nem vették fontolóra: az áldozatokat a Földön ünnepelték, hogy az elméiket a mennybe emelhessék. Isten ugyanis abból a célból száll le hozzánk, hogy felemeljen minket, amint azt máshol már említettük. Rendkívül aljas és szégyenletes érzéketlenség és ostobaság volt tehát a zsidókban, mikor nem vették fontolóra: Isten asztala közöttük lett felállítva, hogy hit által bejuthassanak a mennybe, s tudhassák, hogy a szemük előtt van.

Ami az *és annak jövedelme, eledele utálatos* szavakat illeti, itt meg kell jegyeznünk, hogy egyesek a נִיב *nib*-et *szónak* fordítják, s utalnak Ézsaiás alábbi igeverisére: „Megteremttem ajkaikon a hálának gyümölcsét. Békesség, békesség” (Ézs57:19). A נֹב *nub* ige azt jelenti, *gyümölcsözni*, ezért a נִיב *nib* gyümölcs, vagy termés. Ha elfogadjuk, hogy jelképesen jelent szót, akkor sem látok okot az eltávolodásra az egyszerű és valóságos jelentésétől. Először ugyanis jön a vonatkozó névmás előtag nélkül, נִיב, *nibu*, az *ő szava*, majd következik egy egyes szám-többszám váltás, azaz az *ő szavuk* – kiké? A papoké. Tudom, megszokott dolog a héberben a vonatkozó névmást előtag nélkül szerepeltetni, de amint már említettem, itt ezt semmi sem követeli meg. A legalkalmasabb fordítás tehát az *ellátása*, mármint az oltaré, Isten *megvetendő eledele*.¹⁴ Ezért véleményem szerint ezek a szavak azt jelentik, hogy az efféle beszéd gyakran elhangzott mind a nép, mind a papok szájából: „Ó, az oltár jövedelme lehet bármiféle hús, ezért ne aggódjatok a választást illetően, hogy a legjobb állatot kínáljátok fel: Isten megelégszik a bénával és a csonkával is”.

Isten is ismét megfeddi a nép istentelenségét és megvető viselkedését, s egyidejűleg a kapzsiságukat is elítéli, amiért úgy hozták a templomba a legrosszabb állataikat az áldozatra, mintha minden, amit Istennek szenteltek pocsékba ment volna.

Azt, hogy miért nevezi az áldozatokat Isten húsának, vagy eledelének, most már kellően értjük. Csak annyit kell még megjegyezni, hogy a nép istentelensége abból vált nyilvánvalóvá, hogy annyira nemtörődöm módon teljesítették a kötelességeiket. Isten ugyanis nem hiába rendelte el az áldozatokat és az egyéb rítusokat. E jelek megvetése tehát nemcsak a nép nemtörődömségét mutatta ki nyíltan, hanem a megvetésüket is a vallás egésze iránt. Vajon ha manapság bárki semmibe venné a külső tanítást és sákramentumokat, nem azt bizonyítaná magáról, hogy Isten istentelen megvetője? A vallás azonban, ezt elismerem, mégsem ezekből a dolgokból áll, mert noha a képmutatók a leghevesebb buzgóságot mutatják, mégis beszennyezik Isten nevét, valahányszor csak a füleikkel hallják az igazságot, de a szívük nem indul meg, s mikor az Úr asztalához járulnak, egyidejűleg elidegenednek

¹⁴ S amit azon kínálnak, még az eledel is, megvetendő. – *Newcome*. Ez közel áll a Septuaginta változatához. S a gyümölcse, még az eledele is, utálatos. – *Henderson*. Az Úr asztala és az Ő (vagy annak) gyümölcse szennyezett, s asztala megvetendő. – *Marckius*. Az utóbbi áll a legközelebb az eredetihez és a legnyilvánvalóbb szerkezet. Az igeveris tehát fordítható ekképpen: De ti megszentégtelenítitek, ezt mondván: „Az Úr asztala szennyezett, ahogyan annak gyümölcse is. Eledele megvetendő.” – *a szerk.*

Krisztustól. Ezeket a dolgokat én elismerem, de miután Isten egyetlen igaz szolgája sem veti meg ezeket a rendeléseket, melyek a közös tökéletlenségünk folytán valamennyiünk számára hasznosak, s amelyek nélkül nem tudnánk kitartani a földi vándorutunk során mindvégig, bárki is gúnyolja az egyszerűségünket, amiért gyakran látogatjuk Isten házát, vagy csak csendben maradva tartja az efféle gyakorlatot semminek, vagy lényegtelennek, ezzel, mint mondtam bűnösnek bizonyul az istentelenségben. Ezért feddi meg oly élesen a próféta a zsidókat, miután azt mondták, hogy az oltár ellátmánya megvetendő eledel volt. Most ez következik:

Malakiás 1:13

13. És azt mondjátok: Ímé, mily fáradság! és ráfújtok, azt mondja a Seregeknek Ura; pedig a megszaggatottat¹⁵ hozzátok, meg a sántát és betegest; ételáldozatot is hoztok, de hát kedves-é az a ti kezetekből? azt mondja az Úr.

Et dixistis, Ecce fatigatio (alii vertunt, Ecce ex fatigatione,) et sufflastis in illud, dicit Iehova exercituum; et obtulistis raptum et claudum et debile; et obtulistis Minchah (hoc est, oblationem;) an gratam hanc habebó e manu vestra, dicit Iehova.

Ugyanazt a témát folytatja, miszerint az istentiszteletet lenézték, és majdnem értéktelennek tartották. Emlékeznünk kell arra, amit korábban mondtam: a zsidókat nem úgy feddi itt meg, mintha nyíltan és hangosan beszéltek volna megvetően az istentiszteletről, hanem ez kellően bebizonyosodott a viselkedésükből. Miután oly sok szabadosságot engedtek meg maguknak, teljesen világos, hogy csak szórakoztak Istennel, mert leráztak magukról minden istenfélelmet és tiszteletet Iránta.

És azt mondjátok: Ímé, mily fáradság! Ez vonatkozhat az egész népre is, vagy csak a papokra. Rendszerint a papokra vonatkoztatják – eszerint arról panaszkodtak, hogy nehéz hivatalt viseltek, mert folyton a templomban voltak, ahol folytonosan örködtek, s nagyon sok időt töltöttek az edények tisztogatásával.

A pápaságban a szerzetesek és a papok manapság is, önmagukkal dicsekedve mondják: „Miközben mindenki más alszik, mi vigyázunk, mert folytonosan imádkozunk”. Valóban?! Éjszakánként a templomaikban ordítoznak, s aztán a misézéssel és más furcsa tevékenységekkel úgy képzelik, hogy komolyan Isten kibékítésén munkálkodnak. Egyesek ebben az értelemben értelmezik az igeszakaszt, mintha a papok a munkájukat dicsérendő azt állítanák, hogy sokat dolgoztak Isten szolgálatában, s mintha Isten parancsolta volna meg nekik a rengeteg bonyolult tevékenység üzését. Én azonban jobbnak látom ezt az egész népre vonatkoztatni, de nem zárom ki a papokat sem. A próféta ugyanis mindkettőt megfeddi, s megmutatja, hogy fáradságosnak tartották a munkálkodást az Isten imádatában, fáradságnak tartván azt, ahogyan mondani szoktuk: *Tu le fais par courvee*.¹⁶

¹⁵ A Károli-fordításban itt a *rablottat* szó szerepel. – *a ford.*

¹⁶ Változatos jelentésekkel fordították a מְלָאָה szót. Kálvin egy szónak vesz, két betűvel megtoldva a לָאָה szót, aminek a jelentése elnyűttnek, vagy fáradtnak lenni. Drusius, Marckius, Parkhurst, Henderson és mások azonban a מָה és a מְלָאָה összevonásának tekintik a héberben fellelhető egyéb példák alapján, s így fordítják: „Micsoda fáradság!”, s ez jobban illik a szövegkörnyezetbe, mint bármely más nézet. A Septuaginta és a Targum az מ betűt előljárónak tartották, s ebbe a hibába estek Jeromos és az egyházatyák, valamint Grotius és Newcome is. „Ímé, a fáradságtól”, vagy a munkától, vagy a levertségtől – úgy tekintették, mint mentegetőzést a papok részéről a szegényes és lesújtott állapotuk miatt. De nem támasztja alá semmi ezt az elképzelést a szövegkörnyezetben. Kálvin a múlt időt használta itt és az előző igeversben, s Henderson is ezt tette, de Marckius és Newcome (Károli is – *a ford.*) helyesebben fordították az igéket jelen időben, mert ebben az igeversben valamennyit a megelőző a módosító ו, az utolsó sor pedig megmutatja, hogy jelen időről van szó. „És azt mondjátok: Ímé, mily fáradság! és ráfújtok, azt mondja a Seregeknek Ura; pedig a rablottat hozzátok, meg a sántát és betegest; ételáldozatot is

S a következők jelentése is ugyanez: *és ráfűjtok*, mármint megvetéssel. Egyesek így fordítják: „Szánakozva biccentetek”, s az ige hifil alakban szerepel, s gyakorta veszik ebben az értelemben. A נִפְּחָה *nephech* ige szószerinti jelenése szuszogni, szipákolni, s itt más ragozásban szerepel, de még a hifilben is ugyanaz a jelentése, s nem fordítható másként. Akik a *szánakozva biccenteni*, vagy *felindulni* kifejezéssel fordítják, azok a próféta szavainak a leginkább idegen és legtávolabbi értelmezést kell adniuk, mintha a rendkívül nyereségvágyó papok arra kényszerítették volna a népet, hogy hozzanak áldozatokat, s így zsarolták ki azokat, de nem minden búslakodás és siránkozás nélkül. Látjuk, mindez mennyire erőltetett: én ezért teljességgel el is vetem. Mások szintén nagyon kifinomult értelmezést kovácsoltak össze: „Ráfűjtok”, azaz azt mondtátok, hogy az áldozatok valójában jók és kellően kövérek, de egy fuwallattal elfűjhatjátok azokat. Mások a *levetni* kifejezéssel fordítják, mert az áldozatokat a földre dobták. De mi értelme van eltérni a szó közönséges jelentésétől? Könnyű kikövetkeztetni, hogy itt mind a papokat, mind a népet feddi, amiért az Isten imádása fáradság volt a számukra, hiszen arra fűjünk rá, ami nem tetszik nekünk. A viselkedés tehát azt a finnyás vonakodást fejezi ki, amiről a próféta beszél. Az igeszakaszt tehát lehet nagyon helyesen így fordítani: *És azt mondjátok: Ímé, mily fáradság! és ráfűjtok*, majd hozzáteszi: *pedig a megszaggatottat hozzátok, meg a sántát és betegest*. Ezek a szavak mind ugyanazt bizonyítják, nevezetesen hogy az Isten iránti köteleességüknek hányaveti módon tettek eleget a nem megfelelő áldozatok felkínálásával. Mikor bármi hibásat vagy betegest találtak, azt mondták rá, hogy Istennek szentelt, amint majd látjuk a következő ígeversben is kijelentve. Egyesek a גִּזְזוּל *gazul* szót helytelenül *zsákmánynak* fordítják, amit jogtalanul ragadtak el, mintha azt mondta volna, hogy rablással megszerzett áldozatokat kínáltak fel, de én csodálom, miképpen voltak képesek ok nélkül így eltorzítani a próféta szavainak jelentését. Ő három dolgot említ – a megszaggatottat, a bénát (sántát) és a csonkát, vagy gyengét. Ki ne látná tehát, hogy a megszaggatott azt az állatot jelenti, amit a vadállatok téptek meg? Mikor tehát egy félholt, a farkasok által tépett állattal jöttek, akkor is úgy gondolták: áldozni jó lesz ez is. „Kénytelen vagyok Istennek áldozni, nos, ez a bárány nagyon jó lesz erre a célra, miután a farkas már kitépett belőle egy darabot, s alig tudott elmenekülni. Mivel megcsonkított, ezt viszem oda.” A próféta tehát azokat nevezi megszaggatott áldozatoknak, amiket a vadállatok fogai téptek meg.

Most már értjük a szavak jelentését, de emlékeznünk kell arra is, amit mondtam: Isten nem azért követelte külső rítusok végrehajtását, mert Neki szüksége volt ételre, vagy italra, vagy, mert nagy értéket tulajdonított ezeknek az áldozatoknak, hanem a céljukat tartotta fontosnak. Az áldozatok tehát, amit Isten az Ő ókori népétől követelt meg, nem rendelkeztek önmagukban semmivel sem, ami előmozdította volna az igaz vallást, s az áldozatok illata sem volt önmagában kedves Isten számára, hanem ezek célját kellett tekintetbe venni. Mivel tehát Isten parancsolta és rendelte el, hogy áldozatokat mutassanak be Neki, hogy így gyakoroltassa a népet a bűnbánatban és a hitben, ez volt az ok, amiért értékelte azokat. Mikor azonban a nép oly hatalmasan megvetette ezeket, hogy mondhatni Isten iránti sértésként csonkát és bénát vittek Neki, azzal teljes mértékben nyilvánvalóvá vált a szélsőséges aljasságuk és istentelenségük. Ez az oka annak, amiért a próféta ily hevesen szidja a papokat és az egész népet: olyan áldozatokat kínáltak Istennek, amit az emberek visszautasítottak volna annak megfelelően, amit tegnap mondtunk. Most ezt olvassuk:

hoztok, de hát kedves-e az a ti kezetekből? azt mondja az Úr.” Két gonoszságot tulajdonít a papoknak: egyrészt elégedetlenek voltak a hivatalukkal, és robotként látták el azt, másrészt megengedték a tiltott áldozatokat. Az „áldozat”, מִנְחָה, ajándékot jelent, akár állatáldozatot, akár ételáldozatot. Lásd 1Móz4:2-5. Itt nyilvánvalóan magában foglalja a „megcsonkítottat”, a „bénát”, stb. mert ez világosan kiderül az „Elfogadjam-e azokat?” szavakból. Azaz, a felajánlást, az említetteket is beleértve, mert ha csak ételáldozatot jelentett, min azt egyesek feltételezik, akkor az el nem fogadás is csak arra korlátozódna. – *a szerk.*

Malakiás 1:14

14. Átkozott pedig az álnok! Van ugyan a nyájában hím, és fogadást is tesz: mégis hitványnyal áldozik az Úrnak. Pedig nagy király vagyok én, azt mondja a Seregeknek Ura, és félelmetes az én nevem a pogányok között!

Maledictus autem dolosus, qui dum est in grege sua masculus, et vovet et sacrificat corruptum Iehovae; quia Rex magnus ego, dicit Iehova exercituum; et nomen meum terribile in gentibus.

Ma már nem tudom befejezni, mert túl sokáig tartana.

Ima

Add meg mindenható Isten, miután ma már nem tartasz minket a törvény ama árnyékai alatt, melyekkel Ábrahám nemzetségét tanítottad, hanem annál sokkal jobb szolgálatra hívsz el minket, s arra hogy egész valónkat, testünket és lelkünket adjuk áldozatul Neked, s nemcsak önmagunkat, hanem a dicséret és az imádkozás áldozatait is, mivel minden tőlünk megkövetelt vallási kötelezettséget megszenteltél Krisztuson, a Te Fiadon keresztül. Add meg, hogy a valódi tisztaságra törekedjünk, s munkálkodjunk azon a szív valódi őszinteségével, hogy az Általad elfogadható módon szolgáljunk Téged, s oly tisztelettel valljuk meg és hívjuk segítségül a Te neved, hogy valóban bennünk teljedjen be, amit leginkább a prófétáid jelentettek ki: a Te nevedet magasztalja és ünnepelje az egész világ, mert valóban a Te egyszülött Fiad személyében ismertük azt meg. Ámen.

Százhetvenharmadik előadás

Tegnap felolvastam az első fejezet utolsó ígeversét, de nem magyaráztam azt meg. A próféta ebben azt jelenti ki, hogy mindazok, akik csalafinta és hűtlen módon bántak Istennel, átok alatt voltak. Egyidejűleg az általuk elkövetett csalás fajtáját is meghatározza: betegest, vagy hibásat választottak a nyájukból az Istennek szánt áldozatul. Valóban a szélsőséges becstelenség bizonyítéka volt Istent így gúnyolni, mert láttuk, hogy egyetlen ember sem viselte volna el ezt a sértést. Ez után a próféta, hogy befejezze, amit elkezdett, konkrétan kimondja: *valamennyien átkozottak* voltak. A נָעַל *necal* ige a héberben azt jelenti, *gondolni*, de majdnem minden esetben a szó rossz értelmében – mikor az emberek ravaszul hiábavaló kibúvókat fogalmaznak meg. Mikor ugyanis képesek elfedni az aljasságukat a világ előtt, akkor úgy vélik, hogy egyidejűleg a mennyben is felmentést nyertek. A próféta tehát azt mondja: átkozottak azok, akik úgy vélik, hogy képesek elkerülni Isten ítéletét az efféle mesterkedésekkel.

Térjünk rá az általuk elkövetett csalásra. *Van ugyan a nyájában hím, és fogadást is tesz: mégis hitványnyal áldozik az Úrnak.* Úgy érti tehát: színleltek ugyan némi vallásosságot, de mégsem tettek semmit őszinte és komoly szívvel, mert rögvess visszavonták az Istennek tett esküjüket. Úgy vélték ugyanis, hogy szegénységre jutnak, ha túl nagylelkűek lesznek az áldozataikban. Ezzel bizonyítja tehát a próféta, hogy kétszínűen tettek felajánlásokat Istennek, így mindaz, amit kínáltak, beszennyeződött, mert nem a helyes indíttatásból származott.

Tegnap már említettük: a próféta nem azért követelt kövér, vagy sovány állatokat, mert Isten az állatoknak akár a véré, akár a húsát értékelte, hanem más volt a cél. Ezekkel a vallásos gyakorlatokkal akarta ugyanis Isten a szem előtt tartott végcélra és a bűnbánat gyakorlására tanítani a zsidókat. Miután az áldozatok vonatkozásában ennyire aljasok voltak, könnyű kikövetkeztetni: vaskos és istentelen módon vetették meg Istent és nem törődtek a vallással.

Megjelöli az okot is: *Pedig nagy király vagyok én, azt mondja a Seregeknek Ura, és félelmetes¹⁷ az én nevem a pogányok között!* Isten itt azt jelenti ki, hogy a fenségét a zsidók semmibe vették. Mintha ezt mondta volna: „Mit gondoltok, kivel van dolgotok?” S ez az, amit alaposan fontolóra kell vennünk, mikor Isten szolgálatába fogunk. Valóban tudjuk, hogy az a bűn minden korra jellemző volt, amikor minden nép és egyén úgy vélték, Istent szolgálják, mikor a saját fantáziájuk alapján koholtak ostoba és felszínes rítusokat. Ha tehát helyesen akarjuk imádni Istent, emlékeznünk kell rá, mily hatalmas Ő, mert az Ő fensége az egész világ fölé emel majd minket, és megszünteti azt a vakmerőséget, mely majdnem az egész emberiséget eltölti. Ők ugyanis úgy vélik, hogy a saját akaratuk a törvény, mikor vakmerően igyekeznek bármit Istenre erőltetni. Isten nagyságának tehát meg kell minket aláznia, hogy ne a testi felfogóképességünknek megfelelően imádjuk őt, hanem azt kínáljuk Neki, ami méltó az Ő mennyei dicsőségéhez.

Megismétli, amit már láttunk, bár a zsidók figyelmen kívül hagyták: *Ő nagy király az egész világon.* Miután a zsidók úgy vélték, hogy Istennek sehol másutt nem kínálhatók fel áldozatok, csak Jeruzsálemben, a Sion hegyén álló templomban, ezért bizonyosságot tesz arról, hogy Ő nagy király a világ legtávolabbi sarkaiban is. Ebből következik, hogy Isten tisztelet e nem korlátozható Júdeára, vagy a világ bármely más részére, mert az evangélium által az Úr magához fogad minden nemzetet, s birtokába veszi az országát. Most ez következik:

¹⁷ A Septuaginta az επιφανής, *látványos*, a Targum a *hatalmas*, Jeromos a *félelmetes*, *borzalmas*, Marckius az *iszonyú*, *félelmetes*, Henderson a *tiszteletben tartott*, Drusius pedig a „reverendum” szóval fordítja. A נורא szó szerint *félelmet* jelent, amit gyakran fordítanak *rettentőnek*, azaz félelmet, vagy retteget kíváltónak. Egyesek jelen időben fordítják: „az én nevem félelmetes”, azaz az ítéleteimben kifejeződő nagyságom miatt félik. Ha jövő időt vesszük, akkor így kell fordítanunk: „a nevem félelmetes [vagy tisztelt] lesz”. – a szerk.

2. fejezet

Malakiás 2:1-2

1. Most azért néktek szól ez a parancsolat, ti papok!

2. Ha meg nem hallgatjátok és ha nem veszitek szívetekre, hogy dicsőséget adjatok az én nevemnek, azt mondja a Seregeknek Ura: átkot bocsátok reátok, és elátkozom a ti áldásotokat; bizony, már elátkoztam azt,¹⁸ ha nem veszitek szívetekre!

Et nunc ad vos praeceptum hoc, O sacerdotes,—

Si non audieritis et non posueritis super cor, ut detis gloriam nomini meo, dicit Iehova exercituum, mittam (copula hic abundat) in vos maledictionem et maledicam benedictionibus vestris, atque etiam maledixi eam (est mutatio numeri, pro eas,) quia non ponitis super cor.

Jóllehet nem egyedül a papok vétkeztek, mégsem ok nélkül tekinti őket élenjáróknak a gonoszságban, mert az ő dolguk volt kijavítani azt, amit a nép rosszul csinált. Az ő színlelésük bátorítás volt a köznép számára a vétkezésre, ezért vádolja őket a próféta úgy, mint az istentelenség szerzőit, s ez az, amit ezek a szavak közvetítenek, ha helyesen vesszük azokat fontolóra.

Néktek, mondja, *papok*. Valóban felmenthették volna magukat, vagy legalábbis áttestálhatták volna a vétkeik egy részét másokra: „Ó, hát mit tehetünk? Hiszen látjuk, hogy a nép egyre jobban elhidegül az istentisztelettől: jobb tehát, ha tökéletlen áldozatokat hoznak, mintha semmit sem hoznának”. Miután tehát kibúvókkal némileg enyhíthették volna a bűnösségüket, a próféta élesebben fedi őket, ezt mondván: Különösen *néktek szól ez a parancsolat*. Nekik kellett volna ugyanis megmutatni másoknak a helyes utat, mert mikor színleltek, a szemhunyasuk nem más volt, mint beleegyezés. Ezzel pedig megfosztották az embereket az istenfélelemtől, s megengedték, hogy megrontsák az egész vallást a hamisított áldozatokkal. *Néktek*, mondja tehát, azaz „jóllehet az egész nép bűnös Isten előtt, ne gondoljátok, hogy ezen az alapon ti felmentést nyertek, mert nektek kellene féken tartani ezt a gonoszságot. Isten ugyanis titeket állított a nép fölé tanítókul és vezetőkként. Miután pedig ti hanyagoltátok el a kötelességeiteket, minden, mit mások tesznek rosszul, rátok száll vissza. Mert miképpen történt meg az, hogy a nép ily messzire mert elmenni az istentelenségben? Azért, mert nem törődtek a vallással. Isten ugyanis abból a célból juttatta nektek a papságot, hogy épségben megőrizzék az Ő nevének imádatát. Noha ismertek minden eluralkodott szentségtörést, mégis nyugton maradtok. *Néktek szól tehát ez a parancsolat.*”

Majd hozzáteszi: *Ha meg nem hallgatjátok és ha nem veszitek szívetekre, hogy dicsőséget adjatok az én nevemnek*, stb. Látszólag egyedül a papokat fenyegeti, de ha bárki alaposan górcső alá veszi az egész igeszakaszt, könnyen észreveheti, hogy az egész népre kiterjed ez a megszólítás de úgy, hogy elsősorban a papoknak szól, mert amint mondtam, a vétkek nagyobbik része őket illette. Isten tehát súlyos büntetést helyez kilátásba az egész népre ugyanúgy, mint a papokra, konkrétan *átkot bocsát majd rájuk*. S nehogy tiltakozzanak, és azt mondják: túl szigorú bánásmódban részesültek, Isten megmutatja, milyen jogosan haragudott meg rájuk, mikor nem hallgatták meg a figyelmeztetéseit és nem figyeltek azokra. Valóban, mi tűrhetlenebb, mint nem hallgatni Isten szavára? Mivel azonban sokan vélték elégségesnek megnyitni a füleiket, de aztán azonnal elfelejtették a hallottakat, hozzáteszi: *ha nem veszitek szívetekre*, azaz ha nem figyeltek, nem veszitek komolyan a szívetekre a hallottakat. Látjuk tehát, hogy a próféta bemutatja, mennyire jogos oka volt Istennek súlyosan megbüntetni őket. Tűrhetetlen istentelenség volt ugyanis az, mikor nem talált meghallgatásra az embereknél. A próféta azonban egyidejűleg azt is megmutatja, hogy mit jelent meghallani

¹⁸ A Károli-fordítás szerint: *bizony elátkozom azt – a ford.*

Istent. Ezért teszi hozzá az utóbbi mondatot az előző meghatározásaként, vagy magyarázataként, mert Isten nem hallgatjuk meg, ha komolytalansággal fogadjuk a szavait, s azok gyorsan szertefoszlának. Akkor halljuk azokat, amikor a szívünkre is vesszük, vagy, ahogyan a latinok mondják, mikor az elménkben őrizzük. Komoly figyelem követeltetik tehát meg, ellenkező esetben ugyanis az eredmény ugyanaz lesz, mintha becsuknánk a füleinket Isten előtt.

Tanuljuk meg az igeszakaszból azt is: az engedelmesség oly sokat számít Isten előtt, hogy semmit sem tűr kevésbé, mint a szavainak megvetését, vagy a gondatlan figyelemmel fogadását, mintha nem törődnénk azok tekintélyével. Azt is meg kell említenünk, hogy a vétünk Isten előtt fokozódik és kiterjed, mikor Ő a helyes útra hív vissza, s megpróbálja a jólétünket előmozdítani, figyelmeztetvén és buzdítván bennünket. Mikor tehát Isten ily gondosan ügyel az üdvösségünkre, kétszeresen is megbocsáthatatlan, ha romlottan elvetjük a tanítását, a figyelmeztetéseit, a tanácsait és az egyéb, általa esetleg alkalmazott orvosságokat.

Hozzáteszi: *átkot bocsátok reátok*, s ennek az átoknak a mibenlétét azonnal meg is magyarázza: *elátkozom a ti áldásotokat*.¹⁹ Az áldás szó, mint tudjuk, a Szentírásban mindenütt Isten nagylelkűségét, vagy kedvességét jelenti. Istenről tehát akkor mondja, hogy megáld minket, mikor nagylelkűen támogat, és megadja, amire csak szükségünk van. S látszólag ebből ered a kifejezés, mely szerint Isten egyetlen fejbiccentésével képes megelégtíteni minket a jó dolgok bőségével. Az áldások alatt a nagy és bőséges ellátást érti, valamint a nyugalmat az ellenségektől, az egészséges levegőt, és minden más effélét. Egyesek úgy vélik, hogy itt azokról az imákról van szó, melyekkel a papok a népet áldották, de ennek semmi oka. Isten tehát kimutatta a zsidók iránti jóindulatát, most pedig kijelenti: minden jótéteményétől meg fogja őket fosztani, hogy megtudják, nem kegyes irántuk. Az áldások tehát Isten nagylelkűségének és atyai kegyességének bizonyítékai.

De rögvést hozzáteszi: *bizony, már elátkoztam azt*. Ezekkel a szavakkal bizonyítja az érzéketlenségüket, mert még az őket érő gonoszságokból sem tanultak, melyek még a bolondokra is gyakorolnak némi hatást a közmondás szerint, mert azok ekkor kezdenek okosakká lenni, mikor megverik őket. Isten tehát itt a zsidók ostobaságát feddi meg, mert már meg lettek fosztva a jótéteményeiktől, s tapasztalatból tudhatták, hogy már nem kegyes irántuk, hanem épp ellenkezőleg, a haragos bíró szerepében lép fel velük szemben, mégsem indultak bűnbánatra a szerint, amit más prófétáknál láttunk.

Most már értjük a szavak jelentését, s azzal együtt a próféta célját is: *Megátkozom* tehát *az áldásaitokat, sőt mi több* (mert én így fordítom az *נאם* *ugam* szót), *már meg is átkoztam* azokat, de ti mégis olyanok vagytok, mint a fa-, vagy kődarabok, hisz még maguk a csapások sincsenek semmiféle hasznokra. S megismétli: *ha nem veszitek szívetekre*, hogy megmutassa, nem képes eltűnni a szavainak megvetését, mert ez, mint említettük a szélsőséges istentelenség jele volt. Most ez következik:

Malakiás 2:3

3. Ímé, én megrontom a ti vetni való magotokat, és szemetet szórok orczáitokba, a ti ünnepléseknek szemetjét, és ahhoz hordanak ki titeket.²⁰

Ecce ego corrumpto (vel perdo) vobis semen (vertunt Graeci, brachium; sed decepti sunt in una litera,) et spergam stercus super facies vestras, stercus solemnitatum vestrarum; et tollet vos ad se (alii vertunt, tollet vos ad ipsum; sed coacta est illa expositio.)

¹⁹ Az egyik kéziratban, a Septuagintában, a Targumban és az arab változatban „áldásotok”, s ezt erősíti meg az „azt” szó a következő mondatban. „Az áldás alatt”, mondja Newcome, „a papok részét érti”, s ez azért valószínű, mert főleg a papokhoz szól. – *a szerk.*

²⁰ A *szemét* szó helyett az angol változatban a *trágya* szó szerepel. – *a ford.*

Ismét megerősíti, amit a legutolsó igeversben mondott: Isten átkát majd a szükségen és a szegénységen keresztül fogják észrevenni. Isten átka a bármiféle megpróbáltatás, mert Isten a kegyességét főleg a nagylelkű támogatás által fejezi ki, így a föld terméketlensége, vagy gyenge termése Isten átkának a legvilágosabb bizonyítéka. A próféta tehát az egyik dolog említésével megmutatja, miféle átok állt már nagyon közel a zsidókhoz – Isten *meg fogja semmisíteni a vetőmagjukat*. Egyesek helytelenül a „megrontalak benneteket és a magotokat” kifejezéssel olvassák. Csodálom, hogy tanult emberek miképpen követnek el ilyen gyerekes hibákat, mikor pedig semmi kétértelmű sincs a próféta szavaiban. *Megrontom a ti vetni való magotokat*, azaz „vessetek, amennyit csak akartok, én megrontom a vetőmagotokat, így az nem fog teremni”. Röviden szükséggel és éhínséggel fenyegeti a zsidókat, mert a föld nem terem semmit, ha Isten megátkozza.²¹ Miután azonban a zsidók a származásukkal dicsekedtek, s az a kiváltság, amiben Isten részesítette őket, az ő esetükben a gőg és a büszkeség alapjául szolgált, a próféta itt ezt a bolond magabiztosságot teszi nevetségessé. *Szemetet szórok*, mondja *orczáitokba*: „Szent nép vagytok, Ábrahám kiválasztott magva, királyi papság – ezekkel dicsekedtek. Az Úr azonban szeméttel mocskolja be az arcotokat, ez pedig nem lesz más, mint a ti neme mivoltotok és kiváltságotok! Nincs semmi okotok arra, hogy kivételt képezőként tekintsétek magatokat Isten büntetéseihez vonatkozásában azért, mert Ő kiválasztott benneteket. Mivel ugyanis visszaéltetek a jótéteményeivel, és megszenteltelenítettétek az Ő nevét, viszonzásképpen majd Ő is elborít benneteket mindenféle szégyenletes és gyalázatos dologgal. Szemét borít majd el benneteket, s nem lesztek többé Ábrahám szent magva”.

Mivel azonban megint emelhettek volna kifogást és mondhatták volna: „Vajon akkor hiába szolgáltuk oly szorgalmasan Istent? Miért parancsolta, hogy templomot építsünk Neki, és miért ígérte, hogy majd abban lakozik? Isten így becsapott minket, vagy legalábbis semmit sem érnek az ígéretei”. A próféta így válaszol: „Isten szégyenbe borít benneteket, és az áldozataitokat is”. Ezeket azonban az *ünneplészek szemetének* nevezi, mintha ezt mondta volna: „Szégyenbe borítalak benneteket az istentelenségetek miatt, ami az áldozataitokban mutatkozik meg”. Bár lett volna a zsidóknak bármiféle, az áldozataikból fakadó szentségük, amivel levezelhettek volna a bűneiket és kibékülhettek volna Istennel! A próféta azonban azt mondja, hogy a különlegesen rossz illatukkal sértették Istent, amint Ő utált, mivel megrontották az áldozataikat. Azt sem kell elvetnünk, amit egyes rabbik mondtak, miszerint a próféta az ökrökre, borjakra és kosokra utal. Mikor ugyanis a zsidók különféle helyekről hozták az áldozataikat, sok trágyának kellett keletkeznie attól a sok állattól. Szembeszökő utalás van tehát itt magukra az áldozatokra, mintha ezt mondta volna: „Ti azt hiszitek, hogy kibékíthettek az áldozataitokkal, mintha a trágyakupacok örömet okoznának nekem. Mikor ugyanis ily nagy számban hozzátok azokat, még maga a hely is a templom előtt bűzössé válik az ott felhalmozódó trágya miatt. Ti tehát valóban szentek vagytok, s minden mocskotokat ez a trágya takarítja el?! Tűnjetek hát el az ünnepléseitek trágyájával együtt, mert ezt a trágyát szóróm majd a fejetekre!”

Most már értjük, mire gondol a próféta, s mennyire hangsúlyosak az *Ímé, én* szavak, mert Isten ezekkel a szavakkal vágja el az összes kifogás gyökerét, melyekkel a zsidók önmagukat csapták be, s vélték úgy, hogy a bűneik el vannak rejtve Isten elől. „Én magam”, mondja „vagyok jelen, Akiről azt hiszitek, hogy az áldozataitok elfogadhatók a számára. *Én* tehát *megrontom a ti vetni való magotokat, és trágyát szórok orczáitokba*: minden méltóság, amit színleltetek, eltöröltetik, mert azt hiszitek, hogy az kiváltság megvéd benneteket, mikor azzal dicsekedtek, hogy Ábrahám magva vagytok. Ez trágya, mindez trágya”, mondja. Utóbb megmutatja, mi minősült különösen trágyának és szemétnak, mikor ugyanis tiltakoztak, és ezt

²¹ A זרע szó jelent mind *lapockát*, mind *vetőmagot*, s így fordítja a Septuaginta, az arab változat, valamint Grotius és Newcome is: „Ímé, én visszatartom tőletek a lapockát”. A lapocka a papoké volt, lásd 3Móz7:32, 5Móz18:3. Ez a fordítás jobban illik a szövegkörnyezetbe, mint a másik. – *a szerk.*

mondták: „Micsoda? Vajon az áldozataink semmit sem értek?“, így válaszol: „Sőt, ezt a trágyát rátok szórom, mert a fő mocsok az áldozataitokban van, hisz megrontjátok és meghamisítjátok a szolgálatomat. Hisz mi más az áldozatok, mint pusztá megsejtségtelenítés? Szentségtörök vagytok minden üres pompátokban. Mivel valamennyi áldozatok büzös és dühítő a számomra, s émelegek azoktól (ahogyan Ézsaiás könyvének első és utolsó fejezeteiben is olvassuk), a saját fejeetekre zúdítom vissza a trágyát, mert úgy vélitek, ez a ti fő vezekléseitek.”

Végül hozzátészi: *és ahhoz hordanak ki titeket*, azaz „mindenestül trágyává lesztek minden dicsekedéseetekkel egyetemben, miszerint a szent Ábrahám pátriárkától származtok. Mindez teljesen haszontalan lesz, s jóllehet én kötöttem a szövetséget és ígértem azt, hogy királyi papság lesztek a számomra, mégis *a trágyához hordanak ki titeket*, így valamennyi, eddig rátok ruházott méltóság elvétetik tőletek”.²² De folytassuk:

Malakiás 2:4

4. És megtudjátok, hogy azért adtam néktek e parancsolatot, hogy szövetségem legyen a Lévível, azt mondja a Seregeknek Ura.

Et scietis quod miserim ad vos hoc mandatum ut sit (vel, ut esset; sed magis placet, ut sit; est, ad assendum, ad verbum; ergo ad assendum pactum meum, si posset dici Latine,) pactum meum cum Levi, dicit Iehova exercituum.

Itt konkrétan a papokat szólítja meg, mert jóllehet az egész nép nagy göggel állt ellene Istennek, a papok még őket is felülmúlták. S tudjuk, mennyire készek az emberek rosszra fordítani minden Istentől kapott jótéteményt. Általános gonoszság volt ez az emberek között a világ kezdetétől fogva, hogy felmagasztalták önmagukat, és elkezdték fenn hordani az orrukat, mikor rájöttek, hogy Isten jótéteményekkel ékesíti őket. Tudjuk azonban, hogy minél jobban kötődik valaki Istenhez, annál hálásabbnak kellene lennie, mert az ajándékaink nem a sajátunk, hanem jótétemények Istentől, melyekkel Magához köt minket. „Mid van ugyanis, a mit nem kaptál volna?”, mondja Pál. „Ha pedig úgy kaptad, mit dicsekedel, mintha nem kaptad volna?” (1Kor4:7) Az a gonoszság azonban mindig is létezett az emberek között, hogy megfosztották Istent a Neki kijáró dicsőségtől, s okká változtatták át a büszkeségre a Tőle kapott kegyet. S ez a gonoszság nagyon gyakran mutatkozik a fejedelmekben is, mert akik nagy méltóságra emelkednek, többé már nem gondolnak arra, hogy ők is csak emberek, hanem nagy szabadságot adnak maguknak, mikor látják, milyen sokkal magasabbra jutottak másoknál. A királyok és a hatalomban levők így tekintik magukat a köznép felett állóknak, s vakmerően figyelmen kívül hagyva minden törvényt azt hiszik: a számukra minden törvényes, mivel senki sem mer szembeszállni a szándékaikkal. S ugyanez a dolog mutatkozik meg a tanítóknak is. Mikor ugyanis Isten a legnagyobb tisztességben részesítette a papokat, ők vakokká lettek Isten eme kegyelme folytán, amint azt majd később látjuk, s mondhatni félisteneknek vélték magukat, s ugyanez történt meg Krisztus királyságában is. Hiszen mi más módon keletkeztek a hatalmas istentelenségek a pápaságban, mint úgy, hogy a pásztorok a zsarnokságot, és nem a jogos kormányzást gyakorolták? Ők ugyanis nem törődtek azzal, mi célból kaptak elhívást a hivatalukra, hanem mivel a pásztor megnevezés önmagában is tiszteletre méltó, a felhők fölé merészeltek emelkedni, s Magának Istennek a tekintélyét maguknak tulajdonítani. Ezért merték megkötni a lelkiismeretet a saját törvényeikkel, megváltoztatni az egész igazságot, és megrontani az egész istentiszteletet, s ebből következett az igazságszolgáltatás botrányos kiárusítása is. Miképpen történtek meg ezek a dolgok? Úgy,

²² A melléknévi igenevek és az igék gyakorta kapcsolódnak a héber és a walesi nyelvekben az „és” kötőszóval, de akkor a kiegészítőt (segédigét) kell érteni alatta. Ez a helyzet itt is, és a Septuaginta is így tekintette: και ληψομαι υμας εις το αυτο – és ugyanahhoz hordalak ki benneteket. – *a szerk.*

hogy a papokat a mennyből jött angyaloknak tekintették, s ugyanettől a veszélytől nekünk is mindig óvakodnunk kell. Ez a bűn tehát az, amire a próféta utal, s megmutatja: a papoknak nincs okuk azt gondolni, hogy lerázhatják az igát. *Megtudjátok*, mondja, *hogy rátok vonatkozik ez a parancs*. Hisz látjuk, mivel ellenkeztek Jeremiással: „nem vész el a törvény a paptól, sem a tanács a bölcsőtől” (Jer18:18). Ezek azok a fegyverek, amikkel a pápisták védik magukat manapság. Mikor felhozzuk ellenünk a világos bizonyítékokat a Szentírásból, akkor világosan megfeddve és Isten Ígéje által elítéltnek érzik magukat, de itt az Ajax-pajzsuk, ami mögé rejtik minden gonoszságukat, s amit mondhatni az istentelen és gonosz papoktól szereznek be úgy, ahogyan Jeremiás számol be róla. „A törvény nem távozik el a papoktól: s vajon nem mi vagyunk a tévedhetetlen egyház? S vajon a Szentlélek nem lakozik közöttünk? ’Ímé én ti veletek vagyok minden napon a világ végezetéig’ (Mt28:20). Talán bizony Krisztus be akarta csapni az egyházát, mikor ezt mondta az apostolainak? Mi vagyunk pedig az ő utódaik.” A próféta most megadja a választ: „megtudjátok, hogy néktek adatott ez a parancsolat”.

S komolyan teszi hozzá: *hogy szövetségem legyen a Lévivel*,²³ mintha ezt mondta volna: „Milyen alapon vagytok ilyen emelkedettek? Hisz Isten nem képes meghallgatásra lelteni nálatok, ti mégis azt mondjátok, hogy a Lévi szövetségét mégsem szabad érvényteleníteni, mintha Isten Lévit tette volna a maga helyére, magát pedig megfosztotta volna minden tekintélytől, mikor azt a törzset jelölte ki, titeket pedig a templom szolgálóivá és a nép tanítóivá tett. Vajon Ő semmivé lett? Mi volt Isten célja, mikor erre a méltóságra emelt benneteket? Ő természetesen nem akarta magát semmivé tenni, hanem épp ellenkezőleg, az Ő akarata az volt, hogy a saját jogai megmaradjanak épen és teljesen. Mikor tehát a bűneiteket feddem, s rámutatok, mennyire aljasakká, mondhatni hulladékká váltatok, és beszennyeződtek minden gyalázatossággal – mikor ezeket a dolgokat közismertté teszem, azzal nem szegem meg a Lévivel kötött szövetséget. Isten tehát joggal idéz benneteket az ítélőszéke elé, s foszt meg benneteket a tisztességetektől azért, hogy a Lévivel kötött szövetsége megszilárduljon és megerősödjön.” Ez, mint említettem, súlyos gúny.

Ebből azonban megtanulhatunk egy hasznos igazságot. A próféta röviden azt tanítja nekünk, hogy a papi hivatal nem vesz el semmit Isten tekintélyéből, Aki tiszta és szent imádatot követel magának, s nem csökkenti semmiben sem a törvény tekintélyét, mert a szilárd tanításnak mindig fenn kell maradnia. Ezért manapság, mikor ellenállunk a pápista papoknak, azzal nem szegjük meg Isten szövetségét. Ez tehát nem eltávolodás az egyházi rendtől, amelynek örökre szentnek és sérthetetlennek kell maradnia. Mi tehát nem forgatjuk fel a pásztori hivatalt és az Íge hirdetését az emberek bűnei miatt, hanem magukat az embereket támadjuk, hogy a szükséges rend helyreállhasson, a szilárd tanítás meghallgatást nyerjen az emberek között, az istentisztelet pedig tiszta legyen, amit ezek az erkölcstelen emberek megsértettek. Mi tehát bátran megpróbáljuk az egész pápaságot felforgatni azzal a jó lelkiismerettel, hogy ezzel semmit sem veszünk el a tanítás tekintélyéből, és a papi hivatalt sem károsítjuk meg semmivel, sőt, az egyházi rend, az igazság prédikálása és a pásztoroknak maga a méltósága sem létezhetnek anélkül, hogy az egyházat meg ne tisztítanánk a beszennyeződéseitől és a mocskát el ne távolítanánk. Ezt kell mondanunk azokról az erkölcstelen emberekről is, akik túl szoros kapcsolatban állnak velünk, vagy túl közel állnak hozzánk, de szeretném, ha teljesen kivesznének a világból: de milyen sok kártevő rejtőzik e lepel, vagy eme álarc mögé: „Micsoda? Hát nem mi vagyunk az Íge szolgálói?” Így beszéltek ti, teljesen elvtelenek. Szeretném, ha visszakerülnétek a mocskotokba, vagy a celláitokba, ahol korábban oly sok romlást okoztatok a világban. Most azonban az ördög behozott benneteket Isten egyházába, hogy megronthassatok mindent, ami még szilárdan fennmaradt.

²³ Hogy a szövetség fennmaradjon a Lévivel. – *Newcome*. Látszólag ez az értelme. Elküldte „a parancsolatát”, vagy ezt az üzenetet – mivel a מצות fordítható itt így – miszerint a fiainak megjavításával a szövetsége érvényben marad, ugyanis az engedetlenség érvénytelenítendő, mivel ez feltételes szövetség volt. – *a szerk.*

Mivel pedig manapság sokan dicsekednek ezzel a tisztességgel, hogy ők az Íge szolgálói, és pásztorok, és az evangélium tanítói, őket meg kell zabolázni a próféta eme válaszával: majd ha minden romlottságuk teljesen és valóságosan el lesz takarítva, akkor szilárdul és erősödik majd meg az a szövetség, aminek Isten az Ő egyházával és Ígéjének szolgálóival kell érvénybe lépnie. Majd ezt a magyarázatot teszi hozzá:

Malakiás 2:5

5. Szövetségem volt vele életre és békességre, és félelmül adtam azt néki és félt engemet, és megalázta magát az én nevem előtt.

Foedus meum fuit cum eo vitae et pacis; et dedi illi timorem; et timuit me, et a facie nominis mei contritus fuit.

A próféta itt világosabban is bizonyítja, miképpen nem szegi meg Isten a szövetségét, mikor szabadon megfeddi a papokat, s leleplezi a hamis próbálkozásaikat is, melyekkel abszurd módon próbálják magukra vonatkoztatni Isten szövetségét, mint teszik azt manapság a pápista papok is, akik azt mondják, hogy ők alkotják az egyházat. De hogyan? Mivel szabályos rendben az apostolok utódai – ez azonban ostoba és nevetséges meghatározás, mert aki valaki más helyét foglalja el, csak ezen az alapon nem tekinthető az illető jogutódjának. Ha egy tolvaj megöli a családfőt, és elfoglalja a helyét, birtokba véve annak javait, akkor vajon tekinthető a jogutódjának? Így ezek a tisztességtelen emberek azért, hogy megmutassák: az apostolok utódainak kell őket tekinteni, csak állítják a jogutódlás folytonosságát, de a hasonlóság közöttük inkább vizsgálat tárgyává teendő. Először is azt kell megvizsgálnunk, hogy vajon kaptak-e elhívást, s vajon válaszoltak-e az elhívásukra, mert ezek közül az egyiket sem képesek bizonyítani. Akkor viszont a meghatározásuk teljességgel komolytalan.

A prófétánk itt azt is megmutatja, hogy a papok színleltek és megtévesztették a köznépet, miközben igyekeztek magukat ama szövetség örököseinek feltüntetni, amit Isten kötött atyjukkal, Lévivel, azaz magával a törzzsel. „Én hűséges leszek”, mondja Isten, „s a hűségem nyilvánvaló lesz magából a szövetségből kiindulva: *szövetségem volt vele életre és békességre*.²⁴ Ez azonban kölcsönös volt: ti látszólag nem gondoljátok meg, hogy egy szövetségben két fél van, és létezik benne, ahogyan mondani szokták, kölcsönös kötelezettség is. Én a magam részéről az ígértem atyátoknak, hogy atyja leszek, de kikötöttem, hogy engedelmeskedjen nekem, engedelmeskedjen a szavamnak, és mindannak, amit utóbb majd kérek tőle. Most pedig azt akarjátok, hogy én kötődjek hozzátok, de ti mentesek legyetek minden kötelezettségtől. Miféle egyenlőség ez, hogy nekem mindent teljesítenem kell nektek, de nektek semmit nekem? *Szövetségem volt tehát vele életre és békességre*, de mi a ti szövetségeitek? Mi az, amit nektek kell megadnotok nekem? Csak azt, amit az atyátokkal, Lévivel és törzsével kötött szövetségem megkövetel. Teljesítsétek ezt, és meglátjátok, hogy én hűséges és állhatatos vagyok minden ígéretemben.” De most nem folytathatom.

Ima

Add meg, mindenható Isten, mivel tetszett Neked kiválasztani minket papjaidként, s Magadnak szenteltél minket a Te egyszülött Fiad vére árán és a Te Lelked kegyelme által – ó add meg, hogy helyesen és komolyan lássuk el a Veled szembeni kötelezettségeinket, s úgy

²⁴ Hogy megértsük ezeket a kifejezéseket, meg kell vizsgálnunk az esetet, melyre nyilvánvalóan utalnak. Ez pedig a Fineással kötött szövetség a 4Móz25:12-13-ból. Isten a békesség és az örök papság szövetségét ígérte neki – a békességét, azaz a kibékülését, mivel Isten Fineás buzgósgága miatt békült meg Izrael gyermekeivel. A papság örökös mivoltát pedig az *élet*, vagy *életek* szó jelzi, ugyanis a szó többes számban szerepel. – *a szerk.*

szánjuk oda magunkat Neked, hogy a Te neved valóban megdicsőüljön bennünk. Így szilárduljunk meg egyre jobban és jobban azoknak az ígéreteknek a reménységében, melyekkel nemcsak ennek a földi életnek az útján vezetsz végig, de hívogatsz a Te mennyei örökségedre is. S hadd uralkodjon bennünk Krisztus, a Te Fiad oly módon, hogy örökké ragaszkodjunk a Főnkhöz, összegyűljünk az Ő tagjaiként a részvételre abban a mennyei dicsőségben, melybe előttünk ment be Ő. Ámen.

Százhetvennegyedik előadás

Az utolsó előadásban elkezdjük magyarázni azt, amit a próféta a papságról mond, s azt mondtuk, hogy az egész summája ez: a gonosz papok, akik nem látják el hűségesen a hivatalukat, hiába követelik maguknak a papság tisztességét. A szövetség köztük és Isten között kölcsönös, ugyanis Isten nem azért iktatta be a papokat a törvény alatt, hogy korlátlan szabadságot adjon nekik, vagy, hogy megfosssa Önmagát minden hatalomtól, hanem épp ellenkezőleg, azért állította őket az egyház fölé, hogy megtartsák a népet az igaz vallásban. Miután tehát a kötelezettség kölcsönös, semmi okuk sincs a papoknak a legfőbb hatalmat maguknak követelni, és megfosztani Istent attól. A próféta tehát azt mondja: Isten Lévvél kötött szövetsége az élet és a békesség szövetsége volt, mert Isten, Aki hűséges az ígéreteiben, megígérte, hogy kibékül a lévitákkal. A próféta tehát azért nevezi az élet és a békesség szövetségének, mert a léviták úgy találták: Isten minden vonatkozásban kegyes és nagylelkű volt, valahányszor csak teljesítették a maguk részét.

Majd hozzáteszi: *és félelmül adtam azt neki és félt engemet*. Azok a fordítók, akik beleértik az *azért* kötőszót, vagy az *amiatt*, hogy *[féljen]* kifejezést az egész igeszakasz értelmét eltorzítják, mert a félelmet itt az istentisztelet szabályaként kell érteni, mintha ezt mondta volna: „Előírtam neki, hogyan láthatja el helyesen a hivatalát”. Úgy érti tehát: Isten ismereteket közölt a lévitákkal arról, hogy miképpen kell Őt szolgálni, mert nem engedte őket a maguk elképzelései szerint tévelyegni, hanem előírta nekik a hivataluk kötelezettségeit, mintha ezt mondta volna: „Valóban nem közönséges tisztesség lett az osztályrészetek, mert ti vagytok az egyház tanítói. Én azonban korlátokat is szabtam nektek, mert ahogyan megparancsoltam a népnek, hogy engedelmeskedjenek nektek, úgy parancsoltam meg nektek is azt, amit tennetek kell. Miután tehát Lévinek adtam az én félelmemet, előírtam neki, miképpen kell engem tisztelni, vajon nem a legszégyenletesebb és istentelenebb dolog a papság tiszteletre méltó megnevezésével dicsekedni, de nem lenni papoknak? Mert mi mászt jelent Isten papjáénak lenni, mint kormányozni az egyházat Isten parancsolatainak megfelelően? *A félelmemet adtam tehát neki.*”²⁵

És félt engemet, azaz betartotta az elébe adott törvényt, *és töredelmes volt az én nevem előtt*, azaz „alázatos módon viselkedett. Nem magasztalta önmagát hiábavaló büszkeséggel, hogy elnyomhassa az én egyházamat, s felforgasson minden köteles rendet, hanem az alázatosság példája lett, s még jobban az enyémnek vallotta magát, miután oly nagy

²⁵ Kálvin másolatában az „adni” igének a □ toldalék nélkül kellett szerepelni, mint két kéziratban, valamint a Septuaginta, a Targum és az arab változat szerint. Ám még ebben az esetben sem igazán támasztható alá az itt adott jelentés, mert a מוֹדִי, ami máshol még vagy tizenegyszer előfordul, soha nem az itt adott jelentéssel szerepel. Azt jelenti: félni, mégpedig félelem, vagy rettegés értelemben, az a félelem, ami a nemtetszés, vagy a harag észleléséből származik, a félelem, mellyel a szolga viszonyul az urához, mint az 1:6-ban, ahol ugyanez a szó olvasható. A Kálvin által adott elképzelés megegyezik a Targummal, s Grotius is ezt fogadja el, a jelentése pedig „a törvény tanítása”. Itt azonban félelmet jelent, a fenségtől, és a haragtól való félelmet, amint ez nyilvánvaló az egész szövegkörnyezetből. Az utolsó fejezet végének témája az Isten nagysága által keltett félelem, s ennek az igeversnek a vége is kellőképpen kifejezi ezt.

A □ az „adtam” ige után kétségtelenül a helyes olvasat, mivel kettő kivételével minden kéziratban előfordul. S itt következik a szerkezeti probléma. Van egy kézirat, melyben a □ áll a „félelem” szó előtt, a Septuagintában pedig az επι, *miatt* vagy *alapján* olvasható előtte. Ez megoldja a problémát, s a jelentése összeegyeztethetővé válik a helyzettel, melyre utal, valamint az igeszakasz általános menetével. Ebben az esetben az igevers így fordítható: *Az élet és a békesség szövetsége volt a vele kötött szövetségem. S a félelme miatt adtam neki, mert félt engem, és rettegte a nevemet*. Az utolsó ige a נִיפִיל alakja, aminek a jelentése megtörni, és megtörve lenni, ebből kiindulva elmében megtörötni a félelem és a rettegés miatt, illetve megdöbbsentnek, vagy megrettentnek lenni. A „megdöbbsent” kifejezéssel fordítja Newcome, míg Henderson a „bámulva álldogálni” kifejezést használja. „Ne félj és ne rettegy” mondja az 5Móz1:21, és ebbe az értelemben szerepel a Jer1:17-ben, valamint az Ezék2:6-ban és 3:9-ben is. „Az én nevem előtt” látszólag ugyanazt jelenti, mint az „előttem”. – *a szerk.*

tisztességet ruháztam rá azzal, hogy megtettem őt az egyházam vezetőjének.” Ezután ez következik:

Malakiás 2:6

6. Igazság törvénye volt az ő szájában, és nem találtatott álnokság az ő ajkaiban; békességben és egyenességgel járt velem, és sokakat megtérített a bűnből.

Lex veritatis fuit in ore ejus, et iniquities non fuit reperta, in labiis ejus; in pace et rectitudine ambulavit mecum; et multos redire fecit (hoc est, convertit) ab iniquitate.

Teljesebben is elmagyarázza, miképpen válaszolt Lévi Isten parancsára: az igazság törvénye volt az ő szájában. A pap fő feladata a helye életmód megmutatása a népnek, mert legyen bármennyire is becsületes és szent egész életében mindvégig, nem ezen az alapon lesz pappá. Ezért a próféta főleg ezzel a dologgal foglalkozik: Lévi tanította a népet. Nem magáról Léviről beszél, mert tudjuk, hogy Lévi már nem élt, mikor Áron főpappá lett. Isten ugyanis itt nem a személyről, hanem a törzsről beszél, mintha ezt mondta volna: „Áron és Eleázár, valamint az őket követők tudták, mi célból lettek megtisztelve a papi hivatallal, s hűségesen teljesítették is a kötelezettségeiket.” A próféta most elmagyarázza, mit követel meg főleg Isten a papoktól – amint már mondtam, megmutatni a népnek, miképpen éljenek kegyes és szent életet, s noha más szavakat használ, ez mégis ugyanazt jelenti.

Igazság törvénye volt az ő szájában, mondja. Miért nem dicséri inkább a szíve becsületességét, mint a szavait? Ha egy személyről beszélt volna, akkor a próféta joggal mondhatta volna, hogy az, aki megpróbált Isten elfogadott szolgájává válni, ártalmatlanul viselkedett másokkal szemben. Itt azonban egy nyilvános hivatalról beszél, mikor azt mondja, hogy az igazság törvénye volt a szájában. Az ugyanis, aki néma, nem méltó erre a tisztességre és semmi sincs abszurdabb, sőt nevetségesebb, mint az, hogy papoknak minősüljenek azok, akik nem tanítók. Két dolog van tehát, mint mondják, amelyek elválaszthatatlanok – a papi és a tanítói hivatal.

S hogy még világosabban kimutassa: nem közönsége dologról beszél, más szavakkal is megismétli ugyanazt a dolgot: *és nem találtatott álnokság az ő ajkaiban*. Ebből látjuk, hogy mindez főleg a papi hivatalra vonatkozik. Majd hozzáteszi: *békességben és egyenességgel járt velem*. A próféta itt a vallás iránti őszinte törődést is dicséri, mely az első papokra volt jellemző. Ők ugyanis békességben és becsületességben jártak Istennel: nemcsak a szájukban és az ajkaikon hordozták a jeleket, melyek miatt jogosan állíthatták magukat Isten szolgálóinak és az Ő egyháza pásztorainak, hanem a hivatalukat is hűségesen ellátták. Utal továbbá arra a békességre, melyről már beszélt: ahogyan Isten akkor békességet ígért a levitáknak, úgy azt is elmondja, hogy a leviták békességben éltek Istennel, mert nem szegték meg a velük kötött szövetségét. Miután tehát reagáltak Isten feltételeire, a próféta azt mondja, békében jártak, de azt is elmondja, miképpen valósult ez meg. Úgy, hogy egyenességgel jártak.

Az אֲתִי, *ati, velem* kifejezést meg kell figyelni, mert azt erősíti meg, amit mondtam: a papi tisztesség semmi módon sem csökkenti Isten tekintélyét, mert Ő a papokat megtartja Magának szentelten. Arra utal tehát, hogy a papok nem emelkedtek oly magasra, hogy a méltóságuk megkisebbitette volna Isten tekintélyét, mert az említett kötelezettségnek kölcsönösnek kell lennie: Isten hűséges, és a papoknak is hűségeseknek kell lenniük a hivatalukban, Isten törvényes szolgálóinak mutatván magukat.²⁶

²⁶ „Az istenfélelem”, mondja Cocceius, „ami megvolt az első papokban, teljesebben jelentetik ki a hatásai által, melyek kettősek: beszédek és cselekedetek. Az igazság tanítása volt a szájukban, s tanították az igazságot. Nem hallgattak, hanem komolyan tanítottak, nem gyönyörködve a hamisságban, mert ami hamis, az igazságtalanság – ez pedig a megrontott formában, vagy hozzáadással, illetve megkisebbitéssel tált igazság. Ami a cselekedeteket illeti, békességben jártak, nem lázadtak Isten ellen, és nem kerestek kacskaringós kerülőutakat,

Megemlíti a tanításuk gyümölcsét is: Lévi *sokakat megtérített a bűnből*, azaz sokakat vezetett megtérésre. Majd ezt olvassuk (ezt a verset hozzá kell kapcsolni az előzőhöz):

Malakiás 2:7

7. Mert a papnak ajkai őrzik a tudományt, és az ő szájából törvényt várnak, mivel a Seregek Urának hírnöke²⁷ ő.

Certe labia sacerdotis custodient scientiam, et Legem requirent ex ore ejus, quia nuntius Iehovae exercituum est.

Amit a próféta az első papokról mondott, azt terjeszti most ki Lévi egész törzsére, s megmutatja: örök és megváltoztathatatlan törvény volt ez a papság számára. Mondta, hogy Lévi lett az egyház vezetője, de nem azért, hogy az Istennek kijáró tisztességet magának tulajdonítsa, hanem hogy Isten szolgájaként, valamint a választott nép tanítójaként álljon a maga helyén. Most ugyanezt a dolgot erősíti meg, általános igazsággént jelentve ki, hogy *a pap ajkainak kell megőrizni a tudományt*. Mintha azt mondta volna: nekik raktáraknak kell lenniük, ahonnan Isten egyháza táplálékának kell származnia. Isten tehát azért állította a papokat az Ő választott népe fölé, hogy a nép tőlük, mint raktártól várja a táplálékát annak megfelelően, ahogyan egy családfő esetében is, akinek megvan a tárháza mind a bor, mind az élelmiszerek számára. Miután tehát az egész család élelme rendszerint az élelmiszerraktárból származik, ezért használja a próféta ezt a hasonlatot – Isten a papokra bízta a tudományt, így minden pap szája egyfajta úgymond raktárrá válik, ahonnan a nép várja az ismereteket és a vallásos élet szabályait. *A papnak ajkai fogják őrizni tehát a tudományt, és az ő szájából várnak majd törvényt.*²⁸

Megmutatja, miképpen kell megőrizni: a papoknak nem szabad visszatartani, hanem az egész egyháznak élveznie kell azt a tudást, amelynek ők a megőrzői. Így tehát az ő szájukból várják, vagy követelik meg a törvényt.

A törvényt érthetjük egyszerűen csak az igazsággént, de a próféta kétségtelenül Mózes tanítására utal, ami az összes tudás egyetlen valódi forrása. Valóban tudjuk: Isten mindent belefoglalt a törvényébe, ami csak szükséges az egyháza jólétéhez, s ahhoz a próféták semmit sem tettek hozzá. A próféta tehát úgy foglal bele minden igazságot a תורה *tóra* szóba, hogy egyidejűleg azt is megmutathassa: ez abban foglaltatott benne, amit Mózes tanított. Végül azt mondja, hogy a pap *az Úr hírnöke*. Itt röviden azt határozza meg, micsoda a papság: követség, melyet Isten az emberekre bíz, hogy ők lehessenek a magyarázói a tanításban és az egyház irányításában. Mi hát a pap? Isten hírnöke, és magyarázója. Ebből következően a tanítás hivatala nem választható külön a papságtól, mert szörnyűséges dolog az, amikor valaki azzal dicsekedik, hogy ő pap, közben pedig nem tanító. A próféta tehát magából a meghatározásból von le egy érvet, mikor azt mondja: a pap Isten *hírnöke*. Ez után következik az ellentét, mikor kimondja, hogy

hanem egyenes utakon jártak.” A עולה szót a Septuaginta és a Targum „igazságtalanságnak”, vagy „jogtalanságnak” – αδικα, – Drusius „hamisságnak” – falsitas – sokan mások pedig „romlottságnak” fordítják. Véleménykülönbség áll fenn a szó neve és a „formált” ige között. Marckius szerint itt a דבר értendő: „a romlottság szava”. – *a szerk.*

²⁷ A Károli-fordítás szerint: *követe* – *a ford.*

²⁸ Az igék, ahogyan itt fordítják, jövő idős alakúak, de miután a כִּי áll előttük, sokan inkább a szükségességet kifejezőknek tekintik ezeket. Így fordítják Drusius, Dathius, Newcome, és Henderson: „meg kell őriznie”, vagy „szükséges megőriznie”. A jövő időt akkor használják így, mikor a ה, *vajon* előzi meg az Ezék34:2-ben, vagy mikor nincs előtte elöljáró szó, mint a Mal1:6-ban, ahol nyilvánvalóan ekképpen kell fordítani: „A fiú tiszteli [majd] atyját, a szolga is az ő urát.” A jövő időnek ez a kötelezettséget kifejező használata sokkal gyakoribb a héberben, mint azt általában feltételezik. – *a szerk.*

Malakiás 2:8

8. De ti elhajlottatok ez útról, sokakat megbotránkoztattatok a törvénnyel, felbontottátok Lévi szövetségét, azt mondja a Seregeknek Ura.

Atqui vos declinastis e via, impingere (vel, ruere) fecistis multos in lege; corruptistis foedus Levi, dicit Iehova exercituum.

Itt megmutatja, milyen messze álltak korának papjai attól, hogy megfeleljenek az általa említett szövetségnek. Ebből arra a következtetésre jut, hogy méltatlanokká váltak a tisztességre, mellyel oly magabiztosan büszkélkedtek, s melynek árnyéka alatt igyekeztek leplezni a bűneiket úgy, mintha nem is kötődtek volna Istenhez és büntetlenül tiporhattak volna lábbal az egyházon. Utána megmutatja, mennyire szélsőséges göggel igyekeztek mentesülni minden törvény alól, miközben úgy vélték, hogy Isten és az egész egyház a hozzájuk van kötve.

Először azt mondja: *elhajlottak az útról*, azaz, nem mutattak semmi, a hivatalukhoz illőt, aminek alapján papoknak lehetett volna őket tekinteni. Majd felnagyítja a vétküket: *sokakat megbotránkoztattak a törvénnyel.*²⁹ Korábban említette, hogy Lévi békességben és egyenességgel járt, amit pedig most mond, az nagyon más: a papok, megfélemlítve a vallásról, elsőként rázták le magukról az igát. Elmondja azt is, hogy Lévi sokakat megtérített, ők viszont sokakat megbotránkoztattak. Végül hozzáteszi: *tehát megrontottátok a szövetséget.* Ide egy illatívszt kell beiktatni, mert a mondatot ekképpen kell magyarázni: „Miután elhajlottatok az útról, és megrontottátok az egész istentiszteletet, ezzel megszegtétek a Lévivel megerősített szövetséget. Ezért semmi okotok sincs dicsekedni a megtisztelő nevetekkel, mert az utódlás megszakadt, amikor elszakadtatok atyátok, Lévi hűségétől.” Végül ezt olvassuk:

Malakiás 2:9

9. Azért én is szidalmasakká tettelek titeket és útálatosakká az egész nép előtt, a miatt, hogy meg nem őriztétek az én útamat, hanem személyválogatók voltatok a törvénnyel.

Atqui etiam ego dedi vos probrosos et abjectos toti populo, secundum quod non servastis vias meas, et extulistis personas in lege.

A próféta ezt a végkövetkeztetést vonja le: a papok hiába dicsekedtek a hivataluk tisztességével, mert megszűntek Isten papjainak lenni. Most visszatérhetünk a fő dologra.

Látjuk, miféle dolgot tárgyal itt a próféta: mivel a papok sajátos előjogot formáltak maguknak, hogy kivonják magukat minden feddés alól, ezért konkrétan őket támadja, mert a tanítás a köznép számára haszontalanná válna, ha magukat a papokat is nem kényszerítenék a rendre. A papok kétségtelenül hízelegtek a népnek, és ezzel próbálták meg minden tisztelettől megfosztani a prófétákat, hogy azok tanítása ne fejtsen ki semmiféle hatást. Ezért feddi őket a próféta oly hevesen. Nekünk azonban a dolog körülményeit kell fontolóra vennünk. A papok azt mondták, hogy ők isteni tekintély által kerültek az egész egyház élére, s nem lehet őket megfosztani attól a tisztességtől, amit Istentől kaptak. A próféta itt választ ad nekik: Isten

²⁹ Az angol, és Newcome változata szerint: *a törvényért*, aki hozzáteszi: „fogytékos áldozatokat kínálván fel”. Henderson szerint: *a törvényben*. Elhajlottak a törvényben előírt úttól, és miattuk mások is elbuktak, vagy megbotlottak benne, azaz abban, amit a törvény előírt. Az út, mondja Drusius, maga a törvény. Megbotlani a törvényben annyi, mint megsérteni azt.

A „másokat is megbotránkoztattatok” kifejezést a Septuaginta az ἡσθενησατε, „meggyengítettétek” szóval fordítja. Theodoret szerint: „ti okoztátok az elbotlásukat”, s ez a Vulgata változata is. Dathius ezzel a kifejezéssel fordítja: εσκανδαλισατε, „miattatok sokan vétkeztek a törvény ellen”. – *a szerk.*

valóban nem közönséges tisztességet kegyeskedett rájuk ruházni, mikor egyháza papjaivá tette őket, ugyanakkor kölcsönös kötelezettségeket tartalmazó szövetséget is figyelembe kellett venni, mert Isten nem egyszerűen csak megtette őket az egyháza vezetőinek, de feltételeket is szabott.

Látjuk tehát: a dolog sarkalatos pontja az volt, hogy a papok vakmerően és abszurd módon csak azt tartották meg, ami a saját javukra volt, egyidejűleg elhanyagolták a fő dolgot, és ravaszul átsiklottak felette – hogy a papság az istentisztelethez kapcsolódik. Ha elérték volna, amire vágytak, akkor az egyházban nem lett volna Isten, hanem ők gyakoroltak volna zsarnoki hatalmat abban. De mindig is az volt Isten akarata, és még mindig az, hogy megtartsa a saját kezében a halandók feletti legfőbb hatalmat.

Meglátván ekképpen a próféta célját, most már könnyen megérthetjük az egész dolog jelentését. Mielőtt azonban továbblépnénk, először azt kell megjegyeznünk, hogy itt az igazi és törvényes papok jellemzői vannak leírva a számunkra. A próféta ugyanis nemcsak a papok hivataláról beszél, hanem élő képet állít elénk, melyben nem tévedhetünk. Ezért mindenki, aki a pásztori hivatalt viseli, tudhatja, mit követel tőle Isten. Én csak azt említem meg, amit először mond – Isten félelmet adott a papoknak – mert már kellőképpen megmagyaráztam ezt annak kimondásával, hogy a papoknak nem szabad úgy visszaélni a jogaikkal, mintha a legfőbb hatalom adatott volna meg nekik. Isten ugyanis nem engedi, hogy az egyháza zsarnokságnak legyen kitéve, hanem azt akarja, hogy egyedül az Ő akarata uralkodjon abban az emberek közreműködésével. A legfontosabb, észben tartandó dolog pedig ez: az a papok számára előírt szabály, hogy jóllehet uralkodnak és a tisztesség fő rangja az övék az emberek között, ám ez csak bizonyos feltételek teljesülése esetén van így.

Most csak azt fogjuk megvizsgálni, amit a próféta mond, miszerint Lévi azért látta el hűségesen és komolyan a hivatalát, mivel *igazság törvénye volt az ő szájában, és nem találatott álnokság az ő ajkaiban*. Ehhez még hozzá kell tennünk azt az általános igazságot, ami rögtön ez után következik: a pap ajkainak kell őrizni a tudományt. Eltörölhetetlen törvény tehát az, hogy akik papok, vagy pásztorok az egyházban, azoknak tanítóknak is kell lenni. S Gergely pápa bölcsen vonatkoztatja a törvény korának egyik szokását erre a témára, mert tudjuk, hogy a papok ruháira csengettyűket varrtak. Mózes pedig konkrétan megparancsolta, hogy a papok ne járuljanak az Úr elé e nélkül a hang nélkül (2Móz28:35). Gergely, mint említettem, ezt a tanításra alkalmazta: „Jaj nekünk”, mondja, ha hangtalanul megyünk előre, azaz ha azzal dicsekedünk, hogy pásztorok vagyunk, közben pedig csak néma kutyák. Semmi sem tűrhetetlenebb, mint ha valaki, aki nem beszél az egyházban és a hangját sem hallani világosan a nép tanítása során, pásztornak mondatik.” Ezt a római pápa mondta. Ezért hadd halljuk legalább a hangjukat és a tanításukat azoknak, akik most gőgösen és magabiztosan azzal dicsekednek, hogy az ő utódai. Mivel azonban az egész hatalmukat kegyetlen módon gyakorolják, nyilvánvaló, mennyire hűségesen tartják meg Isten szövetségét! De visszatérek a próféta szavaira.

Azt mondja, hogy ezt a törvényt Isten kötötte ki, s az emberek semmiféle rendelete, vagy szokása sem teheti azt érvénytelenné – hogy a pap ajkainak *kell őrizni a tudományt*. Ő maga is tovább magyarázza ezt annak megmutatásával, hogy a papnak kell a tudás megőrzőjének lennie, de nem azért, hogy azt magának tartsa meg, hanem hogy taníthassa az egész népet: *az ő szájából várják a törvényt*. Utóbb az igaz tanításra korlátozza a tudományt, mivel annak Isten törvényéből, az igazság egyetlen valódi forrásából kellett származnia: azt mondta ugyanis, hogy az igazság törvénye volt Lévi szájában. Nem elegendő tehát, ha valaki megnyitja a száját, és kész másokat tanítani, csak ha a tanítás tisztaságát is fenntartja. Ebből látjuk, hogy nemcsak a tanítás követeltetik meg a papoktól, hanem a tiszta, Magának Istennel a szájából származó tanítás az Ezék3:17-ben olvasottaknak megfelelően: „ha szót hallasz számból, intsd meg őket az én nevemben”. Isten itt azt mutatja meg: a prófétáknak nem volt akkora tekintélyük, hogy bármi nekik tetszővel előhozakodhattak volna, hanem csak annyira

voltak hűséges tanítók, amíg egyedül az Ő tanítványai maradtak. Ezért parancsolja nekik, hogy a szót az Ő szájából várják, majd hozzáteszi: „ha szót hallasz számból, intsd meg őket az én nevemben”. Ezért olvassuk a Jer23:28-ban is: „A próféta, a ki álomlátó, beszéljen álmot; a kinél pedig az én igém van, beszélje az én igémet igazán. Mi köze van a polyvának a búzával? azt mondja az Úr”. Itt az Úr korlátozza és meghatározza a prófétai jogokat, mintha azt mondta volna: a próféták nem arra lettek kijelölve, hogy bármivel válogatás nélkül hozakodjanak elő, hanem hogy mindegyikük, a nekik kijelentett dolgok mértéke szerint hűségesen terjeszthessék, vagy továbbíthassák mondhatni kézből kézbe azt, amit a mennyből kaptak. Ezt a két dolgot említvén ugyanis az Úrnak az volt a célja, hogy megmutassa: semmiféle tanítás nem engedhető meg, csak amelyiket Ő Maga jelentett ki, s a pelyvához hasonlítja, amit az emberek maguk koholnak, míg a törvény tiszta tanítását búzának kell tekinteni. Ez tehát a második dolog, amit meg kell említeni arról, amit a próféta mond ebben az igeszakaszban. De meg kell vizsgálnunk az utolsó dolgot is, miszerint a pap a Seregek Urának *hírnöke*.

Ezt látszólag a papság megtiszteltetéseképpen mondta, de a próféta azt éri alatta, hogy a papoknak nincs semmi sajátjuk Istentől külön, s bármiféle tiszteletet is kell nekik megadni, azt magára Istenre kell vonatkoztatni, Akinek a szolgálói. Mondtam, hogy magából a meghatározásból kiindulva érvel, mintha azt mondta volna, hogy mindenkinek, aki pap lesz, tanítónak is kell lennie. Azt is észre kell azonban venni, hogy egy benne foglalt összehasonlítás is van itt Isten és a papok között, mintha azt mondta volna: „A papok semmit sem követelhetnek maguknak, csak Isten magyarázóiként”. Ebből világos a végkövetkeztetés: a papság nem vesz el semmit Isten tekintélyéből.

Most már látjuk: a próféta ezekben a szavakban két nagy fontosságú dolgot említ – egyrészt nincs papság tanítás, vagy oktatás nélkül, és nincs pap, csak aki tanárként hűségesen ellátja a hivatalát. Másrészt, Isten nem mond le a saját jogairól és hatalmáról, amikor papokat állít az egyház élére. Isten ugyanis csak a szolgálatot bízta rájuk, s azzal a feltétellel, hogy a tekintély egyedül az Övé marad. Ellenkező esetben ugyanis a papok nem lennének a Seregek Urának hírnökei. Egyebek mellett a próféta ezt is megköveteli a papoktól – hogy komolyan ellássák a kötelességeiket. Tudjuk, hogy sokak kétségtelenül ellátják a hivatalukat, kiemelkednek a tanításban, és gondosan alkalmazzák azt a kötelességeikre – egyeseket azonban a becsvágy, másokat pedig a kapzsiság hajt. Ezért a próféta újabb feltételt szab meg: becsületesen járjanak Isten előtt, azaz ne csak az embereket elégítsék ki, vagy ne csak a világ tapsát vívják ki, hanem tiszta lelkiismerettel lássák el a hivatásukat. Így tehát bemutattam, hogy itt egy mintát látunk, melyből megtudhatjuk, mit követel tőlünk az Isten, mikor pásztorokká tesz minket az egyháza fölött.

Ezt követi a viselkedésük megfeddése, mert a próféta ezt mondja: *de ti elhajlottatok ez útról*. Miután oly bátran ostromozza a papokat, ebből megtanuljuk, hogy a feddés tárgyát képezték. Így semmi sem ésszerűtlenebb, mint mikor a pápai papság megpróbálja kivonni magát minden törvény és fegyelem alól, mert a papokat itt azért utasítja rendre, hogy felismerhessék a saját hibájukat: *ti elhajlottatok ez útról*, majd *sokakat megbotránkoztatatok a törvénnyel*. Ezt a második dolgot azért teszi hozzá, hogy megmutassa: a papok semmi módon sem kell kímélni. Mikor csak magánemberként vétkeznek, ez valahogyan még eltűrhető, még ha rossz példájukkal meg is ronthatják az egyházat. Mikor azonban lezültenek és megrontják a szilárd tanítást, mikor felforgatják a törvényben megszabott rendet, akkor nem érdemelnek elnézést. Ezért feddi meg őket oly élesen és oly bátran Malakiás.

Végül hozzáteszi: *felbontottátok Lévi szövetségét*. Ezt a harmadik mondatot valóban kétféleképpen lehet magyarázni, – hogy a próféta a feddését folytatja, vagy végkövetkeztetést von le a korábbi mondatokból, mivel nem tartották meg a szövetséget. Az utóbbi magyarázat a legalkalmasabb azért, amit már elmondtam. Azt a következtetést vonja tehát le, hogy a dicsekedésük ostobaság volt, és hiába mondták, hogy szent törzs voltak, akiket Isten saját tulajdonának választott. Azt mondja ugyanis, hogy a Lévi szövetségét szegték meg, s ezt a

mondatot szembeállítja az előzővel, melyben azt mondja: megtudjátok, hogy a szövetségem Lévivel kötött. Azt mondtuk, hogy a hűtlenek mindig kiagyalnak valami leplezést, mikor feddést kapnak, mintha Magát Istent fosztanák meg ezzel a jogaitól. Így mondták a lévita papok is, hogy az Isten által egyszer megkötött szövetség nem tehető érvénytelenné. Ezzel a kibúvóval, miszerint ők szent törzs, igyekeztek magukat szentnek elfogadtatni. Ezért mondja tehát a próféta, hogy majd megtudjátok: Isten szövetsége szent, de ti nem vagytok azok. S itt is: *Megszegtétek³⁰ a Lévi szövetségét*, azaz „hiába kérkedtek azzal, hogy Isten választott ki benneteket, s a papi mivoltotok meg lett nektek erősítve. Isten ugyanis azt akarta, hogy az Általa megszabott törvényt megtartsátok. Mivel tehát megszegették a Lévi szövetségét, többé már nem vagytok lévíták. Miután megromlott gyermekekké váltatok, az örökségeket joggal vették el tőletek, s meg lettetek fosztva a papság tisztességétől”.

S ezzel a nézettel összhangban mondja: *Azért én is szidalmazom tetteket és útálatosakká az egész nép előtt,³¹ a miatt, hogy meg nem őriztétek az én útamat, hanem személyválogatók voltatok a törvénnyel.³²* Isten először azt mutatja meg, hogy Őt most már semmiféle törvény sem kötötte, hogy ne vesse el ezeket a hűtlen, az Ő szövetségét megszegő papokat. Az is hozzáteszi: *személyválogatók voltatok a törvénnyel*, mert nyereségre törekedtek, ezért megpróbálták lekenyerezni az embereket, s megrontották a vallás teljes igazságát. Az pedig valóban szükségszerű következmény, hogy ahol a becsvágy, vagy a kapzsiság játssza a főszerepet, ott nem létezhet valódi őszinteség, és az igaz vallás tanítását meghamisítják. Most azonban nem tudom befejezni. Holnap majd megvizsgáljuk az ószövetségi papság és a keresztyén egyház közötti különbséget.

Ima

Add meg, mindenható Isten, mivel Te kegyeskedtél papságként Magadhoz venni minket, s még akkor kiválasztottál, mikor nemcsak a legalantasabb állapotban voltunk, de pogányok és minden szentségtől elidegenültek is, majd megszenteltél Magadnak a Te Szentlelked által – ó add meg, hogy emlékezzünk a hivatalunkra és az elhívásunkra. S szánjuk magunkat őszintén oda a Te szolgálatodra, úgy tárván Eléd erőfeszítéseinket és munkálkodásunkat, hogy a Te neved valóban megdicsőüljön bennünk, s valóban megmutatkozzon, hogy mi belevésettünk a Te egyszülött Fiad Testébe. Miután pedig Ő a Fő és az egyetlen valódi és örök pap, hadd vegyünk ki részünket abból a papságból, amellyel tetszett Neked Őt megtisztelni, hogy így társakká fogadhasson minket, a Te neved pedig mindörökké megdicsőülhessen nemcsak a Fő, hanem az egész Test által is. Ámen.

³⁰ Az ige jelentése: *megrontani*, de jelent *megsemmisítést*, vagy *érvénytelenítést* is. A Septuaginta az első jelentéssel fordítja: „megrontottátok – διεφθειρατε”, Jeromos pedig a másodikkal: „érvénytelenítettétek – irritum fecistis”. Marckius és Henderson szintén az első, míg Newcome a második jelentéssel fordítja, mely alkalmasabb, ha a szövetségre vonatkoztatják, de nem annyira jó, ha az „utakra”. „Érvényteleníteni” szintén a legjobb, ha bölcsességre vonatkozik, mint például az Ezék32:7-ben. – *a szerk.*

³¹ Látványosak és figyelemre méltók Adam Clarke a jelen igeverssel kapcsolatos szavai: „Lássuk meg, mi történt Franciaország és Róma valóban undorító papságával az 1796-98-as években. Ők voltak a kizárólagos okai annak a hitetlenségnek, melyet az a pózolás, a hitvány babona és a jezsuita ravaszkodás hívott életre, ami jellemezte őket az erkölcs, a szilárd tanítás és az Istentől kapott kenet hiányában. *Meg kell javulniuk, vagy újabb forradalomnak nézniek elébe.*”

³² „Egyféle ítéletet hoztatok a szegényeknek, másféle ítéletet a gazdagoknak. Lásd 3Móz29:15.” – Newcome. Vagy, ahogyan Jeromos mondja: „Megvetettétek azt, akinek igaza volt, ha az illető szegény volt, és előnyben részesítettétek az igazságtalant, ha gazdag volt.” – *a szerk.*

Százhetvenötödik előadás

Tegnap mondtuk, hogy az ókori egyház papjai azzal a feltétellel váltak az egyház vezetőivé, hogy hűségesen ellátják a hivatalukat, továbbá, mikor a hivatalukban álnok módon tevékenykedő gonosz papok a méltóságukkal dicsekedtek, ezt a hamis kifogást semminek kellett tekinteni, mert a titulus minden valóságalap nélkül követelték maguknak. Ezt a két dolgot magyaráztuk meg.

Most azt kell meglátnunk, hogy vajon vonatkozik-e ez a keresztyén egyház állapotára és fegyelmeire is? A pápisták ezt tagadják, mert szabadon és kötetlen jogosítványokkal akarnak uralkodni, nem akarván semmit sem elvégezni Istennek, mintha a saját méltóságuk tette volna semmivé Isten tekintélyét. Azonban nem képesek másként lerázni az igát, csak ha megfosztják Istent minden jogától. Az sem csoda, hogy így jártak el, mert a próféta még a törvény alatt is kemény vitákat folytatott az istentelen papokkal, akik eltávolodtak a hivatali kötelességeik ellátásától, s bár az elhívásuk mindig a szájukban volt, mégis nagyon messze távolodtak az Isten által a számukra előírt törvényektől. Nincsen tehát semmi újdonság a pápisták esetében, akik igyekeznek minden törvénytől mentesíteni magukat, hogy tehessék, ami csak tetszik nekik, és megvetnek minden feddést. Valóban van hatalmuk, mégpedig zsarnoki és barbár. De amit mondanak, azt figyelmen kívül kell hagynunk, mert Isten azt jelenti ki felülről, amit itt a próféta szavaiban olvashatunk: Ő úgy uralkodik az egyházban, hogy minden halandó felett áll. Teljesen biztosan nem Isten akarata volt Krisztus megtestesülését követően, hogy felhagyjon a gondoskodással az egyházáról, valamint annak kormányzásával, s az sem az Ő akarata volt, hogy behódolásra kényszerítsék, mint holmi magánembert. Ha tehát Isten tekintélye manapság megmarad szilárdan és biztonságban, abból az következik, hogy ebben a vonatkozásban semmi sem változott a papság feletti jogait illetően. Bármiféle tekintélyt is követelnek tehát maguknak azok, akik az egyház pásztorainak mondják magukat, szükségszerűen úgy kell tevékenykedniük a maguk helyén, hogy hűségesen ellássák a felülről rájuk bízott hivatalt, mert ahogyan Isten felemelte őket erre a nagy tisztességre, úgy meg is állapodott velük arról, hogy hűségesen vezetik az egyházat.

Ha azonban a pápai papság összehasonlítja magát a lévita papokkal, akkor rájönnek, hogy az utóbbi volt előnyösebb helyzetben. Isten ugyanis, amint ez jól ismert, a törvény idején öröklődő papságot alapított. Neki az volt a célja, hogy Krisztus eljövetele után a pásztorokat az egyház szavazataival válasszák meg, de a lévíták törzse ezt a tisztességet saját jogon mondhatták a magukénak a törvény alatt. Isten ugyanis a papság jogait és tisztességét erre a törzsre ruházta rá. Ha tehát a pápisták azt állítják, hogy több illeti meg őket, mint a lévita papságot, az állításuk abszurd, mert számukra ugyanis nincs örökösödési jog, mely alapján a fiak követnék atyáikat a szolgálatban, vagy a pásztori hivatalban. Ebből tehát látjuk: ha ebben a vonatkozásban teszünk összehasonlítást, a törvény alatti papság az utódlás vonatkozásában sokkal fontosabb volt. S azt is tudjuk, mit ígért Isten Áronnak és az utódainak. Árontól ugyanis a méltóság átszállt Fineás utódaira, ő, valamint a leszármazottai pedig szemlátomást elidegeníthetetlen joggal nyerték el a kiváltságot. Itt azonban Isten azért vitatkozik a papokkal, mert megszegték a szövetséget, s azért mondja, hogy többé már nem kötődik hozzájuk, mert szövetség-szegők és hitehagyottak lettek. Állítson hát a pápa az egész falkájával azt, amit csak akar, az teljesen bizonyos, hogy mindaz, amivel előhozakodhatnak, semmi azokhoz a fennkölt állításokhoz képest, amiket a lévita papság nyilvánvalóan tehetett.

A pápa azt mondja, hogy az apostoli szentszék Rómához köttetett, mert meg van írva: „te Péter vagy”, stb. (Mt16:18). Most nem állok meg cáfolni az efféle jelentéktelenségeket, mert nincs szükség sok beszédre ennek a dolognak a tárgyalásához – akár Péter személyére kell korlátozni ezt a dolgot, akár másokra is ki kell terjeszteni, ugyanis erről itt nincs szó. Ő azt mondja, hogy Péter Róma püspöke volt. Még ha el is kell ezt ismerni (jóllehet a

történelemből könnyen cáfolható), ebből nem következik, hogy az elsőség valamiféle örökösödési jogon kiterjed mindegyik római püspökre. Így az utódlás, mellyel gőgösen dicsekednek, mindössze pusztá füst. Ám ha el is ismernénk mindent, amit követelnek, akkor is meg kell tenni ezt a kivételt: a papság nem kötődött helyhez, így mindenkinek egyszerre kellene elnyerni az elsőséget, és az egyház fejeivé válni, akiket a római katolikus egyház püspökeinek neveznek.

Másodjára azt is meg kell látnunk, miféle dolog is a pápai papság. Jóllehet az a fenevad ugyanis maga nevezi ki a püspökeit, abból mégsem következik, hogy ez Krisztus rendelése, vagy valami afféle. Mert micsoda a pap a pápaságban? Az, aki feláldozza Krisztust, azaz aki megfosztja Őt attól a dicsőségtől, amit a mennyei Atya ruházott Rá ünnepélyes esküvel. Krisztus nevezetett papnak, s ezt a tisztességet, amint említettem, ünnepélyes esküvel nyerte el. Minden pápista papot úgy iktatnak be a hivatalába, hogy abban áldozhasson: „Megadjuk neked a hatalmat az engesztelő áldozatok felkínálására” – így iktatják be őket, s ezek a szavak illenek is a pápistákhoz, mert azok a mágikus babonaságok, melyeket korábban a rómaiak használtak, tovább élnek a pápaságban. Ebből látjuk, hogy ha megvizsgáljuk a pápista papságot Krisztus szabályai alapján, akkor teljesen világinak, sőt mindenestől szentségtörőnek bizonyul.

De ha még törvényes is lenne az elhívásuk, s el is ismernénk, hogy az apostoloktól kiindulva ők az egyház pásztorai a folytonos utódláson át, akkor is tagadnunk kell, ha mindenféle szabadságot követelnek maguknak, és feddés nélkül zsarnokoskodnak az egyház felett, mert honnan származtatják ezeket az előjogaikat?

Röviden, arra a következtetésre jutunk, hogy amit itt a lévita papságról olvasunk, az nemcsak vonatkozik a pápista papságra, de még nagyobb erőt is ad a velük szembeni fellépéshez, mert az elhívásuk nem valódi, nem is törvényes, és nem tekinthetők az egyház pásztorainak. Másrészt Krisztust is megfosztják az Őt megillető tisztességtől, sőt naponta feláldozzák és megölik Őt. Ebből arra következtetünk, hogy semmiképpen sem szabad megtérni őket az egyházban, mert Isten szövetségét kell sérthetetlenül fenntartani. De mi az? Hogy ők szájjal megtartják Isten törvényét és az Ő hírnökei és magyarázói? Mikor látjuk, hogy ezek vak bálványok, sőt, mikor látjuk, hogy Isten egész igazságát hamissággá változtatják, akkor miképpen lehetne elviselni ezt a barbárságot? Istent kizárják és az emberek személyében maga az ördög hamisítja meg az egész istentiszteletet, s forgatja fel, rombolja le, sőt teszi semmivé az egész vallást! S megtölti hazugságokkal az egyházat, aminek az igazság szentélyének kell lennie!

Ezeket a dolgokat lehetne bővebben is tárgyalni, de elegendő röviden bemutatni, hogy a pápista papság milyen ostoba módon dicsekszik azzal, hogy a papság tisztességével rendelkeznek, mikor pedig nyilvánvalóan sem jog, sem tekintély nem létezik ott, ahol a hitet nem tartják meg Istennel és az Ő egyházával. De folytassuk:

Malakiás 2:10

10. Nem egy atyánk van-é mindnyájunknak? Nem egy Isten teremtettt-é minket? Miért csalja hát kiki az ő felebarátját, megrontván a mi atyáink szövetségét?

Annon Pater unus omnibus nobis? annon Deus unus creavit nos? cur fraudabimus quisque fratrem suum? (alii, cur transgredietur quisque in fratrem suum; alii passive accipiunt, cur decipitur quisque a fratre suo) ad polluendum foedus patrum nostrorum.

A próféta újabb bűnnel vádolja a zsidókat: álnokul viselkedtek Istennel és a saját felebarátaikkal szemben, s elszakadtak attól a kiválóságtól, amire Isten emelte fel őket, mikor más nemzetekkel szemben szent és saját népévé választotta őket. Ezt a hálátlanságot feddi

most meg a próféta annak kimondásával, hogy *valamennyiünknek egy Atyánk van és egy Isten teremtett valamennyiünket*.

Az Atya szó egyaránt vonatkoztatható Istenre és Ábrahámra, s egyes fordítók szerint ismétlődik, ami nem szokatlan a héberben. Ők azt mondják, hogy mindenkinek Isten az Atyja, mert valamennyiüket Ő teremtette, így a második mondatot magyarázatnak tekintik. De úgy hiszem jobb a szót Ábrahámra vonatkoztatni, s az igeszakasz is ezt követeli meg, mert az igevers végén azt olvassuk, hogy az Úrnak az atyáikkal kötött szövetségét szegték meg, s ez még bizonyosabbá válik, ha a próféta céljára gondolunk.³³ Utóbb egy feddés következik, amiért sok feleséget vettek el. A próféta azonban látszólag még nem ezt a bűnt említi, hanem általánosan beszél arról, hogy nem őrizték meg azt a tisztaságot, melyre elhívást kaptak, mert válogatás nélkül vettek el pogány feleségeket. Miután tehát válogatás nélkül keveredtek a hitetlenekkel és Isten megvetőivel, a próféta azt panaszolja, hogy nem gondoltak arra a méltóságra, melyre felemeltettek, mikor Isten kegyeskedett őket a szent népévé fogadni. Így tűnt el az a kiválóság, amit Mózes ünnepel az 5Móz4:7-ben: „Mert melyik nagy nemzet az, a melyhez olyan közel volna az ő Istene, mint mi hozzánk az Úr, a mi Istenünk, valahányszor hozzá kiáltunk?” Mikor tehát a zsidók gonosszá tették magukat, a próféta megfeddi őket a hálátlanságukért. Egyidejűleg arra is rámutat, hogy könyörtelenné váltak a felebarátaikkal szemben is, akikhez pedig a legszentebb kötelékek fűzték őket. Számomra tehát valószínűnek tűnik, hogy Istent és Ábrahámot is említi itt, mert Isten választotta ki Ábrahám nemzetségét és fogadta őket örökbe, mint a saját népét, emellett a szövetségét is Ábrahámval és az atyákkal kötötte, így Ábrahám Istennek az egész nemzettel kötött szövetsége úgymond közbenjárójává vált. Így értelmezve a próféta szavait könnyebb meglátni, miért említi mind Istent, mind Ábrahámot.

Nem egy atyánk van-e mindnyájunknak? – mondja, azaz „Vajon nem Isten választott ki minket a világból, mikor megígérte atyánknak, Ábrahámval, hogy Istene lesz neki és a magvának? Mivel tehát Isten kegyessége ebből a forrásból áradt ránk, micsoda ostobaság eltépni azt a szent köteléket, mellyel Isten Ábrahám személyében kötött minket Magához?” Mikor ugyanis a zsidók nem vették fontolóra, hogy a szent pátriárkától számítják az eredetüket, annak következtében Isten velük kötött szövetsége a hatályát veszítette és felbomlott. Emiatt mondja tehát, hogy Isten valamennyiük Atyja volt. S miután más nemzetek is követelhetnék volna maguknak ezt a kiváltságot, hozzáteszi: *Nem egy Isten teremtett-e minket?* Ezzel megmutatja: a zsidók nem szokásos, vagy közönséges módon származtak szent ősatyjuktól, Ábrahámval, hanem Isten volt ennek a nemzetségnek a megalkotója, azaz Ő teremtette őket. De vajon a világ többi részét nem Ő teremtette? De, csak nem ugyanazon a módon, mert ezt a teremtést főleg az egyházra kell korlátozni. Isten teremtette az egész emberi fajt, de Ő teremtette Ábrahám nemzetségét is, ezért az egyházat gyakran nevezi Ézsaiás az Isten plántálásának és keze munkájának (Ézs60:21), s Pál is ugyanezt a beszédmodot alkalmazza (Ef2:10). A prófétánk tehát nem azt akarja mondani, hogy a zsidókat akkor teremtette Isten, mikor a világra születtek, hanem ők lettek az Ő szent és saját népévé. Miután tehát Isten így teremtette a zsidókat, egy atyát adván nekik, hogy tudatában lévén az eredetüknek, megmaradhassanak egyesülve az igaz vallásban, a próféta itt az ostobaságukat feddi, amiért elvetették önmaguktól Istennek ezt a felbecsülhetetlen kegyét.

³³ Ezt a nézetet fogadják el a legtöbben: Jeromos, Theodoret, Drusius, Grotius, Marckius és Henry. Hendersont félrevezette a jelen, valamint a következő mondat közötti feltételezett párhuzam, úgy véli, Istenről van szó. Scott mindkét nézetet elfogadta, de ez nem magyarázata az igeszakasznak. Valójában maga az itt használt érv teszi szükségessé, hogy Ábrahámot, Izsákot, vagy Jákóbot értsük alatta. Ha Istent értjük az „Atya” szó alatt, az egyesek szerint azt a nyelvezetet jelenti, amivel a zsidók védekeztek, mikor idegen feleségeket vettek el. „Vajon valamennyiünknek, pogányoknak és zsidóknak, nem egy Atyánk van? S vajon nem ugyanaz az Isten teremtett mindannyiunkat?” Ez mindaddig jó, amíg nem érünk el az igevers végére, ahol az atyákkal kötött szövetség megsértését említi. – *a szerk.*

Mindenki becsapta a felebarátját, azaz megszegették a az atyáik szövetségét. Ami a נבגד *nubegad* igét illeti, ezt különféleképpen magyarázták a nyelvészek, de a jelentését illetően egyetértés áll fenn arról, hogy itt a zsidókat feddi, mert nemcsak Istennel viselkedtek álnokul, de becsapták a felebarátaikat is. Így megduplázták az álnokságukat, aminek szemmel láthatóvá vált a bizonyítéka, mert nem bántak őszintén a felebarátaikkal.³⁴ *Miért csalja hát, kérdezi, kiki az ő felebarátját, megrontván a mi atyáink szövetségét?* Itt az atyák szövetségét tekinti annak az elkülönítésnek, vagy elválasztásnak, amit említettünk, és amely által Isten örökbe fogadta Ábrahámot és utódait, hogy elkülönülhessenek a világ többi nemzetétől. Így ez alatt a szövetség alatt Magát Istent érti, s miután ezt nem vették észre, nem csoda, hogy ezt az igeszakaszt oly fagyosan magyarázták, és Malakiást majdnem teljesen a sötétségbe temették. Jóllehet az igemagyarázók megpróbálták fényt deríteni rá, az eredmény az lett, hogy meghamisították a próféta szavainak valódi jelentését. Most azonban, úgy vélem, világos, hogy a zsidókat itt kettős álnoksággal vádolja – mert elutasították az Isten ingyenes kiválasztásából fakadó, nekik felkínált megtiszteltetést, és mert csalárd módon bántak a felebarátaikkal. Ebből következően szegték meg és tették érvénytelenné atyáik szövetségét, azt, amit Isten kötött a pátriárkákkal, hogy azt kézről kézre adják az utódaiknak.

Azt is meg kell említenünk, amire már utaltam – a papokat úgy feddi meg, hogy abban az egész nép benne foglaltatik. Ezt most ismét látni fogjuk, s azt is hozzáteszem, hogy a próféta azért kapcsolja össze Istent Ábrahámval, hogy megmutassa: mi nem keressük hathatósan Istent, ha a szövetségétől elkülönítve próbáljuk Őt megtalálni, s az elménknél nem szabad az emberekre irányulnia. Valóban két bűn létezik, melyektől gondosan óvakodnunk kell. Egyesek minden lehetséges eszközzel igyekeznek felfelé szállni Istenhez, ezért megannyi hiábavaló gondolatot táplálván sok labirintust alkotnak maguknak, melyekből soha nem tudnak kiszabadulni. Látjuk, milyen sok fanatikus van manapság, akik gögösen szólnak Isten Ígéje ellenében, de nem indítják meg sem az eget, sem a földet, s miért? Mert szeretnének az angyalok fölé kerekedni, de mégsem ismerik el, hogy bármiféle segítségre lenne szükségük, amellyel fokozatosan, a gyengeségüknek megfelelően emelkednek fel Magához Istenhez. Ezt jelenti az Isten keresése a szövetség, vagy az Íge nélkül. Ez az oka annak, miért a próféta egyesíti itt Ábrahámot Magával Istennel. Azért tette, mert a zsidók így megtudhatták: bizonyos korlátok közé vannak beszorítva annak érdekében, hogy alázatban előrehaladást érthessenek el Isten iskolájában és fokozatosan a mennybe juthassanak. Isten ugyanis, amint említettük, Ábrahámval kötötte meg a szövetségét. Miután azonban még függhettek volna halandóktól, a próféta hozzátesz egy helyesbítést, miszerint *ők Isten által teremtetek*, mert nem volt szabad neki elkülöníteni ősatyjukat, Ábrahámot a szövetség Szerzőjétől.

Ez az igeszakasz tehát különleges figyelemre méltó, mert az emberek a kezdetektől fogva és minden korban hajlottak az említett két bűnre, s manapság is látjuk, hogy egyesek az álmaikba merülnek, és megvetik az Íge külső prédikálását. Sok fanatikus mondja ugyanis, hogy nincs szükség az alapfogalmakra, vagy a kezdeti elemekre, mert Isten megígérte, hogy

³⁴ A נבגד szó, mint főnév, ami egyben a szó gyökere is, díszruhát, köpenyt, vagy leplet jelent. Mikor igeként használatos, akkor a jelentése leplezni, vagy elfedni a dolgokat, azaz hamisan, képmutató, vagy áruló módon cselekedni. Drusius meghatározása: álnokul cselekedni, csürni-csavarni, becsapni. A Septuaginta itt helytelenül az εγκατελιπετε – cserbenhagyni szóval fordít. Itt jövő időben szerepel, és fordítható konjunktívusként is: *Miért kellene álnokul cselekednünk egymás között a felebarátainkkal, megszegve atyáink szövetségét?* A megszegni a חלל, aminek a jelentése átlukasztani, átdöfni, betörni a szenthelyet megsértve, azaz megszejtelenítve, és a Septuaginta így is fordítja: του βεβηλωσαι. Valakinek a szavát megszejteleníteni a 4Móz30:2-ban annyi, mint megszegni, egy szövetség megszejtelenítése pedig a Zsolt55:21-ben szintén annak megszegését jelenti. Az angol változat is ekképpen fordítja mindkét helyen. *Megszegni* egy szövetséget egy hasonlat, mely nem áll távol az *átdöfés*től, vagy *átlukasztás*tól. Newcome azt mondja, hogy ez a kötelezettségek ókori érvénytelenítésére vonatkozik, amikor is egy szöveget ütöttek azon keresztül. Lásd Kol2:14. „Ezért a szó”, teszi hozzá, „azt jelenti: *érvényteleníteni*.” – a szerk.

az egyház gyermekei lelkiek lesznek. A Sátán az efféle megtévesztésekkel igyekszik minket elvonni a tanítás tiszta egyszerűségétől. Szükséges tehát felvennünk azt a pajzsot, hogy Isten nem kerül a szemünk elé Ábrahám, azaz próféta és magyarázó nélkül. A pápisták is ugyanebbe a sárba süllyednek bele, mert az atyák mindig a szájukban vannak, de nem veszik számításba Istent. Ez szintén nagy esztelenség. Emlékezzünk rá: Istent nem szabad elkülöníteni az Ő Ígétjétől, s az emberek tekintélye semmi, ha eltávolodnak attól. A próféta pedig ugyanezt erősíti meg az igevers végén, ahol az atyák szövetségéről beszél. Nem egyszerűen csak úgy dicséri az atyák szövetségét, ahogyan törökök is megtehetnék, vagy ahogyan a pápisták és a zsidók is teszik, hanem az Isten által adott szövetségre gondol, amit a szent pátriárák hűségesen adtak át utódaiknak annak megfelelően, amit Pál mond a Cselekedetek könyve huszonkettedik fejezetében, ahol atyja vallásáról beszél. Nem úgy beszélt róla, ahogyan a pogányok beszélhetnének a vallásról, hanem biztosra vettek, hogy a Mózes által kihirdetett törvény nem a saját koholmánya volt, hanem annak Isten volt a Szerzője. Most ez következik:

Malakiás 2:11

11. Hűtelenné lett Júda, és útálatosság támadt Izráelben és Jeruzsálemben, mert megfertőztette Júda az Úrnak szentségét, a melyet ő szeret, és idegen istennek leányát vette el.

Perfide egit Iehudah, et abominatio facta est in Israele et Ierusalem; quia polluit Iehudah sanctuarium Iehovae quod dilexit (vel, sanctitatem; dicemus de hac voce) et matrimonium contraxerunt cum filia dei alieni.

A próféta most elmagyarázza, miképpen távolodtak el a zsidók atyáik szövetségétől, majd fokozza a bűnüket, és azt mondja, hogy útálatosság támadt Izraelben: mintha azt mondta volna, hogy ez a hitszegés volt utálatos. Egyesek a בגד *begad* igét a *megszegték* szóval fordítják, s a héberben gyakorta ebben az értelemben is szerepel, mivel azonban a legutolsó igeversben a próféta a נבגד *nubegad* szót használta, „*Miért csálja hát kiki az ő felebarátját?*”, nekem kétségem sincs a felől, hogy itt ugyanebben az értelemben ismétlődik. Amint azonban már említettem, megvetendőnek tünteti fel a bűnt, és azt mondja, hogy Júdában és Jeruzsálemben volt jelen. Isten, amint ez közismert, valóban előnyben részesítette ezt a törzset a többivel szemben, s nem közönséges kegy volt az sem, hogy a zsidók majdnem egyedül tértek vissza a szülőföldjükre, míg mások majdnem teljes létszámban megmaradtak a szétszórásban. *Jeruzsálemet* nem tisztesség, hanem a súlyosabb feddés kedvéért teszi hozzá, mintha azt mondta volna, hogy nemcsak Ábrahám nemzetségének egy részét érintette ez az megbélyegzés, hanem még azokat a zsidókat is, akik hazatérhettek a szülőföldjükre. Sőt, még azt a szent várost is sújtotta ez a feddés, melyben a templom állt Isten szentélyével, s amely az egyedüli valódi volt az egész világon. Ezekkel a körülményekkel tehát a próféta a bűnüket fokozza. S rögvest rátér a részletekre is: *megfertőztette Júda az Úrnak szentségét, a melyet ő szeret*,³⁵ azaz mivel egyénileg belemerültek a kívánságaikba, s pogány nemzetek leányait vették feleségül.

³⁵ Ezt az utolsó mondatot különféleképpen magyarázták: „akit”, azaz Júdát, „szeretett”, vagy „amit”, azaz a szentséget, „szeretett”, illetve „amit ő”, azaz Júda, „szeretett”. Az utolsó látszik a legtermészetesebbnek az igeszakasz menetének megfelelően, ha az אשר *aszer* vonatkozó névmás, mert Júda a mondat alanya. Júda korábban szerette azt az elkülönítést, amit Isten tett és rendelt a népe és a pogány világ között, és örült annak. Azt mondani, hogy Isten szerette azt, furcsa elképzelésnek tűnik, de az, hogy Júda örült annak, nagyon is célszerű, s azért teszi hozzá, hogy fokozza az adott generáció vétkeességét. Dathius így fordítja: „Mert megszenteltségteleníté Júdát, Jahve szentségét, aki idegen feleséget szeret és vesz el”. De jobban megfelel az igeszakasz szellemiségének az alábbi fordítás: *mert megszenteltségtelenítette Júda az Úrnak szentségét, mivel idegen istennek*

Egyesek a קדש *kodash* szót a szentélyként, vagy a templomként, mások a törvény megtartásaként értelmezik, én azonban jobbnak látom magát a szövetséget érteni alatta. Ezt alkalmasan meg is tehetjük kollektív értelemben, hacsak nem az egyszerűbb jelentést tartjuk jobbnak, miszerint Júda megfertőztette az elválasztását. Ami a próféta célját és magát a témát illeti, kétségem sincs felőle, hogy itt megszenteltséglenítéssel vádolja őket, mert a zsidók lealjasodtak, pedig Isten Magának szentelte őket. *Megfertőztetett szentségük* volt tehát még mikor el is különültek a világtól, mert nem törődtek azzal a nagy tisztességgel, mely által kiválók lehettek volna, ha becsületesen élnek tovább. Kollektív értelemben is vehetjük: *megfertőztették a szentséget*, azaz megfertőztették azt a nemzetet, mely el lett különítve a többitől. Mivel azonban ez a magyarázat tűnhet némileg nehézkesnek és erőltetettnek, én arra hajlok, hogy itt arra az elkülönítésre gondol, mellyel a zsidók ismertté váltak a többi nemzettel szemben. De amit már elmondtam, segíthet eltörölni minden esetleges homályosságot. S az, hogy ezt a szentséget arra az ingyenes kiválasztásra kell vonatkoztatni, mellyel Isten a zsidókat, mint a saját népét fogadta örökbe, nyilvánvaló abból, amit a próféta mond: idegen feleségeket vettek maguknak.³⁶

Látjuk tehát ennek az igeszakasznak a célját, ami nem más, mint annak bemutatása, hogy a zsidók hálátlanok voltak Istennel szemben, mert pogány népekkel keveredtek, s tudatosan és szándékosan vetették el azt a dicsőséget, mellyel Isten ékesítette fel őket, mikor – ahogyan Mózes mondja – királyi papsággá választotta őket a Maga számára (2Móz19:6). A szentséget, mint tudjuk, főleg azért ajánlották a zsidóknak, hogy ne adják át magukat a pogányok semmiféle szennyeződésének. Ezért tiltotta meg nekik Isten a törvény alatt, hogy idegen feleségeket vegyenek maguknak, csak ha előbb azok megtisztultak, amint azt az 5Móz21:11-12-ben olvashatjuk: ha valaki feleségül akart venni egy foglyot, annak meg kellett nyírnia a haját és le kellett vágnia a körmeit. Ezzel jelezték, hogy ezek az asszonyok tisztátalanok voltak, s férjeik is beszennyeződtek volna, ha előbb meg nem tisztulnak. Mégsem volt azonban teljesen feddhetetlen dolog, mikor valaki így tartotta be a foglyokra vonatkozó törvényt, mert Isten számára utálatos vágy volt az, amikor nem elégedtek meg a saját nemzetükkel, hanem szerelemre lobbantak az idegen nők iránt. Miután azonban a zsidók minden halandóhoz hasonlóan hajlamosak voltak a romlásra, Isten egy népként akarta őket együtt tartani, nehogy a feleség a hízeltelével elvonja a férje a tiszta és törvényes istentisztelettől. Mózes pedig beszámol nekünk Bálám tavasz tervéről, mikor látta, hogy nyílt háborúban nem győzheti le a népet. Végül azt találta ki, hogy a pogányok kínálják fel nekik asszonyaikat és leányaikat. Így szította fel a nép Isten haragját, amint arról a 4Móz25:4-ben olvashatunk. Miután pedig a zsidók a hazatérésük után ismét visszacsúsztak ebbe a romlásba, a próféta nem ok nélkül feddi őket ennyire súlyosan, s mondja ki, hogy az idegen nők feleségül vételével megfertőztették a szentséget, vagy azt az elkülönítést, ami az ő nagy tisztességük volt, mivel Isten csak őket fogadta örökbe a saját népeként. Ezt nevezi a szentségnek, amit Isten szeret. A vétük tehát megkettőződött, mert Isten nemcsak Magához kötötte, de viszonzást nem várva át is ölelte őket. Ha ugyanis a kiválasztásuk okát keressük, vajon kiválóbbak voltak más nemzeteknél? Vagy volt valami érdemük, esetleg rászolgáltak arra? – a válasz az, hogy nem, hanem Isten szerette őket visszteher nélkül. A szeretet szó alatt ugyanis a próféta Isten merő kedvességét és nagylelkűségét érti, mellyel Ábrahámhoz és a nemzetségéhez viszonyult anélkül, hogy bármiféle érdemük, vagy kiválóságuk lett volna. Így tehát a hálátlanságukért feddi meg őket, mert nemcsak eltávolodtak a szövetségtől, amit az Úr

leányát vette el. Az אשר szó gyakran kötőszó is, nemcsak vonatkozó névmás, *mert, mivel, mivelhogy* jelentéssel, lásd 1Móz34:13, 5Móz30:16, 1Sám15:15. – *a szerk.*

³⁶ „Jahve szentsége”, azaz a szentség, amit Jahve követel és parancsol meg. A legtöbben egyetértenek abban, hogy ez elkülönülést jelent minden szövetségtől a pogányokkal. Lásd 5Móz7:3. Ezsdrás „szent magként” emlegeti Izraelt, Ezsd9:2. Lásd még Jer2:3. Marcius Jeromost és Cyrilt követve vallja ezt nézetet, és így tesznek Henry, Scott, Newcome és Henderson is. – *a szerk.*

kötött atyáikkal, de figyelmen kívül hagyták és megvetették azt a viszonzást nem váró szeretet is, amelynek még az acélszíveiket is meg kellett volna lágyítania. Ha ugyanis Isten bármit talált volna bennük, mint okot, amiért őket részesítette előnyben más nemzetekkel szemben, akkor jobban menthetők lettek volna, vagy legalábbis enyhíthették volna a hibájukat. Mivel azonban Isten fogadta őket örökbe a saját népeként, noha méltatlanok voltak erre és egyáltalában nem szolgáltak rá, tényleg szélsőségesen kegyetleneknek kellett lenniük, amiért így megvetették Isten ingyenes kegyességét. Az aljasságukat pedig, amint említettem, csak fokozta az a körülmény, hogy Isten e hatalmas kegyessége nem indította engedelmességre a szíveiket.

Az igevers végén a próféta, mint mondtam, nyilvánosságra hozza a megfertőzésüket: *idegen isten* leányait vették el. Szidásképpen nevezi idegen isten leányainak őket. Mondhatta volna egyszerűen csak azt, hogy idegen leányok, de itt egy összehasonlítást akart közbeiktatni Izrael Istene és a bálványok között. Mintha ezt mondta volna: „Honnan származnak ezek a feleségeitek? A bálványoktól. Szörnyetegekként kellene gyűlölnötök őket, ha lenne bármiféle vallásosság a szívetekben, s megvetendőnek kell lennie mindannak a számotokra, ami a bálványoktól származhat. A ti szíveitek azonban ragaszkodnak az idegen isten leányaihoz.”

Láthatjuk, hogy ezt a bűnt Mózes is elítélte és feddte már a törvényadást megelőzően, amikor az Isten fiai az emberek leányait vették el (1Móz6:2). Sőt, Séth utódai, akik szent családban születtek, szintén megromlottak és beszennyezték a szent és Isten számára elkülönített csekély részt, összekevervén azt a világgal. Abban az időben ugyanis Séth leszármazottainak kivételével az egész világ elszakadt Istentől. Az Úr tehát még a törvény korszakát megelőzően jelölte meg ezt a vágyat örök gyalázattal. Mikor azonban maga a törvény is, aminek védőgátnak kellett volna lennie, ismét elítélte, vajon nem teljességgel megbocsáthatatlan romlottság volt, mikor a nép féktelensége minden korlátot átlépett? A próféta így folytatja:

Malakiás 2:12

12. Elveszt az Úr mindenkit, a ki ezt cselekszi, a mestert és a tanulót,³⁷ a Jákób sátraiból, és azt, aki áldozatot visz a Seregek Urának.³⁸

Excidet Iehova virum qui fecerit hoc, excitantem et respondentem, ex tabernaculis Iacob, et qui adducit oblationem Iehovae exercituum.

A próféta itt azt tanítja nekünk, hogy sem a papok, sem a nép nem ússzák meg büntetlenül, amiért összekeveredtek a pogányok szennyével, s megszenteltelenítették és megszegték Isten szövetségét. Isten tehát azt mondja: *Elveszt (a szó kikaparást, vagy kitörlést jelent) az Úr mindenkit, a ki ezt cselekszi, a kezdeményezőt, vagy felbujtót, és a felelőt.*³⁹ Jeromos az utolsó szavakat *a mestert és a tanítványát* kifejezéssel fordítja, s az igemagyarázók véleménye eltérő. Egyesek valóban allegorikusan magyarázzák a kifejezést, a halálra vonatkoztatván azt, ám nekem kétségem sincs felőle, hogy a vigyázó alatt mindazokat érti, akik a hatalomban voltak és parancsolhattak másoknak, míg a felelők alatt azt, aki a mestere hatalma alatt állt. A mesterek tehát kezdeményeztek, vagy felbujtottak, mert rájuk tartozott a parancsolás, a szolgák pedig reagáltak, mert az ő kötelességük volt elfogadni a parancsokat és engedelmeskedni azoknak. Ez ugyanaz, mintha a próféta azt mondta volna,

³⁷ Károlinál: *a vigyázót és a felelőt – a ford.*

³⁸ A Károli-fordítás szerint: *még ha áldozatot visz is a Seregek Urának – a ford.*

³⁹ „Azt, aki tanít, és azt, aki válaszol.” – Newcome, vagy: „Azt, aki kimegy, és azt, aki visszatér” – ugyanő. „A vigyázót és a felelőt.” – Henderson. „A tanárt és a tanulót”. – Drusus és Grotius. A leginkább szó szerinti fordítás: „Az ösztökélőt és a felelőt (reagálót)”, עד וענה. Ez látszólag egy frakció vezetőjét és a segédjét jelenti, a saját gonoszságára bátran reagálót, és annak gyáva követőjét. Ilyeneket minden frakcióban találhatunk. – *a szerk.*

hogy Isten megbünteti ezt az álnokságot kivétel nélkül mindenki esetében, így nem kíméli majd sem a köznépet, sem a főembereket. A papokat is hozzáteszi, ezzel jelezvén, hogy a papok sem lesznek ez alól kivételek.

Röviden, a zsidók egyeteme büntetését hirdeti, s megmutatja: bármennyire is eluralkodott mindenfelé ez az istentelenség, s bármennyire is gondolta azt mindenki, hogy amit mindenki gyakorol, az törvényes, Isten mégis bosszúállóként lép majd fel, s ugyanazt a büntetést szabja ki a mesterekre és a szolgákra, s nem kivételez majd a papokkal sem, akik a saját előjogaik miatt tekintették magukat kivételnek. A többit majd holnap.

Ima

Add meg, mindenható Isten, mivel mi olyannyira hajlamosak vagyunk mindenféle gonoszságra, hogy megtanuljuk korlátozni magunkat a Te Ígéd korlátaiban belülre, és így vessünk gátat testi vágyainknak. S bármit is agyal ki a Sátán, hogy ide-oda rángasson minket, hadd maradjunk meg folytonosan a Te Ígéd iránti engedelmisségben, tudatában lévén egyrészt annak az örök kiválasztásnak, mellyel Te kegyeskedtél ingyenesen örökbe fogadni minket, másrészt annak az elhívásnak, mellyel megerősítetted örök kiválasztásodat, s mellyel befogadtál minket a Te egyszülött Fiadban. Hadd járjuk utunkat mindvégig a hitben kitartva, ragaszkodva Krisztushoz, a Te Fiadhoz, hogy végül eljussunk annak az örök királyságnak az élvezetére, amit a tulajdon vére árán vásárolt meg a számunkra. – Ámen.

Százhetvenhatodik előadás

Malakiás 2:13

13. És ezt is cselekszitek: betöltitek az Úr oltárát könyhullatással, sírással és kesergéssel, mert nem tekint többé az ételáldozatra, és nem fogad el szívességet a ti kezetekből.⁴⁰

Et hoc secundo fecistis, operiendo lachrymis altare Iehovae fletu et ploratu, eo quod amplius non respicitur ad oblationem, et non suscipitur beneplacitum e manu vestra.

A próféta ismét a papok vétkét nagyítja fel, mert a nép, mikor észrevették, hogy Isten ellenséges velük szemben, nem talált eszközt a kibékítésére. S mikor az emberek úgy képzelik, hogy Isten kérlelhetetlen velük, szemben, akkor minden, a vallás iránti buzgóságnak szükségszerűen meg kell romlania. Ezért olvassuk a Zsolt130:4-ben: „Hiszen te nálad van a bocsánat, hogy féljenek téged!” Miután tehát a nép semmit nem ért el az áldozatokkal, ekkora majdnem teljesen elszakadtak az istentisztelettől. Ez a legfájdalmasabb gonoszság, mondja a próféta, joggal tudható be a papoknak, mert miután ők is beszennyeződtek, miképpen lettek volna elfogadhatók a személyeik Isten számára, hogy közbenjárókká legyenek a bűn levezeklésében és Isten kiengesztelésében?

Ez a próféta szavainak valódi jelentése, amit egyetlen igemagyarázó sem vett észre. A rabbik úgy vélik, a papokat itt azért feddi meg, mert a feleségeik könyhullatással töltötték be az oltárt a szentélyben, mikor látták, hogy a férjeik nem bánnak velük hűségesen, a házasság törvénye szerint, s ezzel majdnem mindenki egyetértett. Ezért magyarázzák így ezt az igeverset: *És ezt is cselekszitek*, azaz „Az a bűn önmagában is elég fájdalmas volt, mikor eltűrtétek, hogy sovány áldozatokat áldozzanak nekem, mondhatni megcsúfolásképpen. Most azonban a feleségeitek elleni bűn is ezt tetézi, akik folytonosan panaszkodnak és siratják az állapotukat az Úr oltára előtt, amiért nem szeretitek őket úgy, ahogyan azt a házassági jogok megkövetelik”. A könnyeket, a siránkozást, és a kesergést tehát a papok feleségeinek tulajdonítják, akikkel oly kegyetlenül bántak a férjeik, hogy nem voltak képesek másra, csak az Isten szentélyének megtöltésére a folytonos panaszaiikkal. Ezért fordítják a מאין עוד פנות *main oud penut* kifejezést az *én tehát nem törődöm*, vagy *senki sem törődik* szavakkal, de mindkét változat nemcsak hogy homályos, de teljesen meg is hamisítja a próféta szavainak jelentését.

Az a legalkalmasabb azonban, amit én mondtam – hogy a papok rovására kellett írni, amikor senki sem volt képes szívből imádni Istent, legalábbis vidáman és akarattal nem. Isten ugyanis engesztelhetetlen volt a néppel szemben, mert az egyetlen módja az Ő kegyessége elnyerésének a törvény alatt az volt, mikor a Közbenjárót képviselő papok alázatosan könyörögtek bocsánatért az egész nép nevében. De miképpen figyelhetett volna Isten oda a papok imáira, miután a gonoszság mocskával szennyezték be az Ő oltárát? Látjuk tehát a fokozásának célját: *betöltitek az Úr oltárát könyhullatással, sírással és kesergéssel*. Isten dicséretének kellett volna zengenie a templomban a zsoltárban olvasottaknak megfelelően: „Tied a hódolat, a dicséret, oh Isten, a Sionon” (Zsolt65:1). S a fő áldozat az volt, mikor a nép az Isten áldásainak szemlélésében és a hálaadásban gyakorolta magát. A próféta azonban azt mondja, hogy senki nem járult az oltárhoz vidám elmével, hanem mindenki szomorú és bánatos volt, mert Istent szigorúnak és merevnek találták.

⁴⁰ A Károli-fordítás szerint: *hogy ne tekintsen többé az ételáldozatra, és ne fogadjon el szívességet a ti kezetekből – a ford.*

S hozzáteszi az okot is: מַאִין עוֹד פִּנוּת *main oud penut*, szó szerint „Vajon többé már nem, tekint a... ?” stb. Könnyű meglátni, milyen messzire távolodtak el a próféta szavainak jelentésétől azok, akik így olvassák: „Ők tehát többé nem áldoznak”, mert ezeket a szavakat Istenre kell vonatkoztatni. Mások, akik így fordítják: „Többé tehát nem fogadom el”, szintén kiforgatják a szövegnek magát a szó szerinti jelentését. A legalkalmasabb jelentés azonban ez: mindenki sírt és nyögött az oltár előtt, mert látták, hogy teljesen haszontalanul járultak oda, az áldozataik nem tetszettek Istennek, és az egész istentisztelet hiábavaló volt, mert Isten nem válaszolt az imáikra. A próféta ezt a hibát a papokra hárítja, amiért Isten nem lett könyörületessé, hogy megbocsátott volna a népnek, mikor áldozatokat mutattak be. Sírással töltötték be, vagy borították el tehát az oltárt, mondja, mivel Isten *nem fogadott el szívességet a kezükből*, ugyanis nem tetszettek Neki azok az áldozatok, amiket beszennyezett, mocskos kézzel kínáltak fel.⁴¹ Majd hozzáteszi:

Malakiás 2:14

14. És azt mondjátok: Miért? Azért, mert az Úr tett bizonyosságot közted és a te ifjúságod felesége közt, a kit te megcsaltál, holott társad és szövetséges feleséged!

Et dixistis, In quo (vel, super quo)? Quoniam Iehova testificatus est inter te et inter uxorem adolescentiae tuae, quam tu fraudasti, (vel, erga quam tu praevaricatus es.) cum tamen ipsa esset consors tua, et uxor foederis tui.

A próféta, mint korábban, itt is beszámol nekünk arról, hogy a papok mennyire hajlamosak voltak lármát csapni, s a képmutatóknál nagyon megszokott dolog, mikor pajzsot ragadnak a bűneik leplezése érdekében, valahányszor csak feddést kapnak. Ebből kiderül, milyen módon téveszti meg a Sátán az embereket, mikor oly mértékben megkeményednek, hogy válaszolni merészelnek Istennek, és zajongva utasítanak vissza minden figyelmeztetést. Malakiás néhányszor már használta ezt a beszédmódot, s ebből arra következtethetünk: a nép annyira megkeményedett, hogy a figyelmeztetések már semmit sem számítottak nekik. Egy konkrétumot azonban megemlít, amiből nyilvánvalónak tűnik, hogy túrheterlen bűnökbe csúsztak bele. Valóban kétség sem fér ahhoz, hogy az eluralkodott megannyi bűn közül csak egyet említ. Ebben az igeversben tehát annak a példáját látjuk, amikor egy dolgot említ az egész helyett, mintha ezt mondta volna: „A képmutatásotok szélsőséges méreteket öltött, de – hogy más dolgokat ne is említsünk – miféle kifogással tudjátok menteni azt az álnokságot, hogy nem létezik közöttetek házastársi hűség? Ha volna bármiféle becsületesség és vallásos érzület az emberekben, akkor az biztosan a házastársi hűségben mutatkozna meg. Ti azonban

⁴¹ Nem könnyű lefordítani ezt az igeverset, Henderson így fordítja az első sort: „S ezt másodszor is megtettétek”. Az utalás itt, mondja, arra a gonoszságra vonatkozik, amit jóvátettek az Ezsdrás 9 és 10-ben olvasottak szerint. Ez valószínűnek tűnik, de tekinthetjük ezt a „másodszorit”, vagy ismétlést a korábbi korholásokra vonatkozóan is. Ami a határozatlan módú igét illeti, ezek véleményem szerint melléknévi igenevek: az utolsó לָקַח nyilvánvalóan az. Így a szó szerinti fordítás: „S ezt tesztitek ismét – könnyekkel, sírással és kesergéssel borítjátok el az oltárt, mert nincs több odafordulás az áldozatokhoz, vagy elfogadása annak, ami elfogadható a kezetekből”. Az, hogy a מַאִין fordítható a „mert nincs”, vagy a „mivelhogy nincs” kifejezésekkel, más igehelyekből világosan kiderül. Lásd Jer10:6, 19:11. Az „odafordulás” figyelembe vételt jelent. Az „ami elfogadható”, רָצוֹן kifejezést a Septuaginta a δεκτον, *elfogadható*, Aquila az ευδοκίαν, *jóakarát*, Symmachus a το ευδοκιμενον, *ami elfogadott*, és Theodoret a τελαιον, *tökéletes* kifejezéssel fordítják.

A különbség Kálvin és az őt követő, valamint az előtte járó legtöbb igemagyarázó között az, hogy ő a sírást a papok és a nép, sírásának tartotta, akik a megtagadott feleségek miatt sírtak. A sírás okaként, amint itt elhangzik, az áldozatok elutasítását jelölte meg, amiképpen a próféta is mondja, s ez kellőképpen alátámasztani látszik Kálvin nézetét. A papokat és a népet a romlottságuk miatt korholja, s különösen azért, mert idegen feleségeket vettek el. Ez után a korholás után „ismét” az oltárhoz járultak, és sírtak, amiért Isten nem fogadta el az áldozataikat, de tették ezt anélkül, hogy felhagytak volna a bűnös útjaikkal. A következő igeversben a próféta majd elmagyarázza, hogy Isten miért nem fogadja el az áldozataikat. – *a szerk.*

elvetettetek minden szégyenérzetet, és sok feleséget vettetek magatoknak. Nincs semmi okotok úgy vélekedni, hogy megússzátok kibúvókkal, mert ez az egyetlen szembeszökő véték kellőképpen bizonyítja a bűnösségeteket.” Ez a próféta válaszában a jelentése.

Valóban láttuk, hogy a papok más bűnökbe is belekeveredtek. A próféta tehát nem úgy vádolja őket hitszegéssel, mintha mentesek lettek volna más bűnöktől, hanem amint már említettem, azt akarta egyetlen dologgal megmutatni, hogy mennyire gonoszul és szégyentelenül próbálták kikerülni Isten ítéletét, noha megszegték a házastársai esküt, ami a természet magának a rendjének a megsemmisítését jelentette. Nem lehetséges ugyanis tisztaság a szociális életben, csak ha a házassági kötelékeket fenntartják, mert a házasság a forrása, úgymond, az emberiségnek.

De hogy még jobban a papokra tolja a dolgot, felhívja a figyelmüket, hogy Isten a házasság alapítója. *Az Úr tett bizonyosságot, mondja, közted és a te ifjúságod felesége közt.*⁴² Ezekkel a szavakkal arra utal, hogy mikor házasság jön létre egy férfi és egy nő között, a felett Isten elnököl, és mindkettőjüktől kölcsönös fogadalmat követel. Salamon ezért a Példabeszédek 2:17-ben Isten szövetségének nevezi a házasságot, mert ez felette áll minden emberi szerződésnek. Így jelenti ki Malakiás is, hogy Isten mondhatni a szerződő fél, aki a saját tekintélyével kapcsolja össze a férfit és a nőt, és szenteli meg s szövetséget. Isten tehát *bizonyosságot tett közted és a feleséged között.* Mintha azt mondta volna: „The nemcsak minden emberi törvényt szegtél meg, de azt a szerződést is, amit Maga Isten szentelt meg, s amit joggal kell szentebbnek tartani minden más szerződésnél, hiszen Isten tanúskodott közted és a feleséged között. Most pedig te becsapod a feleségedet. Miképpen merészelsz hát az oltárhoz járulni? S miképpen gondolod, hogy Istennek tetszők lesznek az áldozataid és rátekint az ételáldozataidra?”

Ifjúságod feleségének nevezi őt, mert így még mocskosabb a vágy, amikor a férjek félredobják az ifjú korokban elvett feleségek iránti házastársai szeretetet. A házastársi kötelék valóban minden esetben sérthetetlen, még az öregek között is, s ez olyan körülmény, mely csak fokozza a cselekedet aljasságát, mikor valaki eltaszítja magától a feleségét, akit leányként, a fiatalságának virágjában vett el. A fiatalság ugyanis kiváltja a szerelmet, s látjuk, hogy mikor a férj és feleség sok-sok éven át éltek együtt, a kölcsönös szeretet megmarad közöttük egészen a nagyon idős korig, mert a szíveik ifjú korokban egyesültek. Nem ok nélkül említi hát ezt a körülményt, mert a papok vágya annál mocskosabb és szörnyűsebb volt, mikor elhagyták a feleségeiket, akikhez a leggyengédebb szeretettel kellett volna viszonyulniuk, hisz fiatal korokban vették el őket. *Megcsaltad őt, mondja, holott társad és szövetséges feleséged.*

Hitvestársnak, társnak, vagy üzlettársnak nevezi,⁴³ mivel a házasság, mint tudjuk, azzal a feltétellel jön létre, hogy a feleség a férj mondhatni egyik felévé válik. Miután tehát a házasság köteléke eltéphetetlen, a próféta itt ösztökéli a papokat, sőt az elevenére tapint valamennyinek, mikor megfeddi őket azért, amiért megfélemedtek a természetesről, mivelhogy kitörölték az elméjükből a legszentebb szövetség emlékezetét. A *szövetséges feleséged* szerződéses feleséggként értendő, azaz „a feleség, akit Isten tekintélye adott hozzád, hogy ne lehessen válás, de minden becsületesség meg lett szegve, s mondhatni, eltöröltetett.” Ez után hozzáteszi:

⁴² Vagy: „az Úr volt a tanú közted és a feleséged között”. Theodoret, Cyril, Jeromos, valamint Cocceius azonban ezt Isten első, a házassággal kapcsolatos az 1Móz2:24-ből. A szövegkörnyezethez azonban jobban illik, ha Istent a házassági szerződés tanújának vesszük, s ezt a nézetet fogadják el Drusius, Henry, Scott, Newcome és Henderson. – *a szerk.*

⁴³ „Κοινωνός, partner” a Septuaginta szerint, „συνεταίρος, egy testből való” Cyril szerint, „particeps, partner” Jeromos szerint, „társ” az angol változatban, valamint Newcome és Henderson szerint. A szó a חבר szóból származik, melynek jelentése összekötni, összekapcsolni, egyesülni. Talán a „partner” a legjobb kifejezés rá. – *a szerk.*

Malakiás 2:15

15. Vajon nem ő alkotott egyet? Még megvolt benne a Lélek maradéka. És miért egyet?⁴⁴ Hogy Istentől való magvat kereshessen. Őrizzétek meg azért a ti lelketeket, és a ti ifjúságotok feleségét meg ne csaljátok!

Et non unum fecit? Et exuperantia spiritus illi? et quorsum unum? quarens semen Dei: ergo custodiamini in spiritu vestro; et in uxorem adolescentiae tuae ne transgrediatur (vel, ne fraudes; est mutatio personae, ponitur enim tertia persona loco secundae)

Ebben az igeversben rejlik némi homályosság, s ezért egyetlen igemagyarázó sem közelítette meg a próféta szavainak jelentését. A rabbik közül majdnem mindenki egyetért abban, hogy itt Ábrahámról van szó. Ha elfogadnánk ezt a nézetet, akkor kettős jelentés adható az igeversnek. Lehet ellenvetés: „Vajon nem egy alkotta ezt?”, azaz vajon Ábrahám, aki a nemzetségek egy ősatyja, nem adott nekünk példát rá? Ő ugyanis több feleséget vett magának. Sokan így magyarázzák ezt az igeszakaszt, mintha a papok fogalmaznák meg ezt az ellenvetést és védenék azt a romlást, épp az imént ítélt el Ábrahám példájával: „Vajon nem egy tette meg, miközben a kiválóság lelke volt meg benne?” Valóban tudjuk, mennyire hajlamosak az emberek atyáik tekintélyére hivatkozni, mikor a saját bűneiket akarják leplezni.

Mások jobbnak látják úgy tekinteni, hogy ezeket a szavakat maga a próféta mondja, de egyben azt is kimondják, hogy itt elébe megy az ellenvetésnek, s elvágja az alkalmat a mentegetőzés elől. Mintha a próféta ezt mondta volna: „Vajon Ábrahám, mikor egyedül volt, nem tette ezt meg?” Miután a zsidók előhozakodhattak volna Ábrahám példájával, azok az igemagyarázók, akiknek a véleményéről most beszélek, úgy vélik, hogy itt a különbség van kiemelve. Mintha ezt mondaná: „Helytelenül érveltek, mert közületek mindenkit a testi vágyai indították fel a többnejűsége, de teljesen más volt a helyzet Ábráhámmal. Ő ugyanis egyetlen volt, azaz egyedüli”, s Ézsaiás azon az alapon nevezi Ábrahámot egynek, hogy nem voltak gyermekei. A jelentés tehát szerintük ez: „Vajon Ábrahámot nem a szükség kényszerítette újabb asszony feleségül vételére? Hiszen nem volt gyermeke és már reménysége sem a megígért magot illetően. Nem a testi vágy kényszerítette tehát ősatyátokat, Ábrahámot úgy, mint benneteket, hanem az utód utáni vágy.” S úgy vélik, az utána következők ezt a nézetet erősítik meg: „S miért egyedül keresi Isten magvát?”, azaz a szent Ábrahám célja nagyon más volt, mintsem a testi vágyak kielégítése, mert azt a szent magvat kereste, melynek a reménysége elvételével tőle a felesége terméketlensége, valamint előrehaladott életkora következtében. Mikor tehát Ábrahám látta, hogy a felesége terméketlen és teherbe sem fog esni az idős kora miatt, az utolsó orvossághoz folyamodott. Ezért Ábrahám tévedését meg lehetett bocsátani, mert a célja helyes volt: Istennek azt a magvát kereste, melyben majd megáldatnak a nemzetek. Ennyit arról, amit mások gondolnak.

Tizenkét évvel ezelőtt úgy véltem, hogy ezt az igeszakaszt másképpen kellene fordítani a francia Bibliában, s az אָחֵד *ached* szót pedig tárgyesetben kell fordítani: „Vajon nem egy tett ilyet?” Jeromos, nekem úgy tűnik, mások tanításánál jobban visszaadja a próféta szavainak jelentését, de nem volt képes eljutni a valódi jelentésig, így mondhatni félúton megállt. Ő alanyesetben olvassa a szavakat: „Vajon nem egy”, azaz Isten „alkotta őket?” Majd hozzászói: „S egyedül benne”, azaz Ábráhámban „volt bőséges lélek”. Látjuk, miképpen nem mert semmit állítani, és nem is magyarázta meg azt, amit szükséges lett volna. Az értelmezés valóban visszafogott, sőt hűvös, ha azt mondjuk: „Vajon nem egy alkotta

⁴⁴ A Károli-fordítás szerint: *Nem tett ilyet egy sem, a kinek még volt lelke. S mit keresett az az egy? Istentől való magvat. – a ford.*

őket?” De ha így olvassuk: „Nem ő alkotott egyet?”,⁴⁵ akkor megszűnik a kétértelműség. Mint tudjuk, megszokott dolog a héberben, hogy Isten nevét gyakorta nem mondják ki, mikor utalnak rá, mert Ő oly hatalmas, hogy a neve kimondás nélkül is könnyen megérthető. Nem kellene hát megzavarnia minket annak, ha a próféta nem mondja ki Isten nevét, hanem alany nélkül ejti ki az igét, mert mint mondtam, ilyen a héber nyelvhasználat.

Most rátérek a próféta szavainak magyarázatára. *Vajon nem ő alkotott egyet?* Vajon Isten megelégedett egy emberrel, mikor a házasságot alapította? És: *még megvolt benne a Lélek maradéka*. A rabbik a שֵׁר *shar* szót kiválóságnak fordítják, én azonban nem tudom, miféle ok indítja őket erre, hacsak azért nem próbálják megváltoztatni a szavak jelentését, mert másképpen nem képesek kiszabadulni a nehéz helyzetükből. Az a tévedés ugyanis, hogy itt Ábrahámról van szó, teljesen leuralta az elméiket. Mi tehát a שֵׁר רוּחַ *shar ruach*? A Lélek kiválósága, mondják, de tudjuk, hogy a שֵׁר *shar* maradékot, vagy maradványt jelent. A שֵׁר *shar* tehát az, ami valamiből megmarad, mert az ige jelentése megmaradni, illetve támaszkodni, vagy hajolni. Itt tehát a próféta a Lélek maradékát tekinti úgymond a túlradó erőnek. Isten ugyanis adhatott volna egy férfinak két, vagy három feleséget is, mert a Lélek nem hagyta el a férfit az asszony megformálásakor, mikor Isten életre keltette Évát. Ily módon teremthetett volna még más asszonyokat is, és beléjük ültethette volna az Ő Lelkét. Így adhatott volna kettő, vagy négy, vagy akár tíz feleséget is egy férfinak, mert még mindig benne volt a Lélek maradéka. Most már értjük, mire gondol a próféta az igevers elején.

Mielőtt azonban tovább lépnénk, a célját is észben kell tartanunk, ami nem volt más, mint mindazoknak a felszínes kibúvóknak a letörése, melyekkel a zsidók a hitszegésüket igyekeztek leplezni. Azt mondja, a házasságban fel kell ismernünk az Isten által megszabott rendet, vagy konkrétabban szólva, a házasság egy örök törvény, melyet nem helyes megsérteni. Ezért semmi okuk sincs az embereknek arra, hogy különféle törvényeket agyaljanak ki maguknak, mert itt egyedül Isten tekintélyét szabad tekintetbe venni. Ezt pedig világosabban is megmagyarázza a Mt19:8-ban, ahol Krisztus, cáfolván a zsidóknak a válással kapcsolatos ellenvetéseit, ezt mondja: „kezdetől fogva nem így volt”. Noha a törvény megengedte, hogy válólevelet adjanak a feleségeiknek, Krisztus mégis tagadja ennek helyességét – milyen alapon? Azon, hogy ez az intézmény nem ilyesféle volt, mert amint meg van írva, eltéphetetlen köteleket jelentett. Így most a próféta is így érvel: *vajon Isten nem egyet alkotott?* Azaz, „gondolkodjatok el azon, hogy vajon Isten, mikor megteremtette az embert és megalapította a házasságot, akkor sok feleséget adott egy embernek? Semmiképpen sem. Látjátok tehát, hogy hamis és ellentétes a valódi és tiszta házasság jellegével minden, ami nincs összhangban ezzel az első megalapítással”.

Valaki azonban itt felteheti a kérdést: miért mondja a próféta, hogy Isten egyet alkotott? Ez ugyanis inkább az emberre, semmint az asszonyra látszik vonatkozni. Erre azt mondom, hogy a férfit az asszonnyal nevezi egynek annak megfelelően, amit Mózes mond: „Teremté tehát az Isten az embert... férfiúvá és asszonynyá teremté őket” (1Móz1:27). Miután kimondja, hogy az ember teremtetett, magyarázatképpen teszi hozzá, hogy az ember, férfiúként és asszonyként teremtetett. Mikor tehát az emberről beszél, annak felét úgymond a férfi, a másik felét a nő teszi ki. Ha ugyanis az egész emberi fajról beszélünk, annak egyik felét kétségtelenül a férfiak, míg a másik felét kétségtelenül a nők alkotják. Mikor pedig rátérünk az egyénekre, akkor a férj mondhatni az ember fele, míg az asszony a másik fele. Én a dolgok közönséges állapotáról beszélek. Ha ugyanis valaki azt mondja, hogy a nőtlen emberek nem teljes, vagy tökéletes emberek, ez a kibúvó felszínes. Mivel azonban az emberek úgy teremttettek, hogy mindenkinek meglegyen a maga felesége, azt mondom, hogy a férj és a feleség alkotnak egy egész embert. Ezért mondja hát a próféta, hogy Isten egy embert alkotott,

⁴⁵ A szavak helyzete mutatja meg, hogy itt egy kérdéssel állunk szemben, mivel nincs benne kérdőszó. Ezért fordítjuk ekképpen: „Vajon nem ő csinált egyet?” Az pedig, hogy ez kérdés, nyilvánvaló az utána következőből: „s egy által?” – *a szerk.*

mert egyesítette a férfit a nővel, és azt akarta, hogy társak legyenek, úgymond közös igában. S ebben a magyarázatban nincsen semmi erőltetett, mert nyilvánvaló, hogy a próféta itt a zsidók figyelmét a házasság valódi jellegére hívja fel. Ezt pedig nem lehetett máshonnan megismerni, mint magából az Isten intézményéből, ami, mint említettük, örök és megszeghetetlen törvény. Isten ugyanis férfiúvá és asszonnyá teremtette az embert, s Krisztus is megismételte ezt a mondatot, majd gondosan meg is magyarázta az általunk idézett igeszakaszban.

S itt a próféta olyan élesen feddi meg a zsidókat, mintha Isten fölé akartak volna kerekedni, vagy bölcsőbbé akartak volna válni, mint Ő. *Vajon nem volt meg benne, mondja, a lélek bőssége?* A lélek alatt nem a bölcsességet, hanem azt a titkos befolyást érti, mellyel Isten megeleveníti az embereket. Vajon Isten, kérdi, nem lett volna képes a Lélek segítségével sok feleséget teremteni egy férfiúnak? De a célja az volt, hogy egy párt teremtsen, egy férjet és egy feleséget alkosson. Miután tehát Isten nem volt a Lélek maradékának híjával, de mégsem lépte túl ezt a mértéket, ebből következően a házasság törvényét szegi meg az ember, ha sok feleséget keres magának. A próféta szavainak jelentése ezzel, azt hiszem, eléggé világos.

Majd ezt olvassuk: *S miért egyet, ומה האחד, vame eached?* A מה *me* kérdőszó az okra, a végcélra, a formára, vagy a módra utal, ezért tulajdonképpen fordíthatjuk így is: *Miért, vagy mi célból teremtett Isten egyet? Hogy keresse Isten magvát.* Isten magva alatt itt azt kell értenünk, ami törvényes, mert ami kiváló, s mentes minden vétektől és fogyatékoktól, azt a héber gyakorta nevezi Istennek. Isten magvát kereste tehát, azaz megalapította a házasságot, hogy törvényes és tiszta leszármazottak születhessenek. Ezzel tehát a próféta közvetve azt mutatja meg, hogy mindenki törvénytelen, akik a többnejűségből származnak, mert nem tekinthetők törvényes gyermekeknek, s nem is szabad senkit annak számítani, csak azokat, akik Isten alapítása szerint születnek. Mikor egy férj megszegi a feleségének tett esküjét, és mást vesz el, azzal felforgatja a házasság rendjét, s nem tekinthető törvényes atyának. Most már látjuk, miért mondja a próféta, hogy Isten célja az egy feleség és egy férj egyesítése volt, hogy törvényes utódokat nemzhessenek, mert a hatásból mutatja meg, mennyire felszínes kibúvókhöz folyamodtak a zsidók. Bárhogyan is vitatkozzanak ugyanis, maguk az utódaik bizonyítják őket hazugoknak, mert valamennyien törvénytelenek lesznek.

Majd levonja a végkövetkeztetést: *Őrizzétek meg azért a ti lelketeket, azaz „vigyázatok, nehogy közületek bárki megcsalja a szövetséges feleségét”.* Miután bemutatta, milyen romlott módon szegték meg a házastársi esküt azok, aki a többnejűségbe vetették magukat, itt tanácsot ad nekik, és buzdítja őket, mert a tanításnak az a legjobb módja, ha először megmutatjuk, mi a helyes és törvényes, majd hozzátesszük a buzdítást. A próféta tehát először meggyőzni igyekezett a zsidókat arról, hogy gyalázatos bűnben vétkesek: ellenkező esetben ugyanis nem fogadták volna el a buzdítását, mivel mindig készek voltak ellenkezni: „Törvényes dolog ezt cselekednünk, mert ősatyánk, Ábrahám példáját követjük, azon kívül ez már régen megengedett, hiszen ha rossz volna, Isten nem tűrné, hogy ily sokáig fennmaradjon az emberek között. Ebből következően te azt szídd, ami törvényes.” Szükséges volt tehát mindenekelőtt mindezeket a hamis kifogásokat eltörölni, s azután következik a buzdítás a megfelelő sorrendben: *Őrizzétek meg a lelketeket.* Így arról beszél ugyanis, amit kellőképpen bizonyított.⁴⁶ Most ez következik:

⁴⁶ Ez a legvilágosabb és legkielégítőbb magyarázata a szövegnek, melyet bonyolultnak tartottak, sőt egyesek még ma is annak tartanak. Egyes modern igemagyarázók visszatértek az ókoriak magyarázataihoz, de szükségtelenül. Newcome kísérlete a szöveg felülvizsgálatára teljességgel haszontalan, és csak még nehezebben megérthetővé teszi az igeszakaszt. – *a szerk.*

Malakiás 2:16

16. Mert gyűlölöm az elbocsátást, ezt mondja az Úr, Izráelnek Istene, és azt, a ki ruhájára kegyetlenséget borít, azt mondja a Seregeknek Ura. Őrizzétek meg azért lelketeket és ne csalárdkodjatok!

Si odio habeas (quisque odio habet,) dimittat (i.e., uxorem) dicit Iehovah Deus Israel; et operit, (vel, textit) violentiam sub vestimento suo, dicit Iehovah exercituum: ergo custodiamini in spiritu vestro et ne fraudetis.

A próféta itt ismét felnagyítja a bűnt, amit a papok semmibe vettek, mert azt mondja: súlyosabban vétkeztek, mintha csak eltaszították volna a feleségeiket. Valóban tudjuk, hogy az eltaszítást Isten tulajdonképpen soha nem engedélyezte, mert jóllehet a törvény alatt nem büntették, mégsem volt megengedve.⁴⁷ Ez ugyanaz volt, mint egy magisztrátus esetében, akik kénytelenek voltak eltérni sok meg nem engedhető dolgot, hiszen nem vagyunk képesek úgy foglalkozni az emberekkel, hogy minden bűnt megzabolázzunk. Valóban kíváncsi, hogy semmi bűnt se tűrjenek el, de arra is tekintettel kell lennünk, hogy mi a lehetséges. Mózes ezért nem a vétek szörnyősége alapján határozott meg büntetést, ha valaki eltaszította a feleségét, bár mégsem volt soha megengedve.

Ha azonban összehasonlítást kell tennünk, Malakiás azt mondja, hogy kisebb bűn elbocsátani egy feleséget, mint sok feleséget venni. Ebből megtanuljuk, mennyire undorító dolog Isten szemében a többnejűség. Én nem tartom a többnejűséget annak, amivé az ostoba pápisták tettek, akik nem azokat nevezik többnejűeknek, akik egyidejűleg több feleséggel is rendelkeznek, hanem akik újabbat vesznek el, mikor a korábbi elhalálozik. Ez vaskos tudatlanság. A többnejűség az, amikor egyvalaki több feleséggel is rendelkezik, amint az rendszeres Keleten, s azok a népek, amint tudjuk, mindig is érzékiek voltak, és soha nem tartották be a házastársi esküt. Miután tehát a bujaságuk oly hatalmas volt, hogy a vadállatokhoz hasonlóan mindegyikük több feleséget vett magának, s ez a mai napig dívik a törökök, a perzsák és egyéb nemzetek között. Itt azonban Isten a válással hasonlítja össze a többnejűséget, s azt mondja, a többnejűség a rosszabb és a megvetendőbb bűn, mert ha a férj tisztátalanul összeadja magát más asszonnyal, majd nemcsak hűtlenül bánik a feleségével, akihez kötődik, de azután erőszakkal fogva is tartja őt, a bűne megkettőződik. Ha ugyanis válaszol erre, és azt mondja, hogy azt a feleséget tartja meg, akivel össze van kötve, akkor a második feleség vonatkozásában házasságtörő. Így összeolvastja, mint mondják, a szent dolgot a világgal, s a házasságtöréshez és a bujasághoz hozzáteszi még az erőszakosságot is. A hatalmában tartja ugyanis a nyomorult asszonyt, aki inkább a halált választaná, semmint ezt az állapotot, hiszen tudjuk, micsoda ereje van a féltékenységnek az asszony felett. S mikor valaki egy ribancot is a házába visz, miképpen képes a törvényes feleség nagy kínok nélkül túrni ezt a megalázást?

Ez az oka tehát annak, amiért a próféta ezt mondja: *Ha gyűlölöd, bocsásd el* – nem azért, mert elismeri a válást, hanem mert ezzel a körülménnyel fokozza a vétküket, s ezért teszi hozzá: *mert köpönyeggel borítja el a kegyetlenségét*. Egyes fordítók a kegyetlenség alatt itt zsákmányolást, vagy prédát értenek, és úgy vélik, azt a feleséget nevezi így, akit zsarnoki módon kényszerítenek az együtt maradásra a házasságtörővel, mikor látja a ribancot a házban, aki kiűzi őt a hitvesi ágyból. Ez azonban túlonként erőltetett, és túl távol áll a szöveg betűjétől. Nekem kétsésem sincs a felől, hogy a próféta itt kirázza a zsidókat a hamis maszkjukból, mert úgy vélték: elkendőzhetik a bűnüket az első feleség megtartásával. „Mi más ez”, mondja, „mint köpönyeget borítani a kegyetlenségre, vagy legalábbis mentegetni azt? Hiszen nem

⁴⁷ Ez nem pontosan volt így, lásd 5Móz24:2, s Megváltónk is elismeri, hogy Mózes „eltúrte”, mikor az izraeliták elküldték a feleségeiket, noha kimondja: ez a szívük keménysége miatt volt így. Lásd Mt19:8. – *a szerk.*

nyíltan mutatjátok azt ki, de Isten nem csapható be, és az Ő szemeit sem lehet megtéveszteni efféle álruhával. Jóllehet tehát efféle köpönyeggel leplezitek vétkeitek, az mégsem marad rejtve Isten előtt, sőt, megkettőződik, mert odahaza gyakoroljátok a kegyetlenséget. Jobb lenne ugyanis a rablóknak az erdőben maradni, és idegeneket gyilkolni, mintsem vendégeket csalni a házaikba, s ott meggyilkolni és kifosztani őket, vendégszeretetet színelve. Ti pedig így cselekedtek, mert megsemmisítitek a házastársi köteléket, majd becsapjátok nyomorult feleségeiteket, sőt, a zsarnokságokkal arra kényszerítitek őket, hogy továbbra is a ti házaikban maradjanak. Így kínozzátok nyomorult feleségeiteket, akik élvezhetnék a szabadságot, ha a válást megengednétek nekik”.⁴⁸

Ismét az alábbi szavakkal zárja: *Őrizzétek meg azért lelketeket*, azaz, „vigyázzatok, mert ez tűrhetetlen gonoszság Isten előtt, bárhogyan is próbáljátok annak csillapítani a borzalmasságát”.

Ima

Add meg, mindenható Isten, hogy jóllehet különböző módokon naponta szegjük meg azt a szövetséget, amit a Te egyszülött Fiadban kegyeskedtél megkötni velünk, hogy mégse a hibáinknak megfelelő bánásmódban részesüljünk, még ha a temérdek hiba miatt, melyekkel naponta szítjuk a Te haragodat, teljesen rá is szolgálnánk erre. Kérünk, viselj el minket, légy velünk kegyes, é egyidejűleg erősíts meg, hogy kitarthassunk az igazságban, és mindvégig a Neked tett eskünek megfelelően cselekedhessük azt, amit a keresztségünkben követelsz meg tőlünk. S hadd viselkedjünk valamennyien úgy a felebarátainkkal, a férjek pedig a feleségeikkel, hogy azt a lelki egységet táplálhassuk, melyet Te alapítottál meg közöttünk a Te saját Fiad vére által. Ámen.

⁴⁸ Az első mondatra adott magyarázat megfelel a Septuaginta és a Targum magyarázatának, és ezt fogadták el Cyril, Jeromos, Theodoret, Drusius, Grotius, Dathius és mások. Az angol változat Junius, Tremellius., és Piscator változata, amit Marckius, Lowth, Scott, Adam Clarke, Newcome és Henderson is követtek. A második mondatot különféleképpen értelmezték mind az ókoriak, mind a modernek. A Septuaginta az „erőszakot”, vagy a rosszat teszi meg a „beborítani” alanyának, a Targum pedig tárgyesettel fordít. „A romlottság borítja el a ruháit” Jeromos változata, míg „mintegy a ruháival fedi el a kegyetlenséget” volt másoké. Utóbbi megfelel a Targumnak, míg az előbbi a Septuagintának. Az első rész legtermészetesebb változata kétségtelenül az, ami az angol változatban is szerepel, de a második mondat jelentése már nem annyira egyértelmű, ugyanakkor ezek egymáshoz kapcsolódóknak látszanak. Itt látszólag arról van szó, hogy Isten gyűlöli az elvált, s azt is, aki bántalmazza a feleségét anélkül, hogy elválna tőle. Ezért az alábbi szó szerinti fordítás adható az igeversre: „Mert gyűlöli az elvált (vagy elbocsátót), mondja Jahve, Izrael Istene, valamint azt is, aki a ruházatára kegyetlenséget borít, mondja a Seregeknek Ura.”

Harmadik személyben beszélni itt Istenről összhangban van az előző igeversekkel. „A saját ruhája” Venema, Dathius és Henderson szerint a feleség jelképes megnevezése. Lásd Ruth3:9, Ezék16:8.

A válás elítélése jobban illik erre a helyre, mint bármiféle utalás annak megengedésére, mert a megelőző részben a házasság intézményének első megalapítására, s nem pedig annak későbbi módosítására történik világos utalás. – a szerk.

Százhetvenhetedik előadás

Malakiás 2:17

17. Elfárasztottátok az Urat beszédeitekkel, és azt mondjátok: Mivel fárasztottuk el? Azzal, hogy azt mondjátok: Minden gonosztevő jó az Úr szemeiben, és gyönyörködik ő azokban; vagy: Hol van az ítéletnek Istene?

Fatigastis Iehovam in verbis vestris, et dixistis, In quo fatigavimus eum? Quum dicitis, Quicunque facit malum gratus est in oculis Iehovae, et in ipsis se oblectat; vel, Ubi Deus iudicii?

A próféta itt azokat a zsidókat feddi, akik úgy vitatkoztak Istennel a nyomorúságukban, mintha méltatlanul hagyta volna el őket, s nem adott volna nekik azonnali segítséget. Így a képmutatók szoktak cselekedni, hacsak Isten nem segít nekik azonnal. Akkor nemcsak közvetve panaszkodnak, hanem nyílt istenkáromlásban törnek ki, mert úgy vélik: Isten tartozik nekik, s ezért bátrabban támadják Őt, nagyobb szabadsággal és pökhendiséggel. Valóban az igazi kegyesség jele, mikor türelemmel alávetjük magunkat Isten ítéleteinek, s mikor – ahogyan Jeremiás tanít minket a saját példájával: „elhordozzuk az Ő haragját, mert tudjuk, hogy vétkeztünk ellene” (v. ö. Jer14:20).

Mivel azonban a képmutatók semmi rosszról sem tudnak (mert hízelegnek önmaguknak é eltompítják a lelkiismeretüket), s mivel nem vizsgálják meg önmagukat, ezért úgy vélik: Isten bánik velük igazságtalanul, mikor nem segít rajtuk azonnal. Ez volt a nép tisztességtelensége, amelyről a próféta most beszél.

Azt mondja: *elfárasztották* Istent, azaz fárasztók voltak a számára a lármás panaszaiikkal, mert az נאָ *igo* ige azt jelenti: elfárasztani. Azt mondja tehát, hogy ok nélkül panaszkodtak Isten lassúságára. Ezt a beszédmodot valóban az emberektől kölcsönzi, mert tudjuk, hogy Istennek nincsenek szeszélyei. De ahogyan máshol Isten azért feddi meg őket, mert megszorították az Ő Lelkét (Zsolt106:33), itt úgy mondja, hogy *elfárasztották*. Most már értjük a próféta szavainak jelentését.

Van azonban ezekben a szavakban egy dilemma, mert a zsidók úgy vélték, hogy Isten kedvezett a gonoszoknak, amiért nem büntette őket azonnal, vagy, hogy most megváltozott, és megfeledezett a saját természetéről. A nehézség, vagy dilemma első ránézésre nem tűnik fel, mivel látszólag ugyanazt a dolgot ismételték. Az első mondatban azonban igazságtalansággal vádolják Istent, a másodikban pedig arra utalnak, hogy nincs is Isten, mert Ő nem létezhet, anélkül, hogy ne ítélkezne. Az igeszakasz tehát két, egymástól különböző mondatot tartalmaz: „Isten vagy megváltoztatta a természetét, ezért nem is Isten, vagy az ellenségeinknek kedvez, hisz nem hajt végre azonnali bosszúállást”. Látjuk tehát, hogy arra következtettek: Isten vagy igazságtalanul járt le, vagy nem is létezik Isten. Említettük azonban ennek az istenkáromlásnak az okát: a zsidók nem tartottak önvizsgálatot, így nem vallották meg azt sem, hogy rászolgáltak ezekre a büntetésekre. Olyanok voltak, mint a csökönyös lovak, akik tombolnak és rúgkapálnak, bár a lovasaik gyengéden bánnak velük.

Az efféle pökhendiség azonban megmutatkozik minden álarcos emberben, akik hencegve vallják a vallást, mikor minden a kívánságaiknak megfelelően történik. Mikor azonban Isten keményebben bánik velük, akkor nemcsak zúgolódnak, de, amint már mondtam, istentelen rágalmakat is okádnak Rá úgy, mintha nem adná meg igazságos cselekedeteik jutalmát. Ettől a példától megintetvén tanuljuk meg, hogy a valódi bölcsesség az, ha megalázkodunk Isten hatalmas keze alatt (1Pt5:6), s noha felfüggesztheti egy időre az imáink meghallgatását, nekünk akkor is túrnunk kell minden türelmetlenség nélkül azt, ami

kemény és szigorú, és legyőzve érzéseinket, a szelídség Lelkét keressük azokból, hogy megtartsan minket nyugodt alávetettségben.

A próféta azt mondja, hogy még erre is válaszoltak: *Mivel fárasztottuk el?*⁴⁹ Itt erőteljesen megfeddi a keménységüket, amiért nem váltak bölccsé a nekik szóló feddéstől, s gúnyolódva fogadták a próféta szavait, amiből világosan meglátjuk, hogy tudatában kellett lenniük a bűneiknek, hacsak nem voltak duplán ostobák. Tűrhetetlen szidalom volt Istenre azt mondani, hogy az istenteleneket részesíti előnyben és tetszettek Neki a bűneik, mert Istent így nemcsak egy zsarnok szerepében tüntették fel, de minden rendet is felforgattak. Semmi sem ellentétesebb azonban az Ő természetével, mint úgy kezet nyújtani az istenteleneknek, mintha a szövetségesük lett volna. Miután tehát ez szembeszökő istentelenség volt, szörnyűséges ostobaságnak minősült azt kérdezni Istentől, hogy mivel fárasztották el. Valóban tudniuk kellett volna, hogy semmit sem becsül oly sokra, mint a saját tisztességét. Mégis, mintha Malakiás igazságtalanul vádolta volna meg őket, acélos homlokkal szálltak vele szembe, az általunk korábban már látott esetekhez hasonlóan. Mert bár szövetségszegők voltak a házasság vonatkozásában, csalták Istent a tizeddel, s ravaszul támadták a prófétáját, mégis, mintha mondhatni megtörölték volna a szájukat, s feltették a kérdést: miben vétkeztünk? A próféta rámutat: annyira megkeményedtek a makacsságukban, hogy vakmerően elutasítottak minden intést, mert nem úgy kérdezték ezt, mintha kétséges dolog lett volna. S a szavaikból arra sem következethetünk, hogy taníthatók lettek volna. Olyan volt ez, mintha fel lettek volna fegyverezve, a harcra készen. Sőt mi több, arcátlansággal és romlottsággal felfegyverezve, mert a próféta intését kétségtelenül megvetették és kigúnyolták.

A próféta válaszol nekik: *Azzal, hogy azt mondjátok: Minden gonosztevő jó az Úr szemeiben, és gyönyörködik ő azokban.* A „jónak” (elfogadhatónak) fordított szó a טוב *thub*, s gyakran ez a jelentése a héberben.⁵⁰ Azt mondták, hogy az istentelenek és a gonoszok azért tetszettek Istennek, mert hamis színekkel leplezték a bűneiket, így semmi rosszal sem vádolták őket. Utóbb minden rossz dolgot az ellenségeiknek tulajdonítottak. Rendszerint nem azért vitatkoztak Istennel, mert a bűnöket büntetlenül hagyta, hanem azért, mert nem segített rajtuk. Ebből látjuk: a zsidók nem a gonoszság gyűlöletei miatt lármáztak és vitatkoztak Istennel, hanem csak a maguk javát nézték. Mások bűneit sem ítélték el, csak azokét, akiktől valamiféle sértést, vagy kárt szenvedtek el, s nem tartottak senkit gonosznak, csak azokat, akik bántották őket. Ebből megértjük: nem a jó iránti buzgalmukban panaszkodtak, hanem mert azt akarták, hogy Isten úgy álljon melléjük, mint holmi földi támogató.

Valóban tudjuk, hogy néha még az istenfélők is elfáradnak, s a hitük és kész elbukni, mikor a dolgok a világban felkavarodott és megzavarodott állapotban vannak. Ez volt a helyzet Dávid esetében is, amint az meg van írva a hetvenharmadik zsoltárban. Isten szolgálói és őszinte imádói azonban valamennyire mindig törődnek azzal, hogy mi az igaz és a helyes, valahányszor csak efféle bánattal és elmebeli szenvedéssel találkozunk, mint Habakuk is, mikor ezt mondta: „Meddig kiáltok még oh Uram?” (Hab1:2) Kétség sem fér hozzá, hogy a panasz helyes forrásból fakad, mivel arra vágyott, hogy Istent helyesen szolgálják ebben a világban. Semmi efféle azonban nem volt a zsidókban, akikkel a próféta itt vitatkozik, mert amint említettük, nem volt meg bennük a gonoszság gyűlölete, hanem csak a saját javukkal törődtek. Ezért mondták, hogy az istentelenek tetszettek Istennek, mivel Isten nem lépett közbe azonnal, mikor az ellenségeik valamiféle gondokat okoztak nekik.

⁴⁹ A Septuaginta még erőteljesebb szót használ: παρωξυναμεν, *bosszantottunk*, vagy *provokáltunk*. – a szerk.

⁵⁰ Egyesek azt állították, hogy a szórendből, melyben ez a szó található a fordításnak az alábbiak kell lennie: „Bárki, aki rosszat tesz, jó az Úr szemében. Még gyönyörködik is bennük” (lásd Ézs5:20). A Septuaginta ezt a változatot részesíti előnyben, mert a καλως szó alanyesetben áll benne. De a szokásos fordítás a legjobb: „Minden gonoszt cselekvő jó (elfogadott) az Úr szemében, és gyönyörködik Ő bennük”. Cocceius jegyzi meg ezekről a szavakról: „Senki sem ennyire istentelenül vakmerő, hogy konkrétan kimondja ezeket a szavakat, de a Szentírás olyan mondatokat szokott tulajdonítani a gonoszoknak, melyek illenek a jellemükhöz.” – a szerk.

Az ismétlés a nagyobb keserűség bizonyítéka, mert nem elégedtek meg egyetlen hangos felkiáltással, hanem hozzátették, hogy Isten örömét lelte bennük. Majd következik a másik mondat: *Hol van az ítéletnek Istene?*⁵¹ Itt látszólag nem helytelenül érvelnek, mikor Isten természetéből indulnak ki. Az emberek megváltoztathatják a szándékaikat és terveiket, és még mindig emberek maradnak, mert alá vannak vetve a következetlenségnek és az ingatagságnak, de Istenben nincs változás. Látszólag tehát semmi pontatlanság sincs ebben: nincs Isten, csak a világ Bírójaként, mert Ő nem képes megfosztani Önmagát a hivatalától önmegtagadás nélkül. Ők azonban rosszindulatúan gáncsokodtak Istennel, sőt, arra célozgattak, hogy Ő nem is létezik, mert lemondott az ítélkezésről. Kézpénznek vették ugyanis, hogy Isten megszűnt a gonoszság büntetőjének lenni, ez pedig a leghamisabb dolog volt, ők viszont a legbiztosabbnak és legvilágosabbnak vélték. Ezért jutottak arra a következtetésre, hogy nincs Isten, mert az Ő istensége az ítélkezésével egyetemben megszűnt. Látjuk, micsoda pimaszsággal törtek ki belőlük a panaszok, mikor vagy igazságtalansággal vádolták Istent, vagy azt feltételezték, hogy Ő megsemmisült. Most ez következik:

⁵¹ „Az igazság Istene - δικαιοσυνης”, a Septuaginta változata. – a szerk.

3. fejezet

Malakiás 3:1

1. Ímé, elküldöm én az én követemet, és megtisztítja előttem az utat, és mindjárt eljön az ő templomába az Úr, a kit ti kerestek, és a szövetségnek követe, a kit ti kívántok; imé, eljön, azt mondja a Seregeknek Ura.

Ecce ego mitto Angelum meum, et purgabit viam coram facie mea; et mox veniet ad templum suum Dominus, quem vos quaeritis, et Angelo foederis quem vos expetitis; ecce venit, dicit Iehova exercituum.

A próféta itt nem vigasztalja a korábban említett gonosz rágalmozókat, hanem kijelenti a hite állandóságát az istenkáromló szavaik ellenére, mintha ezt mondta volna: „Bár istentelen módon azt jelentik ki, hogy Isten, Akiben reménykedtek, vagy becsapta, vagy elhagyta őket, az Ő szövetsége azonban mégsem lesz hiábavaló.” Az itt kijelentettek célja ugyanaz, mint a máshol tett nyilatkozat: „Nem ember az Isten, hogy hazudjék és nem embernek fia, hogy megváltozzék” (4Móz23:19). Isten itt dicsőségesen legyőzi a zsidókat, s a saját szövetségét hozza fel a gyalázatos rágalmaik ellen, mert a gonosz zúgolódásuk nem akadályozhatta meg Őt az ígéreteinek beteljesítésében és annak a kellő időben történő véghezvitelében, amiről azt hitték, soha be nem következik majd, s egy mutató határozószót használ az elmondottak bizonyosságának bemutatása végett.

*Ímé, mondja, elküldöm én az én követemet, és megtisztítja előttem az utat.*⁵² Ezt az igeszakaszt kétségtelenül Keresztelő Jánosra kell vonatkoztatni, mert Maga Krisztus is így magyarázza, s Nála jobb magyarázó nem is található. Miután pedig Keresztelő János Krisztus hírnöke volt, az igevers eleje nem is vonatkoztatható másra. Utóbb Maga az Atya szólal meg, amint majd látjuk: mivel azonban az, Aki testben megjelent, az Atyával egy Isten, nem csoda, ha beszél, majd a soron következő szavak az Atya személyében hangzanak el.

Látványosan utal itt Mózesre, akinek a hivatala volt a közbenjárás, hogy Isten meg ne semmisítse jogos haragjában az egész népet. Mikor ugyanis Isten fensége többnek bizonyult, mint amit közbenjáró nélkül el tudtak viselni, a nép félelmében így kiáltott fel: „Te beszélj velünk,... hogy meg ne haljunk” (2Móz20:19). Így tanít minket Malakiás is arra, hogy szükség van közbenjáróra, aki lecsillapíthatja Isten haragját, amit a zsidók rendkívüli módon felszítottak. Ezt a hivatalt vállalta fel Keresztelő János, aki felkészítette a zsidókat Krisztus hangjának a meghallására.

Annak kimondásával, hogy *elküldi a követét az utat megtisztítandó* közvetve megfeddte a zsidókat, akik nagyon sok akadályt állítottak mondhatni az útjába. Mintha ezt mondta volna: „Az általuk állított akadályokkal meggátolják a megváltás és a megígért üdvösség megmutatkozását: szükség lesz tehát *követre, aki megtisztítja az utat*”. A zsidók ugyanis úgy állítottak akadályokat, mintha szándékosan akartak volna a számukra készített és megígért kegyességnek ellenállni. Az pedig nyilvánvaló Ézsaiás könyvének negyvenedik fejezetéből, valamint az evangéliumokból hogy a Keresztelő miképpen végezte el az út megtisztításának munkáját. Ebből kikövetkeztethetjük, amit már említettem: Isten küzdött hűségével és kegyelmével azokkal az akadályokkal, amiket a zsidók állítottak Krisztus eljövételét megakadályozandó.⁵³

⁵² Amiképpen az evangélisták idézik: „a Te arcod előtt”. Jeromos megjegyzi, hogy az apostolok és az evangélisták a szótagok és a rövid szavak figyelembe vétele nélkül fordították át az ezekben az igeversekben található igazságokat. – *a szerk.*

⁵³ A Kálvin (és Károli – *a ford.*) által a „purgabit” szóval megtisztítani értelemben fordított פנה ige aligha viseli el ezt a jelentést. Ennek a jelentése odafordulni valamihez, vagy rátekinteni arra, ebből kiindulva gondoskodást,

Majd hozzáteszi: *és mindjárt eljön*⁵⁴ *az ő templomába az Úr, a kit ti kerestek*. Miután elmondta, hogy megnyitja az utat a kegyessége előtt, most hozzáteszi: *eljön az Úr*. Itt nem Jahvét, hanem az Urat, אֲדֹנָי, Adon említi, s ezért konkrétan Krisztusról beszél, akit utóbb *a szövetség Angyalának*, vagy hírnökének nevez. Az אֲדֹנָי, Adon szó azonban rendszerint a Közbenjáróra használatos, mint például a 110. zsoltárban, illetve a Dán9:17-ben, ahol konkrétan ez hangzik el: „Hallgass meg, ó Jahve, az Úr kedvéért”, לָמַעַן אֲדֹנָי *lamon Adoni*: a szó ugyanaz, mint itt a *mindjárt eljön az Úr* igeszakaszban. Ennek a beszédmódnak az volt az oka, hogy Krisztus az Őt jelképező előképekben volt nekik bemutatva. Miután Dávid királysága Krisztus Urunk királyságának előképe volt, nem csoda, hogy a próféta ezzel a titulussal írja Őt le, s különösen azok számára, akik a legközelebb álltak Krisztus megjelenéséhez. Ám más titulussal, *a szövetség angyalaként*, vagy követeként van megígérve, bár itt nem ugyanazt jelenti, mint az első mondatban. Az igevers elején Keresztelő Jánost nevezte követnek: *az Úr követének*, most pedig Krisztust nevezi követnek, de *Ő a szövetség követe*,⁵⁵ mert szükséges volt, hogy Ő erősítse meg a szövetséget. Keresztelő János címe tehát alacsonyabb volt Krisztusénál, mert jóllehet Ő volt a testben megjelent Isten, ám ez mégsem gátolta őt meg abban, hogy Isten szolgája és magyarázója legyen a szövetség megerősítése végett. Tudjuk pedig, hogy Krisztus hivatala Isten szövetségének megerősítése és elpecsételése, mégpedig nemcsak a tanításával, hanem a vérével és a keresztdozatával is. Malakiás tehát egyszerre ígér a zsidóknak királyt és kibékítőt: királyt az Úr megnevezés alatt, és kibékítőt a szövetség követe megnevezés alatt, s tudjuk: a törvény egész tanításában az volt fő dolog, hogy el kell jönnie a Megváltónak, Aki majd kibékíti Istent az egyházzal és uralkodik majd abban.

S azt mondja: a Közbenjárót *keresték és kívánták* a zsidók, s Rajta keresztül volt Isten elnéző velük. Ezt azonban mindössze csak ironikusan mondta. Manapság a kegyeseknek valóban minden vágyuk Krisztusra irányul, miután Ő már megjelent testben, amíg végül részesülnek majd utolsó eljövetelekor a halálának és a feltámadásának gyümölcsében. A törvény alatt pedig tudjuk, hogy a kegyesek Krisztus után nyögtek és sóhajtoztak. Malakiás viszont itt megvetően utasítja vissza azokat az ésszerűtlen vádakkal, melyekkel Istent vádolják úgy a zsidók, mintha csalódást okozott volna nekik a reménységükben és az imáikban. Mert említettük, s nyilvánvaló tény, hogy vakmerően és szégyenletesen becsmérelték Istent, mintha nem is akarta volna beteljesíteni az ígéreteit. Ezért mondja a próféta ironikusan, de csípősen is, hogy Krisztust várták a zsidók, mivel azért zúgolódtak, mert Isten túl hosszú ideig késleltette az Ő eljövetelét: „Ó! Hol van a Megváltó? Mikor jelenik meg nekünk?” Miután tehát így színlelték, hogy sóvárogva várják Krisztus eljövetelét, a próféta ezzel szidja őket, mégpedig jogosan, mert konkrétan kimutatták a hitetlenségüket.

Ímé, eljön, azt mondja a Seregeknek Ura.⁵⁶ Itt az Atyát mutatja be beszélőként, mint azt már említettük, s az הנה *ene, íme* kötőszót a kételyek eltávolítása végett használja, majd

vagy előkészítést jelent. Utóbbi értelemben hat másik helyen fordul elő, és a Septuaginta is a ετοιμαζω szóval fordítja például az 1Móz24:31-ben és az Ész40:3-ban, noha itt επιβλεψεται, az elsődleges jelentésének megfelelően. Theodoret változata az ετοιμαζει, *előkészít*. Kálvin elképzelését is elfogadhatjuk, mert amint Henderson joggal megjegyzi, „a nyelvezetet attól a szokástól kölcsönzi, amikor a keleti uralkodók előtt úttörőket küldtek el, hogy utat vágjanak a sziklákön és az erdőkön keresztül, és eltávolítsanak minden akadályt, melyek gátolhatták volna a fejedelem útját”. – *a szerk.*

⁵⁴ Εξαφνης, *hirtelen* a Septuagintában, *statim*, *azonnal* Jeromosnál, *váratlanul* másoknál. Egyesek szerint ez azt jelenti, hogy az eljövetele János után nem sokkal, mintegy hat hónappal következik be. Mások szerint olyan váratlanul, ahogy világosság támad a sötétségben, a megjelenésének minden előzetes jele nélkül. E két sor szerinti fordítása az alábbi: *És hirtelen eljön a templomába az Úr, akit ti kerestek*. Henderson és mások megjegyzése, miszerint az „Úr” elé írt ἡ hangsúlyos, nem kellően megalapozott. Ez az utána következő „akit” névmásnak köszönhető, mint a mi nyelvünkben is. – *a szerk.*

⁵⁵ „Ez a kifejezés sehol máshol nem található meg a Szentírásban.” – *Secker.*

⁵⁶ Ennek az ismétlésnek köszönhetően egyes egyházatyák, így Theodoret, Eusebius és Ágoston azt tartották, hogy ez a rész Krisztus második eljövetelére vonatkozik, de az ismétlés pusztán csak a korábban mondottak

megegyeztet, amit Isten tekintélyével mond. Elmondhatta volna mindezt a saját, mint tanító személyében is, de annak érdekében, hogy Isten fenségével hatást gyakoroljon a zsidókra, Őt teszi meg a prófécia szerzőjévé. Most ez következik:

Malakiás 3:2

2. De kicsoda szenvedheti el az ő eljövételének napját? És kicsoda áll meg az ő megjelenésekor? Hiszen olyan ő, mint az ötvösnek tüze, és a ruhamosóknak lúgja!

Et quis sustinebit diem adventus ejus? et quis consistet in apparitione ejus? quia ipse quasi ignis purgans, et quasi borith (vel, herba) fullonum.

A próféta ebben az igeversben élesebben vitatkozik a zsidókkal, s kimutatja: pusztá ürügy volt csupán, hogy olyannyira várták a Közbenjáró eljövételét, mert egész életükben nagyon-nagyon különböztek Tőle. S mikor azt mondja, hogy Krisztus eljövedele tőrhetetlen lesz, azt az istentelenekre kell korlátozni, hiszen tudjuk, hogy számunkra semmi sincs örömtelibb és édesebb, mint mikor Krisztus közel van hozzánk. Noha most vándorok vagyunk, Tőle távol, az Ő láthatatlan jelenléte mégis a mi fő örömünk, és boldogságunk (Rm8:22-23). Emellett, ha az Ő eljövételének várása nem támogatná az elméinket, mennyire nyomorúságos volna az állapotunk! Ezzel a jellel vannak tehát megkülönböztetve az istenfélők – várják az Ő eljövételét. Pál sem hiába buzdít minket a menny és a föld példájával, hogy olyanok legyünk, mint akiket a szülési fájdalmak fogtak el, míg Krisztus meg nem jelenik a mi Megváltónkként.

A próféta azonban itt az istentelenekről kezd el beszélni, akik noha látszólag az Isten jelenléte utána vágytól égnek, mégsem akarják, hogy közel legyen hozzájuk, hanem menekülnek Tőle, amennyire csak tőlük telik. Hasonló igeszakaszt találunk Ámós prófétánál: „Jaj azoknak, a kik kívánják az Úrnak napját! Mire való néktek az Úrnak napja? Sötétség az és nem világosság” (Ám5:18).

Ámós ebben az igeversben ugyanerről a dologról beszélt, mert a zsidók, a hamis magabiztosságtól serkentve úgy vélték, hogy Isten nem hagyta el őket, amint megesküdt nekik a hűségéről, de arra emlékeztette őket: Isten annyira felbőszítették a bűneik, hogy kimondott és esküdt ellenségükké vált. Így itt is, *eljön*, mondja a próféta, *eljön a Megváltó*, de ez semmi hasznokra sem lesz. Épp ellenkezőleg, az Ő eljövedele félelmetes lesz a számotokra. Valóban tudjuk, hogy Krisztus nem válogatás nélkül mindenki, hanem csakis a maradék, valamint Jákób azon utódai üdvösségére jelent meg, akik megtértek az Ézsaiásnál olvasottaknak megfelelően (Ézs10:21-22). Mivel pedig makacsul elutasították Isten kegyét, nem csoda, ha a próféta kizárta őket a Megváltó áldásaiból.

*De kicsoda szenvedheti el az ő eljövételének napját?*⁵⁷ *És kicsoda áll meg az ő megjelenésekor?* Mintha azt mondta volna „Hiába kecsegtetitek magatokat, akár korholhatjátok is Istent, hogy mondhatni a keblében rejtegeti a megígért Megváltót, Ő eljön majd a maga idejében, de számotokra ez nem jár majd semmi előnnyel, s nem azért adataik majd nektek, hogy élvezhessétek az Ő kegyességét. Épp ellenkezőleg, nem hoz mást nektek,

megegyeztetése, s a próféták közismert szokása szerint az előző elképzelés kiterjesztését foglalja magában. Az egész igevers szó szerinti fordítása jól megmutatja ezt, mint tényleges jelentést: Íme, elküldöm követemet. S ő előkészíti majd az utat előttem. S hirtelen eljön templomába az Úr, akit ti kerestek. Sőt, a szövetség anyala, Akiben örvendeztek, íme, eljön, azt mondja a Seregek Ura. Az utóbbi négy sor példa a gyakran előforduló párhuzamosságra. Az első és a negyedik, valamint a második és a harmadik sorok megegyeznek. – *a szerk.*

⁵⁷ A „kicsoda szenvedheti el” kifejezést a Vulgata Jeromos után a „quis poterit cogitare” – *ki gondolhatná el*, stb. kifejezéssel fordítja. Ez azonban nincs összhangban a Septuagintával, a Targummal, és a szövegkörnyezettel sem. Az ige valóban származhat mind a כָּל, mind az יָכֹל szóból, de egyedül az utóbbi jelentése illik ebbe az igeszakaszba. – *a szerk.*

csak rettegést, mert *olyan ő, mint az ötvösnek tüze, és a ruhamosóknak lúgja*.⁵⁸ Az utóbbi mondat vehető jó és rossz értelemben is, amint az kiderül a következő igeversből. A tűz ereje, mint tudjuk, kettős, mert éget és tisztít: megégeti azt, ami romlott, de megtisztítja az aranyat és az ezüstöt a szennyeződésektől. A próféta kétségtelenül mindkét értelemben érti, mert a következő igeversben azt mondja, hogy Krisztus olyan lesz, mint a tűz: megtisztítja és finomítja Lévi fiait, mint az aranyat és az ezüstöt. Azt a népet illetően tehát, amelyről ezidáig beszélt, megmutatja, hogy Krisztus olyan lesz, mint a tűz, felégeti és megemészti a mocsukat, mert bár szájukkal dicsekedtek a vallásukkal, mégis tudjuk, hogy Isten egyházában sok a mocsok és a szennyeződés. Nekik tehát tűz által kellett megsemmisülniük. Malakiás egyidejűleg azonban arra is tanít minket, hogy az egész egyház nem fog elpusztulni, mert az *Úr megtisztítja majd a Lévi fiait*.

Itt a részről beszél az egész helyett, mert az ígélet az egész egyházra vonatkozik. Lévi fiai voltak az első zsengék, s az egész nép annak a törzsnek a nevében szenteltetett Istennek. Ezért említi inkább a Lévi fiait, semmint az egész népet, mintha azt mondta volna, hogy bár az egyház romlott és beszennyeződött volt, mégis lesz maradék, akiket Isten megtart, miután megtisztította őket. A szavak, melyeket nem említettem az alábbiak:

Malakiás 3:3

3. És ül mint ötvös vagy ezüsttisztogató és megtisztítja Lévi fiait és fényessé teszi őket, mint az aranyat és ezüstöt; és igazsággal visznek ételáldozatot az Úrnak.

Et sedebit purgans et mundans argentum; et mundabit filios Levi, fundetque (vel, conflabit) eos sicut aurum et sicut argentum; et erunt offerentes Iehovae oblationem in justitia.

A próféta azt mondja, hogy Krisztus *leül Lévi fiait megtisztítani*, mert jóllehet ők voltak mondhatni az egy ház virága és tisztasága, mégis elkaptak némi fertőzést a mindenütt eluralkodott romlástól. Akkor a volt tehát a fertőzöttség, hogy nemcsak a köznép romlott meg, hanem még maguk a lévíták is, pedig nekik mások vezetőinek kellett volna lenni, s akik az egyházban mondhatni, a szentség mintája voltak. Isten azonban megígéri, hogy a Krisztus által kezdeményezett tisztogatás annyira szabályozott lesz, hogy felemészti az egész népet, de mégis megtisztítja a választottakat, mint az ezüstöt, hogy üdvözülhessenek. Utóbb elmondja, hogy maguknak a lévítáknak is szükségük van megpróbáltatásra a megtisztuláshoz, mert ők maguk sem mocsoktalanok, miután a romlott néppel keveredtek, akik teljes mértékben elszakadtak a törvénytől, valamint az istenfélelemtől és az istentisztelettől.

Ima

Add meg mindenható Isten, mivel mi a természetünkönél fogva annyira hajlamosak vagyunk elhamarkodottan ítélni, hogy tanuljuk meg magunkat Neked alávetni, s oly csendesen nyugodjunk bele a Te ítéleteidbe, hogy türelemmel tűrjük mindazokat a büntetéseket, melyeket naponta mérsz ki ránk. Ne kételkedjünk abban, hogy mindez a mi javunkat szolgálja, és soha ne zúgolódjunk ellened, hanem Neked adjuk a dicsőséget minden

⁵⁸ A Septuaginta változata: „ὡς πυρ χωνευτηρίου καὶ ὡς ποτα πλυνοντων – mint az olvasztótégely (vagy a kemence) tüze, és mint a ruhamosók növénye.” A מצרף szó lehet névmás, vagy főnév: az ötvös, vagy a hely, ahol ötvöznek (finomítanak), Lásd Péld17:3, 27:21. Az utóbbi jelentése a legalkalmasabb ezen a helyen. Az illatszer Picator szerint „smegma – szappan”, Drusius szerint „Lanariacudwort”, Michaelis szerint pedig „alkáli só”. Ez valószínűleg az a sómócsing (Salicornia) volt, amit egy, Parkhurst által idézett szerző említ, s ami nagyon megszokott növény volt Júdeában. Ezt elégették, és vizet öntöttek a hamujára. Ez a hamu, melynek erőteljes volt a lúgja, „jól kioldotta”, mondja „a foltokat a gyapjúból és a ruhákból”. Nem feltételezhető, hogy amit mi szappanként használunk, azt a zsidók is ismerték. – a szerk.

megpróbáltatásunkban. Hadd munkálkodjunk a testünk megöldöklésén, hogy önmagunkat megtagadván állandóan elismerjük Téged az egy igaz Istennek, a jogos bosszúállónak, és a mi Atyánknak, s így megtagadván önmagunkat soha ne távolodjunk el a Te Ígéd tisztaságától, s megmaradjunk a Te igádban, míg végül eljutunk arra a szabadságra, amit a Te egyszülött Fiad szerzett meg a számunkra. Ámen.

Százhetvennyolcadik előadás

Utolsó előadásunkban a próféta felvázolta Krisztus hivatalát, hogy a képmutatók tudhassák: hiába panaszkodtak Isten lassúságára úgy, mintha a megpróbáltatásaik közepén hagyta volna őket cserben. Azt is mondta továbbá, hogy nemcsak a népnek volt szüksége a megtisztulásra, hanem a papoknak is. Ebből kiderül, mennyire romlottá vált a dolgok állapota minden társadalmi osztályban. Egyben látszólag közvetve a képmutatást is megfeddi, s nemcsak a köznépét, hanem a lévitákat is, mert ellentétet kell értenünk az általuk, valamint az atyáik által kínált áldozatok között.

Annak kimondásával tehát, hogy *igazsággal visznek ételáldozatot az Úrnak*, מנחה בצדקה, *meneche betsadke*, arra céloz, hogy az áldozataik nem voltak törvényesek, mert beszennyeződtek, s így nem szolgálhatták helyesen Istent. Ebből látjuk, hogy itt a lévitákat feddi meg, amiért azzal szennyezték be Isten szolgálatát, hogy nem a megfelelő, a törvény által előírt áldozatokat kínálták fel. Ezt nemcsak a külső cselekedetekre kell érteni, hanem az érzésekre és az indítékokra is, mivel jól felkészült elmével járultak Isten oltáraihoz.

Igazsággal áldozni megszokott héber beszéd mód, s a helyes áldozási módot jelenti, melyben nincs semmi rossz, vagy szégyenteljes. Az ישב *isheb*, *ül*ni ige folytonosságot jelent, mintha a próféta azt mondta volna, hogy a romlottság oly mély gyökereket vert a lévitákban, hogy egy nap alatt, vagy a világossággal nem lehetett azt kitisztítani. Röviden, ezzel az egy szóval a nép romlott állapotát akarta felnagyítani, mert ha csak csekély tisztogatás elegendő lett volna, akkor egyszerűen ezt mondaná: „megpucolja, megtisztítja, fényessé teszi”, vagy megolvasztja,⁵⁹ mert ezt a három szót használja. Azt mondja azonban, mint említettem, hogy leül és úgy cselekszi ezeket, hogy megmutassa: hosszú időn át végzi majd ezt a munkát, mert a betegségük annyira meggyökerezett, hogy nem gyógyíthatók meg egyszerűen. Most már értjük, mire gondol a próféta. Majd hozzáteszi:

Malakiás 3:4

4. És kedves lesz az Úrnak a Júda és Jeruzsálem ételáldozatja, mint a régi napokban és előbbi esztendőkből.

Et gratia erit Iehovae oblatio Iehudah et Ierusalem, sicut a diebus antiquis et sicut annis pristinis.

Ez az igevers megmutatja, hogy noha az imént Lévi fiairól beszélt, mégis az egész népet értette alatta. Azonban a választottakra kívánta korlátozni azt, amit nem lett volna szabad mindenkire kiterjeszteni, mert amint azt majd hamarosan ismét látjuk, sokan voltak a

⁵⁹ A „fundet vel colabit” kifejezéssel fordítja a צקל szót, melynek jelentése *összeolvasztani*, mint a χρει szó Septuagintában. A tulajdonképpeni jelentése *kiszűrni*, vagy *elkülönbíteni*, például a bort az üledéktől, mint az Ézs25:6-ban, vagy itt, a tiszta fémét a szennyeződéstől. Olyan folyamatot jelöl ez, mely sikeresen elválasztja az aranyat, vagy az ezüstöt a hozzájuk tapadó szennyező anyagtól. Így Piscator „expurgans – megtisztítás”, vagy Junius és Tremellius „defaecans – derítés, vagy megtisztítás az üledéktől” fordítása nagyon jól kifejezi az eredeti gondolatot. Newcome és Henderson ezt az igét a „finomít” szóval fordítják, mint egy másik igét, vagy inkább melléknévi igenevet is az igevers elején. Jeromos változata: „Átszűri őket (colabit)”. Az angol változatban a „kitisztít”, de a „megtisztít” jobb. A „derítés” áll a legközelebb az eredeti szóhoz. Az alábbi változat javasolható: *És ül majd az olvasztó (ötvös), és az ezüsttisztogató. S megtisztítja Lévi fiait, s kivonja belőlük a szennyeződést, mint az arany és az ezüst esetében, s ők lesznek az igazsággal áldozatot kínálók az Úrnak*. Dathius változata is lényegében hűséggel követi az eredetit: „Ahogyan az aranycsiszoló (vagy aranyműves – aurifaber) és az ezüsttisztító ül, úgy tisztítja majd meg Lévi utódait, s úgy deríti majd őket, mint az aranyat és az ezüstöt, hogy helyes ajándékokat kínálhassanak az Úrnak”. – *a szerk.*

nép között olyanok, akik elvetettek voltak, sőt, a nép nagyobbik része bukott el, és ez az oka annak, amiért a próféta főleg azon keveseket szólítja meg, akik nem buktak el.

A Júda és Jeruzsálem nevek azért szerepelnek, mert az a törzs tért vissza a szülőföldjükre, s az áldozatokat Jeruzsálemben mutatták be, noha nem a régi idők fényével, mert a dolgok állapota nagyon leromlott a nyomorult száműzöttek között. Ezért a próféta – hogy buzdítsa az istenfélőket – azt mondja, hogy bár a templom akkor közönségesen nézett ki, s az istentisztelet is dísztelen és nyomorúságos volt, mégsem volt okuk a lévitáknak, vagy másoknak a kétségbeesésre, mert az Úr majd helyreállítja a templom dicsőségét, s ténylegesen bemutatja: amire az emberek megvetéssel néztek, azt Ő elfogadta. Most ez következik:

Malakiás 3:5

5. Mert közel megyek hozzátok ítéletre,⁶⁰ és gyors tanú leszek a szemfényvesztők ellen, a paráznák és hamisan esküvők ellen, és azok ellen, a kik megrövidítik a munkásnak bérét, az özvegyet és árvát, és a kik nyomorgatják az idegent, és nem félnek engem, azt mondja a Seregeknek Ura.

Et appropinquabo ad vos in iudicium, et ero testis velox contra praestigiatores, (vel, divinos) et adulteros, et jurantes ad fallendum, et suppressantes mercedem mercenarii, viduae, et pupilli, (aut, viduam et pupillum,) et pervertentes peregrinum, et qui non timuerunt me, dicit Iehova.

Itt a próféta megfelel a zsidók korábban hangoztatott panaszaira. Egy ellentétes irányú mozgást látunk itt, mikor azt mondja, hogy *közel megyek hozzátok*. Azzal a rágalommal provokálták ugyanis Istent, hogy elrejtőzött előlük, és messziről nézte, mi folyik a világban, mintha a választott nép nem is lett volna a gondoskodásának tárgya. Azt várták, hogy Isten olyan lesz hozzájuk, mint valami zsoldos katona, aki készen áll segítséget nyújtani bármiféle bajban, s fegyveresen előlép egy fejbiccentésükre, vagy kényükre-kedvükre, hogy megvívjon az ellenségeikkel. Ezt várták, de amit Isten jelent ki, az ezzel ellentétes: ítéletre jön majd, s arra céloz: istentelen rágalom volt, mikor tagadták, hogy Ő az ítélet Istene, mert nem azonnal, vagy nem eléggé hamar szállt szembe az ellenségeikkel. „Ő”, mondták, „Isten megfosztotta Magát a saját természetétől, mert nem látszik az ítélete!” Az Ő válasza ez: „Nem feledkezem meg az ítéletről, mikor hozzátok megyek, de pont a fordított módon fogok jönni, mint azt ti várjátok.” Valóban azt akarták, hogy Isten a javukra ragadjon fegyvert, de Ő azt jelenti ki, hogy az ellenségük lesz annak megfelelően, amit Ézsaiás szájával is mond.

Azt is mondja: *és gyors tanú leszek*. A gyorsaságot itt a rágalmaikkal állítja szembe, mert azt mondták, hogy Isten lassú és nehézkes volt, miután nem azonnal, a kívánságuknak megfelelően lépett fel bosszút állni az idegen nemzeteken. Ő viszont azt mondja, hogy elég gyors lesz, ha majd eljön az ideje.

S miután hasonló istenkáromlások ma is megtalálhatók a világban, ezt az igeszakaszt a mi körülményeinkhez is igazíthatjuk. Tudjuk hát meg: Isten késleltetheti a dolgokat egy ideig, és szemet hunyhat felettük, mégis ismeri azonban a saját alkalmas időpontjait, amikor a gonoszság bosszúállójaként lép fel, amin szükségessé válik. De óvakodjunk mindannyian attól, nehogy a sietségünk a romlásunk forrásává váljon, mert Ő nem személyválogató, hogy előnyben részesítené a hitetlenségünket, és merev volna azokhoz, akik ellenségesek velünk. Óvakodjunk tehát, nehogy miközben Isten jelenlétét keressük, tiszta és becsületes lelkiismerettel léphessünk az ítélszéke elé.

Ez után megemlíti néhány gonoszságot, melyekbe belefoglalja a zsidók által is elkövetett bűnöket. Először is a *szemfényvesztőket*, vagy jósokat említi. Valóban igaz, hogy ez

⁶⁰ A Károli-fordítás szerint: *Mert ítéletre indulok hozzátok – a ford.*

volt a babonaságok egyik fajtája, miután azonban a szót itt önmagában állva találjuk, a próféta kétségtelenül beleértett mindenféle jóst, jóvendőmondót, hamis prófétát és más efféle megtévesztőket. Ez tehát újabb példája annak, amikor a rész szerepel az egész helyett. Ő ugyanis mindazokat a romlottságokat beleérti, melyek ellentétesek az igaz istentisztelettel. Valóban tudjuk, hogy Isten korábban ezzel a szóval vetett zablát a zsidókra, nehogy a ráolvasáshoz és egyéb mágikus tevékenységhez forduljanak, de itt arra utal, hogy annyira belemerültek a vaskos utálatosságokba, hogy teljesen átadták magukat az ördög mágikus mesterkedéseinek, varázsigéinek és bűvészkedéseinek. A második helyen a *paráznákat* említi, s ezzel a kifejezéssel jelöli a ledérség mindenféle fajtáját. A harmadik helyen a *csalásokat*⁶¹ és a *fosztogatásokat* nevezi meg, s ha helyesen fontolóra vesszük az egészet, meglátjuk, hogy ebbe a három dologba minden belefér, ami megsérti a törvényt.

A próféta célja egyáltalán nem kétséges, mert azt akarta megmutatni, mennyire romlottan vitatkoztak Istennel. Nekik ugyanis százszor is meg kellett volna semmisülniük, mivel hitehagyottakká váltak, belemerülvén az obszcén vágyakba, s kegyetlenekké, kapzsiakká és álnokokká lettek.

Ennek a feddésnek pedig ma is figyelmeztetésnek kell lennie, hogy ne kérjük Isten ítéletét mások fejére, miközben azzal kecsgetjük magunkat, hogy ártatlanok vagyunk. Mikor Istenhez menekülünk segítségért, és megkérjük, hogy támogasson minket, akkor emlékezzünk rá: olyan bíró Ő, Akinél nincs személyválogatás. Legyen hát mindenki, aki Isten ítéletéért könyörög, a maga bírója, s vegye elejét annak a helyesbítésnek, amitől van oka félni. Vizsgáljuk hát meg gondosan a magunk életét, nehogy Isten a megsemmisítésünkre ragadjon fegyvert, s kövessük a próféta által itt előírt szabályt. Kezdjük az istentisztelettel, majd térjünk rá a paráznaságra és a házasságtörésre, s mindarra, ami ellentétes a szemérmes viselkedéssel, majd lépjünk tovább a csalásra és a fosztogatásra. Ha ugyanis mentesek vagyunk minden babonaságtól, megtartjuk magunkat szemérmesnek és tisztának, és tartózkodunk minden fosztogatástól és kegyetlenségtől is, akkor az életünk Isten számára kétségtelenül elfogadható. S ezért teszi hozzá a próféta az igevers végén: *nem félnek engem*. Mikor ugyanis a vágyak, a fosztogatás, a csalárdság és az istentiszteletet megrontó romlottságok eluralkodnak, akkor nyilvánvalóan nem létezik istenfélelem, s az emberek az igát lerázva mondhatni megőrülnek, még ha ezerszer is megvallják Isten nevét.

Az özvegy és árva, és az idegent említésével felerősíti a bűneik embertelenségét, mert mint tudjuk, az özvegyek, az árvák és az idegenek Isten védelme alatt állnak, mivel ki vannak téve az emberek gonosz tetteinek. Ezért mindenki, aki árvákat fosztogat, vagy özvegyeket zaklat, vagy idegeneket nyom el, látszólag mondhatni Magával Istennel vív nyílt háborút, mert Ő megígérte, hogy ezek biztonságban lesznek az Ő keze árnyékában. A kifejezéseket illetően nem látszik alkalmasnak azt mondani, hogy az özvegy és az árva bérét fogták vissza, így lehet egy felcserélés a szavakban⁶² – elnyomták az özvegyeket, árvákat és idegeneket. Most ez következik:

Malakiás 3:6

6. Mert én, az Úr, meg nem változom, ti pedig, Jákóbnak fiai, nem emésztettek meg!

⁶¹ Jurantes & fallandum – esküszik a megtévesztés végett. Az eredeti szó szerinti fordítása: „aki hazugságra esküszik”, vagy, hamisságra. – a szerk.

⁶² Nincs szükség erre a felcserélésre, ha az *פשע* szót a *becsap, megrabol, vagy rosszul bánik vele* kifejezésekkel fordítjuk, ami kétségtelenül a szó másodlagos jelentése: „A munkás bérét, az özvegyet és az árvát megrövidítők ellen, az idegent elnyomók ellen, akik nem félnek engem, mondja a Seregeknek Ura”. A Septuaginta a fenti jelentéssel fordítja a szót: *αποστερουνται*, *csalók, rablók*, és beszúrja a *καταδυναστευοντες*, *zsarnokoskodók* szót az „özvegyek” elé. – a szerk.

Quia ego Iehova, non muto (alii vertunt, non mutor, et ad rem ipsam parum interest;) et vos filii Iacob non estis consumpti.

A próféta itt világosabban megfeddi és megzabolazza a nép istentelen önfejtését, mert Isten, miután kimondta, hogy eljön és leküldi a Megváltót, bár nem olyat, Aki majd tetszik a zsidóknak, most megköveteli Magának, ami joggal megilleti, s azt mondja: Ő nem változik meg, mivelhogy Isten. Az Úr név alatt Isten a saját természetéből kiindulva érvel, mert amint azt az előző előadásnál láttuk, Önmagát állítja szembe a halandókkal. Az sem csoda, ha Isten itt tagad minden állhatatlanságot, mert még a csaló Bálám is kénytelen volt dicsérni Isten meg nem változó állhatatosságát: „Nem ember az Isten, hogy hazudjék és nem embernek fia, hogy megváltozzék” (4Móz23:19).

Most már értjük az *én, az Úr* szavak jelentését. De egy magyarázatot is hozzátessz: *meg nem változom*, vagy nem változtam meg. Ha ugyanis nem aktív értelemben vesszük az igét, akkor is ugyanaz a jelentése – hogy Isten meg nem változik a céljai tekintetében, s nem fordul ide-oda az emberekhez hasonlóan, akik elfordulnak az általuk kitűzött céltól, mert olyasvalami jut az eszükbe, amire nem gondoltak, vagy, mert vissza akarják csinálni, amit elkövettek, és új utakat keresnek, melyeken visszamehetnek a saját lábnyomaikban. Isten tagadja, hogy bármi efféle megtörténhet Vele, mert Ő az *Úr*, és *meg nem változik*, vagy meg nem változott.

Az utóbbi mondatot különféleképpen magyarázzák. A כלה *kale* ige az első ragozásban azt jelenti: *megemésztetni*, de piél ragozásban a jelentése *befejezni*, vagy *véget vetni*. Ez a jelentése pedig nagyon ideillő, azonban nyelvtani ok szól közbe, mert az első ragozásban olvasható. Ha a nyelvtan megengedné, ez a jelentés megfelelő volna: „ti pedig, Izrael gyermekei, nem értetek véget”. Miért? Mert „atyáitok idejétől fogva”, stb. – a soron következő igevers ehhez kapcsolódna. Meg kell elégednünk azonban a fenti olvasattal, s azt kétféleképpen értelmezhetjük. A *vav* kötőszó tekinthető ellentétes értelműnek: „noha még nem emésztettetek meg, én mégsem változtam”, mintha ezt mondta volna: „Ne gondoljátok, hogy megúsztatok, amiért oly hosszú időn át megkíméltelek benneteket és türtem a bűneiteket. Noha még nem semmisültetek meg, mintha mellettetek álltam volna a nagy gonoszságotokban, én továbbra is az Úr maradtam, s a természetem sem változtatom meg, s a végén majd rájöttök, hogy igaz bíró vagyok. Noha nem hamarjában állok bosszút, a büntetést felfüggesztve, vagy mondhatni eltemetve, a végén majd megmutatom, hogy meg nem változtam”.⁶³

A próféta azonban inkább megvádolni látszik a zsidókat, miért kegyetlenséggel, vagy nemtörődomséggel vádolják Istent, s egyidejűleg nem veszik számításba, hogy azért maradtak meg, mert Istennek volt a saját természetéből fakadó oka a megkímélésükre, s arra, hogy ne az érdemeik szerint bánjon velük. Az igeszakasz jelentése ekkor ez: „Én vagyok az Isten és én meg nem változom meg. S nektek vajon nem kellene elismerni azt a csodálatos türést, amely miatt megkíméltelek benneteket? Milyen történt ugyanis, hogy egyikőtök sem pusztult el, a megszámlálhatatlanul sok halál közül egyik sem nyelt el benneteket? Hogyan vagytok még mindig életben? Azért vajon, mert hűségesek voltatok hozzám, ezért nekem is illett gondoskodnom rólatok? Sőt, valóban csoda, hogy meg nem keltetek kiellenetek és meg nem semmisítettelek meg benneteket már réges-rég.” Látjuk tehát, hogy a hálátlanságért szidja őket, amiért Istent vádolták, hogy meg nem lépett fel azonnal a védelmükben. Ugyanis válaszol nekik, és azt mondja, hogy ha Isten merev és heves lett volna a nemtetszésében, akkor meg

⁶³ A szavakat lehet úgy is fordítani, hogy a *vav* kötőszót az eredeti jelentéssel vesszük. Az igevers két bejelentést is tartalmaz a szóban forgó témában: „Mert én *vagyok* az Úr, s meg nem változtam meg, ti pedig *vagytok* a Jákob háza, még meg nem semmisültetek meg”. Ez, úgy vélem, az eredeti természetes fordítása. Isten meg nem változott meg, mert Ő volt Jahve, ők pedig még meg nem semmisültek meg, mert ők voltak Jákob háza, az Istennel szövetségben álló nép. – *a szerk.*

maradhettek volna fenn, mert hosszú időn keresztül nem tettek mást, mint a saját maguk pusztulását keresték, amint majd látjuk a soron következőkből is:

Malakiás 3:7-8

7. Atyáitok napjaitól⁶⁴ fogva eltértetek rendeléseimtől és nem tartottátok meg azokat. Térjetek hozzám, és én is hozzátok térek, azt mondja a Seregeknek Ura. De azt mondjátok: Miben térjünk meg?

8. Avagy az ember csalhatja-e az Istent? ti mégis csaltatok engem. És azt mondjátok: Mivel csalunk téged? A tizeddel és az áldozni valóval.

A diebus patrum vestrorum declinastis a statutis meis (vel, edictis,) et non servastis: Revertimini ad me, et revertar ad vos, dicit Iehova exercituum; et dixistis, In quo revertemur?

An diripiet homo Deum (vel, deos, vel, Iudices,) quia vos diripuistis me? et dixistis, In quo diripuimus te (vel, expilavimus)? In decimis et oblationibus.

A próféta bővebben is kifejti, amire utalt – csoda, hogy a zsidók még nem pusztultak el, mert soha nem szüntek meg Isten haragját szítani önmaguk ellen. Ezt a tényt állítja eléjük világosabban is: *atyáitok napjaitól fogva*, mondja,⁶⁵ *eltértetek rendeléseimtől*. Azzal a körülménnyel súlyosbítja az ítéletüket, hogy nemcsak mostanában kezdtek letérni a helyes útról, hanem a csökönységet hosszú időn át folytatták annak megfelelően, ahogyan az apostolok, és a próféták a különböző igehelyeken bizonyosságot is tettek róla: „Kemény nyakú és körülmetéletlen szívű és fülű emberek, ti mindenkor a Szent Léleknek ellene igyekeztek, mint atyáitok, ti azonképen” (Csel7:51). „Ne keményítsétek meg a szíveteket, mint atyáitok tették, s ne járjatok az ő igazságuk útján” (v. ö. Zsolt95:8). De nem szaporítom a bizonyítékokat, melyekkel gyakorta találkozhatunk, s melyeknek közismerteknek kell lenni.

Most már értjük a próféta szándékát: azt akarta megmutatni, hogy a zsidók hosszú ideje notórius istentelenségben és gonoszságban éltek, de Isten nem úgy bánt velük, mint azt megérdemelték volna, mert az Ő kimondhatatlanul nagy jóságának és türelmének köszönhetően visszafogta a szigorúságát, és nem azzal látogatta meg őket, amit kiérdemeltek. Ebből kiderül, mennyire ésszerűtlenül viselkedtek, mikor nemcsak mogorvák és gőgösek voltak, de még fel is dühödtek Istenre, lassúsággal vádolván Őt, miközben Ő valóban Istennek bizonyult velük szemben a folytatódó béketűréssel.

Az és nem tartottátok meg azokat szavakat fokozásképpen teszi hozzá, mert ezzel teljesebben kifejezi a törvény iránti megvetésüket. Mintha azt mondta volna, hogy nemcsak törvénszegők voltak, de otromba akaratossággal annyira elszakadtak a törvénytől, hogy semmibe vették Isten rendeléseinek lábbal tiprását.

Utána a megtérésre buzdítja őket, s kedvesen szól hozzájuk, majd kijelenti, hogy engedelkeny és békülékeny lesz velük szemben, ha megtértek. Eddig csípősen fedtte őket, mert a kemény nyakuk miatt szükségük volt erre a helyesbítésre. Ha ugyanis a próféta kedvesen és gyengéden buzdította volna őket, akkor vagy megrugdalták, vagy a szarvaikra kapták volna. Most azonban enyhíti a csípősségét – valóban nem mindenki vonatkozásában, de ha voltak még gyógyíthatók a nép között, hát nekik címezte – ezért kínálja nekik a megbékélést Istennel. Mintha ezt mondta volna: „Noha Istent különféle módokon vakmerően sértegettétek, és elutasítottátok a kegyeit, teljességgel méltatlanná válván arra, hogy törődjön veletek, mégis, térjetek meg, és Ő is hozzátok tér.” Máshol már mondtuk, hogy a buzdítások haszontalanok lennének a megbocsátás reménysége nélkül. Mikor ugyanis Isten azt

⁶⁴ Károlinál: *idejétől* – a ford.

⁶⁵ A szavak egyes számúak, s a „napokat” két előljárószo előzi meg, a ל és a : מ, azaz למימי aminek jelentése: „a napjaitól... -ig”, stb. ami látszólag azt jelenti: „atyáitok idejétől fogva mostanáig”, de jelentheti azt is: „atyáitok, a közvetlen elődeitek napjaitól... -ig”. – a szerk.

parancsolja, hogy térjünk vissza a helyes útra, a szívünket ez soha meg nem érintené, sőt, inkább még jobban elfordulnánk, ha nem lenne reménységünk arra nézve, hogy kibékül velünk. A próféta most ezt a fonalat követi, mikor Magának Istennek a személyében ígér bocsánatot, amennyiben a zsidók megtérnek.

Akkor mondjuk, hogy Isten *hozzánk tér*, ha abbahagyja a bűneink büntetésének követelését, s ha félreteszi a bírói jellegét, és Atyaként ismerteti meg Magát velünk. Valóban tudjuk, hogy Isten nem távozik el, és nem is tér vissza, mert Ő, Aki mindent betölt, soha nem megy ide, vagy amoda. Azt is tudjuk, hogy mi Benne létezünk és élünk, de külső bizonyosságokkal mutatja ki, ha elidegenedett tőlünk, s ugyanígy mutatja ki azt is, ha kibékül velünk. Mikor ugyanis kegyes hozzánk gyümölcsöző időszakokkal, békességgel és más áldásokkal, akkor mondjuk, hogy közel áll hozzánk. Mikor viszont szabadjára engedi a haragja kötelékeit, vagy kitesz minket a Sátán támadásainak, és az emberek kegyetlen hatalmának, akkor viszont azt mondjuk, hogy messzire távozott tőlünk. Ez azonban annyira jól ismert, hogy nem szükséges tovább időzni vele.

Az ígéret, amit a próféta kijelent, annak megmutatására szolgál, hogy Isten látványos jeleit adja majd a zsidók iránti atyai kegyességének, amennyiben engedelmesek, de a maguk hibája lesz, ha az áldásain keresztül nem látják Őt Atyjuknak. A bűneik miatt történik ez, melyek, mint Ézsaiás mondja, akadályozzák annak a jótéteménynek az útját, amire Ő a Maga énjéből kiindulva hajlik (Ézs59:2). S megparancsolja neki a *visszatérést*. Ebből a pápisták nagyon ostoba módon arra következtetnek, hogy a megtérés az ember szabad akaratának hatalmában áll. Isten azonban olyasmit követel, ami meghaladja az erőnket, de mégis okunk panaszkodni, hogy túl nehéz terhet rak ránk, mert nem azt tartja szem előtt, amire mi vagyunk képesek, vagy amit az ügyességünk megenged, hanem azt, hogy tartozunk Neki, illetve amit a kötelességeink megkövetelnek. Jóllehet tehát önmagától senki sem képes Istenhez fordulni, ezen az alapon senki sem menthető fel, mert fontolóra kell vennünk, mi a hiba forrása. S mint már említettem, bármennyire is erősítgeti az ember a saját tehetetlenségét, mégsem képes elmenekülni attól, hogy Istenhez kötött, és több követeltetik meg tőle, mint amennyit magától tenni képes. Ezt a témát azonban már gyakran tárgyaltuk másutt. Az itt elhangzottak jelentése ez: az emberek nem Isten igazságtalan szigorúsága folytán nyomorultak, hanem mindig a saját bűneik következtében.

Majd ez következik: *De azt mondjátok: Miben térjünk meg?* A romlottság bizonyítéka, mikor az emberek úgy válaszolnak: nem látják, hogy hibáztak volna, ezért a megtérést céltalanul követelik meg tőlük. Ez ugyanis az alábbi szavak jelentése: *Miben térjünk meg?* Azaz: „Mit követelsz tőlünk? Mi semmi hibánkról nem tudunk: úgy imádjuk Istent, ahogyan kell. Ha pedig eltaszítja a szolgálatainkat, nem látjuk, hogy miért vádol konkrétan minket. Mutassa meg, mivel sértettük meg, mert a megtérés Hozzá felesleges, amíg nem bizonyulunk vétkeseknek a hitehagyásban, vagy azokban a bűnökben, melyeket Isten büntetni szándékozik bennünk.” Erre a próféta így válaszol:

Vajon az ember becsaphatja az isteneket? Egyesek ezt a változatot adják: „Vajon az ember becsaphatja Istent?” Ez azonban erőltetett és távol áll a próféta céljától, s ők kiforgatják a szavak jelentését. Én ugyanis nem látom, mi préselhető ki ebből a jelentésből: „Vajon az ember becsaphatja Istent?” De van másik két elfogadható jelentés. Az első a „Vajon becsaphatja az ember az isteneit?” Az אלהים *Aleim* szó, amint ez közsismert, jóllehet többes számú, az igaz Istenre vonatkozik, de vonatkozik a bálványokra is, s ezen a helyen nekem úgy tűnik, a próféta a pogányokhoz hasonlítja a zsidókat, hogy az istentelenségük még nyilvánvalóbbá váljon. Ugyanez a célja Jeremiásnak is, mikor ezt mondja: „Menjetek csak át a Kittim szigeteire, és lássátok meg; és küldjétek Kédárba is és szorgalmasan vizsgálódjatok, és lássátok meg, ha volt-é ott ehhez hasonló? Ha cserélt-é valamely nemzet isteneket? noha azok nem istenek.” (Jer2:10-11) Mivel a vakságuk és a makacsságuk oly erősen tartotta a sötétségben a pogányokat, hogy továbbra is azokat az isteneket imádták, melyekhez

hozzászoktak, undorító gonoszság volt az a zsidókban – akik noha megtanulták az igaz Isten imádatát, mégis folytonosan hatott rájuk az istentelen léhaság - mikor új istentiszteleti módokat kerestek, mintha más istent akartak volna fabrikálni maguknak. Így a próféta ezen a helyen is látszólag példaként hozza fel a pogányokat a zsidóknak. Ők ugyanis teljesítették az isteneikkel szembeni köteleességeiket, de a zsidók megvetették az egy igaz Istent. „Íme”, mondja, „járjátok be a világot, s nem találtok majd a nemzetek között olyan zabolátlan szabadosságot, ami rátok jellemző, mert ők engedelmességgel adóznak az isteneiknek, és a szentségtörés utálatos a szemükben, ti azonban csaltok engem. Vajon én alábbvaló vagyok a bálványoknál? Vagy az én állapotom rosszabb, mint az övék?”

Egyesek az אלהים *Aleim* szót a *bírákra* értik, mert néha a bírakat is nevezik így, de ez a jelentés nem látszik alkalmasnak az Ádám szó miatt. Miután ez utóbbi általánosságban embert jelent, nekem kétségem sincs felőle, hogy arra céloz, amit már említettem – hogy a hitetlenek, noha sötétségbe merültek, mégis meggátolja őket a tisztelet és a félelem abban, hogy megváltoztassák istenségüket, s nem mernek könnyelműséget mutatni, mikor az istenük nevét kimondják. Miután tehát ekkora alázatosság volt jellemző a hitetlenekre, vajon megbocsátható volt-e annak a népnek az istentelensége, amelyiket tanították a törvényre? A nép, melyet Isten mindig megvilágosított a tanítás ragyogásával.⁶⁶

Utána hozzáteszi: *ti mégis csaltatok engem. És azt mondjátok: Mivel csalunk téged? A tizeddel és az áldozni valóval.*⁶⁷ A próféta itt ismét bebizonyítja, hogy a nép vétkes a romlottságban: valóban képmutatás volt, mégpedig vaskos, sőt mindent felülmúló pimaszság, mikor megkérdezték, hogy mivel csalták meg Istent? Pedig ez még a gyermekek számára is világos volt, mert tudjuk, és máshol láttuk, hogy a kapzsiság annyira eluralkodott közöttük, hogy mindenki a maga javát kereste, és elhanyagolta a templomot és a papokat. Mivel tehát nyíltan szentségtörők voltak, mennyire szégyentelenségnek kellett lenniük, mikor azt kérdezték, hogy mivel csalták Istent! Maga a dolog valóban szemmel látható és közismert volt, még a gyerekek is láthatták. Isten azonban elegendőnek tartotta elítélni őket egyetlen mondattal, miszerint a tizeddel és az első zsenyével csalták meg Őt. Nem mintha bármiféle előnye származott volna az áldozatokból, mivel semmi ilyesmire nem volt szüksége, de joggal nevezi és számítja a magáénak azt, amit a saját szolgálatára jelölt ki. Ezért tehát azt a rendet szabta meg a zsidók között, hogy a tizeddel támogassák a papokat, valamint részt követelt meg a szegényeknek is. Isten azt akarta, hogy az első zsenjét és más dolgokat Neki kínáljanak fel, s ezzel kívánta emlékeztetni az embereket arra, hogy minden az Övé, s bármit kaptak az Ő kezéből, az Neki szentelt dolog. Korábban az asztalára tett kenyereket és az áldozatokat úgy nevezte a saját élelmének, mintha evett és ivott volna. Mondtam már azonban, hogy a célt kell a szemünk előtt tartani, mert azt akarta, hogy Őt így tiszteljék, és az övének tartsák mindazt, ami az Ő szolgálatához tartozott. Ez tehát az oka annak, amiért arról panaszkodik, hogy megcsalták a tizeddel.

Tudjuk azonban, hogy most másféle áldozatok vannak előírva a számunkra: az ima és a dicséret után azt is megparancsolja nekünk, hogy könnyítsünk a szegények és a szükségben levők helyzetén. Istent fosztjuk meg tehát kétségtelenül a jogaitól, ha szívtelenek vagyunk a szegényekhez, és megtagadjuk tőlük a segítséget a szükségükben. Ekkor valóban rossz és kegyetlen emberek vagyunk, de a bűnünk még szörnyösebb, mivel hűtlen szolgák is vagyunk egyben. Isten ugyanis azért bánik másoknál nagylelkűbben velünk, hogy a bőségünk

⁶⁶ A legtöbben eltérnek Kálvin véleményétől az אלהים *Aleim* szó vonatkozásában. A Septuaginta Istennek, „Θεον” fordítja, a Targum „bíráknak”, az igemagyarázók azonban általában Istennek, azaz az igaz Istennek, feltételezve, hogy itt a nép szemtelenségét ítéli el. A „csal”, vagy „megrabol” szó csak itt, és a Péld22:23-ban fordul elő, s a Septuaginta „a helyéről kiszorító”, míg Aquila és Symmachus a „megrabol – αποστερησει” kifejezéssel fordítják, s egyedül ez a jelentés illik a szövegkörnyezetbe. – a szerk.

⁶⁷ Szó szerint: „a tizedben és a felemelt áldozatokban”. Az utóbbi szó a רם, *felemelni* igéből származik, mert ezt az áldozatfajtát felemelték, vagy meglóbták, és így mutatták be az Úrnak. Lásd 2Móz29:27-28. Ez a Septuaginta „első zsenének” fordítja.

egy része a szegényekhez jusson. Miután pedig nekik szenteli azt, amiben mi bővelkedünk, bűnösekké válunk a szentségtörésben, valahányszor csak nem adjuk meg a felebarátainknak, amit Isten követel meg tőlünk. Tudjuk ugyanis, hogy Ő elkötelezi Magát a visszafizetésre a Péld19:17-ben olvashatóknak megfelelően: „Kölcsön ad az Úrnak, a ki kegyelmes a szegényhez”.

Ima

Add meg mindenható Isten, mert nem azért kegyeskedtél minket a papjaiddá választani, hogy állatokat áldozzunk, hanem hogy odaszenteljük önmagunkat és mindenünket Neked – ó add meg, hogy készségesen törekedjünk elszakadni minden tisztátalanságtól, s tisztítsuk meg magunkat minden mocsoktól, s így a kellő módon elláthassuk a papság szent hivatalát, szemérmesen és tisztán viselkedvén Veled. Hadd tartózkodjunk minden gonosz cselekedettől, minden csalafintaságtól és kegyetlenségtől a felebarátaink iránt, s hadd bánjunk úgy egymással, hogy egész életünk azt bizonyítsa: valóban Te vagy a mi Atyánk, a Te Lelkeddel irányítasz minket, és valódi és szent testvériség áll fenn közöttünk. Hadd éljünk egymás iránti becsületességben, biztosítván mindenkinek a jogait, s így kimutatván, hogy a Te egyszülött Fiad Testének tagjai vagyunk, Aki majd birtokba vesz minket, mikor megjelenik a népe megváltására, s összegyűjt minket az Ő mennyei királyságába. Ámen.

Százhetvenkilencedik előadás

Malakiás 3:9

9. Átokkal vagytok elátkozva, mégis csaltok engem: a nép egészben!

Maledictione vos maledicti estis, et me vos diripuistis tota gens.

Malakiás ugyanazt a témát folytatja, mert Isten nevében válaszolja a zsidóknak, hogy igazságtalanul panaszkodtak az állítólagosan mértéktelenül nagy szigoráról, mivel minden gonoszság okai ők maguk voltak. Azt mondja: átkozottak, de hozzáteszi, hogy joggal, mintha ezt mondta volna: „Ám legyen, amit mondogattok (mert folytonosan siráncokoztak), miszerint Isten vég, vagy korlátok nélkül ostromoz benneteket”. Isten látszólag elismeri, amit szemrehányóan kijelentettek, de így válaszol: „Ti megcsaltatok engem. Miért csodálkoztok hát, ha az átkom megemészt benneteket? Miután kiraboltatok, amennyire csal töletek tellett, megadom nektek a jogos ellentételezést, mert nem helyes, ha én nagylelkű vagyok veletek, miközben ti így kifosztotok engem, és elveszitek tőlem, ami az enyém”.

Az igeveres jelentése tehát ez: valóban igaz volt, hogy a zsidók azt panaszolták, átok alatt vannak, de ennek az okát fel kellett volna deríteni. Valóban azt akarták, hogy boruljon a feledés homálya a fosztogatásaikra és a szentségtöréseikre, melyekkel Istent csalták meg, de Isten kijelenti, hogy joggal büntette őket, felemésztvén valamennyit a szegénységben és a nélkülözésben, mert oly szűkmarkúan adtak Neki a magukéból.

Megemlíti *a nép egészét*,⁶⁸ s ezzel fokozza a zsidók gonoszságát, mert nem kevesen voltak vétkesek az említett szentségtörésben, hanem mindenki, a legkisebbtől a legnagyobbig, valamennyien fosztogatták a tizedet és az áldozatokat. Ebből következik, hogy Isten bosszúállása nem lépte túl az illendő határait, mivel ez mondhatni általános összeesküvés volt: nemcsak tízek, vagy százak merültek ebbe a bűnbe, hanem mint mondja, az egész nép. Most ez következik:

Malakiás 3:10

10. Hozzátok be a tizedet mind az én tárházamba, hogy legyen ennivaló az én házamban, és ezzel próbáljátok meg engem, azt mondja a Seregeknek Ura, ha nem nyitom meg néktek az egek csatornáit, és ha nem árasztok reátok áldást bőségesen.

Adducite omnes decimas (vel, totas) ad domum thesauri (vel, ad repositorium,) et sit cibus in domo mea; et probate me nunc in hoc, dicit Iehova exercituum, annon aperiam vobis fenestras coelorum, depromam vobis benedictionem, ut non sit sufficientia (vel, ut non sit modus sufficientiae.)

Végül kijelenti: semmi hasznuk sem volt abból, hogy az Istennel civakodtak, de megnyílt előttük egy jobb út, az Ő kegyeibe való visszatérés útja. Miután tehát visszaverte igazságtalan vádaskodásaikat, ismét rámutat az orvosságra, amire már korábban is utalt: ha hűségesek lesznek Istennel, akkor nagylelkű lesz hozzájuk, s az Ő áldásai azonnal kiterjednek majd rájuk. Ez az igeszakasz summája. Eléggé vétkesek bizonyultak a kapzsiságban a tized és az áldozni való visszatartása miatt. Miután tehát a szentségtörés jól ismertté vált, a próféta most kimondja az ítéletet, amint szokták, mikor egy bűnözőt elítélnek, s az okát is meghatározzák, így akit becsaptak, azt visszahelyezik a jogaiba.

⁶⁸ A szavak ezt fejezik ki, mert a szó szerinti jelentésük: *És engem raboltatok ki, a nemzet, annak egésze.* – a szerk.

Ugyanígy bánik most Isten a zsidókkal. *Hozzátok be*, mondja, *a tizedet mind*, vagy a tized egészét *a tárházamba*⁶⁹ (ez ugyanaz, mint a kincstár, vagy élelmiszerraktár). Ebből megtudjuk, hogy nem tartották vissza az egész tizedet a papoktól, de család módon csak mondjuk a felét adták át nekik, vagyis visszatartottak belőle annyit, amennyit csak lehetett. Nem ok nélkül mondja ugyanis, hogy *hozzátok be a tizedet mind*. Úgy fizették tehát a tizedet, hogy annak csak egy részét adták át a papoknak, s így szórakoztak Istennel, amiképpen a képmutatók szoktak, akik mindig nagy megbecsülést követelnek maguknak, és igyekeznek úgy intézni a dolgaikat, hogy ne derüljön ki az álnokságuk, s nem szégyellik venni a bátorságot és megkísérelni Istent becsapni. Ennek láthatjuk itt egy figyelemre méltó példáját. Látjuk tehát, hogy nem új, vagy szokatlan dolog, ha az emberek azt színlelik: teljesítik az Isten iránti kötelezettségeiket, de egyidejűleg elveszik Tőle, ami az Ővé, magukhoz ragadván azt, mégpedig látható módon, így az istentelenségük nyilvánvalóvá válik, még ha a takargatás leplét borítják is arra.

Majd hozzát teszi: *hogy legyen ennivaló az én házámban*. Máshol már magyaráztuk ezt a beszédmodot, s az utolsó előadásnál is beszélt a próféta Isten ennivalójáról. Nem mintha Istennek szüksége lenne ételre és italra, hanem bármit, amit Tőle kaptunk, az Ővének kell tekintenünk. Már mondtuk: a mi kedvünkért lett feljegyezve, hogy a zsidók kenyeret és állatokat, s más efféle dolgokat áldoztak, s böjtöltek Jeruzsálemben Isten jelenlétében, hiszen mi kíváncsiakabb annál, mint hogy Isten közöttünk lakozzon? Ez pedig gyakran ismétlődik a törvényben. Ezt azonban nem lehetett volna ennyire meghitt módon bemutatni nekünk, ha nem úgy lett volna kiábrázolva, hogy Istent bizonyos értelemben velünk együtt az asztalnál ülőnek mutatja be, mintha a vendégünk lenne, aki ugyanazt a kenyeret és egyéb élelmiszereket eszi, mint mi. Ezért van megírva: „hanem az Úrnak a te Istenednek színe előtt egyed... és örvendezzel az Úrnak, a te Istenednek színe előtt” (5Móz2:18). Miután Istennek, mint említettük, nincsen szüksége sem ételre, sem italra, s miután az emberek a butaságuk folytán mindig hajlamosak a babonáságokra, a papokat és a szegényeket ültette a saját helyére, megakadályozandó a zsidókat abban, hogy földi elképzeléseket alkossanak Róla. S a módosításnak, vagy helyesbítésnek ez a módja figyelemre méltó, mert az úgy egyrésztől kedves módon Magához akarta vonni az embereket, másrészt viszont javasolta nekik, hogy emeljék fel gondolataikat a menny felé, nehogy bármi, a Számára méltatlan dolgot tulajdonítsanak Neki, amint szokták is tenni, mégpedig nagyon általánosan.

Egyidejűleg ismét szentségtöréssel vádolja őket, mert azt panaszolja, hogy megfosztották az ennivalótól: *hogy legyen ennivaló az én házámban, és ezzel próbáljátok meg engem, azt mondja a Seregeknek Ura, ha nem nyitom meg néktek*, stb. A korábban mondottakat erősíti meg, de tovább is megy az ígéretével, mert bátran visszautasítja a rágalmaikat, miszerint ok nélkül emésztette őket az inség, s Isten is megváltoztatta a természetét, amiért nem juttatott nekik bőségesen ennivalót. Isten ezért röviden megmutatja, hogy Neki tettek rosszat, mert hozzájárul egy bizonyításhoz, vagy próbához, mintha ezt mondta volna: „Ha vitatni akarjátok ezt a dolgot, én rövid úton lerendezem, mert ha hozzátok nekem a tizedet, mégpedig teljes mértékben, akkor rögvest minden ennivalónak a nagy bőségét juttatom nektek. Ebből válik nyilvánvalóvá, hogy nem én vagyok az oka a sivárságnak, hanem a ti gonoszságotok az, amiért szentségtörő módon csaltatok engem.”

Majd hozzát teszi: *ha nem nyitom meg néktek az égek csatornáit*. A termékenységhez elsődleges, hogy az ég megöntözze a földet a Szentírásban kijelentetteknek megfelelően. Ezért fenyeget Isten a törvényben azzal, hogy az ég rézzé, a föld pedig vassá válik (5Móz28:23). Kölcsönös kapcsolat áll ugyanis fenn az ég és a föld között, s máshol ezt

⁶⁹ Szó szerinti fordításban: *Hozzátok be a tized egészét a kincstárba, hogy legyen a préda az én házámban*. Azaz, „legyen a préda, amit tőlem raboltatok, vagy ragadtatok el, az én házámban”. A מרר szó tulajdonképpen zsákmányt jelent, s így fordítja a Septuaginta is: „διαπραγή – préda”. A Targum fordította téves jelentéssel, amit aztán a legtöbben átvettek. – a szerk.

mondja a próféta: „Az ég meghallgatja a földet, a föld meghallgatja a gabonát és a bort, a gabona és a bor pedig meghallgatja az embert” (v. ö. Hós2:20-21). Mikor ugyanis az éhség szorongat minket, akkor kenyérért és borért kiáltunk, mert az életünk úgy tűnik, bizonyos módon ezektől az élelmiszerektől függ. Mikor nincs bor és nincs gabona, akkor visszautasítással szembesülünk, de a bor és a gabona a földhöz kiált, s miért? Mert az Isten által megszabott rendnek megfelelően megpróbálnak, mondhatni, előtörni abból. Mikor ugyanis bezárulnak a föld belső részei, akkor sem a gabona, sem a bor nem képesek előbújni, s akkor hiába kiáltanak a földhöz. S ugyanez a helyzet a földdel is, mert mikor az száraz, akkor mintegy éheznek, és az éghez kiált, de ha az megtagadja az esőt, akkor úgy tűnik, mintha az ég elutasította volna a föld imádságát. Akkor tehát Isten itt azt mutatja meg, hogy a föld nem lett volna képes egyetlen gabonakalászt sem teremni, ha az ég nem biztosította volna a nedvességet, vagy az esőt. Isten valóban képes lett volna a kezdetektől fogva eső nélkül is megnedvesíteni a földet, amint Mózes is elmondja, hogy először megtette, mert akkor a pára töltötte be az eső iránti szükségét. S noha az eső természetes módon esik, ez mégis arra emlékeztet minket, hogy Isten küldi azt. Ez az első dolog.

Az eső önmagában azonban nem lenne elegendő, mert hozzáteszi: *és ha nem fedek fel*, stb. mert a רַק *rek* tulajdonképpen azt jelenti: *felfedni*. Mivel azonban ez a hasonlat természetellenesnek tűnik, egyesek helyesebben az „előrántok” kifejezéssel fordították. Természetellenes a „kiüríték egy áldást” változat is, és fel is forgatja az eredeti jelentést. Kövessük hát azt, amit először mondtam – az áldást Isten vonja elő, mikor a föld ellátja a feladatát, s termékennyé és gyümölcsözővé válik.⁷⁰ Ebből látjuk, hogy Isten nemcsak egyféleképpen nagylelkű velünk, hanem különféle folyamatokkal akar minket érzékennyé tenni az ő kedvességére: esőt küld az égből a föld meglágyítására, hogy az a keblében táplálhassa a gabonát, majd úgy előhozassa a belsejéből, mintha csak az emlőjét kínálná fel nekünk. Továbbá, Isten a Maga áldását hozzátéve teszi hasznossá az esőt.

Hozzáteszi az עַד-בְּלִי-דִי *od-beli-di* szavakat, melyeket egyesek így fordítanak: „hogyan legyen elegendőség”, azaz a magtárak és a borospincék ne legyenek képesek befogadni a hatalmas bőséget. Utána ezt a jelentést adják az igeszakasznak: akkora lesz a föld termékenysége, s oly hatalmas lesz a termés, hogy a raktáraik nem rendelkeznek majd elegendő befogadóképességgel. Mások azonban így fordítják: „Az elegendőség mértékén felül”. A דִּי *di* szó tulajdonképpen elegendőséget, vagy azt jelenti, ami szükséges, a betű felcserélésével, יֵד *id*.⁷¹ Az általános jelentés vonatkozásában ez nem jelent nagy különbséget. Jó az alábbi változat is: „a szükségességen felül”, azaz nem azt veszem tekintetbe, amire szükségetek van, mintha ki lenne mérve, hanem a bőség lesz túláradó. Most ez következik:

Malakiás 3:11

11. És megdorgálom érettetek a kártevőt, és nem veszti el földetek gyümölcsét, és nem lesz a szőlőtők meddő a mezőn, azt mondja a Seregeknek Ura.

⁷⁰ Az itt hifil ragozásban szereplő igét rendszerint vagy a kard, illetve a lándzsa kivonására használják, lásd 2Móz15:9, vagy egy hadsereg felfegyverzésére a csatába, lásd 1Móz14:14. A Septuaginta az „ερεω – kitöltök, kiontok” kifejezéssel fordítja. – *a szerk.*

⁷¹ A דִּי nemcsak elégségességet jelent, hanem azt is, aminek szükséges, vagy megkövetelt elegendő mértékben a rendelkezésre állni, mint a 4Móz25:26-ban: כְּדִי גְּאֻלוֹתוֹ, *a megváltás követelményeinek megfelelően*, vagy *ami szükséges, illetve elégséges volt a megváltáshoz*. Lásd 5Móz25:2, ahol ezt jelenti: „a bűnössége szerint való számban”, vagy szó szerint: „annak megfelelően, amit a bűne megkövetel”. Lásd még Náh2:13: כְּדִי גְּרוּתוֹ, „tokig való”, vagyis, ami szükséges a jóllakáshoz. Hasonló kifejezéssel találkozunk a Zsolt72:7-ben: עַד בְּלִי יָרֵחַ, „a míg nem lesz a Hold”, azaz mire eltűnik a Hold. A kifejezés szó szerinti fordítása tehát: „míg már nem lesz szükség”, azaz mikor más semmi nem szükséges az elégségességhez. Ennek megfelelő a Septuaginta változata: „εως το ικανωτηναι – míg elég nem lesz”. – *a szerk.*

Et increpabo vobis devorantem, et non corrumpet vobis fructum terrae, et non abortiet vobis vitis in agro, dicit Iehova exercituum.

Isten ismét megerősíti azt az igazságot, hogy nem egyféleképpen lesz velük nagylelkű. Valóban megadhatná nekünk naponta az eledelünket, amiképpen tudjuk, hogyan táplálta a népét a pusztában. Az Ő akarata azonban az, hogy a mag rothadjon el a földben, csírázzon ki, idővel növekedjen, míg gabonakalászkokat nem hajt. Mégsem csekély veszélyben van azonban, mert a gabona rengeteg gonosz dolognak van kitéve, mielőtt a csűrbe gyűjtenék: a sáska, a hernyó, az üszög és más effélék megsemmisíthetik. Isten tehát, hogy bemutassa az emberek iránti jóindulatát, itt felsorolja az élelem megőrzésének módozatait. Nem elegendő ugyanis, hogy a mag kicsírázzon, s megjelenjenek a gazdag termés bizonyítékai, a szép és gazdag kalászkok, hanem az is szükséges, hogy a gabona kalászhai, mielőtt beérnének, meg legyenek védve a kártevőktől. Egyrészt ugyanis a cserebogarak, a sáskák, a hernyók és más férgek hirtelen megjelenhetnek a mezőkön, másrészt a viharok, a jégeső, az üszög, és más ragályos dolgok bizonyulhatnak pusztítóknak a gabona számára. Isten ezért itt azt mutatja meg, hogy állandóan a gondunkat viseli, s minden nap és minden éjjel ellátja a jó és gondos családfő hivatalát, aki mindig ügyel a család jólétére.

A *kártevőbe* én beleértem mindazokat a gonoszságokat, melyeknek a gabona láthatóan ki van téve. Ezért mondja, hogy *nem veszi el földetek gyümölcsét, és nem lesz a szőlőtők meddő a mezőn*. A שָׁל shecal ige tulajdonképpen azt jelenti, *megfosztatni*. Mivel azonban „a bor nem lesz megfosztott” kissé nyersen hangzik, egyesek így fordítják a szavakat: „Nem lesz meddő a szőlő”, amit én sem tartok rossznak: *Nem lesz meddő a szőlő a számotokra a mezőn, mondja a Seregek Ura*.⁷² Most ez következik:

Malakiás 3:12

12. És boldognak mondanak titeket mind a nemzetek; mert kíváncsok földé lesztek ti, azt mondja a Seregeknek Ura.

Et beatos dicent vos cunctae gentes, quia eritis vos terra desiderii (desiderabilis) dicit Iehova exercituum.

Ezt az igeverset a törvényből veszi, melyben más egyebek mellett Isten olyan boldog állapotot ígér a választott népnek, hogy a nemzetek maguk is elismerik majd rajtuk Isten áldását. Van itt egy megértendő ellentét is: akkora nyomorúságba kerültek, hogy mondhatni megvetendőkké váltak minden nemzet szemében annak megfelelően, amit egyébként a törvény is kimond róluk. „Ha megtartod minden rendelésemet, minden nemzet áldottnak nevez majd, de ha megvetsz engem, úgy gúny leszel minden nemzet számára. Mindegyik a fejét csóválja majd, és elhúzzák a szájukat, sőt te is megdöbbsz majd a nyomorúságod láttán, aki pedig majd hallja ezt a füle is megcsendül bele” (v. ö. 1Móz28:1, 15).

Miután tehát a zsidókat mondhatni felemésztették a nyomorúságaik, a próféta ezt mondja: „Ha Istenhez fordultok, a megígért boldogságot nem fogja visszatartani, az mondhatni kéznél van Nála, mint rejtett kincs, a Zsolt31:19-ben leírtaknak megfelelően: 'Mily bőséges a te jóságod, a melyet fentartasz a téged félőknek'.” Isten tehát úgy érti, hogy Ő nem

⁷² Nem szükséges itt semmiféle más jelentést adni a שָׁל szónak, mint amit közönségesen jelent: megfosztatni. Ez utalás a fosztogatókra, akik megfosztják a szőlőt a gyümölcsétől – megszokott gonoszság, ha a dolgok állapota zűrzavaros, rendetlen.

A לֹחֵם, *miattatok* szó háromszor ismétlődik ebben az igeversben, s kétségtelenül hangsúlyos a jelentése. Ez nyilvánvalóan azt sejteti, hogy az itt megakadályozott gonoszságok miattuk, azaz a bűneik miatt jöttek rájuk. Ezért én így fordítom az igeverset: *S miattatok megdorgálom majd a kártevőt, s miattatok nem emészti majd meg a föld gyümölcsét, és miattatok nem lesz lefosztott a szőlő a mezőn, mondja a Seregeknek Ura*. – a szerk.

szórja az áldásait a kutyák és a disznók elé, de azok mindig készen vannak a gyermekei számára, akik taníthatók és engedelmesek.

És boldognak mondanak titeket mind a nemzetek. Ezt az ígéretet is a törvényből veszi, melyben Isten azt mondja, hogy nem hiába különítette el ezt a földet a többtől, mert ez példája, vagy bemutatója volt az Ő jóságának világszerte. Valóban tudjuk, hogy Isten mindig is nagylelkű volt minden nemzethez, mert bőségesen ellátta azokat eleséggel, de Izraelt a kívánság földjének, vagy kíváncsú földnek nevezi, mert Isten nagylelkűségének speciális színtere volt – nemcsak az étel és az ital, hanem más, kiválóbb áldások vonatkozásában is. Most hozzáteszi:

Malakiás 3:13-14

13. Keményen szóltatok ellenem, azt mondja az Úr, és azt mondjátok: Mit szóltunk ellened?

14. Azt mondtátok: Hiábavaló az Isten szolgálata, és mi haszna, hogy megtartjuk törvényeit, és hogy gyászosan⁷³ járunk a Seregeknek Ura előtt?

Invaluerunt contra me verba vestra, dicit Iehova; et dixistis, In quo locuti sumus contra te?

Dixistis, Frustra servitur Deo et quae utilitas? quia custodivimus custodiam ejus, et quia ambulavimus supplices (vel, humiles; in obscuro vultu, ad verbum) coram facie Iehovae exercituum.

Isten itt ismét vitába száll a zsidókkal az istentelen és gonosz istenkáromlásuk miatt, amiért azt mondták, hogy Ő csalódást okozott a szolgálainak, s nem tett különbséget a jó és a rossz között, mert egyformán volt kegyes a hitetlenhez és a hívőhöz, s nem tekintett a Vele szembeni engedelmességre.

Most azt mondja, hogy *keményen szóltak ellene*, amivel a pimaszságukra mutat rá, mintha ezt mondta volna: *Vous avez gagné le plus haut.* A כִּזְּכִי *chezak* ugyanis azt jelenti: *erősnek lenni.* Úgy érti: a zsidók önfejűsége akkora volt, hogy azt sehogyan sem lehetett féken tartani. Olyanok voltak, mint azok az emberek, akiket mi is láthatunk: mikor elragadja őket a düh és az örület, annyira lármásakká válnak, hogy nem figyelnek semmiféle intésre, vagy józan tanácsra. Először csak morgolódnak, és csak suttogni halljuk őket, mikor azonban eljutnak a teljes szabadosságra, akkor, mint említettem, dühödten zajonganak a menny ellenében. Ezt a bűnt ítéli most el a próféta azt kimondván, hogy a zsidók egyre keményebben beszéltek Isten ellen.⁷⁴ Ismét válaszolnak, és ezt mondják: *Mit szóltunk ellened?*⁷⁵ Ezekből a gyakori ismételtetésekéből kiderül, hogy a képmutatást, melyhez hatalmas arcátlanság is társult, nem volt könnyű helyesbíteni az ennyire makacs emberekben, mert valóban arra kellett volna gondolniuk, hogy gonosz módon megsértették Istent. De nem is merik el a hibájukat. „Hogyan érted?” – mintha azzal vádolták volna a prófétát, hogy hamisan vádolta őket, hisz ők semmi rossznak sem voltak a tudatában.

⁷³ A Károli-fordításban itt az *alázatosan* szó szerepel. – *a ford.*

⁷⁴ „Az ellenem szóló szavaitok nagyon dühítőek voltak.” – *Newcome.* „Az ellenem szóló szavaitok kemények voltak.” – *Henderson.* „Súlyosakká (vagy túltöltöttekké - εὑρημονεῖς) váltak az ellenem szóló szavaitok.” – *Septuaginta.* A „keménnyé válni” a Jeromos és Marcius által kifejezett elképzelés, valamint az ige szokásos jelentése. A „kemény homlokú” szavakat az Ezék3:7-ebn az angol változat a „pimasz” szóval fordítja, mégpedig nagyon jogosan. A pökhendiség, vagy a pimaszság az, amire itt világosan gondol. *Az ellenem szóló szavaitok pimaszok voltak.* – *a szerk.*

⁷⁵ Vagy inkább: „Mit szóltunk együtt ellened?” Az ige nifál ragozása, s csak itt, a tizenhatodik versben, valamint a Zsolt119:23-ban, valamint az Ezék33:30-ban található meg ebben a formában. Kölcsönös társalgást jelent, közös beszélgetést, vagy gyakori érintkezést. – *a szerk.*

Utána megadja az okot, amiért azt mondta, hogy keményen szóltak Isten ellen, azazhogy vakmerően és dühödten mondtak rosszat Istenre. Ez pedig azért volt, mert azt mondták: *Hiábavaló az Isten szolgálata*. Úgy vélték, helyesen tisztelték az Istent, s ez volt a hamis alapelvük. A képmutatók ugyanis mindig állítják a tökéletes szentséget, s nem képesek elviselni a saját bűneik megvallását. Még amikor a lelkiismeretük ösztökéli őket, akkor is hiábavaló hízélgésekkel csapják be magukat, s mindig megkísérelnek némi lepelbe burkolózni, hogy a szégyenük meg nem mutakozzon az emberek előtt. Ezért a képmutatók igyekeznek becsapni önmagukat, Istent, az angyalokat, és az embereket. Mikor pedig azért fuvalkodnak fel a magabiztosságtól, mert szerintük tisztán, helyesen és minden hiba nélkül imádják Istent, s ezért semmi szégyen nem érheti őket, akkor mindig elárulják a bennük rejlő keserűséget, valahányszor csak Isten nem a kívánságaiknak megfelelően segíti meg őket, és nem enged az akarataiknak. Mikor ugyanis jól megy a dolguk, Istent gyakran áldják, de amint visszavonja a kezét, s elkezd próbára tenni a türelmüket, akkor, amint említettem, azonnal megmutatják, hogy valójában miféle tisztelői ők Istennek. Isten szolgálatában a fő dolog azonban ez: az emberek tagadják meg magukat, engedjék, hogy Isten irányítsa őket, és soha ne zajongjanak, ha megalázza őket.

Ebből meglátjuk, miképpen találtattak bűnösnek a zsidók Isten előtt. Jóllehet ők meg voltak arról győződve, hogy teljesen ellátták a kötelességeiket, ez mégis teljességgel hamis volt. Továbbá nem akarták magukat alávetni Istennek és nem akarták felvenni az Ő igáját, mert nem fogták fel, hányféleképpen gerjesztették haragra Istent, Akinek mennyire jogos és sokszoros oka volt a nép megbüntetésére, még ha nem is tettek semmi rosszat. Miután tehát ebből semmit sem vettek komolyan fontolóra, úgy gondolták, hogy Ő igazságtalan volt velük.

Hiábavaló az Isten szolgálata. Ezek a gondolatok, mint már említettük, néha az istenfélők elméjén is átsuhannak, ők azonban, ahogyan illik, ezeknek ellenállnak. A zsidók azonban épp ellenkezőleg, úgy okádták ezeket az istenkáromlásokat Istenre, mintha győztesek lettek volna.

Hiábavaló az Isten szolgálata, mondták, és mi haszna, hogy megtartjuk törvényeit, és hogy gyászosan járunk a Seregeknek Ura előtt?⁷⁶ De mégis kénytelenek voltunk a gőgösöket, vagy istenteleneket *boldognak* nevezni. Itt kettős váddal illetik Istent: egyrészt nem kaptak jutalmat a kegyességükért, mikor pedig hűségesen teljesítették az Isten iránti kötelességeiket, másrészt jobb volt az istenteleneknek és az Isten megvetőinek, mint nekik. Ebből látjuk, mennyire szégyenletesen eltúlozták azt, amit Isten igazságtalanságának véltek. Legalábbis azt képzelték: becsapta őket azzal, hogy nem kapták meg a megiszolgált jutalmukat, továbbá, az istenteleneket és a gonoszokat részesítette úgy előnyben, mintha elégedett lenne velük, mintha még jobban kívánta volna fokozni a szolgálóinak bánatát, akik, noha hűségesen tisztelték Őt, látták, hogy minden hiába történt, mert Isten elrejtőzött előlük, és nem tekintett a szolgálataikra.

Nem csoda, ha a jókat is megkísértik az efféle gondolatok, mikor a dolgok állapota a világban nagyobb zűrzavarba kerül. Még Salamon is azt mondja: „egyazon szerencséje van az igaznak és gonosznak, jónak vagy tisztának és tisztátalannak, mind annak, a ki áldozik, mind a ki nem áldozik” (Préd9:4), s ezért van tele a Föld istentelenséggel és megvetéssel. Kínálkozik tehát alkalom a megsértődésre és az irigykedésre, mivel azonban Isten

⁷⁶ Ezt az igeverset a mi változatunkban különféle módokon állítja sorba a legtöbb fordító. Az első mondat egy általános bejelentés, majd következik annak kiterjesztése és szemléltetése:

14. Azt mondtátok: „Haszontalan dolog Istent szolgálni. Mert mi haszna van, hogy megtartottuk a törvényét, és gyászolva jártunk a Seregek Ura előtt?

15. Ezért boldognak mondjuk a gőgösöket, hiszen gyarapodtak a gonoszság munkásai, sőt még Istent is kísértették, és megszabadultak.

A „kísértették” helyén álló כִּי (szó általában azt jelenti: kipróbálni, ellenőrizni, tesztelni egy dolgot, de itt nyilvánvalóan rossz értelemben használatos: mondhatni vakmerően próbára tették Isten türelmét, de „megszabadultak”, mármint a büntetésről, amire rászolgáltak. – a szerk.

céltudatosan teszi próbára a hitünket az efféle zűrzavarokban, emlékeznünk kell arra, hogy türelmet kell gyakorolnunk. Viszont nem elegendő csak alávetnünk magunkat Isten ítéletének, ha egyidejűleg nem vesszük azt is fontolóra, hogy joggal sújtanak a csapások, s bár ügyelhetünk arra, ami jó és becsületes, mégis rengeteg bűn tapad még mindig hozzánk, és megannyi folt szennyez be, melyek felszítják Isten haragját ellenünk. Tanuljunk hát meg helyes ítéletet alkotni arról, micsoda a mi életünk, s tartsuk észben, mily sok oka van annak, amiért Isten néha gorombán bánik velünk. Így minden irigykedésünk szertefoszlik, s az elméink felkészülnek a nyugodt engedelmisségre. Röviden, ezek a megfontolások féken tartanak bennünk minden lehetséges romlottságot, így sem a bűnös gondolataink, sem a szavaink nem lesznek oly erősek, hogy fellázadnának Istennel szemben.

Ima

Add meg, mindenható Isten, mivel sok és különféle okokkal továbbra is ösztökélünk Téged az áldásaid visszavonására, s arra, hogy kifejezd a nemtetszésedet velünk kapcsolatban – ó add meg, hogy türelemmel tűrjük az ostorcsapásokat, melyekkel Te sújtasz minket, s hasznunkra váljanak azok. Hadd küzdjünk minden romlott tulajdonságunkkal, és testi romlottságunkkal úgy, hogy részeseivé válhassunk atyai jószágodnak, amit Te kínálsz nekünk, s hadd ízleljük meg a Te jószágodat, mely megszámlálhatatlanul sok módon mutatkozik meg. S tartson az meg minket az igazi vallás követésében. Végül, szenteltessék oda a nyelvünk a Te ítéleteid magasztalására, és a Te jószágod ünneplésére, hogy bármi történjék is velünk, egész életünkben szolgálhassunk Téged, mint Atyánkat. Hadd jelentsük ki irántunk megnyilvánuló jószágodat, s hadd valljuk meg: joggal kapjuk a büntetést, valahányszor csak szigorúsággal látogatsz meg minket, míg végül eljutunk abba az áldott nyugalomba, mely minden minket érő gonoszság végét jelenti, s belépést nemcsak az életbe, de abba a teljes dicsőségbe és boldogságba, amit a Te egyszülött Fiad vére szerzett meg a számunkra. Ámen.

Száznyolcvanadik előadás

Utolsó előadásunkon láttuk, hogy a zsidók megsértődtek, amiért Isten nem bánt velük nagyobb kedvességgel, mintha helyesen teljesítették volna Vele szembeni kötelezettségeiket. Kimondtuk: az efféle tiltakozás soha nem jogos az emberek részéről, mert ha szigorúnak találják is Istent, mégis rengeteg oka van rá, hogy különböző bajokkal gyakoroltatja őket. A képmutatók számára azonban úgy tűnik: minden ember közül ők a legtökéletesebbek, pedig csak a vallás álruháját, vagy álarcát viselik. Valóban azt mondják, hogy megtartották a törvényt, mikor azonban próbára tételnek, kiderül az ürességük, mert a törvényben fő dolog, a szív becsületessége hiányzik belőlük, sőt a külsődleges életükben is vétkeseknek bizonyulnak. Bárhogyan is legyen, azzal dicsekedtek, hogy megtartották a törvényt, amit ebben az igeszakaszban is olvasunk: *megtartottuk a terhét*. A törvény tanítását nevezi itt egy hasonlattal tehernek, vagy megőrzésnek (*custodia*), mert ez irányít minket. S megtart minket korlátok között, hogy ne tévelyegjünk bizonytalanságban, megzabolásván romlott vágyainkat. Röviden, megtart az istenfélelemben és a legjobb rendben. Ha a zsidók mindezt fontolóra veszik, akkor soha nem mertek volna oly sokat tulajdonítani maguknak. Ez a szó tehát, általánosságban használva, elfogadott a prófétáknál, s rámutat, milyen kevés figyelmet fordítottak az elmélkedésre Isten törvényén. Azt gondolták ugyanis, hogy egész életük összhangban van minden parancsolattal, pedig talán ha az ezredrészét teljesítették azoknak.

Hozzáteszik: *Sötét arccal, vagy ruhában jártunk*.⁷⁷ Itt egy hasonlat is található, mert úgy értették, hogy alázatosak és szerények voltak Isten előtt. Valóban nem kis dolog Isten szolgálatában félretenni minden gőgöt és hiábavaló magabiztosságot, s alázatosan járni Vele. A képmutatók azonban majomként utánozzák mindazt, amit Isten követel meg és fogad el, ugyanakkor semmit sem mondanak a szív megváltozásáról. A félelem és a bánat szükséges dolgok annak megfelelően, amit Mikeásnál olvashatunk, a képmutatók azonban azt gondolják, hogy elég az eltorzított arc. Ezért színlelik gyakran a bánatot, miközben belül örülnek és hízelegnek maguknak. Ezen az alapon találjuk Ézsaiás könyvének ötvennyolcadik fejezetében ugyanúgy, mint itt is, hogy azzal vádolták Istent: nem törődött velük, mikor bánatos arccal jártak, s böjttel gyötörték magukat. Röviden, mikor a különféle más színjátékokkal nagy szentséget mutattak, közben Istent vádolták, mert mindezeket figyelmen kívül hagyta, vagy nem úgy vette számításba, ahogyan ők elvárták.

Emlékezzünk tehát, hogy a zsidók két dologban voltak vétkesek. Először is a valódi alázat üres színlelésével járultak Isten elé, mert bár kétségtelenül fel voltak fuvalkodva a hamis magabiztosságtól, nyomorultaknak és lesújtottaknak mutatták magukat Isten előtt. Másodszor, többet követeltek maguknak, mint amennyi igazságosan járt, mert bár lehetett abban némi látszólagos szerénység és engedelmesség bennük, mégis túllépték az illő korlátokat. Az elbizakodottságtól ugyanis mindig felfuvalkodunk, vagy legalábbis soha nem szabadulunk meg attól teljesen. Így tehát hamisan állították, hogy alázatosan és gyászolva jártak Isten előtt. Most ezt olvassuk:

⁷⁷ „Ικεται – esdekelve” a Septuaginta, „tristes – bánatos” Jeromos, „lesújtott lélekkel” a Targum, „gyászosan” az angol változat, valamint Newcome és Henderson szerint. A szó első jelentése „fekete”, vagy „sötét”, de a bánat, a fájdalom, vagy gyász kifejezésére használatos. A Septuaginta az οκυθροπαζων – *gyászosnak, vagy bánatosnak* lenni kifejezéssel fordítja a Zsolt38:7-ben, 42:10-ben és 43:2-ben. Itt határozóként használatos, és fordítható vagy a *bánatosan*, vagy a *gyászosan* kifejezéssel. „A gyászosan járás azokra vonatkozik, akik gyászruhát viselnek és hamuban járnak, bánatot mutatván a bűneik miatt.” – Henderson.

Malakiás 3:15

15. Sőt inkább magunk hirdetjük boldogoknak a kevélyeket; hiszen gyarapodtak, noha gonoszságot űznek, és megszabadulnak, noha kísértik az Istent!

Et nunc nos beatos dicimus superbos; etiam aedificantur qui faciunt iniquitatem, etiam tentant Deum et liberantur.

Ez az igevers kapcsolódik az előzőhöz, mert a „bánatosan jártunk Isten előtt, és gondosan megtartottuk a rendeléseit” szavak jelentése nem látszik meg a maga teljességében, ha nem tesszük hozzá ezt a mondatot – hogy közben látták a gőgösöket virágzni, s örömben élni. Mintha ezt mondták volna: „Az áldozatainkkal törekedtünk Istent jól szolgálni. Ő azonban figyelmen kívül hagyja minden vallásos cselekedetünket, s mondhatni rázúdítja a nagylelkűségét az ellenségeinkre, akik pedig istentelenek és világiasak.” Most már látjuk, miképpen kapcsolódnak össze ezek az igeversek, mert Isten csalódást okozott a zsidóknak a jutalmat illetően, melyről azt képzelték, kijár nekik, közben pedig az istentelennel és a méltatlanokkal bánt kegyesen.

Bárkit áldottnak nevezni annyi, mint elismerni, hogy Isten áldása van rajta annak megfelelően, amit Isten ígért: „Íme minden nép áldottnak mond majd téged”. Itt tehát a dolgok megváltozott állapota tárul elénk, mert a zsidók, mikor nyomorultak voltak, másokat neveztek áldottnak. Nem mintha akarattal jelentették volna ezt ki, hanem az irigység késztette őket arra, hogy panaszkodjanak az egyébként istentelen pogányok vidám és bővelkedő állapotáról. A *kevélyek* alatt értik Isten minden megvetőjét: itt a rész szerepel az egész helyett. S azért nevezték így őket, mert egyedül a hit tesz minket alázatossá. Sok hitetlen valóban dicséri a maga alázatosságát, de senki sem válik valóban alázatossá, amíg először ki nem üríti magából a saját erényeivel kapcsolatos minden önteltségét. Egyesek fellázadnak Isten ellen, s elrabolják Tőle, ami az övé, s nem csoda, ha a felebarátaikkal szemben is pökhendi módon viselkednek, hiszen még Maga Isten ellenében is fel merik emelni a szarvaikat. S a Szentírásban sok helyen nevezik a hitetleneket kevélyeknek azért, hogy megtudhassuk: minket nem lehet az alázatosságra formálni és szoktatni, míg nem vesszük fel Isten igáját, hogy oda fordíthasson minket, ahová csak akar, s amíg el nem vetünk minden bizakodást önmagunkban.⁷⁸

Valamint, mondják, mert a ׀ֿ gam itt ismétlődik, sa „valamint” szóval kell fordítani, azaz: „A gonoszság minden cselekvője, valamint mindazok, akik kísértik az Istent, *gyarapodnak* és *megszabadulnak*. Először azt tesz hozzá, ami általános, majd azt, ami részleges, de a próféta mégis ugyanazokról a személyekről beszél, mert az Istent megvetőket először gonoszoknak nevezi, utóbb pedig azt mondja, hogy ugyanők kísértették az Istent, ami különlegesebb. Az egész summája ez: Isten kegyessége látványosan megmutatkozott a törvény megvetőivel szemben, mert ők bőségben éltek, meg is szabadultak, és Istent a segítőjükként ismerték meg a megpróbáltatásban.

A *gyarapodni* szó a héberben bővelkedés értelemben használatos, és sok dologra vonatkozik. Mikor tehát valaki növekszik és gyarapszik akár a tisztességben, akár a gazdagságban, mikor vagyont halmoz fel, vagy mikor fokozatosan egyre feljebb jut, akkor mondják, hogy gyarapszik. Azt is hozzáteszi, hogy *megszabadultak*, mert nem volna elégséges nagy vagyont szerezni, ha a megpróbáltatásban nem jönne Isten segítsége, mert senki, még a legszerencsésebb sem mentes a gonoszságtól. Ezért a gyarapodáshoz a próféta hozzáteszi a második mondatát is: Isten megszabadította a gonoszokat minden rossztól, s úgy

⁷⁸ Leigh azt mondja, hogy az ige, melyből az itt szereplő, „kevélynek” fordított szó származik, azt jelenti: *gőgösen, pimaszul viselkedni, felfuvalkodni a gőgtől*. A Zsolt124:5-ben a tenger bösz hullámaira van vonatkoztatva. Itt látszólag az Istennel szemben pimasz, vagy öntelt viselkedésre utal. – *a szerk.*

fedte el őket az árnyékával, mintha az Ő ügyfelei lettek volna. A második ígét illetően, mikor azt mondja, hogy az istentelenek *kísértették* Istent, nos tudjuk: a hitetlenség munkája a civakodás Istennel. A próféta ugyanezt a szót használta röviddel ezt megelőzően is: „próbálgatok meg engem”. Ott Isten, az emberekhez hasonló módon tétetett próbára, itt azonban épp ellenkezőleg: a próféta elítéli a világban általában eluralkodott szemtelenséget, mikor az emberek megpróbálják korlátok közé szorítani Istent és törvényt kényszeríteni rá, megkérdőjelezvén az ítéleteit. Röviden, mintha jogukban lenne előírni Neki bármit a saját szeszélyeiknek megfelelően, hogy ezt, vagy azt nem szabad megtennie, ha pedig mégis megtette, azt meg kell indokolnia. Most már látjuk mit is jelent Istent próbára tenni, vagy megkísérteni. Most ez következik:

Malakiás 3:16

16. Akkor tanakodtak egymással az Úrnak tisztelői, az Úr pedig figyelt és hallgatott, és egy emlékkönyv íraték ő előtt azoknak, a kik félik az Urat és becsülik az ő nevét.

Tunc loquuntur sunt timentes Iehovam quisque ad socium suum; et attendit Iehova, et audivit; et scriptus est liber memoriae (vel, memorialis) coram facie ejus pro timentibus Iehovam, et cogitantibus de nomine ejus, (vel, in pretio habentibus nomen ejus.)

Ebben az igeversben a próféta elmondja nekünk, hogy a tanítása nem lett teljesen gyümölcsstelen, mert a kegyeseket serkentette, így azok egymást buzdították, s állították vissza a helyes útra. Azok, akik úgy fordítják, hogy a kegyesek határozatlanul beszéltek, kiforgatják a próféta szavainak jelentését, és elnyomják az *is* az, akkor kötőszót. Maga a téma bizonyítja, hogy adott időtartamról van szó. Mintha a próféta azt mondta volna, hogy mielőtt szólt a néphez és hevesen megfeddte a bűneiket, nagy volt a közönyük, de végül az istenfélők felébredtek.

Ebből megtanuljuk, hogy a természetünkönél fogva lassúak és lusták vagyunk, míg Isten mondhatni meg nem rángatja a füleinket, így tehát szükségünk vagy figyelmeztetésekre és serkentésekre. De tanuljunk meg odafigyelni az itt tanítottakra is, nehogy rideggé váljon a számunkra. Egyidejűleg azt is meg kell figyelnünk, hogy nem mindenki indult fel megtérésre a próféta buzdítására, hanem csak azok, akik félték az Istent. Kétség sem fér hozzá, hogy a nagyobbik rész biztosan folytatta a korábbi bűnös életmódját, sőt nyíltan gúnyolták a próféta tanítását. Mivel tehát az igazság csak azoknak vált hasznára, akik félték az Istent, nem csoda, ha a nép általánosságban ma is megveti azt, mert csak keveseknek adatik meg az Isten Ígéje iránti engedelmisség. A szív átalakulása pedig a Szentlélek saját ajándéka. Nem kell tehát elcsüggedni a kegyes tanítóknak, mikor azt látják, hogy a tanításukat nem mindenhol és mindenki fogadja el, hanem elégedjenek meg azzal, amikor Isten megáldja a munkájukat, de csak egyesek számára teszi azt hasznossá és gyümölcsözővé, legyenek bármennyire csekély létszámúak is.

A próféta azonban nemcsak azt mondja, hogy egyesek megtérésre indultak, de *tanakodtak is*,⁷⁹ amivel arra céloz, hogy az erőfeszítéseinket ki kell terjeszteni a

⁷⁹ Vagy „beszélgettek”. Az ige nifál ragozása, mint a 13. versben is. A jók a gonoszokhoz hasonlóan beszélgettek, tanakodtak, vagy gyakran beszéltek. A Targum így fordítja: „sokszorozták a beszédet”. Az angol változatban szerepel a „gyakran” szó. Newcome az egyszerű „beszéltek”, míg Henderson a „beszélgettek” szóval fordítja. Ha a nifál ragozása ige gyakorító, és nem kölcsönös jelentésű, akkor az angol változat a helyes: „gyakorta beszéltek”. Akkor így kell fordítani a 13. versben is. Észre kell venni, hogy amiről az istentelenek tanakodtak, az meg van említve, de amiről a kegyesek, az nem. Jeromos úgy véli, hogy az Isten velük szemben megnyilvánuló bánásmódját védte.

felebarátainkra is, és az a jele a valódi megtérésnek, mikor mindenki megpróbál annyi barátot magával ragadni, amennyit csak lehetséges, hogy egy akarattal térjenek vissza az útra, melyről letértek, sőt, ahhoz az Istenhez, Akit elhagytak. Ezt kell tehát értenünk alatta, mikor azt olvassuk, hogy Isten szolgálai tanakodtak, ám a próféta nem mondja el, miről.

Azt mondja: az Úr *figyelt és hallgatott, és egy emlékkönyv iraték ő előtté*. Itt azt bizonyítja, hogy a kegyesek nem hiába tértek meg, mert Isten vált ennek tanújává és szemlélőjévé. Ez az igeszakasz különleges figyelemre méltó, mert nem haszontalan a munkánk, mikor Istenhez fordulunk, Ő ugyanis mondhatni kitárt karral fogad minket.

A próféta különösen azt akarja megmutatni, hogy Isten *figyelt*, ezért három beszédformát használ. Egyetlen szó elegendő lenne, de még kettőt hozzátesz. Az pedig különösen hangsúlyos, hogy *egy emlékkönyv iraték ő előtté*. A célja tehát az volt, hogy ezzel a szószaporítással jobban bátorítsa a kegyeseket, hogy legyenek meggyőződve: a jutalmuk azonnal bizonyossá válik, amint odaszánták magukat Istennek, mert Isten nem lesz vak a kegyességük iránt.

A próféta egyidejűleg látszólag, mint csodát mutatja be, hogy találtatott a nép között még néhány ember, akik még gyógyíthatók voltak, mert annyi gonoszság uralkodott el a nép között, hogy a szélsőséges makacsságig keményedtek meg, ugyanis nem volt semmi szilárd, vagy becsületes sem a papok, sem a köznép között. Miután szabadjára eresztett gyeplőkkel oly hosszú ideje merültek bele mindenféle gonoszságba, hihetetlennek tűnt, hogy bárki is megtérjen, vagy, hogy kegyességet is istenfélelmet lehessen találni közöttük. Ez az oka annak, amiért a próféta azt mondja: Isten *figyelt és hallgatott*. Úgy beszél erről, mint valami hihetetlen dologról, ami majdhogynem csodának tűnt a dolgok ennyire zűrzavaros és majdnem teljesen reménytelen állapotában. Az egész célja annak megmutatása, hogy a kegyeseknek nem kell kételkedni, mert a megtérésükre Isten mindig ügyel, s főleg akkor, mikor a legteljesebb kétségbeesés keríti hatalmába az elméiket. Gyakran elcsüggeszti ugyanis az istenfélőket, ha nem látnak remélhető orvosságot, mert akkor hiszik azt, hogy a megtérésük haszontalan. S azért időzik a próféta ily hosszan ennél a dolognál, hogy bizonyosak lehessenek benne: noha nem látszik reménység, a megtérésük mégis hasznos az üdvösségre Isten előtt. Emiatt teszi hozzá, hogy *emlékkönyv iraték ő előtté azoknak, a kik félik az Urat*.⁸⁰

A חֶשְׁבִּים *cheshebim* melléknévi igenevet illetően, a חֶשֶׁב *chesheb* ige jelentése *megszámolni*, vagy *számba venni*, illetve *gondolni*, s egyesek itt így is fordítják: „akik gondolnak az Ő nevére”. Ez pedig kétségtelenül ritka erény, hiszen látjuk, hogy a feledékenység könnyen a hatalmába kerít minket, és kioltja az istenfélelmet, aminek következtében annyira szabadosakká válunk, mintha az, aki megfélemeztet Istenről, büntetlenül vétekezhetne. Ezért olvasható oly gyakran a zsoltárokból, hogy az istenfélelem a kegyesek szeme előtt van. Ez első olvasatra ridegnek tűnik, de az, aki megemlékezik Istenről, máris sokat lépett előre a vallásos útján. Tapasztalatból pedig azt is tudjuk, hogy a pusztá megemlékezés Istenről, mikor az valóságos, kellően erős zablának bizonyul minden romlott vágyunk megfékezéséhez. Mivel azonban egy dolog árát felbecsléssel állapítanak meg, a másik megoldás a jobb – miszerint a kegyesek értékelik, vagy megbecsüli Isten nevét,⁸¹ Majd ezt olvassuk:

Az utána olvasható „egymással” szó látszólag azt támasztja alá, hogy a „gyakori” beszélgetés az ige valódi jelentése ezen a helyen, mert ezek a szavak az együtt szólást közvetítik, mégis az együtt szólás alkalmasabb kifejezés a 13. versben. – *a szerk.*

⁸⁰ Az „emlékkönyv” utalás a királyok feljegyzéseire. Lásd Ezsd6:2-3, Eszt6:1-2. – *a szerk.*

⁸¹ Ez az utóbbi jelentés a valódi. A szó soha nem jelent „gondolkodást valamin”, hanem meg számolást, felbecslést, ebből kiindulva pedig számítást, tervezést, kiagyalást, illetve számításba vételt, értékelést, felbecslést. Itt tehát számításba vételt, azaz figyelembe vételt és tisztelést jelent. Az igevers egésze fordítható ekképpen:

16. Tanakodtak tehát, akik félték az Urat, mindenki a felebarátjával, az Úr pedig figyelt és hallgatott, s egy emlékkönyv íródott előtté azoknak, akik félték az Urat, s tisztelték az Ő nevét.

Malakiás 3:17

17. És azon a napon, azt mondja a Seregeknek Ura, a melyet én szerzek, tulajdonommá lesznek és kedvezek nékik, a mint kiki kedvez a maga fiának, a ki szolgálja őt.

Et erunt mihi, dicit Iehova exercituum, die illa qua ego facio, peculium; et parcam eis (super eos ad verbum) sicuti parcit vir suo filio, qui obsequitur ei.

Magával a dologgal mutatja meg, miért íródott az emlékkönyv: hogy Isten a kellő időben ismét elkezdhesse egyházának védelmét és dédelgetését. Noha egy ideig sok nehézséggel szembesültek a kegyesek, a próféta mégis megmutatja, hogy nem hiába szolgálták Istent, mert a ténynek végül majd bizonyítják, hogy az engedelmességük nem merült feledésbe. Az általa említett két dolgot azonban meg kell figyelünk: először egy emlékkönyv íródott Isten előtt, utána Isten végrehajtja, ami a könyvben megíratott. Mikor tehát látszólag hiába szolgáljuk Istent, tudjuk meg, hogy az Iránta való engedelmisségünk igenis számít, Ő pedig igaz Bíró, még ha nem is nyújtja ki azonnal felénk a kezét.

A próféta tehát először is arról tesz bizonyosságot, hogy Isten személyre lebontva tudja, ki mit tett, másodszor pedig hozzáteszi, hogy a maga idejében végre is fogja hajtani, amit elrendelt. Így az ítéletekben is fenntart bizonyos rendet az ismerésben és a végrehajtásban. Mikor ugyanis azt mondta Ábrahámnak, hogy Szodoma kiáltása felhatott az egekig (1Móz18:20), akkor még mennyire nagy és mennyire tétlen volt a város biztonsága! Mennyire szemtelenül és kíméletlenül megvetettek minden tekintélyt egészen az utolsó pillanatig! Isten azonban már jóval korábban beült a bírói székébe, és számba vette a gonoszságukat. Így van ez az istenfélők esteében is: jóllehet úgy tűnik, tudomást sem vesz az engedelmisségükről, mégsem csukja be a szemeit, vagy zárja be a füleit, mert emlékkönyv íródik Előtte.

Ezért mondja: *és azon a napon, melyet én szerzek*. Az ige önmagában áll, de könnyen megérthetjük a szöveggörnyezetből, hogy az egyház helyreállítására vonatkozik. *Azon a napon* tehát, *melyet én szerzek*, azaz amikor befejezem, amit már megmondtam – mert korábban már megígérte az egyház helyreállítását. Miután tehát közismert dologról beszél, röviden szól: *azon a napon, a melyet én szerzek, a kincsemmé lesznek*.⁸² Ez a kifejezés megerősíti az általam már mondottakat – Istennek megvan a Maga ideje és alkalmja azért, hogy ne írjuk Neki elő vakmerően, mikor kell megtennie ezt vagy azt. Azon a napon, mikor egybegyűjti az egyházát, majd megmutatkozik, hogy mi vagyunk az Ő kincse. A próféta tehát ezekkel a szavakkal türelemre buzdít bennünket, nehogy fájdalmas legyen a számunkra a teher alatt nyögni, és Isten segítségét nem a kívánságainknak megfelelőnek találni, illetve nehogy fájdalmat jelentsen a számunkra az egész egyházzal közösen elviselni a nehézségeket. Ha közülünk csak egy-két ember lenne alávétve a keresztnak, a bánatra és a fájdalomra ítélve ezen a világon, akkor az állapotunk keménynek tűnhetne. Mivel azonban az istenfélők az elsőtől az utolsóig társakká tették Krisztus keresztségének a hordozásában, és a példájához

Az utolsó két sor ugyanazokat a személyeket írja le: félték az Istent, és értékelték, vagy tisztelték a nevét, vagy a tekintélyét. – *a szerk.*

⁸² A mondat szórendje megfelel a Septuaginta, a Targum, Jeromos, és a legtöbb fordító által alkalmazottnak. „A kincsem” a „lesznek”, és nem a „szerzek” szóhoz kapcsolódik, mint az angol, valamint Junius és Tremellius változatában. A közbelső mondta – azon a napon, stb. – fordítható más módon is. A „szerzek” ige azt jelenti: *kijelölni, elrendelni, megalapítani*. Newcome alábbi változata a kétségtelenül helyes változat: *Azon a napon, mondja a Seregek Ura, melyet én jelölök ki, a kincsemmé lesznek*. Ezt a „napot” megemlíti a következő fejezet 3. versében is, ugyanazokkal a szavakkal, melyeket ezért ugyanígy kell fordítani. Henderson változata lényegében ugyanaz.

Az angol változatban a „kincsek” fordított szót mindenütt *saját kincseknek*, vagy *saját tulajdonnak* fordítják. Lásd 2Móz19:5, 5Móz7:6. A Septuaginta szokásos fordítása vagy a περιποιησιν – vásárolt szerzemény, mint itt, vagy a περιουσιον – saját, sajátosság, mint a 2Móz19:5-ben. Symmachus itt ezt az utóbbi szót használja. – *a szerk.*

való igazodásban, senkinek sincs oka kibújni a sorsa alól, mert mi sem vagyunk jobbak a szent pátriárkáknál, az apostoloknál és a sok istenfélőnél, akiket Isten a kereszttel gyakoroltatott. Miután tehát itt az egyház egyetemes helyreállítását látjuk, tudjuk meg: az állhatatosságának és a bátorságának oka is elénk tárul, mert szégyenteljes dolog lenne a számunkra elcsüggedni, mikor oly sok vezetőnk van ebben a háborúban, akik a példájukkal mondhatni kinyújtják felénk a kezüket. Ábrahám, Dávid, és a többi pátriárka és próféta, valamint az apostolok ugyanis oly sok és oly fájdalmas nehézséget szenvedtek el: vajon ennek a ténynek nem kellene felemelni a lelkünket? Ha pedig a lábaink valaha is megremegnek, vajon nem kell elegendőnek lenni a megerősítésünkre, hogy oly sok kiváló előljáró és vezető hívogat minket a példáikkal a kitartásra? Látjuk tehát, hogy nem a semmiért van megírva: *melyet én szerzek*, vagy amikor befejezem a munkámat.

A *kincsem* szóval Isten arra utal, hogy a kegyesek sorsa más lesz, mint a világé. Mintha ezt mondta volna: „Most annyira össze vagytok keveredve, hogy az engem szolgálók látszólag nem jobban az enyéme, mint az idegenek, de akkor majd az én kincsemmé lesznek”. Ezt, amint említettem, a külső megjelenésre kell vonatkoztatni, mert tudjuk, hogy Isten már a világ alapítása előtt kiválasztott minket arra, hogy a kincsévé legyünk. Mikor azonban együtt szenvedünk a gonoszokkal, sőt úgy tűnik, elvetettek vagyunk, az istentelenek iránt viszont Isten látszólag engedelmes, akkor semmi sem tűnik valószínűtlenebbnek, mint ez az ígélet. Ezért mondtam, hogy mindezt a külső megjelenésre kell vonatkoztatni, hogy a kegyesek Isten kincse, hogy értékesek a Számára, s különleges szeretetet táplál irántuk, mint a saját öröksége iránt. Ez a beszédmód pedig sok helyen előfordul a Szentírásban, mert Istenről gyakran olvassuk, hogy megtagadja a népét. Az elkülönülés, vagy elválás szó is gyakran előfordul, azt is olvashatjuk, hogy [Isten] megsemmisítette az örökségét. Fájdalmas tehát a próba, mikor Isten mondhatni a keblén babusgatja az istenteleneket, mi pedig ugyanakkor minden nyomorúságnak ki vagyunk téve, de látjuk, mi történt az ókori egyházzal: tanuljunk hát meg felfegyverkezni erre a küzdelemre, és megelégedni a Lélek belső bizonyoságtételével, még ha a külső dolgok nem is virágoznak.

Majd hozzátesszi: *és kedvezek nekik, a mint kiki kedvez a maga fiának*, stb. Itt egy ígéletet ad, melyet különösen meg kell figyelni. Ez két mondatot tartalmaz. Az első: az életben maradt zsidók majd engedelmeskednek Istennek, amivel valóban az Ő gyermekeinek fognak bizonyulni. A második: Isten majd megbocsát nekik, azaz bocsánatot gyakorol majd a szolgálataik elfogadásával, melyek más módon nem tetszenének Neki. S kétség sem fér hozzá, hogy az alábbi szavakban az újjászületés Lelke is bele van értve: *a maga fiának, a ki szolgálja őt*. Nem mintha az itt megszólított kegyesek teljes mértékben híjával lennének az istenfélelemnek, hanem Isten a kegyelem növekedését ígéri, mintha csak ezt mondta volna: „Összegyűjtök magamnak egy népet, amely hűségesen és őszintén imád majd engem”. Itt tehát, noha nem a vallásos és szent élet kezdetéről beszél, ez mégis ugyanaz mintha azt mondta volna: az istenfélők az Ő kormányzása alatt állnak majd, hogy odaszánassák magukat az Ő szolgálatára.

A második mondat másféle kegyelemre utal: Isten az Ő kegyelmében elfogadja majd a kegyesek engedelmisségét, jóllehet önmagukban ők méltatlanok arra, hogy a jelenlétébe lépjenek. S hogy mennyire szükséges ez az elnézés nekünk, akik valóban és igazán ismerjük az istenfélelmet, az közismert. A szofisták vakmerően fecsegnek az érdemeikről, és eltelnék, valamint másokat is eltöltenek üres göggel, de azok, akik megértik, hogy egyetlen ember sem állhat meg Isten ítélőszéke előtt, nem álmodoznak érdemeikről, és nem hiszik, hogy bármit is vihetnének Isten elé, amivel elnyerhetnék a jóindulatát. Ezért az egyetlen mentségük az, amit a próféta itt említ: Isten *kedvez nekik (megkíméli őket)*.

Azt is meg kell itt említeni, hogy a próféta nem egyszerűen csak a bűnbocsánatról beszél. Az üdvösségünk, mint tudjuk, két dologból áll: egyrészt Isten kormányoz minket az Ő Lelkével, és formál minket újra az Ő képmására egész életünk során mindvégig, másrészt

eltemeti a bűneinket. A próféta itt viszont arról a bűnbocsánatról szól, amire a jócselekedeteinkkel kapcsolatban van szükségünk, mert bizonyos, hogy még ha minden erőfeszítésünkkel és buzgóságunkkal szánjuk is oda magunkat Isten szolgálatára, valami akkor is mindig hiányzik. Ezért semmiféle cselekedet, legyen az bármennyire is igaz és tökéletes az emberek előtt, nem érdemli meg a megkülönböztetést és a tisztességet Isten előtt. Szükséges tehát megvallani, még ha minden erőnket be is vetjük Isten szolgálatában, hogy az Ő megbocsátása nélkül bármivel is jövünk, az inkább elvetésre, semmint az Ő kegyeire méltó. Ezért mondja a próféta, hogy mikor Isten kibékül velünk, akkor nem kell félni attól, hogy elutasít, amiért nem vagyunk tökéletesek, mert jóllehet a cselekedeteinket megannyi folt szennyezi be, azok mégis elfogadhatók lesznek a Számára, s noha megannyi hibával munkálkodunk, mégis elfogadhatók leszünk Neki. De miért? Mert megkímél minket. Egy atya ugyanis elnéző a fiával szemben, s ha lát egy fogyatékossgot a fián, attól még nem dobja ki a házából. Sőt, legyen akár béna a fia, vagy kancsal, vagy bármi más fogyatékossg miatt különös, mégis könyörül rajta, és nem szűnik meg szeretni őt. Ugyanez a helyzet Istennel is, Aki mikor a gyermekeiként fogad minket örökbe, megbocsátja a bűneinket. Atyaként pedig örül minden apró figyelmességnek, mikor engedelmeseknek látja a fiát, s nem követeli meg tőle azt, amit egy szolgától követel. Így cselekszik Isten: nem veti el az engedelmességünket, bármennyire hibás legyen is az.⁸³ Immár látjuk a próféta célját és szavainak jelentését: bocsánatot ígér a kegyeseknek Istentől, miután kibékültek Vele, mert akarattal szolgálják Istent, mint gyermekek. Isten pedig a cselekedeteiken keresztül – melyek jóllehet nem méltók az Ő kegyére – mégis elfogadhatóknak tekinti őket, de csak a megbocsátás, és nem az érdemek, vagy az érdemesség alapján.

Ima

Add meg, mindenható Isten, mivel a Sátán elvon minket az igaz vallás iránti minden figyelemtől, mikor a dolgok a világban ennyire rendetlen és zűrzavaros állapotban vannak – ó add meg, hogy tudhassuk: Te gondoskodsz rólunk. S ha ezt nem is látjuk abból kiindulva, amivel a világban szembesülünk, hadd támaszkodjunk a Te Ígédre, és soha ne kételkedjünk abban, hogy Te ügyelsz a biztonságunkra. Ennek bizonyosságával megtámogatva hadd haladjunk mindenkor az elhívásunk útján. Hiszen kegyeskedtél minket bizonyossá tenni a Te kegyességében, amiből tudjuk, hogy egyszülött Fiadban kibékültél velünk. Így a tagjaivá válván, soha ne vonakodjunk jókedvűen kínálni Neked a szolgálatainkat, legyenek azok bármennyire hiányosak, hiszen egyszer megígérted, hogy elnéző Atyánk leszel, s nem próbálsz meg szigorúan, amit Neked kínálunk, hanem kegyelmesen elfogadod azt. S ebből megtudhatjuk, hogy nemcsak a bűneinket, melyek méltók a kárhoztatásra, engedted el és bocsátottad meg nekünk, de eltűröd a hiányosságainkat, valamint a tökéletlen cselekedeteink hibáit is, hogy végül megkaphassuk az Általad ígért jutalmat, amit a saját érdemeinkkel nem, hanem csakis a Te Lelked általi megszenteléssel és az Úr Jézus Krisztus vérével történő meghintéssel nyerhetünk el. Ámen.

⁸³ Az itt használt igében több is rejlik, mint egyszerű „megkímélés”. Mikor – mint itt is – az עָלָה követi, akkor általában a *megkönyörülni*, *megsajnálni* kifejezéssel fordítják. Lásd 2Móz2:6, 1Sám15:3, 2Krón36:17. A másik iránti gyengéd könyörületet, vagy szimpátiát jelöli, amit egy gyenge, tehetetlen, nyomorult valaki iránt érzünk. – *a szerk.*

Száznyolcvanegyedik előadás

Az utolsó előadás során láttuk, hogy a kegyesek egyetlen cselekedete sem Istennek tetsző, s csak a kegyelmes elfogadás által válnak azzá. Ebből következően semmi sem tulajdonítható az érdemeknek anélkül, hogy az meg ne kisebbítené Krisztus kegyelmét. Ha ugyanis a cselekedetek értéke attól függ, hogy Isten a mi Atyánk, és Krisztusban békült meg velünk, akkor semmi sem lehet abszurdabb, mint a cselekedetek dicsőítése, melyeket alá kell vetni Isten eme atyai kegyelmességének.

Most már látjuk, miképpen van összhangban ez a két dolog: a cselekedetekért megígért jutalom, valamint az, hogy a cselekedetek önmagukban semmit sem érnek Isten előtt. Mert jóllehet Isten joggal vetheti el ezeket, mégis elfogadhatóknak tekinti, mert megbocsátja azok minden hiányosságát. Ezzel röviden kijelentettük, miért elfogadhatók a cselekedeteink Isten előtt: nem azért, mert azokban bármiféle érdem rejlik, hanem csakis az Ő kegyelme folytán. Nincs ugyanis cselekedet, mely a tökéletlensége miatt ne lenne Isten számára nem tetsző, ha megkövetelné, hogy mindegyiknek a törvény szerintinek kell lennie. Ezért távolodik el Isten a saját törvényétől, és fordul a kegyelemhez, hogy elfogadhatóknak tekinthesse a cselekedeteket, melyek a hiányosságaik miatt nem lennének elfogadhatók, s nem állhatnának meg előtte. Most ez következik:

Malakiás 3:18

18. És visszatértek⁸⁴ és meglátjátok, hogy különbség van az igaz és a gonosz között, az Isten szolgálja között és a között, a ki nem szolgálja őt.

Et convertemini, et videbitis inter justum et impium, inter servientem Deo et eum qui non servit ei.

Ez az igevers első ránézésre a kegyeseknek szól, mert az elvetettek részéről soha nem volt megtapasztalható megtérés, mivel azonban a szónak tág a jelentése, az igeszakasz alkalmasan vonatkoztatható az egész népre a Zakariásnál olvasottaknak megfelelően: „reá tekintenek, akit átszegeztek”. Mondtuk ugyanis, hogy ez mind a jókra, mind a gonoszokra vonatkoztatható. Így tekinthetjük úgy, hogy itt az egész néphez szól. Mikor azonban alaposabban is megvizsgáljuk az összes körülményt, akkor úgy látszik, hogy Malakiás konkrétan az istentelenekhez szól, és dühödt istenkáromlásait igyekszik kordában tartani, mert majdnem ugyanazt a kijelentést látjuk itt, mintha ezt mondta volna: „eljön az ő templomába az Úr, a kit ti kerestek, és a szövetségnek követe”. Egyidejűleg pedig azt is megmutatta, hogy Krisztus eljövele, amiről azt mondták, hogy túlon túl lassan következik be, nem olyan lesz, mint amire vágytak, vagy vártak. „Ne fájjon hát nektek”, mondja, „ez a késlekedés, mert minden borzasztó dolog, amivel az Ő fenségre bír, a fejetekre fog zúdulni. Ő ugyanis haragos bíróként és bosszúállóként jön, ezért hiába reménykedtek bármiféle vigasztalásban, vagy megkönnyebbülésben az Ő jelenlététől”.

Így mondja itt is: *és meglátjátok, hogy különbség van az igaz és a gonosz között*, azaz „meglátjátok, hogy Isten nem szundikál a mennyben, mikor a gonoszok fékezhetetlenné válnak a Földön és átadják maguknak mindenféle gonoszságnak: a tapasztalat végül majd megtanítja nektek, hogy az emberek nem lesznek büntetlenül szemtelenek Istennel, hanem minden gonoszságotokról számot kell majd adni”. Mikor tehát azt mondja, hogy különbséget találnak majd az istenfélők és az istentelenek között, akkor azt érti alatta: az Isten által kiszabott büntetésekből majd meglátják, hogy az embereknek nem szabad a saját romlott

⁸⁴ Károlinál: *megtértek – a ford.*

vágyaikba merülni, mintha Isten szundikálna a mennyben, megfedkezvén a hivataláról. Az istenkáromlásuk az alábbi volt: „Hiába tiszteltük az Istent, mi a haszna? Hiszen megtartottuk a rendelkezéseit, de a kevélyek boldogabbak, mint mi”. Miután tehát olyan szemhunyással vádolták Istent, mintha figyelmen kívül hagyta és elvetette volna a szolgálát, és kegyesnek mutatkozott volna a gonoszokkal, Malakiás megválaszolja a dolgot és ezt mondja: „Majd meglátjátok, menyire különbözik a jó a rossztól. Isten valóban megkímélte a gonoszokat, de végül majd felemelkedik az ítéletre, és hirtelen fegyveresen tör rájuk. Akkor megtudjátok, hogy az emberek minden cselekedetét figyelemmel követte, s a gonoszság akkor sem marad büntetlen, ha Isten egy időre el is halasztja a bosszúállást”.

Most már értjük a próféta szavainak jelentését: az istentelenek, akik Istennel szemben úgy hangoskodnak, mintha Ő nem venné számításba sem az igazságot, sem az igazságtalant, a saját kárukon fogják megtanulni, hogy Ő az, Aki megbünteti a gonoszságot.

Ami a *visszatértek* ígét illeti, már említettem, hogy tág a jelentése, s nem mindig jelenti az ember megtérését, vagy megújulását. Tekinthetjük tehát akképpen, hogy a dolgok megváltozott állapotát jelzi, mintha a próféta azt mondta volna: „Fordul a kocka, és olyanná válik az állapototok, mikor Isten elkezd végrehajtani az ítéletét, hogy láthatóan megmutatkozik: Ő nem feledkezett meg a hivataláról, még ha nem is sietett az ítéleteinek végrehajtásával.” *Visszatértek* tehát és *meglátjátok*. Ha azonban bárki jobbnak látja a visszatérést Isten ítéleteinek megérzésére vonatkoztatni, ami majd az istenteleneket érinti meg, bár nem vált ki megtérést, az a nézet sem alkalmatlan, s én hajlok felkarolni azt. Azaz, az Úr lerázza majd róluk az ostobaságot, amibe belesüppedtek, s helyesbíti az örülségüket, ezért nem merik majd oly pökhendien okádni az istenkáromlásaikat, ahogyan addig szokták. Ti tehát visszatértek, azaz „megismertetem veletek az ítéleteimet, s nem törtök majd homlokegyenest előre, mint a vadállatok, mert a tényekből tanulván megismeritek a különbséget a jó és a rossz között”.⁸⁵

Az *igaz*, és az *Istent szolgáló* ugyanazt a személyt jelenti. Ebből megtanuljuk, hogy nincsen ott igazság, ahol nem létezik az Isten iránti engedelmesség. Az első dolog tehát a jó és becsületes életben az Isten szolgálata, mert kevés haszonnal jár ez emberek iránti ártalmatlanság, ha az Ő jogait megtagadják, s tudjuk, hogy Istent csak akkor szolgáljuk helyesen, ha azt a törvényében előírtaknak megfelelően tesszük. Mindig ide kell eljutnunk tehát: az embereknek engedelmeskedniük kell Istennek, ha helyesen akarják alakítani az életüket. Most ez következik:

⁸⁵ Mind Newcome, mind Henderson melléknévi igenévként kezelik az ígét, ahogyan az itt használatos. „S ismét felfedezitek, vagy meglátjátok majd a különbséget az igazak és a gonoszok között”. A Septuaginta igeként kezeli: „επιστραφησεσθε – visszatértek”. Ugyanezt teszi Jeromos és Marckius is, utóbbi ugyanazt a jelentést tulajdonítja neki, mint ami itt szerepel. Dathius is ugyanannak tekinti a jelentését: „S jobban tanítatva (vagy okítva – *medius edocti*) megértitek majd, milyen nagy a különbség az istenfélők és az istentelenek között, az Isten tisztelői és a megvetői között.” – *a szerk.*

4. fejezet

Malakiás 4:1

1. Mert ímé, eljön a nap, lángoló, mint a sütő-kemencze, és olyanná lesz minden kevély és minden gonosztevő, mint a pozdorja, és megégeti őket az eljövendő nap, azt mondja a Seregeknek Ura, a mely nem hagy rajtok gyökeret, sem ágat.

Quia ecce dies venit ardens tanquam clibanus; et erunt omnes superbi et omnes facientes iniquitatem stipula; et inflammabit eos dies qui venturus est, dicit Iehova exercituum, qui non relinquet illis radicem et ramum.

Az előző verset erősíti meg, mert hirdeti az összes elvetett és Istent megvető megsemmisülését, s megerősíti azt is, amit már mondtam: ezt a fenyegetést állítja szembe azokkal a rágalmakkal, melyeket rendszerint Isten ellen mondogattak, mintha Ő megszűnt volna ellátni a bírói hivatalát. Jóllehet harmadik személyben beszél, mégis híján az erőnek, amit mond:

Ímé, eljön a nap, mely felemészti majd az összes istentelent úgy, ahogyan a sütőkemence tüze megemészti a pozdorját. A próféta által használt hasonlat nagyon megszokott, mikor azt mondja, hogy az istentelenek olyanok lesznek, mint a pozdorja. Ezért nem idézek igeszakaszokat, melyeknek jól ismerteknek kell lenni, s amelyekből oly sok van, hogy nem szükséges itt kettő-hárommal előhozakodni. Isten bosszúját is gyakran hasonlítják a tűzhez és a lánghoz. Azt pedig tudjuk, milyen heves és félelmetes elem a tűz, mikor megragadja a fát, vagy más száraz anyagot. Ezért, a szokásos nyelvhasználatnak megfelelően mondja itt a próféta, hogy az Úr napja olyan lesz, mint egy kemence, s az istentelenek olyanok lesznek, mint a pelyva. Az *íme* mutató kötőszó bizonyosságot fejez ki: *íme jövök*. A jelen idő itt a jövő idő helyett szerepel, ami megszokott dolog a héberben. A próféta azonban arra hívta fel a zsidók figyelmét, ami már küszöbön állt, hogy a próféciaja ne tűnjön kétségesnek, s megértsék: Isten bosszúállása már nem volt messze, hanem a fejük felett lebegett. Felmerül azonban a kérdés a napot illetően, amelyre rámutat. A legtöbben úgy vélik, a próféta Krisztus utolsó eljövételéről beszél, ami nekem nem tűnik valószínűnek. Valóban igaz, hogy ezek, és a hasonló kifejezések, melyek mindenütt megtalálhatók a Szentírásban, ebben a világban nem teljesednek be teljes mértékben, de Isten úgy függeszti fel az ítéleteit, hogy soha nem szünteti be a bizonyítékok adását azokról, így az istenfélőknek mindig lehet némi támasztékuk a hitükhöz. Ha ugyanis Isten nem adná a jelét, vagy bizonyítékát az Ő gondviselésének, akkor azonnal arra gondolnánk, hogy nem is lesz ítélet. Ő azonban ad nekünk néhány példát, melyekből megtanulhatjuk: eljön az idő, amikor megítéli a világot. Nekem tehát valószínűbbnek tűnik, hogy a próféta itt az egyház megújításáról beszél. Isten haragja ugyanis végül fellobbant a zsidók ellen, mikor elidegenedtek Krisztustól, mivel az utolsó reménységük és utolsó orvosságuk ezekben a gonoszságokban a Megváltó segítsége volt, s ennek a kegynek az elvetése miatt kellett megérezni a zsidóknak a hálátlanságuk félelmetes büntetését. Egyetlen bűn sem lehet szörnyösebb, mint elutasítani a felkínált kegyet, melyben benne foglaltatott az ő boldogságuk, valamint az egész világ boldogsága is. Mikor a próféta azt mondja, hogy *eljön a nap*, akkor úgy vélem, Krisztus első eljövételére utal – mert a zsidók magabiztosan dicsekedtek a Megváltó eljövételével – s megadja nekik a választ: az Úr napja el fog jönni, olyan lesz, amelyet elképzelni sem tudnak, mert az a nap majd megemészti őket a másik prófétánál olvashatók szerint: „Mire való néktek az Úrnak napja? Sötétség az és nem világosság... Sötétség lesz az, s még hajnalfénye sem lesz.” (Ám5:18, 20) A Úr napja boldogtalan esemény lesz a számotokra, mintha valaki kimenekülne

az oroszlán szájából, majd odahaza kígyómarás érné. Ezen a helyen is azt mondja tehát, hogy eljön a nap, mely úgy megemészti majd őket, mint a kemence.

Azt mondja: *minden kevés és a gonoszság cselekvői* olyanok lesznek, mint a *száraz szalma*. Megismétli a szavaikat, de kissé ironikusan, mert mikor korábban azt mondták, hogy a kevélyek boldogok voltak, önmagukat ettől nagyon távol állóknak tekintették. Ézsaiás hasonló módon ítélte el a képmutatókat, akik a saját felebarátaikat tették ki a megvetésnek. Akkortájt ugyanis az Isten tisztelőit nagy gyalázat övezte a zsidók között, sőt, a képmutatók akkora megvetéssel bántak az istenfélőkkel és a becsületesekkel, mintha ők lennének a nép sara és mocska. Így mondták ezt is: „Íme, kénytelenek vagyunk nagy fájdalommal szemlélni az istentelenek boldogságát, mert a kevélyek és Isten megvetői bővelkedést élveznek és örömeik közepette élnek”. A próféta most ironikusan válaszol nekik és ezt mondja: „Meglátjátok majd a különbséget, amire most oly nagyon vágytok, mert Isten megemészti majd a kevélyeket és az istenteleneket”. Most ezt mondja nekik, de ez, mint említettem ugyanaz, mintha ezt mondta volna: „Mikor levétezik rólatok az álarc, meglátjátok, hogy az istentelenség – éppen hogy bennetek, s ezért majd el fogjátok szenvedni a megérdemelt büntetést”. Ez az a visszatérés, amit korábban említett, mert jóllehet az istentelenek nem térnek vissza komolyan és őszintén Istenhez, mégis kénytelenek elismerni istentelenségüket - akár akarják, akár nem – mikor Isten kényszeríti őket. Ezért miután kénytelenek voltak megvizsgálni a saját életüket Isten meglátogatta őket azzal a büntetéssel, amit teljes mértékben megérdemeltek, noha ők maguk idézték elő ezt a büntetést.

Most hozzátesszi: *a mely nem hagy rajtok gyökeret, sem ágat*. Úgy érti, a pusztulásuk teljes lesz. Mintha azt mondta volna, hogy nem lesz maradékuk. Miután a pozdorjához hasonlóvá tette őket, ezért említi itt gyökérként és ágként, mert a hajtás nem lenne megfelelő, hisz a pozdorjáról beszél, a hajtás pedig a fákhhoz tartozik. A jelentés azonban nem homályos: olyan lesz a megemésztés, hogy semmi sem marad. Ez tulajdonképpen valóban az utolsó ítéletre vonatkozik, de amint említettem, nincs semmi oka annak, hogy Isten ne tárja naponta a szemünk elé az istentelenekre váró bosszú egyes bizonyítékait, mellyel a hitünk is napról-napra erősödhet.⁸⁶

Isten nevét illetően, amit itt kétszer is említ, arra emlékeztet minket, hogy Isten nem egyenletesen folytatódó módon hajtja végre az ítéleteit, hanem megszabott ideje van most a túrásnak, később az ítéletnek, amiképpen jónak látja. Valahányszor csak említi a Szentírás az Úr napját, tudjuk meg: Istent nem kötik törvények, hogy sietnie kellene a munkájával az elhamarkodott kívánságainknak megfelelően, hanem a konkrét időpontok az Ő hatalmában állnak és az Ő akaratának megfelelőek. Ezt csak futólag említem, mert máshol már részletesebben is magyaráztam. Most ez következik:

Malakiás 4:2

2. És feltámad néktek, a kik félitek az én nevemet, az igazságnak napja, és gyógyulás lesz az ő szárnyai alatt, és kimentek és ugrándoztok, mint a hízlalt tulkok.

Et orietur vobis timentibus nomen meum Sol justitiae, et sanitas in alis ejus; et exhibitis et salietis quasi vituli saginae (vel, vituli pinguefacti.)

⁸⁶ Rendkívül erőteljesek ennek az igeversemnek a szavai: Íme, a nap! Lángoló, mint a kemence, s minden kevély, és a gonoszság minden munkása pozdorja lesz, s megégeti őket az eljövendő nap, mondja a Seregeknek Ura. Így nem marad belőlük sem gyökér, sem ág. Nagyon sok kéziratban a „munkása” helyett a „munkásai” szó olvasható, de ennek nincsen semmi következménye, mert az egyes számot gyakran használják költői módon a többes szám helyett. A „gyökér” és az „ág” kétségtelenül közmondásos kifejezések, melyekbe mindet bele kell érteni. – *a szerk.*

A próféta most rétér az istenfélőkre, s ebből világosabban kiderül, hogy eddig azokról a vaskos képmutatókról érkezett, akik egyedül maguknak sajátították ki a szentséget, miközben folyamatosan szították Isten haragját. Ő ugyanis nyilvánvalóan olyasvalakikhez szól, akik különböznek az előbbiektől, mikor ezt mondja: *és feltámad néktek*, stb. Ezzel különíti el azokat, akik félték az Istent, vagyis Isten valódi szolgáit attól a tömegtől, mellyel mostanáig vitatkozott. *És feltámad néktek* tehát, *a kik félték az én nevemet*, stb.

Itt egy ellentétet is meg kell figyelni. A nép egésze mondhatni egyetemes fertőzéstől volt beteg, de Isten megőrzött némelyeket fertőzés nélkül. Miután eddig a nép nagyobb részével vitatkozott, most mondhatni elkülönít keveseket, s Krisztust ígéri nekik, mint az üdvösség Szerzőjét. Az istenfélők ugyanis, amint tudjuk, reszkettek a fenyegetésektől, s talán elcsüggedtek volna, ha nem Isten nyugtatja őket. Valahányszor csak bosszút hirdetett a gonoszokra, a nagyobbik részük vagy gúnyolódott, vagy felbőszült, vagy legalábbis nem a kellő hatást gyakorolta a dolog rájuk. Ezért történik meg, hogy amikor Isten mennydörög, az istentelenek biztonságban járák tovább bűnös útjaikat, de a kegyesek megremegnek a szótól, s teljesen összeomlanának, ha Isten nem használna erre orvosságot. Ezért enyhíti a próféta az általunk olvasott fenyegetést, mintha azt mondaná, hogy Krisztus eljövételét nem félelmetesnek hirdette azért, hogy a kegyes lelkeket megrettentse (mert nem hozzájuk beszélt), hanem csak az istenteleneket akarta megrémíteni. Az egész summája ez: „Figyeljetek”, mondja, „ti, akik félték az Urat. Számotokra más mondanivalóm van, mégpedig az, hogy az igazság Napja fog felkelni, s gyógyulást hoz a szárnyai alatt. Hadd pusztuljanak el Isten am megvetői, akik háborút vívnak Ellene, de mégis úgy teszik próbára Őt, mintha kötve lenne hozzájuk. Ti viszont emeljétek fel a fejetekeket, s várjátok türelemmel azt a Napot, a Belé vetett reménységgel hordozván a bajaitokat.” Most már értjük ennek az igeversnek a jelentését.

Valóban semmi kétség sem fér ahhoz, hogy Malakiás Krisztust nevezi az igazság Napjának, s ez a legalkalmasabb kifejezés, ha tekintetbe vesszük, mennyire különbözött az atyák állapota a miénktől. Isten mindig adott világosságot az egyházának, de Krisztus a teljes világosságot hozta el annak megfelelően, amit Ézsaiás tanít: „Kelj fel, világosodjál, mert eljött világosságod, és az Úr dicsősége rajtad feltámadt” (Ézs60:1). Ez nem vonatkozhat senki másra, csakis Krisztusra. Emellett ezt is mondja: „Mert ímé, sötétség borítja a földet, és éjszaka a népeket, de rajtad feltámad az Úr, és dicsősége rajtad megláttatik”, továbbá „Nem a nap lesz néked többé nappali világosságod, és fényességül nem a hold világol néked, hanem az Úr lesz néked örök világosságod” (Ézs60:19). Mindezek a szavak megmutatják, hogy a Nap Krisztusra vonatkozó megnevezés, mert Isten sokkal tisztább világosságot adott Krisztusban, mint korábban a törvény, valamint annak velejárói által. S emiatt nevezik Krisztust a világ világosságának. Nem mintha az atyák vaksötétben tévelyegtek volna, de megelégedtek a hajnallal, vagy a Holddal és a csillagokkal. Valóban tudjuk, mennyire homályos a törvény tanítása, ezért valóban mondhatjuk rá, hogy árnyékos volt. Mikor tehát végül megnyíltak és kitisztultak az egek az evangélium által, az olyan volt, mint a napfelkelte, mely elhozta a teljes Napot. Ezért a saját hivatala Krisztusnak a megvilágosítás. S ezen az alapon olvassuk János evangéliumának első fejezetében, hogy kezdettől fogva Ő volt az igazi, minden embert megvilágosító világosság, mely eljött a világba, de mégis, olyan is volt, mint a sötétségben ragyogó fény, mert az értelem néhány szikrája megmaradt az emberekben Ádám bukása, és a természetünk megromlása után is. Krisztust azonban konkrétan mondják világosságnak a kegyesek vonatkozásában, akiket megszabadít a természetünknel fogva mindenkit magába záró vakságból, s vezeti őket az Ő Lelke által.

A Nap szó jelentése tehát, mikor átvitt értelemben Krisztusra vonatkozik, ez: azért nevezik Őt Napnak, mert Nélküle csak tévelyegni és eltévedni tudunk, de az Ő vezetésével megmaradunk a helyes úton. Ezért is mondja: „a ki engem követ, nem járhat a sötétségben” (Jn8:12). Észre kell azonban vennünk, hogy ezt nem szabad Krisztus személyére korlátozni,

hanem ki kell terjeszteni az evangéliumra is. Ezért mondja Pál: „Serkenj föl, a ki aluszol és támadj fel a halálból, és felragyogott tenéked a Krisztus” (Ef5:14). Krisztus tehát naponta világosít meg minket a tanításával és a Lelkével, s noha a testi szemeinkkel nem látjuk Őt, a tapasztalatból mégis Napnak találjuk. Az igazság Napjának pedig vagy a tökéletes feddhetetlensége miatt nevezik, melyben semmi hiba sincsen, vagy azért, mert Isten igazsága mutatkozik meg Benne. S hogy megismerhessük a Tőle származó világosságot, mely Belőle árad és megvilágít minket, nem a jelenvaló élet átmeneti dolgaival, hanem a lelki étellel kapcsolatos dolgokkal kell foglalkoznunk. Az első dolog az, hogy Krisztus nem úgy látja el felénk a Nap hivatalát, hogy vezeti a lábainkat és a kezeinket a földi dolgokban, hanem világosságot hoz nekünk, s megmutatja a mennybe vezető utat, hogy ez által eljussunk az áldott és örök élet élvezetére. Másodszor azt kell meglátnunk, hogy ez a lelki világosság nem választható el az igazságtól, hisz miképpen válik Krisztus a mi Napunkká? Úgy, hogy újjászül minket a Lelkével az igazságra, megszabadítván a világ szennyétől, megújítván Isten képmására. Most már látjuk az igazság szó jelentését.⁸⁷

Majd hozzátesszi: *és gyógyulás lesz az ő szárnyai alatt*. A napsugaraknak a szárny nevet adja, s ebben a hasonlatban nagyon sok szépség rejlik, mert a természettől kölcsönzi, s a legjobban illik Krisztusra. Mint tudjuk, nincs semmi vidámítóbb és gyógyítóbb dolog, mint a napsugarak, mert a bűdösség hamarosan, egy napon belül elborít minket, ha a Nap nem tisztítaná meg a földet a szennyétől, s a Nap nélkül nem lenne lélegzés sem. Egyfajta megkönnyebbülést is érzünk napfelkeltekor, az éjszaka pedig egyfajta teher. Mikor a Nap lemegy, mintegy nehézséget érzünk a tagjainkban, a beteg pedig megelégnél reggel és változást érez a Nap hatására, mert az gyógyulás hoz a szárnyai alatt. A próféta azonban olyasmit fejezett ki, ami még ennél is több – hogy a világos Nap a derűs égbolton hoz gyógyulást, mert itt a felhős, vagy viharos időt állítja szembe a világos és fényes időszakokkal. A derű idején mi is sokkal vidámabbak vagyunk, legyünk akár egészségesek, akár betegek, és senki sincs, aki ne méritene valamennyi jókedvet a derűs égtől. Mikor azonban felhős az ég, még a legegészségesebbek is éreznek némi kényelmetlenséget.

E nézetnek megfelelően mondja Malakiás, hogy *gyógyulás lesz Krisztus szárnyai alatt*, mivel annyi gonoszságot kellett eltűnőni Isten valódi szolgáinak, hogy ha megvizsgáljuk annak az időszaknak a történelmét, kitűnik, hogy a nép állapota a legsúlyosabb volt. Most változást ígér nekik: mert az egyház helyreállítása majd örömeikre lesz. Látjuk tehát, milyen értelemben mondja, hogy *gyógyulás lesz Krisztus szárnyai alatt*: a sötétség szertefoszlik, az ég felhőktől mentes lesz, és jókedvűvé teszi az istenfélők elméjét. A kegyeseket *istenfélőknek* nevezve a Szentírás szokásos nyelvezetét használja, mert mondtuk, hogy az igazságosság és a szentség főleg az igazi istentiszteletben rejlik. Itt azonban valami újat is kifejez, mert ez a

⁸⁷ Van valami oda nem illő „az igazság Napja” kifejezésben. Ezért egyesek azt feltételezték, hogy a צדקה itt jóságot, vagy nagylelkűséget jelent. „Az igazság”, mondja Leigh, „speciális értelemben szerepel a héber és a keleti nyelvekben: nagylelkűséget, vagy jótéteményt jelent”, s utal Mede fordítására a Zsol112:6-ról. Itt nyilvánvalóan annak leírásaként van hozzátéve, hogy milyen Napról van szó, és ekképpen gyakorta használatos a héberben melléknév helyett. Az igazságos Nap nem volna helyes, de a jótevő, vagy nagylelkű Nap elfogadható jelentést közvetít. Az e kép által közvetített valódi jelentés valami efféle: „De feltámad nektek, akik félitek a nevemet, egy nagylelkű Nap a melegítő sugaraival, s ti majd előjöttök, és ugrándoztok, mint az istállóból kiszabadult tulkok.”

„Az igazság alatt”, mondja Marckius, „értsünk jóságot, vagy nagylelkűséget, vagy igazságos mivoltot, vagy teljes állandóságot, vagy Isten sokféle Benne ragyogó igazságosságát, vagy a feddhetetlen becsületességet és egyenességet, mely Istenként és emberként, illetve Közbenjáróként egyaránt megmutatkozott Benne, s amely úgy ragyog, hogy átjárja az összes istenfélőt a megigazulás és a megszentelődés ajándékaival.”

Jeromos magyarázata szerint Krisztus azért az igazság Napja, mert Ő minden dolgot igazságosan határoz el, felfedi és leplezi, hogy mi a jó és mi a rossz, mi az erényes és mi az erkölcstelen.

A „szárnyakhoz”, vagy sugarakhoz kapcsolódó birtokos névmás nőnemű, ami megmutatja az שמש, Nap nemét, de a leghelyesebb semleges nemből fordítani. A héberben minden him-, vagy nőnemű, s így van ez a walesi nyelvben is. – a szerk.

félelem az, ami konkrétan az igaz valláshoz tartozik: az emberek alávetik magukat Istennek, még ha Ő láthatatlan is, és nem szól hozzájuk szemtől szembe, s nem mutatja a kezét ostorokkal telve. Mikor tehát az emberek saját maguktól tisztelik Isten dicsőségét, és elismerik, hogy a világot Ő kormányozza, ők pedig az Ő uralma alatt állnak, ez az igaz vallás valódi bizonyítéka, s ezt érti a próféta a *név* szó alatt. Ezért akik félik az Istent, nem akarják Őt lerántani a mennyből, s nem is keresik az Ő jelenlétének látható jeleit, hanem tűrik a hitük próbára tételét. Azaz, bámulják és tisztelik Istent, noha nem látják színről színre, csak mondhatni tükör által és homályosan, valamint a hatalma, igazsága és más attribútumai megmutatkozásán keresztül, melyek láthatóan megjelennek a szemünk előtt.

Ima

Add meg, mindenható Isten, mert Te jelölted ki egyszülött Fiadat a Napunknak, hogy ne legyünk annyira vakok, hogy ne lássuk az Ő ragyogását. Miután pedig Ő kegyeskedik naponta vezetni minket az üdvösség útján, hadd kövessük Őt, és soha ne szakadjunk el Tőle semmiféle világi akadály miatt, hogy ne törekednénk arra a mennyei életre, melyre Te hívogatsz minket. Miután pedig megígérted, hogy Ő eljön és összegyűjt minket az örökkévaló örökségre, ne váljunk fékezhetetlenné, hanem ellenkezőleg, szorgalmasan és mindig figyelmesen keressük Őt, s ne vessük el azt a kegyet, amit Te kegyeskedtél felkínálni nekünk Őbenne, eltunyulván ez által a saját szennyünkben. Épp ellenkezőleg: induljunk fel arra, hogy ne féljünk Tőled, és valóságosan tiszteljünk Téged, míg végül elnyerjük hitünk és kegyességünk gyümölcsét, mikor Ő majd megjelenik a végső megváltásunkra ahhoz a Naphoz hasonlóan, ami már megjelent nekünk, hogy ne maradjunk a sötétségben, hanem még a sötétség közepette is járassuk a mennybe vezető utunkat. Ámen.

Száznyolcvankettedik előadás

Malakiás, miután azt mondja, hogy az igazság Napja felkel majd a zsidóknak, most hozzáteszi: ez az örömükre fog szolgálni, mert ahogyan a bánat megragadja a kegyeseket, mikor Krisztus nélkül vannak, vagy úgy gondolnak Rá, mint tőlük messze levőre, úgy az Ő kegyessége a fő boldogságuk és a valódi örömük. Ezért az angyal mikor beszámolt a pásztoroknak Krisztus születéséről ezzel kezdte a mondanivalóját: „ímé hirdetek néktek nagy örömet” (Lk2:10). S jóllehet a hasonlat tűnhet némiképp természetellenesnek, mégsem ok nélkül mondta a próféta, hogy a zsidók olyanok lesznek, mint a *hizlalt tulkok*, mert a változás, melyről beszélt, hihetetlen volt. S azért volt szükséges nagyon egyszerű módon kijelenteni a dolgot, hogy táplálhassák a reményt.

A *kimentek* szóban egy benne rejlő ellentétet látunk, mert az aggodalom sokáig mondhatni fogságban tartotta őket, most azonban kimentek, és szabadok lettek annak megfelelően, ami bekövetkezik, ha a dolgok jobbra fordulnak. Ilyenkor nyíltan beszámolunk egymásnak az örömünkről, s mondhatni tág teret keresünk az érzelmeink kimutatására. Most már látjuk, miért mondta a próféta, hogy a zsidók *kimennek*: korábban mondhatni szűk korlátok közé voltak beszorítva, de Isten most okot ad nekik az örömezésre a Pál által mondottaknak megfelelően: „a hol az Úrnak Lelke, ott a szabadság” (2Kor3:17).⁸⁸ Most ez következik:

Malakiás 4:3

3. És széttagodjátok a gonoszokat, és porrá lesznek lábaitok nyomása alatt azon a napon, a melyet én szerzek, azt mondja a Seregeknek Ura.

Et pessundabitis impios, quia erunt pulvis sub plantis pedum vestrorum, in die qua ego facio, (alii vertunt, quam ego facio,) dicit Iehova exercituum.

Mikor Isten megváltást ígér az egyháznak, rendszerint az ezzel ellentétes dolgokat említi meg, például az ellenségeinek megsemmisülését és romlását, s teszi ezt abból a célból, nehogy az irigység bosszantsa, vagy zaklassa a kegyeseket, mikor bővelkedni és boldognak látják az istenteleneket. Ezért mondja itt Malakiás is, hogy *porként tapossák szét a kegyesek az istenteleneket*. Ezt pedig azért említi, nehogy a választottak, miközben lábbal tiporják őket és gögösen taposnak rajtuk, összeroskadjanak a bajaikban, hanem arra nézzenek, amit a próféta itt bejelent. Őket ugyanis nemcsak fel kellett emelni Isten keze által, de az ellenségeik fölé is kellett kerekedniük, hogy elnyomhassák amazok gögjét. Röviden úgy érti, hogy a világ minden magaslata fölé kell emelkedniük.

Isten azonban nem engedi meg egyidejűleg, hogy a gyermekei kegyetlen bosszút próbáljanak állni, mert azt akarja, hogy szelídséggel legyenek felruházva, és továbbra is jól bánjanak a gonoszokkal, és imádkozzanak értük, még ha amazok igazságtalanul bánnak is

⁸⁸ Newcome változata: *Kimentek és gyarapodtok, mint istállóban tartott tulkok*. Henderson szerint: *kimentek és ugrándoztok, mint istállóban tartott borjak*. A Septuaginta így fordítja az utóbbi részt: „Ugrándoztok, (vagy, szökdécseltek – οκυπτησατε), mint a kötelékeiktől megszabadult borjak”. Ez közvetíti az elképzelést, mert a *שפץ* szó is azt jelenti *kiterjedni, szétszóródni*, majd nagyokat *ugrani, szökellni*. A szövegkörnyezet támogatja ezt a nézetet: kimennek, ti. a bezártságból a mezőre, s ugrándoznak, mint az istállóban tartott, vagy istállóból kijött borjak, melyek meg voltak kötve az éjszaka, de szabadjára lettek engedve napfelkeltekor és messzire mehetnek a mezőn. Ennek a próféciának a keresztyények kimenekülésére vonatkoztatásához Jeruzsálemből, mikor azt a rómaiak megsemmisítették semmi sincs a szövegkörnyezetben, ami azt igazolná, épp ellenkezőleg: minden ellentétes vele. Az itt leírt hatást az igazság Napjának tulajdonítja, ez pedig élénkítő és örömteli, s a gonoszok leigázása követi. Kálvin nézete összhangban áll az igeszakasz egész hangnemével. – *a szerk.*

velük. De amint már említettem, azt a gonoszt akarta megelőzni, ami mindannyiunk számára természetes, mert hajlamosak vagyunk kétségbe esni, mikor ellenségeink ujjonganak felettünk és dühöngnek ellenünk. Nehogy tehát a mulandó sikerük és bőségük elcsüggyessze elméinket, Isten orvosságot ad, s megerősíti a türelmünket azzal a megfontolással, hogy a dolgok állapota rövidesen megváltozik, s mi diadalmaskodunk az istentelenek felett, akik úgy vélték, hogy százszor is tönkrementünk. Isten valóban rendkívüli gyalázattal látogatja majd meg őket, mivel nemcsak az igazságtalan cselekedeteikkel dicsekedtek ostobán, de még a szarvaikat is felemelték Ellene.

De folytassuk. Ezt mondja: *azon a napon, a melyet én szerzek*.⁸⁹ Ismét visszafogja a vágyaikat, nehogy túl elhamarkodottan nézzenek a jövőbe, hanem várják az Isten által megszabott napot. Tudjuk, mekkora az emberek tolakodása a saját kívánságaik vonatkozásában, s milyen hevesen törekednek beteljesíteni azokat, hacsak Isten meg nem zabolázza őket. Tehát valahányszor csak az ellenségeink megsemmisüléséről beszélünk, emlékezzünk rá: az Úr ama napjára kell figyelniük, melyen az ítéleteit szándékozik végrehajtani. Egyesek, mint mondtam, másképpen fordítják az igeszakaszt, de az általam adott változat a legvalószínűbb, és ez az általánosan elfogadott. Most ezt olvassuk:

Malakiás 4:4

4. Emlékezzetek meg Mózesnek, az én szolgámnak törvényéről, a melyet rendeltem ő általa a Hóreben, az egész Izráelnek rendelkezéskül és ítéletekül.

Memores estote legis Mosis servi mei, quam mandavi ei in Horeb ad totum Israellem, (nempe,) statuta et judicia, (vel, statutorum et judiciorum.)

Ezt az igeszakaszt nem magyarázták meg teljesen és világosan, mert az igemagyarázók nem értették Malakiás célját, és nem vették fontolóra az időszakot sem. Tudjuk, hogy Krisztus eljövételét megelőzően volt egyfajta hallgatás Isten részéről, mert mikor nem küldött egy ideig prófétákat, azzal a zsidókat akarta úgymond serkenteni, hogy nagyobb buzgósággal keressék Krisztust. A mi prófétánk volt a legeslegutolsó. Miután tehát a zsidók próféták nélkül maradtak, nagyobb szorgalommal kellett volna a törvényre figyelniük, s gondosabban kellett volna ragaszkodniuk a vallás abban foglalt tanítására. Ezért parancsolja most nekik, hogy emlékezzenek Mózes törvényére, mintha ezt mondta volna: „Ezt követően eljön az idő, mikor próféták nélkül maradtok, de a törvény lesz az orvosságotok. Ezért figyeljete arra gondosan, és óvakodjatok attól, hogy megfélemlékezzetek róla”. Az embereket ugyanis, miután Isten megszűnik beszélni akár csak a legrövidebb ideig hozzájuk, elvonják a saját koholmányaik, sőt a hiábavalóságokra hajlanak, amint azt a tapasztalatokból bőven látjuk. Ezért Malakiás, hogy megőrizze a zsidókat a tévelygéstől, és ily módon a törvény tiszta tanításától, arra emlékezteti őket, hogy hűségesen és állandóan emlékezniük kell arra, míg el nem jön a Messiás.

Ha megkérdezik, miért csak a törvényt említi, a válasz nyilvánvaló: mert Krisztus ama mondása igaz, miszerint a törvény és a próféták Jánosig voltak (Mt3:13). De azt is észre kell még venni, hogy a prófétai hivatal nem különült el a törvénytől, mert minden prófécia, ami a törvényt követte, annak mondhatni velejárói voltak. Ezért nem tartalmaztak semmi újat, hanem azért adattak a népnek, hogy teljesebben megmaradhassanak a törvény iránti engedelmségükben. Ezért, mivel a próféták Mózes magyarázói voltak, nem csoda, ha a tanításaik alá voltak rendelve a törvénynek. A próféta célja a zsidók figyelmissé tétele volt a Mózes és a próféták által hozzájuk eljuttatott, felülről származó tanítás iránt, hogy attól a legcsekélyebb mértékben se távolodjanak el – mintha ezt mondta volna: „Isten most

⁸⁹ Lásd a Mal3:17-re vonatkozó megjegyzéseket. – a szerk.

különböző tanítókat fog hozzatok küldeni egymás után, elegendőt ahhoz, hogy a törvényre tanítsanak benneteket. Nincs tehát semmi okotok emiatt arra, hogy bármit megváltoztassatok az egyház tudományában. Noha Isten azzal, hogy felhagy a hozzatok szólással, látszólag szabadjára engedi a gyeplőt, mintegy megengedvén, hogy mindenki a bizonytalanságban kóboroljon a saját koholmányai után, ez azonban mégsincs így. A törvény ugyanis elégséges vezető a számunkra, amennyiben nem rázzuk le az igáját, s a hálátlanságunkkal nem temetjük ez azt a világosságot, mely felé vezet minket.”

Nem azért nevezi Mózes törvényének, mert a szerzője volt, hanem a szolgálója, ahogyan Pál is „az én evangéliumomnak” mondja az evangéliumot, mert annak a szolgálója és a hirdetője volt. Ugyanakkor Isten az egész tekintélyt Magának követeli annak kimondásával, hogy Mózes a *szolgája* volt: ebből arra következtetünk, hogy Mózes magától semmit sem adott ahhoz. A szolga szót ugyanis nemcsak az elhívására kell értenünk, hanem a hivatala ellátása során tanúsított hűségére is. Isten tehát nem elsősorban a saját kedvéért tisztelte meg Mózeset ezzel a titulussal, hanem inkább a törvényének szentesítése végett, hogy senki ne gondolja azt ember által kiagyalt tanításnak.⁹⁰ Ugyanazt a dolgot fejezi ki még világosabban annak kimondásával, hogy a Hóreb hegyén adta át neki a törvényt, mert ez a mondat világosan kijelenti, hogy Mózes hűségesen ellátta szolgaként a hivatalát. Ő ugyanis nem jött mással, csak ami felülről bízott rá, s mondhatni kézből kézbe adta azt tovább. Sokan így fordítják az igeszakaszt: „Akire én a Hóreb völgyében rendeléseket és ítéleteket bíztam”, én azonban a másik olvasatot fogadom el, miszerint itt Isten Önmagát teszi meg a törvény szerzőjének, hogy minden istenfélő tisztelettel fogadhassa úgy, ahogyan az jön Tőle. A Hóreb a Sinai, de akik leírják ezeket a helyeket, azt mondják, hogy a hegy keletre eső egyik, valamint nyugatra eső másik részét nevezik így, de egy és ugyanarról a hegyről van szó.

Az kimondván, hogy *az egész Izraelnek*, vagy Izrael egészének, megerősíti, amit már mondtam: azért bízta rájuk a törvényt, hogy a zsidók jobban felinduljanak. Konkrétan kimondja, hogy a törvény nekik adatott, és ez különleges kiváltság volt, mellyel Isten kitüntette őket, amint arról a Zsolt147:20-ban olvasunk: „Nem tesz így egyetlen néppel sem; végzéseit sem tudatja velők”. A nemzetekre ugyanis nem szabott ki olyan kötelezettségeket, mint a zsidókra, akiknek Isten a saját törvényét úgy adta át, mint különleges kincset a saját gyermekeinek. S hogy senki se mondhatta magát kivételnek, azt mondja: *az egész Izraelnek*, mintha ezt mondta volna: „Sem a tanultnak, sem a tanulatlannak, sem a vezetőknek, sem a köznépnek nincs semmi mentsége, csak ha valamennyien a legnagyobb gonddal ügyelnek a törvényre a legkisebbtől a legnagyobbig”. Ami ez után következik, az két magyarázatot is megenged, mert a חוקים *chukim* és a משפטים *meshephetim* vonatkozhat a זכרו *zamaru*, *emlékezni* ígére, de mivel azt mondta, hogy *a melyet rendeltem*, a rendelések és ítéletek szolgálhatnak magyarázatképen. Ami a témát illeti, ez csak keveset jelent, s e nézetet mi is elfogadhatjuk. Nem kétséges, hogy Isten ezekkel a kifejezésekkel az előnyei miatt dicséri a törvényét, mintha ezt mondaná: „A törvény tartalmazza azt, amit a zsidóknak is pontosan látniuk kellene: a rendeléseket és ítéleteket”. Tudjuk, hogy a Szentírás más kifejezéseket is használ, például פקודים *pekudim*, rendelések, מצוות *metsutim*, parancsolatok és עדות *odutim*, bizonyosságok, de a próféta itt megelégszik a zsidók rövid emlékeztetésével arra, hogy a hálátlanságuk még megbocsáthatatlanabb lesz, ha eltávolodtak Isten törvényétől, mert ez a rendelkezéseinek és az ítéleteinek a nyílt elutasítását jelentené. Erről beszéltem, mikor azt mondtam: a próféta azért tanította őket arra, hogy a törvény tanítása hasznos, hogy nagyobb hajlandósággal ragaszkodjanak hozzá.⁹¹ Most ez következik:

⁹⁰ „Figyeljük meg itt”, mondja Henry, „Mózesnek az Ószövetség első szerzőjének a megtisztelő megemléksését Malakiás, az utolsó szerző által.” – *a szerk.*

⁹¹ Az első szó, a „rendelés”, חוקים, Marckius szerint az erkölcsi és a ceremóniális törvényeket jelenti, a második pedig az „ítéleteket”, משפטים, a polgári, vagy törvényszéki törvényeket. A „törvényt” az igevers elején felfoghatjuk általános kifejezésként, mely annak egészét jelenti, ami átadatott Mózesnek, a „rendeléseket” és

Malakiás 4:5

5. Ímé, én elküldöm néktek Illyést, a prófétát, mielőtt eljön az Úrnak nagy és félelmetes napja.

Ecce ego mitto vobis Eliam prophetam antequam veniat dies Iehovae magnus et terribilis.

A próféta ugyanazt a témát folytatja, mert bizonyosságot téve a zsidóknak arról, hogy noha Isten egy időre felfüggeszti a prófétai tanítás menetét, nekik mégis rendelkezésükre áll a törvényben mindaz, ami elégséges volt az üdvösséghez, most az egyház megújulását ígéri, mintha ezt mondta volna: „Az Úr ismét hallatja majd váratlanul a hangját hosszú hallgatás után”. Ézsaiás ugyanerről beszél, a nép hazatéréséről prófétál, mikor ezt mondja: „Vigasztaljátok, vigasztaljátok népemet, így szól majd⁹² Istenetek” (Ézs40:11). Hangsúlyos jelentősége van a jövő idő használatának. Így ebben az igeszakaszban is azt jelenti ki a próféta, hogy a profetikus tanítás ismét megújul, s mikor Isten könyörületet mutatott a népének, akkor majd megnyitja a száját, és megmutatja, hogy nem azért volt csendben, mert el akarta hagyni a népét, hanem, mint mondtuk, más célból. Ugyanakkor azt is megmutatja: eljön az idő, mikor az lesz a célja, hogy egyszülött Fia által erősítse meg és pecsételje el minden próféciáját.

Ez az igeszakasz úgy elbűvölte a zsidókat, hogy azt hitték, az emberek ismét feltámadnak, s a feltámadásuk nem más, mint hogy az emberek lelke három, vagy négy alkalommal is különböző testekbe költözik. Látjuk, mily nagy az emberek butasága, mikor elidegenednek Krisztustól, Aki a világ világossága, és az igazság Napja, amint azt nemrég láttuk. Nem szükséges ezt a nyilvánvaló tévelygést cáfolnunk.

De Maga Krisztus törölt el minden kételyt ebben a dologban, mikor azt mondta, hogy Keresztelő János volt a megígért Illés (Mt11:10), s a dolog önmagát is bizonyítaná, ha Krisztus nem beszélt volna a dologról. S hogy miért mondatik Keresztelő János Illésnek, azt néhány szóban megmagyarázom. Amit egyesek mondanak a buzgóságról, arról nem mondok semmit. Sokan mások pedig egyéb hasonlóságok után kutattak, amit se nem követek, se nem hibáztatok. De ez a hasonlóság tűnik nekem a legideillőbbnek – Isten azért akarta Keresztelő Jánost támasztani, hogy helyreállítsa az Ő tiszteletét, mint ahogyan korábban Illést is. Illés korában ugyanis, amint tudjuk, nemcsak megrontották az igazságot és beszennyezték az istentiszteletet, de majdnem minden vallás kitöröltetett, így semmi tiszta és szilárd dolog nem maradt. Krisztus eljövetelkor, jóllehet a zsidók nem imádtak bálványokat, hanem megtartották a vallás valamiféle külsődleges formáját, az egész vallásuk mégis hamis volt, így az a kor a sokszoros beszennyezettsége folytán alkalmasan hasonlítható Illés korához. János tehát valódi utóda volt Illésnek. A próféták közül egyik sem volt annyira hasonló Illéshez, mint János, így joggal kapta ezt a nevet.

Valaki azonban ellenkezhet és mondhatja, hogy itt ugyan prófétának nevezik, de ő maga tagadta, hogy próféta lett volna. Erre a válasz kézenfekvő: János azért utasította vissza a próféta megnevezést, hogy ne akadályozza Krisztus tanításának menetét. Ezért azokkal a szavakkal nem arra utalt, hogy vakmerően, elhívás nélkül tette a dolgát, hanem csak megelégedett azzal, hogy Krisztus előhírnökének tekintsék, s ne akadályozza azt, hogy egyedül csak Krisztusra hallgassanak. Krisztus mégis kijelenti, hogy próféta volt, sőt több, mint próféta, mivel a szolgálata kiválóbb volt egy próféta szolgálatánál.

„ítéleteket” pedig annak magyarázataképpen, hogy mi is volt ez. A Septuaginta az első „rendeléseket” a προσταγματα szóval fordítja. – *a szerk.*

⁹² A Károli-fordításban jelen időben szerepel. – *a ford.*

Azt mondja: *mielőtt eljön a nagy és félelmetes nap*. A próféta látszólag nem túl alkalmas módon beszél itt Krisztus eljövételéről, most azonban az egész néphez szól. Miután pedig sokan olyan lassúak és nehézkesek voltak, hogy még Isten kegyességét is megvetették, mások pedig pökhendiek és világiak voltak, nem beszél túl gyengéden, hanem belekeveri a fenti fenyegetéseket. Ebből látjuk, miért írja le félelmetesnek a próféta Krisztus eljövételét. Nem azért teszi ezt, mert Krisztus megrettenteni jött az embereket, hisz épp ellenkezőleg, az Ézsaiásnál olvasottak szerint: „Nem kiált és nem lármáz, és nem hallatja szavát az utcán. Megrepedt nádat nem tör el, a pislogó gyertya belet nem oltja ki” (Ézs42:2-3). Jóllehet tehát Krisztus nyugodtan jelenik meg, amint korábban mondtuk, s amint megjelenik, máris bőséges okot ad nekünk az örövendezésre, mégis, a nép romlottsága oly nagy volt, ami rákényszerítette a prófétát a súlyos nyelvezet használatára annak a módnak megfelelően, ahogyan Isten naponta bánik velünk: mikor látja, hogy íztelen a szájpaddlásunk, ad némi keserű orvosságot, hogy ébredjen bennünk némi vágyakozás az Ő kegyessége után. Valahányszor tehát találkozunk bármivel a Szentírásban, ami megrettent minket, emlékezzünk rá: efféle dolgok azért szerepelnek benne, mert vagy süketek vagyunk, vagy lassúak, sőt esetleg akár lázadók is, mikor pedig Isten kedvesen hívogat Magához. Majd ezt olvassuk:

Malakiás 4:6

6. És az atyák szívét a fiakhoz fordítja, a fiak szívét pedig az atyákhoz, hogy el ne jőjjenek és meg ne verjem e földet átokkal.

Et convertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres; ne forte veniam et percutiam terram anathemate.

Ezt az ígeverset tekinthetjük egyszerű ígéretet tartalmazónak, én azonban jobbnak látom úgy tekinteni, hogy olyasvalamit tartalmaz, ami átmenet a buzdítás és az ígéret között. Az első dolog az, hogy Isten arra emlékezteti a zsidókat, mi célból küldi majd Jánost: azért, hogy elfordítsa az emberek szíveit és ismét a hit szent egységébe állítsa helyre őket. Meg kell tehát egyezni, hogy nemcsak a Megváltó fog eljönni, hanem mint említettük, némi szünet után az üdvösség tanítása ismét a maga útját fogja járni, s ez pedig Jánossal kezdődik.

A próféta azonban itt látszólag mégis többet tulajdonít az embernek, mint ami helyes, hiszen az emberek szívének elfordítása Isten saját munkája, sőt, még jobban a sajátja, mint más egyéb munkái. Ha pedig senki sem képes akár egy haja szálát megváltoztatni a felebarátjának, akkor miképpen lenne képes megváltoztatni a szívét, s ezzel új emberré tenni őt? Hiszen több következménnyel jár újjászületni, mint megteremtetni, és a világ lakójává válni. János tehát itt látszólag túlon túl felmagasztaltatik, mikor a szív megfordításának képessége tulajdoníttatik neki. Ez a probléma azonban könnyen megoldható, mert mikor Isten ennyire fennköltén beszél a szolgálóiról, akkor nem zárja ki a Lélek titkos befolyását. S megmutatja, mily nagy az igazság hatalma, mikor véghezviszi a munkáját a Lelke titkos befolyásával. Isten néha összekapcsolja Magát a szolgálóival, néha viszont elkülönül tőlük. Mikor azonban összekapcsolódik velük, olyasmit helyez át rájuk, ami soha nem szűnik meg Őbenne fennállni, mert soha nem adja át nekik a saját hivatalát, hanem csak részesekké teszi őket annak ellátásában. S ez a jelentése az ehhez hasonló kifejezéseknek: „A kiknek bűneit megbocsátjátok, megbocsátatnak azoknak; a kikéit megtartjátok, megtartatnak” (Jn20:23). Vagy mikor Pál azt mondja, hogy ő nemzette a korinthusiakat (1Kor4:15), akkor nem magának tulajdonítja azt, ami csak Istenre tartozik, hanem inkább Istennek az ő szolgálatában megmutatkozó kegyelmét magasztalja annak megfelelően, amit máshol mond: „Isten kegyelme által vagyok, a mi vagyok” (1Kor15:10). Mikor azonban Isten elkülönül a szolgálótól, akkor semmi sem marad bennük: „Azért sem a ki plántál, nem valami”, mondja máshol Pál, „sem a ki öntöz; hanem a növekedést adó Isten” (1Kor3:7).

Mikor munkatársai tehát a tanítók Istennek? Akkor, amikor Isten a Lelkével irányítván őket egyidejűleg a munkájukat is megáldja úgy, hogy az megtermi a maga gyümölcsét.

Látjuk tehát, hogy ez a kifejezőmód semmit sem vesz el Istentől, azaz, mikor azt mondjuk, hogy egy szolgáló fordítja el az emberek szívét, mert ő semmit sem a saját befolyásával ér el, hanem mindent Isten ad meg neki, ami szükséges a hivatalának ellátásához.

Azt kimondván, hogy *az atyák szívét a fiakhoz fordítja, a fiak szívét pedig az atyákhoz*,⁹³ nemcsak egy egyszerű egységre, vagy egyetértésre mutat rá, mert az emberek gyakran egyesülnek, Isten mégis elveti és utálja az egységüket. A próféta azonban itt a nép eredetét, Ábrahámot és a többi szent pátriárkát tartja szem előtt. Ha az egyiptomiakról, vagy az asszírokról beszélt volna, ez az odafordulás nem lett volna annyira csodálatos. Mikor azonban a szent és választott nemzetről szól, nem csoda, ha az Isten felmérhetetlen jóságának példájaként említi, hogy valamennyien összegyűjtettek és helyreállítottak a civakodásból az egységre úgy, hogy egyetlen hitben egyesültek.

Miután tehát a kölcsönös egyetértésük a téma, el kell mennünk annak forrásához, mert Malakiás biztosra veszi, hogy korábban létezett az igaz vallás annál a népnél, hogy a valódi istentisztelet volt elterjedve közöttük, s szent kötelékekkel kötődtek egymáshoz. Miután azonban az idő múlásával különféle elképzelések támadtak közöttük, sőt, szörnyűséges testi és szellemi elgyengülés ment végbe, mivel az őszinteség teljességgel megromlott, most az első állapotukhoz hívogatja vissza őket, hogy a fiak ismét egy nézetet valljanak az atyákkal, s az atyák a fiakkal, s eggyé váljanak a törvény által elhozott hitben.

Ha bárki azt vetné ellene, hogy nem ésszerű, ha az atyák csatlakoznak a hitehagyott fiaikhoz, hisz ez a megromlásuk elfogadását jelentené, arra azt válaszolom, hogy volt néhány megtért ifjú is, akik megmutatták atyáiknak a helyes utat vitték előttük a világosságot. Valóban tudjuk, hogy az idősek, akik mogorvák, nemcsak elvetik mindazt, amit a fiataloktól hallanak, de még makacsabbakká is válnak, mert szégyellnek tanulni. Az efféle civakodásokkal parancsolja a próféta, hogy hagyjanak fel, hogy a szívükben valamennyien ugyanazt gondolhassák az Úrban.

Hogy el ne jöjjenek és meg ne verjem e földet átokkal. A próféta itt ismét fenyegeti a zsidókat, és valóban nagyon hevesen. A szükség kényszerítette őt erre, mert mint említettük, a nép tompasága hatalmas volt, és sokan megkeményedtek a romlottságukban. Ezért jelenti most ki Isten, hogy a zsidók nem ússzák meg büntetlenül Krisztus eljövételének a megvetését. Egyidejűleg pedig arra is emlékeztet minket, mennyire utálatos Isten szemében az Ő Fiának elutasítása, Akit pedig Ő Maga küld. Ha hasznát kívánunk meríteni a próféta által tanítottakból, akkor különösen örülnünk kell Krisztusnak, Aki oly gyengéden hívogat, sőt csábítgat Magához. Ha azonban a testi lustaságunk visszatart minket, akkor serkentsen ez a fenyegetés. Mikor pedig megtudjuk, hogy Krisztus át nem ölelésének bűne nem marad büntetlen, mikor felkínálja Magát nekünk, akkor küzdjünk a saját lustaságunkkal. Mindenesetre igyekezzünk csókolni a Fiút, ahogyan a Zsolt2:12 buzdít rá miket.

Ima

Add meg mindenható Isten, mivel Te semmit sem mulasztasz el a mi megsegítésünk során a hitünk útján haladva, s mivel a lustaságunk oly hatalmas, hogy egy lépést is alig

⁹³ Newcome változata ettől eltérő: *hogy az atyák szívét a gyermekekével együtt, a gyermekek szívét pedig az atyákéval együtt elfordíthassa.* Ez nincs összhangban a Lk1:17-ben részben idézett igeszakasszal, valamint a Septuaginta változatával, mely ekképpen hangzik: *Aki helyreállítja az atya szívét a gyermekhez, és az ember szívét a felebarátjához.* Belső egyet nem értés még a zsidók között is fennállt. Itt a második Illés szolgálatának hatásával kapcsolatos egység és egyetértés van megígérve, de egy családra alkalmas kifejezésekkel kijelentve. – a szerk.

teszünk anélkül, hogy ne ösztökélnél minket – add meg, hogy igyekezzünk több hasznot meríteni a különféle segítségkekből, melyekkel ellátsz valamennyiünket. Hadd rázzanak fel minket teljesen a törvény, a próféták, Keresztelő János hangja, de különösen a Te egyszülött Fiad tanítása úgy, hogy ne csak Hozzá igyekezzünk, de a saját utunkon is állandóan haladjunk előre, és tartsunk ki mindaddig, míg el nem érjük a győzelmet, és elhívásunk koronáját, hiszen Te mindenkinek örök örökséget ígértél a mennyben, akik nem csüggednek el, hanem várják a nagy Megváltó eljövetelét. Ámen.

Itt érnek véget Kálvin János előadásai a kisprófétákról.

Soli Deo Gloria

Egyedül Istené a dicsőség